

**KIRGIZİSTAN-TÜRKiYE MANAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**KAMUDA ÇALIŞAN EĞİTİMCİLERİN
YOKSULLUK DÜZEYİNİN ÖLÇÜLMESİ: BİŞKEK ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aycan MUSAEVA

BİŞKEK 2019

**KIRGIZİSTAN-TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**KAMUDA ÇALIŞAN EĞİTİMCİLERİN
YOKSULLUK DÜZEYİNİN ÖLÇÜLMESİ: BİŞKEK ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aycan MUSAEVA

**Danışman
Prof. Dr. Mustafa ORÇAN**

BİŞKEK 2019

ETİK BEYAN

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim Tez Hazırlama ve Yazma Yönergesine uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı; bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildiririm. Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tarih: 24.05.2019

Adı Soyadı: Aycan MUSAJEVA

ЭТИКАЛЫК ТАЛАПТАР

Диссертациялык иш Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин Коомдук илимдер институтунун «Магистрдик жана доктордук диссертация жазуу эрежелерине» ылайык жазылып, диссертацияда берилген маалыматтар, эмгектер жана документтер академиялык жана этикалык эрежелерди сактоо менен пайдаланылды. Ар кандай булактардан, отчеттордон алынган маалыматтар илимий жана моралдык эрежелерге ылайык берилди. Диссертацияда колдонулган бардык адабияттарга жана булактарга шилтеме жасалды. Диссертациянын оригиналдуулугуна ынандырып кете алам. Эгерде, эрежелердин бузулгандыгы аныкталса, мага каршы колдонула турган укуктук жоопкерчиликти тартууга даярмын.

Дата: 24.05.2019

Аты Жөнү: Айжан Мусаева

TEZ ONAYI

Aycan MUSAYEVA tarafından hazırlanan “**Kamuda Çalışan Eğitimcilerin Yoksulluk Düzeyinin Ölçülmesi: Bişkek Örneği**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri	Unvanı, Adı ve Soyadı	Çalıştığı Kurum	Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu <u>onaylıyorum / onaylamıyorum</u>	İmza
Başkan	Doç.Dr. Kubatbek KOKOMBAYEV (İ.ARABAYEV KDÜ)		<i>onaylıyorum</i>	<i>[İmza]</i>
(Danışman)	Prof. Dr. Mustafa ORÇAN (KTMÜ)		<i>onaylıyorum</i>	<i>[İmza]</i>
Üye	Yrd. Doç. Dr. Harun CEYLAN (KTMÜ)		<i>onaylıyorum</i>	<i>[İmza]</i>
Üye	Yrd. Doç. Dr. Baktıbek İSAKOV (KTMÜ)		<i>onaylıyorum</i>	<i>[İmza]</i>
Üye	Öğr. Gör. Dr. Samarbek SIRGABAYEV (KTMÜ)		<i>onaylıyorum</i>	<i>[İmza]</i>
Üye	Öğr. Gör. Dr. Caynagül ASANGULOVA (KTMÜ)		<i>onaylıyorum</i>	<i>[İmza]</i>
Üye	Doç. Dr. Cengiz BUYAR (KTMÜ)		<i>onaylıyorum</i>	<i>[İmza]</i>
Üye	Dr. Abdıraşit BABATAYEV (KTMÜ)		<i>onaylıyorum</i>	<i>[İmza]</i>

Tez Savunma Tarihi: 21 / 06 / 19

Jüri tarafından **oy birliğiyle/ oy çokluğuyla** kabul edilen bu tez Enstitü Yönetim Kurulu ..... sayılı ve ..... tarihli kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU

[İmza]
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ПРОТОКОЛ

Айжан Мусаева даярдаган “Мамлекеттик билим берүү кызматында иштегендердин жакырчылык деңгээлин өлчөө: Бишкек мисалында” аттуу диссертациясы төмөндө көрсөтүлгөн жюри тарабынан **бир добуштан / көпчүлүк добуш** менен Кыргыз-Түрк “Манас” университети Коомдук илимдер институтунун Социология багытында магистрдик диссертациясы катары кабыл алынды.

Жюри	Академиялык даражасы, аты-жөнү	Иштеген жери	Диссертациянын мазмуну жана сапаты боюнча магистрдик диссертация деп <u>тастыктайм / тастыктабайм</u>	Колу
Төрага Мүчө	с.и.д., доц. Кубатбек Коккомбаев	И.Арабаев Кыргыз мамлекеттик университети	тастыктайм	
(илимий жетекчи)	проф., докт. Мустафа Орчан	Кыргыз-Түрк «Манас» университети	тастыктайм	
Мүчө	PhD., доц.м.а. Харун Жейлан	Кыргыз-Түрк «Манас» университети	тастыктайм	
Мүчө	PhD., доц.м.а. Бактыбек Исаков	Кыргыз-Түрк «Манас» университети	тастыктайм	
Мүчө	соц.и.к., ага окут. Самарбек Сыргабаев	Кыргыз-Түрк «Манас» университети	тастыктайм	
Мүчө	соц.и.к., ага окут. Жайнагул Асангулова	Кыргыз-Түрк «Манас» университети	тастыктайм	
Мүчө	PhD., доц. Женгиз Буяр	Кыргыз-Түрк «Манас» университети	тастыктайм	
Мүчө	PhD. Абдирашит Бабатаев	Кыргыз-Түрк «Манас» университети	тастыктайм	

Диссертацияны коргогон күнү: 21 | 06 | 19

Жюри тарабынан **бир добуштан / көпчүлүк добуш** менен кабыл алынган диссертация Институттун башкаруу кеңешинин ..... номердүү жана ..... күнкү чечими менен бекитилди.

.....

 Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKCHI
 Коомдук илимдер институтунун мүдүрү

ÖZ

Hazırlayan : Aycan MUSAEVA
Üniversite : Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı : Sosyoloji
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans
Sayfa Sayısı : XXVIII-165
Mezuniyet Tarihi : 21 / 06 / 2019
Danışman : Prof. Dr. Mustafa ORÇAN

KAMUDA ÇALIŞAN EĞİTİMCİLERİN YOKSULLUK DÜZEYİNİN ÖLÇÜLMESİ: BİŞKEK ÖRNEĞİ

Yoksulluk bir olgu olarak önceki dönemlerde ve günümüzde bütün toplumların ortak sorunudur. Bilgi ve teknolojinin gelişimiyle insan ihtiyaçları önceki yaşam standartlarına göre refah toplumunda oldukça değişmiş, farklılaşmış ve çeşitlenmiştir. İnsanlığın “yetinen toplumundan” “tüketim toplumuna” evrilmesiyle birlikte insanların elde etmiş oldukları gelir ile ihtiyaçları arasında ciddi farklılıklar oluşmuş ve bu farklılıklar yoksulluğun niteliğini ve biçimini de değiştirmiştir.

Kırgızistan’da hane bütçelerinin entegre araştırmalarının sonucuna göre tüketici harcamalar üzerinden hesaplanan yoksulluk düzeyi 2012 yılında %38 iken 2017’de bu oran %25.6’ya gerilemiştir. Aynı zamanda aşırı yoksulluk düzeyi 2012 yılında %4.4’ten 2017 yılında %0.8’e düşmüştür. 2017 yılında genel yoksulluk alt sınırının maliyet değeri kişi başına yıllık 32 093 som veya aylık 2 674 som iken, aşırı yoksulluk yıllık 17 471 som veya aylık 1 455 som olarak hesaplanmıştır. Kırgızistan Ulusal İstatistik Komitesi verileri ışığında halkın 1 milyon 601 bin kişi yoksulluk içinde, bunun içinde 41 000’i aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Yoksulların çoğunluğu kırsal kesimlerde yaşayanlardır. Kentte bu oran %20,4’ iken kırsalda %29,0’larda seyretmektedir. Bu anlamda yoksulluk düzeyi Bişkek’te % 15,9 gözükmektedir.

Kamuda eğitim sektöründe çalışanların aldıkları maaşlar, eğitim sektörüne (kreş, okul, üniversite) kolej ve fakülteden mezuniyetine, girdikleri ders saatine, kurumun şehir merkezinde veya kırsalında olup olmama durumuna göre değişmektedir. Bu

bağlamda eğitim sektöründe çalışanlar 4000 somdan başlayarak 16 000 soma kadar maaş alabilmektedir. 57,5-225 ABD dolar aralığında değişen ücretler dikkate alındığında eğitim sektöründe çalışanların Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen yoksulluk kriterine göre alt sınırdaki maaş alanlar için mutlak yoksulluk sınırda tutunmaya çalıştıkları, üst seviyede maaş alanlar için ise göreceli yoksulluk durumu söz konusudur.

Çalışmada Kırgızistan'ın Bişkek şehrinde kamuda eğitim sektöründe çalışanların yoksulluk düzeyinin ölçülmesi, düşük maaşa sahip olan kamu çalışanlarının varsa ek geçim kaynakları, yoksullukla mücadelelerini, yoksulluğun legal ya da illegal sapsmalarını, sosyo-kültürel ve ekonomik durumlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Kamuda eğitim sektöründe çalışanların (kreş, okul, üniversite) yoksulluk düzeyini ölçmek amacıyla nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bişkek şehrinde eğitim alanında çalışan yaklaşık 610 kişiye anket uygulanmıştır. Üniversite bazında 306 okul bazında 249 ve kreş bazında 55 eğitim çalışanı ile görüşülmüştür. Yapılan çalışma sonucunda elde edilen veriler SPSS 22 programında analiz edilmiş olup bu çerçevede literatür taraması sonucunda oluşturulan teorik kısım, araştırma sonuçları birleştirilerek tez çalışması hazırlanmıştır. Ortaya çıkan bulgular sosyolojik açıdan tartışılarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Kamuda çalışan eğitimcilerin yoksulluk düzeyinin ölçülmesi ile yapılan çalışma giriş, üç bölüm, bölümü oluşturan ana başlık, alt başlık ve yan başlıklar ile sonuç üzerine tesis edilmiş bulunmaktadır. Çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için tezin giriş kısmında yoksullukla ilgili genel bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümde tezin kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Yoksulluğa ilişkin temel kavramlar ve dinamikleri başlığı altında yoksulluk kavramları üzerinde durularak yoksulluğun tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Yoksulluk kültürü, yoksulluğun ölçülmesi, yoksulluğun nedenleri ve yoksulluk türleri hakkında bilgilerin yer aldığı bölümde başta Türkiye olmak üzere Rusya ve dünyada yoksullukla ilgili çalışmalar ve değerlendirmelere dikkat çekilmiştir.

Bağımsızlık sonrası Kırgızistan'da yoksulluk ve yoksullukla mücadele politikaları başlığı altındaki ikinci bölümde Kırgızistan'da yoksulluğun genel görünümü ve boyutu, Kırgızistan'da yoksullukla mücadele stratejileri, Kırgızistan'da kamu çalışanlarının yoksulluğu hakkında bilgi verilmiştir. Kırgızistan'da yoksulluğun tasnif edildiği bu bölümde devlet ve özel kurumları tarafından geliştirilen bir takım yoksulluk stratejileri (Araket ulusal programı, Yoksullukla mücadele çalışmaları, Binyıl kalkınma hedefleri, Topyekun gelişme temelleri, Yoksulluğu azaltmanın milli stratejisi vs.) hayata geçirilmeye çalışıldığı görülmekle birlikte kamuda çalışan eğitimcilerin ekonomik ve sosyal durumları üzerinde durulmuştur.

Eğitim sektöründe çalışanların sosyo-ekonomik durumu başlığı altındaki üçüncü bölümde Kırgızistan'ın Bişkek şehrinde kamuda eğitim sektöründe çalışanların yoksulluk düzeyi tespit edilerek mevcut yaşam tarzlarına etkisi analiz edilmiştir. Ayrıca kamuda eğitim çalışanlarının ek-geçim kaynakları ve yoksullukla mücadelelerini ortaya koymuştur. Bu bağlamda kamuda eğitim sektöründe çalışanlar arasında yoksulluğun bir kültüre dönüşüp dönüşmediği, kamuda eğitim sektöründe çalışanların yaşam tarzlarını ne derecede etkiledikleri irdelenmiştir.

Kamuda eğitim sektöründe çalışanların devletten aldıkları maaş, ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterliliktedir. Fakat eğitim giderleri, sağlık giderleri, sosyal faaliyetlere katılma gibi ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Kamuda eğitim sektöründe çalışanlar genel olarak göreceli yoksulluk durumuyla karşı karşıya oldukları görülmektedir. Orta vadede eğitimcilerin yaşam standardını etkileyecek herhangi bir gelişme ve strateji pek gözükmemekle birlikte eğitimciler bireysel çabalarıyla bu sorunların üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar.

Bu haliyle tez kamuda çalışan eğitimcilerin mevcut sosyal ekonomik durumunu ortaya koyması bakımından önemli bir boşluğu dolduracak niteliktedir.

Anahtar Sözcükler: yoksulluk, Kırgızistan'da yoksulluk, çalışan yoksulluk, eğitim çalışanları, Bişkek.

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	: Айжан Мусаева
Университет	: Кыргыз- Түрк «Манас» университети
Багыты	: Социология
Иштин сапаты	: Магистратура
Беттердин саны	: XXVIII-165
Бүтүрүү датасы	: 21 / 06 / 2019
Илимий жетекчиси	: Проф.докт. Мустафа Орчан

МАМЛЕКЕТТИК БИЛИМ БЕРҮҮ КЫЗМАТЫНДА ИШТЕГЕНДЕРДИН ЖАКЫРЧЫЛЫК ДЕҢГЭЭЛИН ӨЛЧӨӨ: БИШКЕК МИСАЛЫНДА

Жакырчылык бир кубулуш катары өткөн мезгилдерде жана бүгүнкү күндө баардык коомчулуктун жалпы көйгөйү болуп саналат. Илим жана технологиянын өнүгүүсү менен адам баласынын керектөөлөрү өткөн мезгилдеги жашоо стандарттарына караганда бакубатчылык коомунда бир топ өзгөргөн, айырмаланган жана түрдүүлөнгөн. Адам баласынын «канаатанган коом»дон «керектөөчү коом»го өтүүсү менен биргеликте адамдардын алган кирешелери менен керектөөлөрүнүн ортосунда олуттуу айырмачылыктар келип чыккан жана бул айырмачылыктар жакырчылыктын сапатын жана формасын дагы өзгөрткөн.

Кыргызстандын үй-бүлө бюджетин интегралдык изилдөөлөрүнүн жыйынтыгына караганда керектөөчү чыгашалардан эсептелген жакырчылык деңгээли 2012-жылы 38% болсо, 2017-жылы бул көрсөткүч 25,6% ке азайган. Ошол эле учурда өтө жакырчылык деңгээли 2012-жылы 4,4 % тен 2017-жылы 0,8% ке түшкөн. 2017-жылы жалпы жакырчылыктын төмөнкү чеги киши башына жылдык эсеп менен 32 093 сомду же болбосо айлык эсеп менен 2 674 сомду көрсөткөн, өтө жакырчылык деңгээли болсо жылына 17 471 сом же болбосо айына 1 455 сом деп эсептелген. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин көрсөткөн маалыматтары боюнча калктын 1 миллион 601 миңи жакырчылыкта, мунун ичинде 41 000 киши өтө жакырчылыкта жашагандар. Кедейлердин көпчүлүгү айыл жергесинде жашагандар болуп саналат. Шаарда бул

көрсөткүч 20,4% болсо, айыл жергесинде 29,0% ти түзөт. Бишкекте болсо жакырчылыктын деңгээли 15,9% ти түзгөн.

Мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендердин маяналары, билим берүү секторуна (бала бакча, мектеп, университет), колледж жана факультетти бүтүрүүсүнө, алган сабактарынын сааттарына, мекеменин шаардын борборунда же болбосо элетте жайгашканына карата өзгөрөт. Бул контексте билим берүү секторунда иштегендер 4 000 сомдон баштап 16 000 миң сомго чейин маяна ала алышат. 57,5-225 АКШ доллар диапозонунда өзгөргөн маяналар эске алынганда билим берүү секторунда иштегендер Бириккен Улуттар Уюму тарабынан белгиленген жакырчылык критерийине карата минималдуу маяна алгандар үчүн абсолюттук жакырчылык, жогорку деңгээлде маяна алгандар үчүн болсо салыштырмалуу жакырчылык жагдайлары бар экендигин айта алабыз.

Бул изилдөө Кыргызстандын Бишкек шаарында мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендердин жакырчылык деңгээлин ченөө, аз маяна алган мамлекеттик кызматкерлердин эгер бар болсо кошумча киреше булактарын, жакырчылык менен күрөшүүлөрүн, жакырчылыктын мыйзамдуу жана мыйзамсыз бурмалануусун, коомдук-маданий жана экономикалык абалдарын аныктоого багытталган.

Мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендердин (бала-бакча, мектеп, университет) жакырчылык деңгээлин ченөө максатында сандык изилдөө методу колдонулган. Бишкек шаарында билим берүү тармагында иштеген болжолдуу 610 кишиге сурамжылоо жүргүзүлгөн. Университет базасында 306, мектеп базасында 249, бала-бакча базасында 55 окутуу кызматкерлери менен жолугушуулар болгон. Изилдөөлөрдүн жыйынтыгында алынган маалыматтар SPSS 22 программасы менен анализ жүргүзүлүп, бул контексте адабиятты изилдөөнүн натыйжасында түзүлгөн теориялык бөлүк менен изилдөөнүн жыйынтыктары бириктирилип тезис даярдалган. Жыйынтыктар социологиялык жааттан талкууга алынып, бааланат.

Мамлекеттик сектордо иштеген мугалимдердин жакырчылык деңгээлинин ченелүүсү менен жасалган изилдөө киришүүдөн, үч бөлүмдөн жана бөөмдөрдү

түзгөн башкы тема, подтема, микротема жана жыйынтыктан турат. Изилдөө дагы да түшүнүктүү болушу үчүн дипломдук иштин киришүү бөлүмүндө жакырчылык жөнүндө жалпы маалымат берилген.

Изилдөөнүн биринчи бөлүмүндө дипломдук иштин концептуалдык негиздери түзүлгөн. Жакырчылыкка байланыштуу негизги түшүнүктөр жана динамикалары боюнча жакырчылык түшүнүктөрү жана жакырчылыктын тарыхый өнүгүүсү каралган. Жакырчылык маданияты, жакырчылыктын ченелүүсү, себептери жана түрлөрү жөнүндө маалыматтар берилген бул бөлүмдө башта Түркия, Россия жана дүйнөдө жакырчылык менен байланышкан изилдөөлөргө жана иликтөөлөргө көңүл бурулган.

Кыргызстан көз карандысыздыкты алгандан кийинки жакырчылык жана жакырчылык менен күрөшүү саясаты аталышындагы экинчи бөлүмдө Кыргызстанда жакырчылыктын жалпы көрүнүшү жана өлчөмдөрү, Кыргызстанда жакырчылык менен күрөшүү стратегиясы, Кыргызстанда мамлекеттик кызматкерлердин жакырчылыгы туралуу маалыматтар берилген. Кыргызстанда жакырчылыктын классификациясы орун алган бул бөлүмдө мамлекет жана жеке мекемелер тарабынан иштелип чыккан жакырчылык стратегияларын (“Аракет” улуттук программасы, жакырчылыкка каршы күрөшүү иштери, Миң жылдыкты өнүктүрүү максаттары, Жалпы өнүгүүнүн негиздери, жакырчылыкты азайтуунун улуттук стратегиясы ж.б) иш жүзүнө ашырууга көрүлгөн аракеттер менен биргеликте мамлекеттик секторлордо иштеген мугалимдердин экономикалык жана социалдык абалдары каралган.

Билим берүү секторунда иштегендердин социалдык-экономикалык абалын түшүндүргөн үчүнчү бөлүмдө, Кыргызстандын Бишкек шаарында мамлекеттик билим секторунда иштегендердин жакырчылык деңгээли изилденип, азыркы учурда жашоо шарттарына тийгизген таасири анализденген. Айрыкча мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендердин кошумча киреше булактары жана жакырчылык менен күрөшүүлөрү каралган. Бул контексте мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендердин арасында жакырчылыктын бир маданиятка айланып же айланбагандыгы, мамлекеттин билим берүү секторунда

иштегендердин жашоо образына канчалык денгээлде таасир тийгизгендиги изилденген.

Мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендердин мамлекеттен алган маяналары алардын негизги муктаждыктары үчүн гана жетиштүү болуп саналат. Бирок билим алууга кеткен чыгымдар, саламаттык сактоого кеткен чыгымдар, социалдык иш чараларга катышуу сыяктуу муктаждыктарына жетишсиз болуп эсептелет. Мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендер жалпысынан салыштырмалуу жакырчылык абалында экендиги көрүлүүдө. Орто мөөнөттө мугалимдердин жашоо шарттарына таасирин тийгизе турчу кандайдыр бир стратегия байкалбаса дагы мугалимдер жеке аракеттери менен бул маселелерди чечүүгө аракет жасап келишет.

Ушундай багытта дипломдук иш мамлекеттик билим берүү секторунда иштеген мугалимдердин учурдагы социалдык-экономикалык абалын аныктоо жаатында маанилүү бир кемчиликтин ордун толуктайт.

Ачкыч сөздөр: жакырчылык, Кыргызстанда жакырчылык, иштеген жакырчылык, окутуу кызматкерлери, Бишкек.

АБСТРАКТ

Подготовила	: Айжан Мусаева
Университет	: Кыргызско-Турецкий Университет «Манас»
Направление	: Социология
Вид диссертации	: Магистерская диссертация
Количество страниц	: XXVIII-165
Дата окончания	: 21 / 06 / 2019
Научный руководитель	: Проф. докт. Мустафа Орчан

ИЗМЕРЕНИЕ УРОВНЯ БЕДНОСТИ СРЕДИ РАБОТНИКОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ: НА ПРИМЕРЕ БИШКЕКА

Как в прежние времена, так и на сегодняшний день бедность как явление - общая проблема всего общества. С развитием науки и технологий потребности человека по сравнению с предыдущими жизненными стандартами, в обществе благополучия значительно поменялись, дифференцировались и диверсифицировались. Наряду с переходом человечества с «довольствующегося общества» на «потребительское общество» между получаемой людьми прибылью и их потребностями появилась серьезная разница, которая поменяла вид и форму бедности.

Согласно результатам интеграционных исследований бюджетов домашних хозяйств в Кыргызстане, уровень бедности в 2012 году, рассчитанный по потребительским расходам, составлял 38%, а в 2017 году данное соотношение снизилось до 25.6%. В то же время уровень крайней бедности с 4,4% в 2012 году снизился до 0,8% в 2017 году. В 2017 году стоимостная величина общей черты бедности составила на душу населения 32 093 сома в год или же 2 674 сома в месяц, крайней бедности – 17 471 сом или же 1 455 сомов в месяц. В соответствии с данными Национального статистического комитета 1 миллион 601 тысяча человек населения живет за чертой бедности, из них 41 000 живет за чертой крайней бедности. Большинство из них жители сельских населенных пунктов. В городе данное соотношение составляет 20,4%, а в сельской местности - 29,0%. Уровень бедности в Бишкеке составляет 15,9%.

Заработная плата работников государственных образовательных организаций меняется в зависимости от образовательного сектора (ясли, школа, университет), от окончания колледжа или факультета, количества преподаваемых часов, нахождения образовательной организации в центре города или в сельской местности. В этой связи работники образовательного сектора получают заработную плату в размере от 4000 сомов до 16 000 сомов. С учетом заработной платы варьирующей между 57.5-225 долларами США согласно критериям бедности, определенных ООН, работники образовательного сектора, получающие минимальную заработную плату, безусловно, находятся за чертой бедности, а работники, получающие максимальную заработную плату, живут в относительной бедности.

Целью данного исследования является измерение уровня бедности работников государственного образовательного сектора в городе Бишкек, чтобы выяснить имеются ли дополнительные источники существования работников государственных образовательных организаций, получающих низкую заработную плату, их борьба с бедностью, законные или незаконные отклонения доходов, определение социально-культурных и экономических положений.

В целях измерения уровня бедности работников государственного образовательного сектора (ясли, школа, университет) использовался метод количественного исследования. В городе Бишкек было опрошено около 610 человек, работающих в сфере образования. Были проведены встречи с 306 работниками на базе университета, на базе школы – с 249, на базе ясли с 55. Данные, полученные в результате исследования, были проанализированы в программе SPSS 22, и диссертация была подготовлена на основе объединения теоретической части, созданной в результате изучения литературы и с результатами исследований. Результаты были обсуждены и оценены в социологическом плане.

Исследование, проведенное путем измерения уровня бедности государственных работников образования, состоит из введения, трех разделов,

основного заглавия, подзаголовка и боковых заголовков. Чтобы лучше понять исследование, общая информация о бедности дается во введении диссертации.

В первом разделе созданы концептуальные рамки дипломной работы. Под заголовком «Основные концепции и динамики бедности» проведен анализ понятия бедности и исторического развития бедности. В разделе «Культура бедности, измерение бедности, причины бедности и виды бедности» рассмотрены научные работы, связанные с бедностью, в Турции, России и во всем мире.

Во втором разделе под заголовком «Бедность в Кыргызстане после приобретения независимости и политика борьбы с бедностью» даны сведения об общих показателях бедности в Кыргызстане, о стратегии борьбы с бедностью в Кыргызстане и о бедности государственных служащих. В данной главе, где классифицируется бедность в Кыргызстане, рассмотрена попытка реализации ряд стратегий борьбы с бедностью (Национальная программа по преодолению бедности "Аракет", Цели развития тысячелетия, комплексная основа развития, национальная стратегия по сокращению бедности) разработанных государственными и частными учреждениями, а также социально-экономическое положение работников государственных образовательных организаций.

В третьей главе, под заголовком «Социально-экономическое положение работников государственных образовательных учреждений», определен уровень бедности работников государственных образовательных учреждений в городе Бишкек, а так же проведен анализ влияния уровня бедности на их текущий образ жизни. В частности, исследованы дополнительные средства к существованию работников образования и их борьбы с бедностью. В этом контексте изучено, не превращается ли бедность среди работников государственных образовательных учреждений в культуру, а также рассмотрена степень влияния бедности на образ жизни работников образовательного сектора.

Заработная плата работников государственных образовательных учреждений достаточна лишь для удовлетворения их базовых потребностей. Однако это не покрывает их расходы на здоровье, образование, а также участие в различных общественных мероприятиях. Видно что работники государственных

образовательных учреждений обычно сталкиваются с относительной бедностью. Несмотря на то, что в среднесрочной перспективе не разрабатываются никакие стратегии или программы развития, которые смогут повлиять на качество и уровень жизни преподавателей, работники образовательного сектора пытаются преодолеть эти проблемы исключительно своими усилиями.

Таким образом, можно утверждать о том, что настоящая магистерская диссертация заполнит важный пробел с точки зрения выявления текущего социально-экономического положения работников государственных образовательных учреждений.

Ключевые слова: бедность, бедность в Кыргызстане, рабочая бедность, работники сферы образования, Бишкек.

ABSTRACT

Author : Aizhan Musaeva
University : Kyrgyz-Turkish “Manas” University
Major : Sociology
Dissertation Type : Master thesis
Number of pages : XXVIII-165
Graduation date : 21 / 06 / 2019
Thesis Advisor : Prof. Dr. Mustafa Orcan

MEASURING POVERTY LEVEL OF PUBLIC EDUCATION EMPLOYEES: BISHKEK EXAMPLE

As in earlier days, and today as well, poverty as a phenomenon is a common problem of the whole society. With the development of science and technology, the human needs compared to previous life standards, in a society of well-being, have significantly changed, differentiated and diversified. Along with the transition of humankind from a “content society” to a “consumer society”, a serious difference appeared between people’s profit and their needs, which changed the kind and form of poverty.

According to the results of integration studies of household budgets in Kyrgyzstan, the poverty rate in 2012, calculated based on consumer spending, was 38%, and in 2017 this ratio decreased to 25.6%. At the same time, the rate of extreme poverty decreased from 4.4% in 2012 to 0.8% in 2017. In 2017, the value of the total poverty line per capita was 32,093 KG soms per year or 2,674 KG soms per month, extreme poverty – 17,471 KG soms, or 1,455 KG soms per month. According to the data of the National Statistical Committee, 1 million 601 thousand people live below the poverty line, of which 41 000 live below the extreme poverty line. Most of them are residents of rural settlements. In the city, this ratio is 20.4%, and in the countryside it is 29.0%. The poverty rate in Bishkek is 15.9%.

Salaries of public educational institutions workers vary depending on the education sector (nursery, school, university), from graduating from a college or department, the number of hours taught, and location of an educational institution in the

city center or in rural areas. In this regard, employees of the education sector receive a salary in the amount of 4,000 KG soms to 16,000 KG soms. With wages varying between \$57.5-225 according to poverty criteria defined by the UN, workers in the education sector who receive the minimum wage are certainly below the poverty line, and workers who receive the maximum wage live in a relative poverty.

The purpose of this work is to measure the poverty rate of workers in the public education sector, if there any, then additional sources of livelihood for employees of public educational institutions who receive low wages, their fight against poverty, legal or illegal income deviations, the determination of the socio-cultural and economic conditions.

In order to measure the poverty rate among workers in the public education sector (nursery, school, university), a quantitative research method was used. A questionnaire survey of approximately 610 people working in the education sector of the city of Bishkek was conducted. Meetings were held with 306 employees within the framework of the university, with 249 within the framework of the school, and 55 within the framework of the nursery. The data obtained as a result of work performed were analyzed with the SPSS 22 program; the thesis work was prepared based on the combination of the theoretical part, which was created as a result of literature searches, with the research results. After discussing of the obtained results, they were assessed from the sociology point of view.

This work, which is related to the measurement of poverty rate among teachers of public institutions, consists of an introduction, three sections, the main title, a subtitle, and side headings. For a better understanding of the work in the introduction there was provided general information on poverty.

In the first section, the conceptual framework of the thesis was created. Under the “Basic Concepts and Dynamics of Poverty” heading an analysis of the poverty concept and poverty historical development was conducted. The “Culture of Poverty, Measurement of Poverty, Causes of Poverty and Types of Poverty” section examines research papers related to poverty in Turkey, Russia and around the world.

In the second section, under the “Poverty in Kyrgyzstan after independence, and policies to combat poverty” heading information was given on general poverty indicators in Kyrgyzstan and its depth, on strategies to combat poverty in Kyrgyzstan, and on the poverty of public servants. In this chapter, which classifies poverty in Kyrgyzstan, an attempt has been made to implement a number of anti-poverty strategies (Araket’s National Poverty Alleviation Program, Poverty Reduction Studies, Millennium Development Goals, Basics of Comprehensive Development, National Poverty Reduction Strategy) of the public and private institutions, as well as the socio-economic situation of employees of public educational institutions.

In the third chapter, under the "Social and Economic Situation of Employees of Public Educational Institutions" heading the poverty rate of employees of public educational institutions in the city of Bishkek was determined, and the impact of the poverty rate on their current lifestyle was analyzed. In particular, additional livelihoods of educators and their methods of fighting poverty have been investigated. In this context, it has been studied whether poverty among employees of public educational institutions is turning into a culture, and also examines the extent to which poverty affects the lifestyle of employees in the educational sector.

Salaries of public educational institutions employees are sufficient to meet their basic needs only. However, this does not cover their spending on health, education, or participation in various public events. Employees of public educational institutions usually face a relative poverty. Despite the fact that in the medium term perspective, no strategies or programs are being developed, those that can affect the quality and standard of living of teachers, educators try to overcome these problems solely by their own efforts.

Thus, it can be argued that the present Master's Thesis will fill an important gap in terms of identifying the current socio-economic situation of employees of public educational institutions.

Key words: poverty, poverty in Kyrgyzstan, poverty of employees, employees of education sector, Bishkek.

ÖNSÖZ

Kırgızistan’da yoksullukla ilgili çalışmalar sınırlı olmakla birlikte bu çalışmalar kamuda çalışanlar özellikle eğitimciler ekseninde çok fazla olduğu söylenemez. Çalışmada, Kırgızistan’ın Bişkek şehrinde kamuda eğitim sektöründe çalışanların yoksulluk düzeyinin ölçülmesi, düşük maaşa sahip olan kamu çalışanlarının varsa ek geçim kaynakları, yoksullukla mücadelelerini, yoksulluğun legal ya da illegal sapsmalarını, sosyo-kültürel ve ekonomik durumlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Kırgızistan’da özel olarak da Bişkek’te kamuda eğitim sektöründe çalışanlara yönelik gelecek yıllarda bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlamak, ilgili devlet birimlerinin ve kurumlarının yoksullukla mücadele politikasına bilimsel veriler sunmak hedeflenmiştir.

Çalışmanın önemi Kırgızistan’da kamu çalışanlarının gündelik hayatı, temel ihtiyaçları, sosyal, kültürel, ekonomik durumlarını tespit etmek suretiyle kamu çalışanlarının yoksulluk olgusu sosyolojik boyutlarıyla ele alınacak olup kamu çalışanları ve yoksulluk alanında yapılacak olan çalışmalar için bir zemin oluşturmaktır. Başta akademik çevreler olmak üzere, ilgili kamu birimlerinin bu çalışmanın verilerinden yararlanması beklenmektedir. Özellikle yerel ve merkezi yönetim başta olmak üzere ilgili bakanlıkların Bişkek’teki yoksullarla ilgili geliştirilecek politikalarına belli bir seviyede de olsa bilimsel bir zemin kazandırmaya çalışmaktır.

Kamuda çalışan eğitimcilerin yoksulluk düzeyinin ölçülmesi ile yapılan çalışmada konunun daha iyi anlaşılabilmesi için giriş kısmına yoksulluk kavramı, yoksullukla genel bilgiler ile Kırgızistan’da yoksulluğun durumuna ilişkin değerlendirmeler verilmiştir. Bunu takiben üç bölümden meydana gelen tezin birinci bölümü tezin kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Yoksulluğa ilişkin temel kavramlar ve dinamikleri üzerinde durularak yoksulluğun tarihsel gelişimi, yoksulluk kültürü, yoksulluğun ölçülmesi, yoksulluğun nedenleri ve yoksulluk türleri gibi konulara yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye başta olmak üzere dünyada yoksullukla ilgili çalışmalara değinilmiştir. Tezin ikinci bölümü bağımsızlık sonrası Kırgızistan’da yoksulluk ve yoksullukla mücadele politikalarına ayrılmıştır. Bu çerçevede Kırgızistan’daki yoksulluğun genel durumu, yoksullukla mücadele stratejileri, eğitim çalışanlarının

yoksulluğu hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise araştırma kapsamında eğitim sektöründe çalışanların sosyal- kültürel ve ekonomik durumu ele alınmıştır. Bişkek şehrinde kamuda eğitim sektöründe çalışanların yoksulluk düzeyi tespit edilerek mevcut yaşam tarzlarına etkisi analiz edilmiştir. Ayrıca kamuda eğitim çalışanlarının ek-geçim kaynakları ve yoksullukla mücadeleleri ortaya konmuştur.

Çalışmamızda konuyla alakalı yazılı kaynak, araştırma, inceleme, rapor, istatistik verilerden azami ölçüde istifade edilmiştir. Bu kaynakların dışında özellikle proje kapsamında sahadan toplanan verilerden faydalanılmaya çalışılmıştır. Bunun için kamuda eğitim sektöründe çalışanların (kreş, okul, üniversite) yoksulluk düzeyini ölçmek amacıyla nicel araştırma yöntemi ile nitel araştırmada yer alan doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Nicel araştırmada üniversite bazında 306 okul bazında, 249 ve kreş bazında 55 eğitim çalışanı ile görüşülmüştür. Yapılan çalışma sonucunda elde edilen veriler SPSS 22 programında analiz edilmiş olup bu çerçevede literatür taraması sonucunda oluşturulan teorik kısım, araştırma sonuçları birleştirilerek tez çalışması hazırlanmıştır. Ortaya çıkan bulgular sosyolojik açıdan tartışılarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu çalışmanın eğitimle ilgili üçüncü bölümü verileri, şahsımın da araştırmacı olarak görev aldığı Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Türk Uygarlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından desteklenen danışmanım aynı zamanda proje yürütücüsü olan Prof. Dr. Mustafa ORÇAN'ın "Kırgızistan'da Kamu Çalışanlarının Sosyal – Ekonomik Durumu: Bişkek Örneği" projesinden alınmıştır. Bu bağlamda öncelikle tezime nezaret eden, tezin ortaya çıkmasında değerli zamanını bana harcayan hocam Prof. Dr. Mustafa ORÇAN'a ve Türk Uygarlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi mensuplarına teşekkür ederim. Bunun yanında söz konusu teze ilgili literatürün temininde yardımını esirgemeyen ve düşüncelerini paylaşan sevgili eşim Ali ÜNAL'a, maddi ve manevi desteklerini her an yanımda hissettiğim anne-babama minnet ve şükranlarımı sunarım.

Bişkek 2019

Aycan MUSAEVA

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	ii
TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
ПРОТОКОЛ.....	iv
ÖZ	v
КЫСКАЧА МАЗМУНУ	vii
АБСТРАКТ	xii
ABSTRACT	xvi
ÖNSÖZ.....	xix
İÇİNDEKİLER.....	xxi
KISALTMALAR.....	xxiv
TABLolar LİSTESİ.....	xxv
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

YOKSULLUĞA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR VE DİNAMİKLERİ

1.1. Yoksulluk Kavramı.....	8
1.2. Yoksulluğa Tarihsel Bir Bakış.....	11
1.3. Yoksulluk Kültürü.....	17
1.4. Yoksulluğun Ölçülmesi ve Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi.....	21
1.5. Yoksulluğun Nedenleri.....	25
1.5.1.Yoksulluğun Makro Nedenleri	26
a. Ekonomik Büyüme - Gelir Dağılımı ve Yoksulluk	
b. Hızlı Nüfus Artışı	
c. İşgücü Piyasasından Kaynaklanan Nedenler ve İşsizlik	
d. Enflasyon	
e. Ekonomik Krizler	
f. Tasarruf ve Yatırım Oranlarının Yetersizliği	
g. Kaynakların Etkin Kullanılmaması ve Yolsuzluk	
h. Mekânsal Nedenler	
i. Siyasal Nedenler	

1.5.2. Yoksulluğun Mikro Nedenleri.....	32
a. Hanehalkı Özellikleri	
b. Eğitim Durumu	
c. Göç	
d. Ayrımcılık	
1.6. Yoksulluk Türleri.....	35
1.6.1. Mutlak Yoksulluk.....	35
1.6.2. Göreceli/Görelî Yoksulluk.....	37
1.6.3. Objektif Yoksulluk-Sübjektif Yoksulluk.....	38
1.6.4. İnsani Yoksulluk.....	39
1.6.5. Kırsal - Kentsel Yoksulluk.....	39
1.6.6. Geçici Yoksulluk – Kronik Yoksulluk.....	41
1.6.7. Yeni Yoksulluk - Nöbetleşe Yoksulluk.....	42
1.6.8. Diğer Yoksulluk Türleri.....	42
1.7. Türkiye, Rusya ve Dünyada Yoksulluk.....	44
1.7.1. Türkiye’de Yoksulluk.....	44
1.7.2. Rusya’da Yoksulluk.....	46
1.7.3. Dünyada Yoksulluk.....	49

II. BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK SONRASI KIRGIZİSTAN’DA YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI

2.1. Kırgızistan’da Yoksulluğun Genel Görünümü ve Boyutu.....	54
2.1.1. Kırgızistan’da Yoksulluk Analizi Yöntemleri.....	54
2.1.2. Parasal Göstergelerle Yoksulluğun Analizi.....	56
2.1.2.1. Hanelerin Parasal Gelirleri.....	56
2.1.2.2. Hanelerin Parasal Giderleri.....	59
2.1.2.3. Asgari Geçim.....	62
2.1.2.4. Halkın Yoksulluk Düzeyi.....	66

2.1.3. Parasal Olmayan Göstergelerle Yoksulluğun Analizi	70
2.1.3.1. Sağlık ve Beslenme	71
2.1.3.2. Çocuk Yoksulluk Oranı.....	73
2.1.3.3. Çocukların Beslenmesi.....	73
2.1.3.4. Eğitim Açısından Yoksulluk.....	75
2.2. Kırgızistan'da Yoksullukla Mücadele Stratejileri.....	78
3.3. Kırgızistan'da Eğitim Çalışanlarının Yoksulluğu.....	87

III. BÖLÜM

EĞİTİM SEKTÖRÜNDE ÇALIŞANLARIN SOSYO-EKONOMİK DURUMU

3.1. Eğitimcilerle İlişkin Genel Bilgiler.....	93
3.2. Eğitimcilerin Maddi Göstergeleri.....	98
3.3. Eğitimcilerin Sosyal ve Kültürel Göstergeleri.....	112
3.4. Eğitimcilerin Yaşam-Kalite Göstergeleri.....	120
SONUÇ.....	132
ДИСЕРТАЦИЯНЫН КЫСКАЧА МАЗМУНУ.....	136
KAYNAKLAR.....	151
EKLER.....	159
ÖZGEÇMİŞ.....	165

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
AGÜ	Az Gelişmiş Ülkeler
BM	Birleşmiş Milletler
c.	cilt
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
ed.	Editör
FGT	Foster–Greer–Thorbecke
GSMH	Gayri Safi Millî Hasıla
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
haz.	Hazırlayan
İGE	İnsani Gelişme Endeksi
İYE	İnsani Yoksulluk Endeksi
KSO	Kafa Sayım Oranı
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
ROSSTAT	Rusya Federal Devlet İstatistik Kurumu
s.	sayfa
ss.	sayfadan sayfaya
STAT	Kırgızistan Ulusal İstatistik Kurumu
TGT	Topyekûn Gelişme Temelleri
Tuik	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	United Nations Development Programme
USKS	Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi
ÜKS	Ülke Kalkınma Stratejisi
v.dğr.	ve diğerleri
vb.	ve benzeri
vs.	vesaire
WHO	World Health Organization
YAMS (ÖKN)	Yoksulluğu Azaltmanın Milli Stratejisi

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Türkiye’de yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları 2002-2015.....	45
Tablo 1.2. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksul fert sayısı.....	46
Tablo 1.3. Asgari geçimin altındaki gelire sahip olan nüfus dağılımı.....	47
Tablo 1.4. Dünya’nın değişik bölgelerinde günde 1.25 \$’dan ve 2 \$’dan daha az gelikle yaşayan yoksulların oranı.....	49
Tablo 1.5. Dünya’nın değişik bölgelerinde günde 1.25 \$’dan ve 2 \$’dan daha az gelikle yaşayan yoksul nüfus (milyon) sayısı.....	50
Tablo 1.6. İnsani gelişmişlik açısından ülkeler.....	51
Tablo 1.7. Kişi başına düşen milli gelir düzeyleri bakımından dünyanın en yoksul ve en zengin 10 ülkesi.....	52
Tablo 2.1. Kişisel gelirin yapısı.....	57
Tablo 2.2. Bölgelere göre gelirlerin yapısı.....	58
Tablo 2.3. Bölgelere göre parasal gelirler.....	58
Tablo 2.4. Bişkek şehrinde parasal gelirler.....	59
Tablo 2.5. Hanelerin parasal giderleri.....	60
Tablo 2.6. Bölgelere göre parasal giderler.....	61
Tablo 2.7. Bişkek şehrinde parasal giderler.....	62
Tablo 2.8. Nüfusun temel sosyo- demografik grupları için asgari geçim.....	63
Tablo 2.9. Bölgelere göre kişi başına günlük kilokalori tüketim düzeyi.....	64
Tablo 2.10. Temel gıda maddelerinin tüketim düzeyi.....	65
Tablo 2.11. Hanelerde dayanıklı tüketim malların mevcudiyeti.....	65
Tablo 2.12. Yoksulluk oranları.....	67
Tablo 2.13. Kentsel ve kırsal alanlarda yoksulluk düzeyi.....	68
Tablo 2.14. Bölgelere göre yoksulluk düzeyi.....	68
Tablo 2.15. Bölgelere göre aşırı yoksulluk düzeyi.....	69
Tablo 2.16. Yerleşim yerine göre aşırı yoksulluk düzeyi.....	69
Tablo 2.17. Yoksulluğun derinliği ve şiddeti.....	70
Tablo 2.18. Kırgızistan’da sağlık durumu göstergeleri.....	71

Tablo 2.19.Bölgelere göre bebek ölüm oranı.....	72
Tablo 2.20.Yoksulluk içinde yaşayan çocuk oranı.....	73
Tablo 2.21.Hanede çocuk sayısına göre yoksulluk düzeyi.....	73
Tablo 2.22.Çocukların yaş ve cinsiyetine göre düşük kilolu çocukların oranı.....	75
Tablo 2.23.Bölgelere göre düşük kilolu çocukların oranı.....	75
Tablo 2.24.Devlet bütçesinden eğitime yapılan harcamalar.....	76
Tablo 2.25.Nüfusun yerleşim yerine göre eğitim düzeyi.....	76
Tablo 2.26.7-17 Yaş grup arasında okula gitmeyen çocukların sayısı.....	77
Tablo 2.27.Eğitim kurumlarının sayısı ve eğitimci sayısına göre dağılımı.....	87
Tablo 2.28.Eğitim sektörlerindeki öğretmenlerin ortalama maaş gelirleri.....	87
Tablo 3.1.Eğitimcilerin cinsiyetlerine göre dağılımı.....	93
Tablo 3.2.Eğitimcilerin yaş kategorisine göre dağılımı.....	93
Tablo 3.3.Eğitimcilerin medeni durumuna göre dağılımı.....	93
Tablo 3.4.Eğitimcilerin doğum yerine göre dağılımı.....	94
Tablo 3.5.Eğitimcilerin sektör dağılımı.....	95
Tablo 3.6.Eğitimcilerin eşlerinin çalışma durumu.....	96
Tablo 3.7.Ek gelir getiren iş dağılımı.....	97
Tablo 3.8.Cinsiyete göre ek gelir getiren iş durumu.....	97
Tablo 3.9.Mahallenin gelir durumuna göre eğitimcilerin kendisini konumlandırması..	99
Tablo 3.10.Yaşa göre eğitimcilerin çevresindekilerin durumuyla kendi gelirini konumlandırması.....	99
Tablo 3.11.Kazanılan paranın kullanım yerlerine göre dağılımı	100
Tablo 3.12.Yaşa göre kazanılan paranın kullanım yerleri	100
Tablo 3.13.Gelirlerin ileriye dönük tasarruf yapılmasına ilişkin dağılımı.....	101
Tablo 3.14. Zorda kalındığında yapılan kısıtlamalara göre dağılımı	102
Tablo 3.15.Yerleşim özelliklerine göre zorda kalındığında yapılan kısıtlamalar.....	102
Tablo 3.16.Borç para alma durumunda başvuru alan kişilere göre dağılımı	103
Tablo 3.17.Konutun mülkiyet özelliklerine göre dağılımı	104
Tablo 3.18.Konutun oda sayısına göre dağılımı	105
Tablo 3.19.Ailenin mülkiyet özelliklerine göre dağılımı.....	106

Tablo 3.20.Tüketim mallarının özelliklerine göre dağılımı.....	107
Tablo 3.21.Gıda ürünü kullanım sıklığına göre dağılımı	108
Tablo 3.22.Gıda ihtiyaçlarını temin etme durumuna göre dağılımı	109
Tablo 3.23.Giysi ihtiyaçların temin etme durumuna göre dağılımı	110
Tablo 3.24.Hanede üretilen veya yapılan ürün özelliklerine göre dağılımı.....	111
Tablo 3.25.Yerleşim özelliklerine göre hanede üretilen veya yapılan ürünler	111
Tablo 3.26.Dinlenme ve Eğlenme yerlerine gitme sıklığına göre dağılımı.....	112
Tablo 3.27.Cinsiyete göre dinlenme ve eğlenme yerlerine gitme sıklığı.....	112
Tablo 3.28.Boş zaman değerlendirme özelliklerine göre dağılımı	113
Tablo 3.29.Yaşa göre boş zaman değerlendirme özellikleri	114
Tablo 3.30.Cinsiyete göre boş zaman değerlendirme özellikleri	115
Tablo 3.31.Sanat ve faaliyet ilgisine göre dağılımı	115
Tablo 3.32.Tatile gitme durumuna göre dağılımı	116
Tablo 3.33.Özel gün önemseme ve kutlamalarına göre dağılımı	116
Tablo 3.34.Cinsiyete göre özel gün önemseme ve kutlamaları	117
Tablo 3.35.Yaşa göre özel gün önemseme ve kutlamaları	117
Tablo 3.36.Maddi imkansızlıklardan dolayı yapılmayan kutlamalara göre dağılımı...	118
Tablo 3.37. İbadetleri yerine getirme durumuna göre dağılımı	119
Tablo 3.38. Yaşa göre ibadetleri yerine getirme durumuna	119
Tablo 3.39.Geçimin daha kolay olduğu döneme göre dağılımı	120
Tablo 3.40. Yaşa göre geçimin daha kolay olduğu dönem	121
Tablo 3.41.Geleceğe yönelik beklenti ve görüşlerin dağılımı	121
Tablo 3.42. Yaşa göre geleceğe yönelik beklenti ve görüşler	122
Tablo 3.43. Cinsiyete göre geleceğe yönelik beklenti ve görüşler	122
Tablo 3.44.Yurt dışında çalışma istemine ilişkin dağılım	123
Tablo 3.45. Cinsiyete göre yurt dışında çalışma istemine ilişkin dağılım	124
Tablo 3.46. Yaşa göre yurt dışında çalışma istemine ilişkin dağılım	124
Tablo 3.47.Yurt dışında sürekli yaşama istemine ilişkin dağılım	124
Tablo 3.48.Kırgızistan dışında başka ülke vatandaşı olma istemine ilişkin dağılım...	125
Tablo 3.49.Başka ülke vatandaşı olma isteminin sebebine ilişkin dağılım	126

Tablo 3.50.Ekonomik durumu iyi olması halinde ne yapmak istediğine ilişkin dağılım	126
Tablo 3.51. Cinsiyete göre ekonomik durumu iyi olması halinde ne yapmak istediğine ilişkin dağılım	127
Tablo 3.52. Yaşa göre ekonomik durumu iyi olması halinde ne yapmak istediğine ilişkin dağılım	128
Tablo 3.53.Günlük hayat koşullarından memnuniyet durumuna göre dağılımı.....	128
Tablo 3.54. Yaşa göre kendi gelirinden memnuniyet.....	129
Tablo 3.55.Yaşa göre ailenin şimdiki maddi durumundan memnuniyet	129
Tablo 3.56. Yaşa göre hayatın genel gidişatından memnuniyet	130
Tablo 3.57. Cinsiyete göre kendi gelirinden memnuniyet durumu	130
Tablo 3.58. Cinsiyete göre ailenin şimdiki maddi durumundan memnuniyet	131
Tablo 3.59. Cinsiyete göre hayatın genel gidişatından memnuniyet durumu	131

GİRİŞ

Yoksulluk, birtakım ihtiyaçların karşılanamaması anlamına gelen geniş kapsamlı ve çok yönlü bir kavramdır. Kırgızca'da yoksul “cakır”, yoksulluk ise “cakırçılık” olarak tanımlanmaktadır.

Yoksulluk, tarihin her döneminde farklı boyutlarıyla ortaya çıkmakta ve çözüm gerektiren toplumsal bir sorun olarak varlığını günümüze kadar sürdürmektedir. Özellikle sürekli gelişen toplumsal yapıyla birlikte insan ihtiyaçlarındaki farklılaşmalar, yoksulluk kavramının günün şartlarına göre değiştirmesine neden olmaktadır. Bu da yoksulluğun tarihsel süreç içinde, asgari gıda ihtiyacından sosyo-kültürel ihtiyaçlara doğru değişen insan yaşamının tümünü kapsayan bir olgu haline dönüştürmüştür. Ayrıca küreselleşme ile birlikte yoksulluk kavramının önemi ve yoksulluğun görünümü de değişime uğramıştır.

Yoksulluk kavramının bilimsel olarak ilk tanımı, 1901 yılında Seeböhm Roventree tarafından yapılmıştır. Roventree yoksulluğu, toplam gelirin, kişinin biyolojik varlığı devam ettirmek için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemesi olarak tanımlamıştır. Lipton (1997), ayrıca özel tüketimdeki yetersizliklere dikkat çekerek yoksulluğu belirli bir düzeyin altında kişi başına özel tüketimin söz konusu olduğu durum olarak (tüketim yaklaşımı) değerlendirmiştir. Drewnowski (1977) ise yoksulluğu kişilerin ve hane halkının kendileri için uygun gördükleri bir düzeyde gelire sahip olmamaları (subjektif yoksulluk) ya da asgari yaşam standardının gerektirdiği temel ihtiyaçların giderilebilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi olarak (gelir yoksulluğu) tanımlamaktadır.

OECD'ye göre ise yoksulluk tanımı kişinin yoksun veya kapasitesiz olduğu her alana ilişkin yapabilirliği kapsamaması gerektiğini belirterek beş boyutta ele almıştır ve bu tanım Amartya Sen tarafından öne sürülen yapabilirlik yaklaşımı temelinde ele alınmıştır. Bunlar ekonomik, insani, politik, sosyo-kültürel ve koruyucu kapasite olarak sınıflandırılmıştır.

Yoksulluk kavramının belli dayanaklar çerçevesinde geliştiği de görölmektedir. Bunun başında beşeri ihtiyaçlar gelir. Beşeri ihtiyaçlar temelde ekonomik koşullara bağlı olarak karşılanabilen ihtiyaçlar (maddi nitelikte ve yapısal koşullara bağlı olan ihtiyaçlar) ve ekonomik koşullara bağlı olmayan ihtiyaçlar (manevi nitelikte ve kişilere özgü ihtiyaçlar) olarak iki gruba ayrıldığı ifade edilebilir. Beşeri ihtiyaçların toplumsal ve tarihi koşullar tarafından belirlendiği ileri sürölmektedir. Bununla birlikte yoksulluk tanımında maddi nitelikte olmayan ihtiyaçlar olarak ifade edilen sevgi, katılım, yaratıcılık, kimlik, özgürlük vb. ihtiyaç tatmini içermesi bir takım sorunlara neden olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu durum yalnız olan fakat varlıklı birini yoksul olarak nitelendirilmesi yahut asgari yaşam standardında yaşayan birinin evlenmesi ve çocuk sahibi olması, dahası gelir düzeyinin aynı kalması durumunda kişi ve hane halkının yoksulluk riski altına girebilmesi şeklinde örneklendirilmektedir. Bu anlamda beşeri ihtiyaçların her yönüyle değerlendirilmesi ve her topluma göre ele alınması gerekmektedir. Beşeri ihtiyaçlar temelde ekonomik koşullara bağlı olarak karşılanabilen ihtiyaçlar (maddi nitelikte ve yapısal koşullara bağlı olan ihtiyaçlar) ve ekonomik koşullara bağlı olmayan ihtiyaçlar (manevi nitelikte ve kişilere özgü ihtiyaçlar) olarak iki gruba ayrıldığı ifade edilebilir. Beşeri ihtiyaçların toplumsal ve tarihi koşullar tarafından belirlendiği ileri sürölmektedir. Bununla birlikte yoksulluk tanımında maddi nitelikte olmayan ihtiyaçlar olarak ifade edilen sevgi, katılım, yaratıcılık, kimlik, özgürlük vb. ihtiyaç tatmini içermesi bir takım sorunlara neden olduğu üzerinde durulmaktadır. Ayrıca toplumsal bir varlık olarak insanın fiziki varlığını devam ettirebilmesi için gerekli beslenme ihtiyacının yanı sıra giyim, barınma, eğitim, sağlık, kültür, ortak yaşama, dinlenme, estetik vs. sosyo-kültürel ihtiyaçlara da gereksinim duyacağı aşıkardır.

Kavram olarak bakıldığında yoksulluğun insanlık tarihi kadar eski ve yoksulluk üzerinde tek bir tanımın yapmanın mümkün olmadığı gözükmektedir. Özellikle her dünya görüşünün yoksulluk kavramına farklı yaklaşması yoksulluğun standart bir tanımının yapılmasını güçleştirmektedir. Bu da yoksulluk olgusunun toplumların dinamiklerine göre, hatta aynı toplumda yoksulluğun ele alındığı zamana, mekana, gruba vb. göre farklılık göstermesinden ileri geldiği savını güçlendirmektedir.

Dünya Bankası 1990-2020 (2020 tahminidir) dönemine ait yoksulluğun bölgelere dağılımı ile ilgili araştırma yapmıştır. Dünya Bankası günde 1.25 \$ ve 2 \$' dan az gelire yaşayan insanları yoksul olarak kabul etmiştir. Günlük 1.25 doların altındaki gelire yaşayan yoksulların toplam nüfus içerisindeki oranı 2020 yılı %12.8' e kadar düşeceği tahmin edilmektedir. Dünya Bankası tarafından belirlenen 1.25 \$ yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfus oranı 1990 yılına bakıldığında yoksulluğun çok yoğun yaşandığı bölgeler sırasıyla Çin, Alt Sahra Afrika'sı, D. Asya ve Pasifik, Güney Asya, Hindistan, Latin Amerika ve Karahipler, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ve yoksulluğun en az oranda olduğu bölge Avrupa ve Merkezi Asya olarak sıralanmaktadır. Bu dönemde yoksulluğun toplam dünya nüfusu içerisindeki oranı %41.7'yi göstermektedir. 1.25 doların altında geliri olan yoksulların oranı ve nüfus sayısına baktığımız zaman 2005 yılında başka yıllarla kıyasla Avrupa ve Merkezi Asya hariç tüm bölgelerde yoksulluk oranında azalma olduğu görülmektedir . Özellikle yoksulluk oranındaki azalma Çin'de görülür, 1990 yılında 683 milyon insan yoksulluk sınırının altında yaşarken, 2015 yılında 70 milyona inmiş ve 2020 yılında ise 56 milyona kadar ineceği belirlenmiştir. Bu bölgeler arasındaki yoksulluğun yoğun yaşandığı bölge Alt Sahra Afrika'sıdır. 1990 ve 2005 yıllarında %50 diliminden inmeyen yoksulluk oranı 10 yıl içerisinde %38'e kadar azalmış ve daha 5 yıl içerisinde %32.8'e kadar azalacağı tahmin edilmiştir. 2020 yılına yapılan tahminlerde en fazla yoksulluk oranı Alt Sahra Afrika'sında (%32.8), ve en az yoksulluk oranı ise Avrupa ve Merkezi Asya (%1.2) ülkelerinde olacağı belirlenmiştir.

Yoksulluk sınırı günde 2 dolara yükseltildiğinde yoksulların sayısı daha da arttığı görülmektedir. 2020 yılına kadar günde 2 \$ altındaki gelir ile yaşayan yoksulların sayısı dönem dönem azalacağı görülmektedir. 1990 yılında 2.754 milyon insan 2 dolardan az gelire yaşarken, bu sayı 2020 yılında 1.926 milyona düşeceği tahmin edilmektedir. 2020 yılında günde 2 dolarlık yoksulluk oranı Alt Sahra Afrika'sında % 55.4 , Güney Asya'da %51, D. Asya ve Pasifik bölgesinde %14.3, Latin Amerika ve Karahipler'de %9.7, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da %6.6, Avrupa ve Merkezi Asya'da %4.1 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Yoksulluk toplumların refah düzeyi ve küresel standartlara göre kısmen değişiklikler gösterebilmektedir. Ama tüm bunlara rağmen Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi küresel kuruluşların belirlemiş olduğu yoksulluk kategorileri de bulunmaktadır.

Yoksulluk araştırmalarının tarihçesine bakıldığında yoksulluğun sosyal bir sorun olarak görülmesi ve buna dair sistematik çalışmaların izlerine 17. yüzyıl başlarından başlayarak günümüze kadar rastlamak mümkündür.

Yoksulluğun bir çok tanımı olduğu gibi yoksulluk türleri de pek çeşitlilik söz konusudur. Yoksulluk türlerindeki sınıflandırmalarının bazıları gıda ihtiyaçlarını temel alırken bazıları sosyo-kültürel ihtiyaçları temel almaktadır. Mutlak yoksulluk, göreceli/görelî yoksulluk, objektif yoksulluk-sübjektif yoksulluk, insani yoksulluk, kırsal - kentsel yoksulluk, geçici yoksulluk – kronik yoksulluk, yeni yoksulluk - nöbetleşe yoksulluk, diğer yoksulluk türleri (ultra yoksulluk, olağanüstü yoksulluk, çalışan yoksullar gibi yoksulluk türleri olamkla birlikte en yaygın kullanılanı mutlak ve görelî/göreceli yoksulluktur.

Kırgızistan’da yoksulluk araştırması 1996 yılında “Мониторинг Бедности” (Yoksulluğun İzlenmesi) projesi çerçevesinde hanelerin örneklem araştırması temelinde Dünya Bankası’nın metodolojik ve finansal yardımıyla başlatılmıştır. 1996-2002 yılları aralığında yoksulluk göstergeleri, Dünya Bankası uzmanlarının katılımıyla hesaplanan, enflasyon büyüklüğü dikkate alınarak yıllık olarak endekslenen, yoksulluk sınırı kullanılarak belirlenmiştir.

Bununla beraber yoksulluk düzeyinin belirlenmesi konusunda metodoloji geliştirme çalışmalarını devam etmiştir. Kırgız Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi 2002 yılında uluslararası kuruluşların uzmanlarıyla birlikte bir takım yöntem belirlemiştir. 2004 yılından beri yoksulluğun ölçmenin resmi yöntemi olarak Hanelerin tüketim harcamaları (*kişisel tüketim düzeyi*) kullanılmaktadır.

Kırgızistan genelinde kişi başına düşen ortalama gelir 4 739.4 somu oluşturmaktadır. Bu aylık 67.99\$ mukabil gelir ve ortalama günlük kişi başına 2.26 \$ teşkil eder. Dünya Bankası 2018 verilerine göre dünyada aşırı yoksulluk günlük 1.9\$ olarak belirlenmiştir. Kırgızistan’da ise günlük 1.9\$ yaşayanlar nüfusun %1.4’nü

oluşturmaktadır. Uluslararası yoksulluk sınırı (asgari tüketim düzeyi) günlük 3.2\$ olarak hesaplanmıştır (World Bank, 2018). Kırgızistan 2.26\$ ile uluslararası yoksulluk sınırı altında yaşadığı görülmektedir.

Son beş yılda ortalama yıllık asgari geçim miktarı 2013 yılında 4599 som iken 2017 yılında 4900 soma kadar yükselmiştir. Kırgızistan'da halkın refah ölçümlerinin izlencesi Ulusal İstatistik Komitesi tarafından hanelerin ve işçilerin bütçeleri dönemsel olarak 5016 haneyi kapsayan örneklem araştırması temelinde çıkartılmaktadır.

Günümüzde yoksullukla mücadele etmek ve halkın refah seviyesini yükseltmek, hükümetin sosyal politikasında izlediği önemli amaçlarından birisidir. Bu amaca ulaşmak için bir kırgızistan bir çok program kabul etmiş ve günümüzde de devam etmektedir. Kırgızistan'da yoksulluk çalışmaları ilk olarak 11 Ocak 1998 yılında Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kararıyla "Apaket" (Araket) (1998-2005) adlı ulusal bir program kabul edilmiştir. Ancak finansal kaynakların yetersizliğinden dolayı program hayata geçememiştir. Buna benzer programlar Binyıl Bildirgesi, Yoksulluğu Azaltmanın Milli Stratejisini, Ülke Kalkınma Stratejisi, Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi adıyla geliştirilmiştir.

Amerikan finans yayını Global Finance 22 Nisan 2019 yılında en zengin ve en yoksul ülke sıralamasını yapmıştır. Kırgızistan ise bu sıralamada 150 sırada yer almıştır. Bu sıralamada Afrika'nın kuzeydoğu kıyısındaki Cibuti ile batı kıyısındaki Kamerun'un ortasında yer almaktadır. Değerlendirme yaparken Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'ndaki verilere atıfta bulunmuştur. Satın alma gücü paritesine göre hesaplanan kişi başına düşen GSYH baz alınmıştır. Global Finance verilerine göre her Kırgızistan vatandaşı için 3.979 \$ GSYİH denk gelmektedir.

Kırgızistan'da 1996 yılında Dünya Bankası tarafından araştırılmaya başlayan yoksulluk sadece genel çalışmalarla devam etmiştir. Kamu kurumları ile uluslararası kuruluşların yoksulluk ile ilgili bir takım çalışmaları bulunmakla beraber kent yoksulluğunu özellikle kamu da çalışanların durumuna yönelik çalışmalar bulunmamaktadır.

Kırgızistan'da bilindiği gibi kamuda çalışanların maaşları çok düşüktür. Maaş ücretlerine baktığımız zaman günümüzde böyle bir maaşla yetinmek mümkün

olmamaktadır. Özellikle de eğitim sektöründe çalışanların maaş ücretleri az olması bir çok problemlere yol açmaktadır: eğitim alanında çalışan genç kadronun azalması ve yaşlı kadronun ağırlık kazanması bu anlamda eğitim kadrolarının kendini yenileyememesi, genç kuşağın kendi meslekleri dışında başka bir alanda çalışma durumu, çalışanların yoksulluk düzeyinin artması sebebiyle daha iyi imkanlara sahip olmak isteyen kalifiye kamu çalışanlarının dış ülkeler göçünü tetiklemektedir bu da doğal olarak beyin göçüne sebep olmaktadır.

Kamuda eğitim sektöründe çalışanların (kreş, okul, üniversite) yoksulluk düzeyini ölçmek amacıyla nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Kamuda eğitim kurumlarının sayısı 3710'dur. Bunların 1325'ini kreşler, 2139'unu genel okullar, 212'sini mesleki okullar, 34'ünü yükseköğretim teşkil etmektedir. Eğitim sektöründe çalışanların sayısı 101 660'tır ve bunların 30 301'i Bişkek şehrinde çalışmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın evreni Bişkek'te kamuda çalışan 30 301 eğitimciyi kapsamaktadır. Bu çerçevede Bişkek şehrinde eğitim alanında çalışan yaklaşık 610 kişiye anket uygulanmıştır. Üniversite bazında 306 (Üniversiteler: Yusuf Balasagun Kırgız Milli Üniversitesi, İ. Arabayev Kırgız Devlet Üniversitesi, K. Karasayev Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi, İ. Razzakov Kırgız Devleti Teknik Üniversitesi, İ. Ahunbayev Kırgız Devleti Tıp Akademisi, N. İsanov Kırgız Devleti İnşaat, Ulaştırma ve Mimarlık Üniversitesi, K. İ. Skryabin Kırgız Milli Tarım Üniversitesi, Kırgızistan Uluslararası Üniversitesi, Kırgız Devleti Beden Eğitimi ve Spor Akademisi, B. Beyşenaliyeva Kırgız Devleti Kültürü ve Sanat Üniversitesi), okul bazında 249 (Okullar: 4, 8, 9, 21, 33, 35, 37, 48, 54, 63, 69, 71, 79, 80, 91, 93 nolu okullar) ve kreş bazında 55 (Kreşler: 31, 51, 79 135, 162, 185, nolu kreşler) eğitim çalışanı ile görüşülmüştür. Yapılan çalışma sonucunda elde edilen veriler SPSS 22 programında analiz edilmiş olup bu çerçevede literatür taraması sonucunda oluşturulan teorik kısım, araştırma sonuçları birleştirilerek tez çalışması hazırlanmıştır. Ortaya çıkan bulgular sosyolojik açıdan tartışılarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Kamuda eğitim sektöründe çalışanların devletten aldıkları maaş, ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterliliktedir. Fakat eğitim giderleri, sağlık giderleri, sosyal faaliyetlere katılma gibi ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Kamuda eğitim

sektöründe çalışanlar genel olarak göreceli yoksulluk durumuyla karşı karşıya oldukları görülmektedir. Orta vadede eğitimcilerin yaşam standardını etkileyecek herhangi bir gelişme ve strateji pek gözükmemekle birlikte eğitimciler bireysel çabalarıyla bu sorunların üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar.

Bişkek'te kamuda eğitim sektöründe çalışanların gündelik hayatı, temel ihtiyaçları, sosyal, kültürel, ekonomik durumlarını tespit etmek suretiyle kamuda çalışan eğitimcilerin yoksulluk olgusu sosyolojik boyutlarıyla ele alınmış olup kamudaki eğitim çalışanları ve yoksulluk alanında yapılacak olan çalışmalar için bir zemin oluşturulmuştur. Başta akademik çevreler olmak üzere ilgili kamu birimlerinin bu çalışmanın verilerinden yararlanması, Bişkek'teki kamu eğitimcileriyle ilgili geliştirilecek politikalara belli bir seviyede de olsa bilimsel katkı sağlamaktadır. Bu haliyle çalışma çalışan eğitimcilerin mevcut sosyal ekonomik durumunu ortaya koyması bakımından önemli bir boşluğu dolduracak niteliktedir.

I. BÖLÜM

YOKSULLUĞA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR VE DİNAMİKLERİ

1.1.Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk, tarihin her döneminde farklı boyutlarıyla ortaya çıkmakta ve çözüm gerektiren toplumsal bir sorun olarak varlığını günümüze kadar sürdürmektedir. Özellikle sürekli gelişen toplumsal yapıyla birlikte insan ihtiyaçlarındaki farklılaşmalar, yoksulluk kavramının günün şartlarına göre değiştirmesine neden olmaktadır. Bu da yoksulluğun tarihsel süreç içinde, asgari gıda ihtiyacından sosyo-kültürel ihtiyaçlara doğru değişen insan yaşamının tümünü kapsayan bir olgu haline dönüştürmüştür. Ayrıca küreselleşme ile birlikte yoksulluk kavramının önemi ve yoksulluğun görünümü de değişime uğramıştır (Benli ve Yenihan, 2018:1-2).

Sözlükteki manasıyla yoksul ve yoksulluk şu şekilde tanımlanabilir. Yoksul, yeterli düzeyde geliri olmayan veya konforlu ve rahat bir yaşam sürmek için gerekli olan araçlara sahip olamayan kişidir. Yoksulluk ise hayatı sürdürmek için gerekli olanaklardan yoksun olma durumunu ifade etmektedir. Yaşamı devam ettirmek için gerekli olan ihtiyaçlar bir çok koşula (kişiler, toplum, çevre) bağlı olarak değişiklik göstereceğinden yoksulluk kavramında standart durum ile gözlemlenen mevcut durumun karşılaştırılması gerekmektedir. Kırgızca'da yoksul "cakır", yoksulluk ise "cakırçılık" olarak ele alınmaktadır.

Yoksulluk kavramının bilimsel olarak ilk tanımı, 1901 yılında Seebohm Roventree tarafından yapılmıştır. Roventree yoksulluğu, toplam gelirin, kişinin biyolojik varlığı devam ettirmek için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemesi olarak tanımlamıştır (Yıldırım ve Arpacıoğlu, 2011:60). Lipton (1997), ayrıca özel tüketimdeki yetersizliklere dikkat çekerek yoksulluğu belirli bir düzeyin altında kişi başına özel tüketimin söz konusu olduğu durum olarak (tüketim yaklaşımı) değerlendirmiştir. Drewnowski (1977) ise yoksulluğu kişilerin ve hane halkının kendileri için uygun gördükleri bir düzeyde gelire sahip olmamaları (subjektif yoksulluk) ya da asgari yaşam standardının gerektirdiği temel

ihtiyaçların giderilebilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi olarak (gelir yoksulluğu) tanımlamaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 3).

OECD'ye göre ise yoksulluk tanımı kişinin yoksun veya kapasitesiz olduğu her alana ilişkin yapabilirliği kapsamı gerektiğini belirterek beş boyutta ele almıştır ve bu tanım Amartya Sen tarafından öne sürülen yapabilirlik yaklaşımı temelinde ele alınmıştır (OECD, 2001: 37 akt.: Arabacı; Voronkova, 2007:148-149). Bunlar ekonomik, insani, politik, sosyo-kültürel ve koruyucu kapasite olarak sınıflandırılmıştır.

➤ **Ekonomik kapasite:** Gelir elde etme, tüketim ve servet sahibi olabilmeyi ifade etmektedir. Yoksullar üretken finansal ve fiziki kaynaklara (toprak, hayvan, kredi ve uygun iş imkanları vb.) erişmemektedir.

➤ **İnsani kapasite:** Sağlık, eğitim, beslenme, barınma ve temiz içme suyu kapsar. Okuma-yazma becerileri sosyal ve politik katılım açısından önemlidir.

➤ **Politik Kapasite:** Kamu politikaları ve insan hakları üzerinde söz ve öncelik sahibi olmayı kapsar. Temel politik özgürlüklerden ve insan haklarından mahrum kalmak yoksulluğun önemli özelliklerinden biridir.

➤ **Sosyo-Kültürel Kapasite:** Kişinin bir topluma değerli bir üye olarak yer alması ile ilgilidir. Bir topluma aidiyet hissetme, sosyal statü, onur ve diğer kültürel koşulları kapsar.

➤ **Koruyucu Kapasite:** Ekonomik ve dışsal şoklara karşı dayanabilme gücünü kapsar. Güvencesizlik ve savunmasızlık diğer boyutlarla ilişkili olan yoksulluğun kritik boyutudur.

Yukarıda da bahsi geçen Amartya Sen'in 1980'li yıllarda yoksulluk sorununa kapasite yoksunluğu bağlamında farklı bir bakış açısı ve yaklaşım geliştirdiği anlaşılmaktadır. Bu yaklaşımda gelir dışındaki unsurlara vurgu yapmakta ve yoksulluğu "kabul edilebilir bir hayat düzeyine ulaşmak için gerekli temel yapabilirliklerden yoksun olma" olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımdaki farklılık, meta yerine birey özgürlüğünün vurgulanmakta olmasıdır. Yoksulluğu anlamak için insanların "ne yapıp yapamadıkları ve ne olup olmadıklarına" odaklanılması gereği üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşımda, gelirin bir amaç olamayacağı, kişinin refahı için ancak bir araç olabileceğini savunmaktadır (Topgül, 2013:282).

Bazı görüşlere göre yoksulluk, “sistemin yapısından ve işleyişinden kaynaklı olarak güç ve servet dağılımındaki eşitsizliğin bir sonucu” olarak görülürken, bazı görüşler de yoksulluğu, “yoksul olarak tanımlanan kişilerin, eğitimsizlik, beceri ve kapasite gibi bireysel nitelik ve yeteneklerinin düşüklüğünden dolayı ortaya çıkan fırsatlardan yararlanamama durumu” olarak tanımlamaktadır. Bu iki yaklaşımda yoksulluğu ortaya çıkaran nedenler üzerinden tanımlama yapmaya çalışmışlardır (Gündoğan, 2008 :43).

Ayrıca yoksulluğun dar ve geniş anlamda tanımlandığı görülmektedir. Yoksulluğun dar anlamında sadece maddi yoksunluk dikkate alınır. Geniş anlamda ise yoksulluk ekonomik, politik ve sosyal süreçlerin sonucudur, birbirini etkiler ve genellikle karşılıklı olarak güçlendirir. Yoksulluğa verilen anlama göre yoksulluğun azaltılmasında kullanılacak siyasi araçların seçimi belirlenir (Voronkova, 2007:147).

Yoksulluk kavramının belli dayanaklar çerçevesinde geliştiği de görülmektedir. Bu minvalde yoksulluk kavramının beşeri ihtiyaçlara dayanan bunun ise insanın toplumsal bir varlık olmasıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Nitekim toplumsal bir varlık olarak insanın fiziki varlığını devam ettirebilmesi için gerekli beslenme ihtiyacının yanı sıra giyim, barınma, eğitim, sağlık, kültür, ortak yaşama, dinlenme, estetik vs. sosyo-kültürel ihtiyaçlara da gereksinim duyacağı aşikardır. Beşeri ihtiyaçlar temelde ekonomik koşullara bağlı olarak karşılanabilen ihtiyaçlar (maddi nitelikte ve yapısal koşullara bağlı olan ihtiyaçlar) ve ekonomik koşullara bağlı olmayan ihtiyaçlar (manevi nitelikte ve kişilere özgü ihtiyaçlar) olarak iki gruba ayrıldığı ifade edilebilir. Beşeri ihtiyaçların toplumsal ve tarihi koşullar tarafından belirlendiği ileri sürülmektedir. Bununla birlikte yoksulluk tanımında maddi nitelikte olmayan ihtiyaçlar olarak ifade edilen sevgi, katılım, yaratıcılık, kimlik, özgürlük vb. ihtiyaç tatmini içermesi bir takım sorunlara neden olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu durum yalnız olan fakat varlıklı birini yoksul olarak nitelendirilmesi yahut asgari yaşam standardında yaşayan birinin evlenmesi ve çocuk sahibi olması, dahası gelir düzeyinin aynı kalması durumunda kişi ve hane halkının yoksulluk riski altına girebilmesi şeklinde örneklendirilmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 1-2). Bu anlamda beşeri ihtiyaçların her yönüyle değerlendirilmesi ve her topluma göre ele alınması gerekmektedir.

Kavram olarak bakıldığında yoksulluğun insanlık tarihi kadar eski ve yoksulluk üzerinde tek bir tanımın yapmanın mümkün olmadığı gözükmektedir. Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere yoksulluk çok yönlü, karmaşık ve farklı faktörlere göre değişkenlik göstermesinden dolayı tanımlanması güç bir kavramdır. Özellikle her dünya görüşünün yoksulluk kavramına farklı yaklaşması yoksulluğun standart bir tanımının yapılmasını güçleştirmektedir (Gül ve Şen, 2018: 12). Bu da yoksulluk olgusunun toplumların dinamiklerine göre, hatta aynı toplumda yoksulluğun ele alındığı zamana, mekana, gruba vb. göre farklılık göstermesinden ileri geldiği savını güçlendirmektedir.

1.2. Yoksulluğa Tarihsel Bir Bakış

Her çağ ve kültürde sosyal eşitsizlik ve yoksulluğa temel bir takım olgular ve algılar oluşturulmuştur. Bu fenomenin doğasını daha iyi anlamak için toplum ve bilim adamları tarafından geliştirilen yoksulluk algısını ana hatlarıyla kısaca gözden geçirmek de fayda vardır. Yoksulluğun bilimsel olarak araştırılması endüstriyel toplumun geleneksel toplumun yerini almasıyla baş gösterir (Yaroşenko, 1996:123).

Yoksulluk ve yoksullar tarihin her döneminde varlığından rahatsızlık duyulan, tecrit edilen ve suçlanan kesim olmuştur. Yoksulluk, kapitalizm öncesi toplumlarda normal olarak karşılanmış ve toplumdaki eşitsizliğin meşrulaştırılmasında önemli bir dayanak teşkil etmiştir. Öyle ki söz konusu dönemlerde yoksulluk “takdiri ilahi” olarak görülmüş, “yoksulların öteki dünyada kazanacağı” görüşü işlenmiştir. Yoksulluğun takdiri ilahi olarak görülmesinde Hıristiyan ahlak anlayışının etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Zira Ortaçağ dini inançlarına göre, yoksullara düşen kaderine boyun eğmek ve zenginlerin yoksullara sadaka vererek cennete gidebilmelerini garanti altına almaktı. Yoksulların varlığı zenginlere Tanrı’nın bir armağanı olarak telakki edilmekte ve zenginlere düşenin yoksullara yardım ederek günahlarından arınması şekilde yorumlanmaktadır (Taşgın, 2017: 130).

Yoksulluk sosyal bir sorun olarak 16. yüzyılda Avrupa’da kapitalizmin gelişmesiyle ilintili olarak seyir izlemektedir. Özellikle Avrupa’nın yoksulluk tarihi açısından 16.yüzyılda vuku bulan hadiseler ve eğilimler yoksulluğun artmasındaki en önemli unsurlardır. Bu hadise ve eğilimlerin başında şüphesiz tarımın ticarileşmesine

bağlı olarak tarımsal yapıların çözülmesi ve geçimlerini sağlayamayanların kırsal alandan şehirlere göç etmeleri gelmektedir. Bunun yanı sıra ulaşım, ticaret ve imalat sektörlerindeki istihdamın düzensiz yapısı bu hadiseler içerisinde yer almaktadır. Söz konusu yaşanan süreçler ve gelişmeler doğal olarak yoksulluğa atfedilen anlam ve manayı da büyük ölçüde değiştirmiştir.

Ortaçağ Avrupa'sının tarımsal medeniyeti içinde yoksulluğun ve yoksulların toplumsal işlevinden söz edilebilir. Avrupa'da yoksulların yalnızca sadakayla hayatını sürdürmesi toplumsal bir rahatsızlık uyandırmadığı gibi dilencilik ve sadaka toplum düzeninin bir parçasını oluşturmaktaydı. Zenginler yoksullara sadaka vererek böylece ruhlarını arındırmakta ve manevi haz almaktaydılar. Bu durum erken modern çağın yoksulluk ve yoksul algısında değişime uğramaya başlamış, artık yoksulluk ve yoksulların varlığı zenginlerin manevi selameti ve hazzı olmaktan çıkarak çalışmakla özdeşleşir hale gelmiştir.

16. yüzyılda topraktan koparılan insanlar "işgücü" haline dönüşmüş, erken kapitalizm döneminde dilencilik artık hoş karşılanmayan bir hal almıştır (Buğra, 2016: 25). Özellikle toprak çitleme olarak adlandırılan aristokratların köylerdeki ortak arazileri kendi topraklarına katmaları köylülerin birçoğunun işsiz ve açıkta kalmasına neden olmuştur. Bu da doğal olarak yoksulların ve yoksulluğu tetiklemiştir. Toprağından koparılan pek çok köylü şehirlere göç etmeye başlamış bu da zamanla şehir nüfusunun çoğalmasına neden olmuştur. Şehirlerin göç eden nüfusu istihdam edecek durumda olmaması insanların sosyal yardım ve dilencilikle geçinmek zorunda bırakmıştır. Sanayi devrimine ve kapitalizmin ortaya çıkışına kadarki süre zarfında Avrupa'da yoksulların kontrol altında tutulması, zorla çalıştırılması ve cezalandırılması yoksullara yönelik temel yaklaşım olarak kendini göstermektedir (Taşgın, 2017: 131).

Toplumda artık hoş görülmeyen serserilik ve dilencilik gibi görüntüyü önlemek ve yoksulları çalıştırmak, insanı iş gücü olarak gören kapitalist sisteminin işine gelmekteydi. Bu doğrultuda 16. yüzyılda geliştirilen sadaka reformunun temel amaçlarından birini şüphesiz şehirleri yoksullardan korumak oluşturmaktaydı. Bu dönemde bilhassa darülaceze gibi kurumlar önem kazanmış ve sağlığı yerinde olan yoksulların çalıştırıldığı (workhouse) kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu kurumların sadece

üretime değil, aynı zamanda disiplin ve terbiyeye önem verdiği söylenmektedir (Buğra, 2016:26). Bu minvalde gelişen sadaka reformunun başlangıç noktası geleneksel sadakadan resmi bir yardım anlayışına geçiş fikri olarak ifade edilebilir. Reforma katlı sağlayanlar arasında İspanyol filozofu Juan Luis Vives'in 1526'da Brugge şehir belediyesinde *De Subventione Pauperum* yoksul yardımıyla ilgili program sunumu önemli yer tutar. Vives'in önerilerinin arasında belki de en göze çarpanı yoksullara karşı sorumluluğu kabul eden kesimin laik siyasi yetkililerin olmasıdır. Bu sorumluluğun kiliseye değil, doğrudan şehir yönetimine ait olduğunu vurgulamasıdır. Bununla birlikte yoksulluğun farklı nedenlerden kaynaklanan çok yönlü bir sorun olduğunu belirtmiş ve bu yönde önerilerini geliştirmiş, yoksul çocukların eğitiminin titizlikle üzerinde durmuştur. Vives'in bu önerileri sosyal politika çalışmalarının ilk örnekleri olarak kendini gösterir. 1791'de Thomas Paine, *İnsanın Hakları* adlı kitabında yoksulluk yasalarının kaldırılmasını, bunların yerine vergilerle finanse edilecek hak temelli politikaların getirilmesini savunmuştur. Sosyal yardımın "sadaka olarak değil hak olarak" verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda yoksul ailelere çocuk yardımları ve yaşlılara yönelik sosyal emeklilik, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma gibi hakları sosyal politika önerilerinin içerisinde yer almıştır. Burada gerek Vives'in gerekse Paine'nin eğitime önem verdiği ve eğitimle yoksulluğun nesilden nesile aktarılan sorun (kader) olmaktan çıkabileceği savını ileri sürmüşlerdir (Buğra, 2016: 51-55).

Kapitalizmin ilk geliştiği yer olan İngiltere'de yoksulluğa ilişkin yaklaşımlar dikkati çekmektedir (Güngör ve Özüğurlu, 1997). 1601 Yoksulluk Yasası, Speenhamland Sistemi ve 1834 Yeni Yoksullar Yasası yoksullukla ilgili öne çıkan çalışmalardır. **1601 Yoksulluk Yasası** yoksulları *çalışabilir yoksullar*, *çalışmayacak yoksullar* ve *bakıma muhtaç çocuklar* olarak üçe ayırmıştır. *Çalışabilir yoksullar*, çalışma evlerinde (*workhouse*) iş yapmak zorunda olanlardır. Bunların sadaka toplamaları yasak olmakla beraber çalışmak istemedikleri takdirde cezai işleme tabi tutularak ceza evine gönderilebiliyorlardı. *Çalışmayacak yoksullar*, yaşlı, hasta, özürlü ve küçük çocukları olan annelerden oluşmaktaydı ve bazı işlerde çalıştırılmaları esas idi. *Bakıma muhtaç çocuklar*, ailesi olmayan çocuklar ya da çok fakir ailelerin çocuklarıdır. Ücret karşılığında kabul eden herhangi bir vatandaşın yanına

birakılmaktaydılar. Bakacak aile bulunmadığında ise en az para isteyene verilmekteydiler. Yaklaşık üç yüz yıl yürürlükte olan bu yasayla çalışma ile sosyal yardımın birlikte yürütüldüğüne tanık olunmaktadır. Bunun yanı sıra çalışma evleri de yaygınlık kazanmaktaydı. Bu yasa yoksul bir kişinin yardım alabilecek kimsesi yoksa veya yakınları ona yardım edebilecek durumda değilse bu kişinin mahalle veya toplumun önde gelenleri tarafından yardım alabileceğini düzenlemekteydi. Bu yardımlardan yararlanabilmek için o bölgede doğmuş olmak veya en az üç yıl o bölgede yaşamış olmak esas alınmıştır. Yalnız bu yasaya göre ücret ne kadar olursa olsun bulabildikleri işte çalışmak zorunluluğu mevcuttu, iş bulamadıkları takdirde yardım almaya hakları vardı (Taşgın, 2017:133-134).

Speenhamland Yasası çalışma evlerindeki çalışma koşulları ve ücretlerin artırılması talepleri karşısında çıkarılmıştır. 1795 yılında yoksullara kazançlarından bağımsız olarak ekmek fiyatlarına göre belirli bir asgari gelirin sağlanmasını esas almaktadır. Ekmek birimi denilen bu ölçüm ailelerinin geçimlerini sağlayamayacak kadar az gelirlili olan işçilere ek olarak verilmesi şeklinde kabul edilmiştir. Bu yasanın çıkmasıyla beraber söz konusu dönemde yoksul sayısı ve yoksulluğun oranı da artmıştır. Yoksulluğu önlemede yaralı olacak bu yasa, işverenlerin yapılan yardımı bahane ederek ücretleri düşürmesine neden olmuştur. Bu yardımın çalışan ve çalışmayan kesimin tümünü kapsamaması sebebiyle de işverenlerin ücretleri düşürmesi karşısında çalışmanın bir anlamı kalmamış ve çalıştıkları halde de çalışanlar yoksul yardımına ihtiyaç duyar hale gelmişlerdir. Polanyi'ye göre Speenhamland yasası ekonomik ve sosyal bir buluş olarak emek piyasasının oluşmasını engellemiştir (Polanyi, 2010: 126-127).

1834 Yoksullar Yasası'yla, Speenhamland Sistemi'ne son verilmiştir. Bu yasayla çalışan yoksul olgusu reddedilmekteydi. 1834 Yoksullar Yasası altı temel öneriyi dayanmaktaydı.

- 1) Speenhamland sistemine göre sağlanan kısmi yardımın kaldırılması
- 2) Çalışabilen yoksulların çalışma evlerine gönderilmeleri
- 3) Dışarıya yapılan yardımın sadece hasta, yaşlı, özürlü ve küçük çocuğu olan dullara yapılması

- 4) Her iki mahalleyi bir araya getirerek çalışmaların koordine edilmesi
  - 5) Toplumda en az ücret alan işçilere yoksulluk yardımı uygulanması
    - 6) Kral tarafından atanacak olanlara merkezi bir komisyon kurulması
- (Taşğın, 2017: 136-139).

Yeni Yoksullar Yasası yoksulların çalıştığı kurumlar dışında verilen tüm yardımlara son vermekteydi. İngiltere’de 1834 Yeni Yoksullar Yasası sonrasında toplum kendine has bir takım tedbirler almaya girişmiştir. Sanayi yasaları ve sosyal politika düzenlemeleri, aynı zamanda siyaset ve sanayi alanında bir işçi sınıfı hareketini ortaya çıkarmıştır (Polanyi, 2010: 133). İngiliz Yoksul Yasaları kilise otoritesini sınırlaması ve yoksulluğu devletin/hükümetin sorumluluğuna devretmesi bakımından olumlu sayılabilir. Bu da ilk sosyal politika uygulamaları olarak refah devletin kökenleri olarak kabul edilir. Yeni Yoksullar Yasasının kaldırılması sonrasında ise emek piyasa sistemi kurulmuş ve yoksullar işçiye dönüştürülmüştür. Akabinde piyasa sisteminin yaygınlaşmasıyla insan emeğinin metalaşma süreci boy gösterir olmuştur. 19 yüzyıla gelindiğinde özellikle bu yüzyılın ortalarında yoksullukla ilgili yaklaşımlarda serbest piyasa anlayışı düstur haline gelmiştir. Bu da yoksulları işgücü olarak gören liberal anlayışın hakim olması demekti (Taşğın, 2017: 138-140).

19. yüzyılın sonlarında liberal yoksulluk yaklaşımları ve modern hayırseverlik faaliyetleri yaygınlaşmıştır. Alexis de Tocqueville (1805-1859) İngiltere’deki yoksulluğun Kıta Avrupa’sından daha fazla olduğunu belirtmekle birlikte bunun nedenini yoksul yardımlarına bağlamaktaydı. Devlet yardımlarının insanları tembellik ve asalaklığa teşvik ettiğini, ailevi sorumlulukları zayıflattığını ve insanların akrabalar arası yardımlaşmayı reddetmesine neden olduğunu savunmaktaydı.

Tocqueville’ye göre: “*Bireysel sadaka zenginle yoksul arasında ahlaki bir bağ oluşturur, durumları itibariyle bölünmüş olmalarına rağmen kendi istekleriyle bir araya gelirler... Ama yasal sadaka ahlaki içeriğinden yoksun bırakır ve toplumda zenginliği ve yoksulluğu ortadan kaldırmaz... İki rakip ulusu tek bir halk olarak birleştirmek yerine birbirleriyle karşı karşıya getirir ve dövüşe hazırlar*” (Buğra, 2016: 57).

Buradaki önemli olan vurgu, sadaka ile devlet yardımı arasındaki farkın ele alınışıdır. Tocqueville’ye göre yoksullara yardım, gönüllü hayırseverliktir. Bu hayırseverlik ve gönüllülük vurgusu sosyal hak kavramının reddi olarak yer alır (Buğra,

2016: 57-59). 19. yüzyılın sosyal politika alanındaki gelişmeler arasında çalışma hayatının düzenlenmesi, oy hakkı, eğitim, sağlık ve konut alanlarındaki sosyal haklar önemli yer tutmuştur. 19. yüzyılın sonunda Almanya’da Bismarck dönemi sosyal politika uygulamaları olarak 1883’te hastalık, 1884’te iş kazası, 1889’da yaşlılık ve engelliler sigortasıyla sosyal güvenlik sisteminin ortaya çıktığı görülmektedir (Buğra, 2016: 62).

Refah devleti, İngiliz yasaları ve 19. yüzyıl liberal yaklaşımlar sonrasında yoksulluk yaklaşımlarında önemli değişim ve değişiklikler yaşana gelmiştir. Refah devleti ile birlikte yoksulluk ve yoksullar artık sosyal politikaların konusu olmaktan çıkmıştır. Tüm halkı ortak vatandaşlık statüsünde birleştiren önlemler alınmaya girişilmiştir. Marshall’ın vatandaşlık statüsü kavramı sosyal hakların genişletilmesi ve herkes için ulaşılabilir olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Marshall mevcut durumu şöyle tarif etmektedir: *“Sosyal hizmetlerin genişletilmesi gelir eşitleme değildir. Burada önemli olan, riskin ve güvensizliğin hafifletilmesi, her seviyede; sağlıklı-hasta, çalışan-işsiz, yaşlı-genç, bekar-aile babası arasındaki eşitsizliklerin azaltılmasıdır. Sınıflar arası değil, nüfus içindeki bireylere tek bir sınıfmış gibi statü eşitliğini sağlamaktır”* (Taşğın, 2017: 152).

İkinci Dünya savaşı sonrasında Fordist dönemde yoğun bir üretim yaşandığı, işçi sınıfların örgütlendiği ve sendika hareketlerin güçlü olduğu dolayısıyla da ücretlerin arttığı da görülmüştür. Refah devleti öncesi dönemlerde bireysel bir sorun olarak görülen yoksulluk, refah devletiyle sorun olmaktan çıkmıştır. Refah devletinde yoksulluk müdahale edilebilecek bir sorun olarak görülür olmuştur. Özellikle devletin istihdam sağlama ve yeniden dağıtımcı politikalar üretmesi yoluyla müdahale edilebilen bir sorun olarak kabul edilmiştir. Buna karşın 1970’li yıllarda ekonomik büyümenin yavaşlaması, işsizlik, enflasyonun artması, bütçe açıklığı, kamu harcamalarının artması, bütün bunlar refah devletinin finansal krizini ortaya çıkarmıştır. Neo-liberal ya da küreselleşme olarak adlandırılan bu dönemde yoksullara olan ahlaki söylemin güçlenmesi, yoksullara olan yardımın devletin görevi anlayışının reddedilmesi ve sosyal yardım ve hizmetlerin en kötü durumda olanlara sunulması, bireylerin yoksulluk sorunlarını kendileri çözmesi için destekleyici ve güçlendirici yöntemlerin öne

çıkarılması esas alınmıştır. Kapitalizmin yedek işgücü olan ve sonra da refah devletinde de desteklenen yoksullar artık ihtiyaç duyulmayan ve desteklenmeyen hale gelmişlerdir. Çünkü sermaye birikimi üretim ve emeğin sömürsü üzerinden değil, finansal sermaye üzerinden şekillenmektedir. Refah devleti döneminde sunulan sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin kısıtlanması ve sosyal hizmet anlayışındaki değişim yoksulların sosyal dışlanmalarına da neden olmuştur. Artık küreselleşmenin etkisiyle işçi sınıfı yerine ucuz işgücü olarak yoksullar dünyanın gelişmekte olan ülkelerine kaymaktadır (Taşgın, 2017: 152-154).

1980'li yıllara kadar refah devletinin yoksul ve yoksulluğa ilişkin her türlü düzenlemeyi yaptığı anlaşılmaktadır. Bunların başında istihdam, sosyal güvenlik uygulamaları, sosyal hizmet ve yardımlar gelmektedir. Bu sayede yoksulluk azaltılarak tüm toplumun yaşam düzeyinin yükseltilmesi yoluna gidilmiştir (Buğra, 2016: 66; Taşgın, 2017:146-150).

Sonuç itibariyle yoksulluk araştırmalarının tarihçesine bakıldığında yoksulluğun sosyal bir sorun olarak görülmesi ve buna dair sistematik çalışmaların izlerine 17. yüzyıl başlarından başlayarak günümüze kadar rastlamak mümkündür. Klasik liberalizmin en önemli düşünürlerinden biri olarak bilinen John Locke olmak üzere, liberal kuramcılarının önde gelenleri yoksulluk sorunu üzerinde durmakla birlikte özel mülkiyeti savunmuşlar ve yoksulların dışlanmaması gerektiği noktasında fikir beyan etmişlerdir. Özellikle önemli düşünür ve kuramcılarının, yoksulluk sorununa ilişkin görüş ve fikirlerinin sanayileşmeye dayalı kapitalizmin yaygınlaşmaya başlamış olduğu 18. ve 19. yüzyıllarda giderek arttığı tespit edilmektedir (Şenses, 2017: 32-33). Bu bağlamda 18. ve 19. yüzyılda yapılan yoksullukla ilgili çalışmaların günümüze ışık tutacağı ve o dönemde yaşanmış olan yoksulluk sorunlarını ortaya koyması açısından önemli bir yer tutacağı aşikardır.

1.3. Yoksulluk Kültürü

“Yoksulluk Kültürü”, genel anlamda kadercilik, tevekkül, aylıklılık ile nitelendirilen bir kültürel ortamı ve nesilden nesile aktarılma eğilimini ifade eder. Bu kavram ilk defa Oscar Lewis tarafından, gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlardan büyük kentlere göç etme sonucunda oluşan gecekondu mahallelerinde yaşayan

insanların yaşam tarzını ifade etmek için kullanılmıştır (Aksan, 2012: 14). Lewis, çalışmalarında yoksul kesimleri “alt-toplum” ya da “alt kültür” olarak tanımlamasına rağmen literatüre “yoksulluk kültürü” olarak geçmiştir. Lewise göre yoksulluk toplumsal ve kültürel atmosferden kaynaklanmakta ve bundan yoksulluk kültürü olarak kuşaktan kuşağa geçen bir yaşam tarzı oluşmaktadır (Uzun, 2018: 86; Masleev, 2001: 10-11).

Oscar Lewis tarihte mevcut olan yoksulluk koşullarını sınıflandırırken yoksulluk kültürünü işaret etmektedir. Bunu da “para ekonomisi, ücretli işçilik ve kar amaçlı üretim, devamlı işsizlik, düşük ücretler, hükümetin baskısıyla ya da istenilerek sosyal, politik ve ekonomik örgütlenmenin dar gelirli tabaka için sağlanmaması, alt tabakadan olmayı kişisel yeteneksizliklere bağlamak” şeklinde sıralamaktadır. Lewis’e göre yoksul grupların yaşam tarzları Lewise göre yoksulluk kültürüdür. Lewis’in yoksulluk kültürüne sahip bireylerin temel özelliklerini şu şekilde sınıflandırmaktadır: 1) Yoksulların arasında birliğin olmayışı; 2) İnsanları yarı aç yarı tok yaşatan yardım sistemlerinin yoksulluğu azaltacağı yerde devam etmesini sağlaması; 3) Düşük ücretler, devamlı işsizlik bireylerin mülk edinme, para biriktirme ve gıda maddelerini yeterince temin etme olanaklarının olmayışıdır (Aksan, 2012:14).

Yoksulluk, egemen kültürün kural ve normlarından farklı olarak kendi değer, norm ve kuralları olan belirli bir alt kültürü temsil eder. Yoksulluk kültürü ile ilgili yaklaşımlarda yoksulluk, nesilden nesile aktarılan kronik bir durumdur. Yoksulluk kültürüne göre bu durumun muhataplarının yoksullukla baş etme şansı yoktur (Efremova, 2014:93). E. Giddens’e göre: “*İnsanoğlunun tarih boyunca sosyal değişim seyri yavaştı: çoğu insan ebeveynleri ile aynı yaşam tarzını benimsemiştir*” (Vilmova, 2016: 89). Oscar Lewis 1950 yıllarda yoksul ailelerin yaşam tarzına dair bir dizi çalışmalar yürüterek şu sonuca varmıştır: Sürekli ihtiyaç halinde olan nüfusun alt tabakaları, sosyal olarak miras kalan ve yoksulluğun sabitliğine katkıda bulunanlardır. Bu tabaka aynı zamanda kendi davranışlarını, değerlerini ve sürdürülebilir davranış modellerini geliştirmektedirler. Bilim adamı buna ilişkin olarak üç ana hipotezi belirlemiştir:

1) Farklı ülkelerde yoksulların yaşam tarzı ortak özelliklere sahiptir; genel olarak kabul edilen sürdürülebilir davranış ve tutum kalıplarından belirgin bir şekilde farklıdır.

2) Bu özellikler objektif durumlara adaptasyondan ziyade belirli bir kültürü (veya alt kültürü) temsil eder.

3) Bu, tabakalı olarak yüksek bireyselleştirilmiş kapitalist toplumunda daha sık görülür (Yaroşenko, 1994: 43).

Oscar Lewis, ilk kez yoksulluğun bilimsel temelini sosyokültürel boyutuyla Meksika'da 1960'ların başında ve daha sonra ise Küba'da yoksulluk üzerine araştırma yapmıştır.

Türkiye'de "yoksulluk kültürü", Lewis'in kuramındaki temel kriterler baz alınarak ilk defa Türkdoğan tarafından kullanılmıştır. Türkdoğan'a (2003) göre her toplumun kendine özgü hayat tarzı, dünyaya olan bakış açısı ve kültür değerleri vardır. Bu nedenle yoksulluğu kültür kompleksinden ayırarak, salt ekonomi ile çözüm üretmek çoğunlukla verimsiz sonuçları verebilir. Yani yoksulluk kültürü, bir toplum tarihinin, toplum yapısının tek kelime ile o toplumun kültürünün bir ürünüdür. Bu nedenle de *"bir toplumda yoksulluk kültürünü yok etmek yoksulluğu yok etmekten daha zordur"* (Türkdoğan, 2003: 106).

Kentsel yoksulluk veya gecekondulaşma yoksulluk kültürü içinde değerlendirilebilir. Nitekim kentsel yoksulluk, kent alanlarında yaşayan yoksulların yeterli gelirin olmayışı, temel hizmetlerden yararlanma olanaksızlığı, kent alanlarından dışlanma, olumsuz yaşam ortamları, bilgi, eğitim, karar alma, yurttaşlık gibi temel haklardan yararlanma yetersizliği, şiddete maruz kalma ve güven eksikliği gibi sorunları taşımaktadır. Gecekondu, kent yaşamında kırsalın bir görünümüdür. Kırsal alanda yaşayanların daha sonra sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte büyük kentlere göç ederek kent kenarlarına yerleşmeleri gecekondu olgusunu oluşturmuştur. Bu alanda yaşayan bireyler yaşadıkları fiziksel ve sosyal ortamın etkisiyle aynı tutum ve hayat tarzlarını paylaştıkları için, yaşadıkları toplum egemen kültürden ayrılarak zamanla kendilerine özgü bir yan kültür alanı oluşturmuşlardır. Yoksulluk kültürü bir bakış açıdır, gecekonduya yaşayan insanın bir yaşam tarzı ve dünya görüşüdür. Bu yüzden

de yoksulluk kültürü salt yoksulluktan tamamen farklıdır (Türkdoğan, 2003: 107, Aksan, 2012:15).

Yoksulluk kültürünü, yoksulluktan ayırt eden dört temel özelliğin mevcudiyetinden bahsedilebilir.

1. Yoksulluk içinde yaşayanlar toplumsal kurumlarla bütünleşmiş değildir. Toplumun kurum ve değerler sistemine karşı kopukluk ve umursamazlık vardır.

2. Yoksulluk kültürü yaşayanlarda örgütlenme yoktur veya son derece düşük düzeydedir.

3. İnsanlar tek hedefe yönelmişler, sadece ve sadece karınlarını doyurmak ve tüm iradelerini geçimlerini sağlamaya sarf etmişlerdir.

4. Geleceğe yönelik beklenti ve umutlarını tamamen yitirmişlerdir, adeta yatın yok gibidir (Türkdoğan, 2003: 108).

Diğer bir deyişle yoksulluk kültürünün kendine özgü 1) hem ekonomik 2) hem sosyo-psikolojik iki belirgin kalıp yargısı mevcuttur. Ekonomik bakımdan yoksulluk kültürünü belirleyici unsurları:

- a) Yaşamak için devamlı uğraşma
- b) Gereği kadar kazanç sağlayamama
- c) İşsizlik ve aylıklık
- d) Sık sık iş değiştirme
- e) Devamlı para darlığı
- f) Ele para geçince yarının düşünülmemesi, para biriktirememe
- g) Evdeki eşyaları rehine verme durumudur.

Sosyo-psikolojik açıdan ise:

- a) Kalabalık mahallelerde oturma
- b) Sürü yaşantısı

- c) Alkol, kumar gibi alışkanlıkların yüksek oluşu
- d) Fiziksel şiddete başvurma
- e) Bedeni cezalar

yoksulluk kültürünün kendine özgü ekonomik ve sosyo-kültürel nitelikleri kapsamaktadır. Bu yönüyle salt yoksulluktan farklı bir kimliği ortaya koymaktadır (Türkdoğan, 1977:110).

Yoksulluğun fiziksel şartlarının ortadan kalkması, yoksulluk kültürünün de ortadan kalkacağı anlamına gelmez. Bu bakımdan yoksulluk kültürünün maddi şartlardan bağımsız olarak da var olduğu ileri sürülebilir. Lewis, Doğu Avrupa’da yaşayan Yahudileri örnek vererek bunların yoksul olmalarına rağmen yoksulluk kültürüne tabi olmadıklarını belirtmiştir. Bunun sebebini de geleneksel zengin bir kültüre ve güçlü bir aidiyet duygusuna sahip olmasıyla izah etmiştir. Lewis, özellikle yoksulluk kültürü içinde yaşayan çocukların belirli yaşlarda alt kültürün değerlerini ve davranış kalıplarını kendilerine sindirmeye başladığını ve bu durumda psikolojik destek olmazsa hayat şartlarını değiştirecek fırsatları değerlendiremeyeceğini ifade etmektedir. Sonuçta yoksullar arasında örgütlenme, onlara aidiyet duygusu verecek bir bağlanma olmadıkça ve eğitime olan istek düşük oldukça yoksulluk kültürü devam edeceği aşikardır (Aksan, 2009: 52-53).

1.4. Yoksulluğun Ölçülmesi ve Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi

Yoksulluğun ölçülmesinde ilk önce kimlerin yoksul olarak kabul edileceğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun için güvenilir varsayımlara dayanarak yoksulların tanımı yapılmalı ve asgari bir yoksulluk sınırı belirlenmelidir. Bu sınırın altında kalanlar yoksul sayılmalıdır. Yoksulluğun ölçülmesinde evrensel bir yöntemden bahsedilemediği gibi her bir tanımlama için geliştirilmiş farklı yöntemler mevcut olabilmektedir. Bu durum aynı zamanda, farklı tanımlamaların ölçümünün farklı sonuçlar getireceği anlamına da gelmektedir. Bu anlamda araştırmacı araştırmak istediği konuya ilişkin istediği ölçüm yöntemini seçebilmektedir.

Dünyada, çeşitli ölçüm yöntemleri kullanılmaktadır: Bunlar arasında normatif, istatistiksel, tabakalaşma, bulgusal, ekonomik vd. ölçümler yer almaktadır. Bazı

araştırmacılar tek tip ölçüm yöntemini tercih ederken bazıları birkaç ölçüm yöntemini bir arada kullanabilmektedir. Yukarıda bahsi geçen ölçüm yöntemleri içinde istatistiksel ve normatif yöntem en yaygın olarak kullanılanıdır. Normatif yöntemde, bilimsel olarak tespit edilen asgari tüketim (bir birey için gerekli olan gıda, giysi, ev eşyaları, kamu hizmetleri) normları belirlenir. İstatistik yöntemde ise yoksul olarak nüfusun gelir dağılımının ilk % 10-15'ini ya da ortalamaların altında geliri olanlar değerlendirilir. Tabakalaşma yöntemine yoksul olarak kendi geçimini temin edemeyen insanlar girer (engeliler, tek ebeveynli aileler, ebeveysiz çocuklar, göçmenler). Bulgusal (yada sübjektif) yöntemde kamuoyuna yada katılımcının görüşüne dayanır. Ekonomik yöntemde ise devletin belirli bir yoksul kategorisini mali olarak desteklemesi yer alır (Sıçeva, 2001: 178).

Yoksulluk araştırma yöntemlerinin başlangıç tarihi 19. yüzyılın sonuna dayanır. Bu yöntemlerin gelişimi iki aşamadan geçmiştir: 1) Asgari geçim minimumu veya mutlak yoksulluk aşaması; 2) Göreceli yoksulluk aşaması veya yoksunluktur (Sıçeva, 2001: 178).

Yoksulluktan bahsederken öncelikli olarak bu kavramın ne olduğunu anlamak gerekmektedir. Bu kavrama ilişkin olarak literatürde birkaç temel yaklaşımlar söz konusudur. İngiliz sosyolog Charles Booth tarafından geliştirilen mutlak yoksulluk kavramı en köklü terimlerden biridir. Mutlak yoksulluk, bireyin geliri temel ihtiyaçlarını (gıda, giysi, barınak) tatmin etmeyen veya karşılamayan durumdur yada biyolojik olarak hayatta kalmayı sağlayan sadece minimum gereksinimleri karşılar. Mutlak yoksulluk kavramının karakterize edilmesi önem taşımaktadır. Aksi bu kavram eksik kalacaktır. Charles Booth (1886) *asgari geçim* kavramını, İngiliz sosyolog Seebohm Rowntree ise *yoksulluk sınırı* ve *yoksulluk eşiği* gibi kavramları ortaya koyan ilk bilim adamlarıdır. Yoksulluk eşiği ve yoksulluk sınırı aynı anlama gelmekle birlikte, birey ve aileyi gıda, giysi, barınak ihtiyaçlarını minimum seviyede karşılayacak para miktarıdır. Ailenin geliri bu ihtiyaçları karşılamıyorsa bu insanların yoksulluk sınırının altında yaşadığını gösterir (Masleev, 2001: 4-5).

Seebohm Rowntree asgari geçimi hesaplarırken uzmanlar tarafından ileri sürülen görüşleri dikkate almıştır. Fiziksel performansı sağlamak için gerekli olan tam rasyon¹: minimum giysi ve ortalama kira parasıdır. Rowntree tarafından ileri sürülen genelleştirilmiş yaklaşımda bazı eksikler bulunmaktadır. Bu sebeple bazı eleştirilere maruz kalmıştır:

1. Çocuk, yaşlı, erkek ve kadında olabilecek yaş ve farklılıkları dikkate alınmamıştır.
2. Bireylere özgü zihinsel-fiziksel, eğitim seviyesi ve kültürel özellikler dikkate alınmamıştır.
3. *Tüketici sepeti* hesaplanırken sosyo-bölgesel, ekonomik ve coğrafi-iklimsel özellikler pek dikkate alınmamıştır.
4. Yaşam standartlarının zaman dilimi içinde değişebileceği gerçeği göz önüne alınmamıştır.
5. Diğer ihtiyaçlar neredeyse tamamen göz ardı edilmiştir, çünkü hayatı devam ettirebilmek için sadece minimum ihtiyaçlar dikkate alınmıştır. Görüldüğü üzere Rowntree ulaşım, eğitim, dinlenme vs. temel ihtiyaçları dahil etmemiştir (Masleev, 2001: 4-5). Araştırmanın yapılmasında farklı yoksulluk modelleri ve farklı göstergeler geliştirilmektedir. Bunu parasal modeller, kırılabilirlik modelleri ve yapılabirlik modelleri ve refah sosyal dışlanma modelleri olarak sınıflandırmak mümkündür. Parasal modeller, gelir ve tüketim bilgilerine; kırılabilirlik modelleri gelir ile birlikte riskle karşı karşıya olma ve servet göstergelerine; yapılabirlik modelleri, yaşam beklentisi ve eğitim başarısı göstergelerine; refah ve sosyal dışlanma modelleri ise sosyal desteklerin derecesi gibi ölçütlere dayanmaktadır (Işık, 2012: 18-19; Arabacı, 2017: 146-152).

Yoksulluk ölçümünde öncelikli olarak dikkat edilmesi gereken bazı kıstaslardan söz edilebilir. Bunun başında şüphesiz yoksulluk göstergelerinin sadece ekonomik kıstaslardan mı oluşacağı yoksa buna ek olarak sosyal ve siyasal kıstasların da mı değerlendirileceği sorusu akla gelmektedir. Yoksulluk ölçümünde hakim olan yaklaşım gelir/tüketim harcamalarına dayanan mutlak yoksulluk yaklaşımıdır. Daha

---

¹ Rasyon: Canlının besin maddeleri ve enerji ihtiyacını sağlayan bir günlük toplam karma yem miktarı.

kolay nicelleştirilebildiklerinden dolayı en yaygın kullanılan kıstas gelir/tüketim kıstasıdır. Mutlak yoksulluk, yoksulluğun ölçülmesinde temel alınarak yaşamda kalabilmek için en düşük maliyetli gıda harcamalarının parasal değeri olan yoksulluk sınırını (çizgisini) oluşturmaktadır. Bu yaklaşım dar biçimde gıda harcamaları üzerinde odaklanmanın yanı sıra gıda dışı harcamaları da hesaba katan geniş biçiminden de söz edilebilir. Gıda, sağlık, eğitim, barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması mutlak yoksulluk yaklaşımı olarak nitelenebilir (Şenses, 2017: 62-64).

Yoksulluk sınırı belirlenmesi akabinde uygun bir endeks seçimi yapılmaktadır. Yoksulluk ölçümünde yaygın olarak kullanılan endeksin başında *kafa sayım oranı* gelir (*yoksulluk oranı*). Bu endeks yoksulluk sınırının altında kalan kişilerin toplam nüfusa oranlanmasıyla hesaplanmaktadır. Bu en yaygın kullanılan ölçüt olması yanında, en büyük avantajı kolay hesaplanabilir ve anlaşılabilir olmasıdır. Fakat bu endeks yoksullar arasındaki gelir farklılıklarını açıklamaktan uzaktır. Yoksulluğun derecesini ölçmediği eleştirileri yeni bir ölçümün geliştirilmesine yol açmıştır (Doğan, 2014: 14).

Yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan diğer bir endeks ise *yoksulluk açığı endeksidir*. Yoksulluk açığı endeksi yoksulluğun ortalama boyutunu yoksulluk sınırının bir yüzdesi olarak ifade etmektedir. Yoksul bireyler için gelir açığı, yoksulluk sınırı ile kişinin geliri arasındaki farka eşittir. Gelir açığı yoksulluk sınırı altında kalan bütün yoksulların toplulaştırılmış gelir açığıdır. Bu endeksin de *kafa sayım oranı* endeksi gibi yoksullar arasındaki gelir dağılımını açıklamaması ve yoksullar sayısını dikkate almaması yeni ölçüm arayışlarını devam ettirmiştir (Doğan, 2014:15, Şenses, 2017:66).

Kafa sayım oranı, yoksulluk açığı ve yoksullar arasındaki gelir dağılımını dikkate alarak *sen endeksi* geliştirilmiştir. Bu endeksin en önemli katkısı şüphesiz “yoksul bir hane halkının geliri düştüğünde yoksulluk endeksinin artmasıdır”, bu koşulları yerine getirerek KSO’nun temel eksiklerini gidermiştir. Yoksulluk ölçüm yöntemleri içerisinde en anlamlı katkıyı *foster-greer-thorbecke (FGT)* endeksi verdiği söylenebilir. FGT endeksinin önemli katkısı, “toplam yoksulluğu değişik alt gruplara (sosyo-ekonomik, bölgesel gruplara) bölebilmesi gelir. Değişik alt grupların yoksulluk oranlarını ayrı ayrı hesaplanabilmekte ve alt gruplara ilişkin endeksleri alt grupların nüfus paylarıyla ilişkilendirilerek toplam yoksulluk oranı değerlendirilebilmektedir.

Böylelikle yoksulluğun derinliği ve değişik gruplar arasındaki yoğunluğuna ulaşılmaktadır. KSO'yo olan farklı türden eleştirilere karşın verilerin elde edilmesi ve hesaplanmasının kolay olması nedeniyle bağımsız araştırmacılar tarafından gerek uluslararası kuruluşlar gerekse de ulusal düzeyde yaygın olarak kullanımına devam edilmektedir (Şenses, 2017: 66-67).

Gelir veya tüketim harcamalarının yoksulluğu açıklamada yeterli olmadığından yapabilirlik ya da insani yoksulluk yaklaşımıyla yoksulluğun parasal boyutunu içermeyen farklı ölçütler oluşturulmuştur. Gelir/tüketim harcamalarına eğitim ve sağlık olmak üzere diğer sosyo-ekonomik göstergeler eklenerek *bileşik yoksulluk endeksleri* oluşturulmuştur. Birleşik göstergeler UNDP tarafından geliştirilen, *insani gelişme endeksi (İGE)* ve *insani yoksulluk endeksi (İYE)*dir. *İnsani gelişme endeksinin (İGE)* üç temel boyutuyla bir ülkenin ulaştığı ortalama değerleri gösterdiği ifade edilir. Bunlar: 1) Doğumda yaşam beklentisiyle ölçülen uzun ve sağlıklı bir yaşam; 2) Yetişkin okur-yazar oranı; 3) Kişi başına düşen GSYİH ile ölçülen iyi yaşam standardıdır. *İnsani yoksulluk endeksi (İYE)*, *İGE*'de belirtilen üç temel boyut çerçevesinde yoksunluğu göstermektedir. Bu göstergeler: 1) Doğumda yaşam beklentisi 40 yaşından daha az olanların oranı; 2) Okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin oranı; 3) Sağlık hizmetlerine erişimi olmayanların oranı; 4) Temiz sularına erişimi olmayanların oranı; 5) Beş yaşından küçük olup düşük ağırlıklı çocukların oranı; 6) İyi bir yaşam standardına sahip olmayanların oranıdır (Kabaş, 2009:31-32, Doğan, 2014: 18-19).

Yukarıda bahsi geçtiği üzere yoksulluğun ölçülmesinde pek çok endeksin kullanıldığı tespit edilmekle birlikte endekslerin yoksulluğun farklı boyutlarını tam olarak veremediği gerekçesiyle sürekli olarak yeni arayışlara gidildiği ve endeks geliştirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

1.5. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk nedenlerin birbiriyle bağlantılı ve ayrı sebepleri olduğundan bahsedilebilir. Bu anlamda yoksulluğun aşağıdaki grupları birleştiren çeşitli ilişki sebepleri ortaya konmaktadır: Ekonomik (işsizlik, düşük maaşlar, düşük verimlilik, sanayideki rekabet eksikliği); Sosyo-medikal (engellilik, yaşlılık, hastalık oranının yüksekliği); Demografik (tek ebeveynli aileler, ailede bakıma bağımlı bireylerin

çokluğu); Sosyo-ekonomik (sosyal güvencenin yetersizliği); Eğitim (düşük eğitim seviyesi, eğitim eksikliği); Politik (askeri çatışmalar, zorunlu göç); Bölgesel-coğrafi (bölgeler arası eşitsiz gelişim) (Fahrutdinova, 2011: 78).

Bununla birlikte yoksulluk nedenleri yoksulluğun yaşandığı zaman ve mekana göre farklılık göstermektedir. Bu itibarla yoksulluk türlerine göre değişik nedenler de mevcuttur. Örneğin sürekli ve kısa dönem yoksulluk nedenleri aynı olmadığı için yoksulluk nedenlerinin yoksulluğun süresine göre de sınıflandırmak mümkündür. Yoksulluğun nedenlerine ilişkin görüşler ülkeden ülkeye ve ülke içindeki bazı faktörlere (yaş, dini inanç, ırk, dünya görüşü, eğitim, gelir düzeyi vs.) göre değişkenlik göstereceği aşikârdır. Bu sebeplerden ötürü yoksulluk nedenlerini ortaya koyarken araştırılacak ülke, dönem ve incelenecek grup çok önemlidir. Nitekim yoksulluk politikası ve yoksullukla mücadele bu değişkenlere ve farklılıklara göre tespit edilmektedir (Şenses, 2017: 145-147). Yoksulluk nedenleri genel olarak makro-mikro nedenler olarak sınıflandırılmaktadır. Kişilerin kendi iradeleri dışında gelişen sosyo-ekonomik ve yapısal sorunlar makro nedenler, kişilerin kendi özelliklerinden kaynaklanan durumlar ise mikro nedenler olarak kategorize edilmektedir.

1.5.1.Yoksulluğun Makro Nedenleri

a. Ekonomik Büyüme - Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Yoksulluk, gelir dağılımı ve ekonomik büyüme birbiriyle yakından ilintilidir. Özellikle AGÜ’de yoksulluk ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ön plana çıkmıştır. Eşitsizlikler, serbest piyasa kuralları ve kurumları var olmayan AGÜ’lerde piyasa ve ekonomi sistemi üzerindeki başarısızlıklar ekonomik büyümeye etki ederek yoksulluk sorununun ağırlaşmasına neden olmaktadır. Örneğin, yeterli miktarda maddi karşılık gösteremeyen küçük girişimcilerin kredi erişimlerinin kısıtlanması, yoksul insanların ekonomik büyümenin yarattığı fırsatlardan yararlanamamaları anlamına gelmektedir. Yoksulların bu fırsatlardan eşit derecede yararlanabilmesi durumunda bile belli orandaki büyüme hızı yoksulluğun azaltılması üzerindeki etkisi ters orantılı olmaktadır (Küle, 2004: 16). Bununla birlikte ekonomik büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişkide tartışmalı noktalar bulunmaktadır.

Birinci tartışma noktası, ekonomik büyüme sürecinde gelir dağılımının ne yönde değiştiği ile ilgilidir. Kuznets hipotezine göre büyüme sürecinde gelir dağılımındaki eşitsizlik önce artar ve belirli bir kişi başına düşen gelir düzeyine ulaşıldıktan sonra eşitsizlik azalır. Fields ise, eşitsizlik ile büyüme arasında düzenli bir ilişki bulunmadığını ve büyüme sürecinde eşitsizliğin arttığı ve düştüğü durumlar rastlandığını belirtmiştir. Morawets az gelişmiş ülkelerde yoksulluğun arttığı bazı ülkelerde düşük bazı ülkelerde yüksek olduğunu saptamıştır. Gelişmiş ülkelerde büyüme yoksulluğu azaltıcı ve eşit bir gelir dağılımına sahip olurken az gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme aynı etkiyi yaratamamıştır. İkinci tartışma noktası, ekonomik büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisinin hangi etmenlerden kaynaklandığı sorusuyla ilgilidir. Ekonomik büyümenin hızı yanında gelirin adil dağılımı, işgücüne katılım oranı, çalışma şartları, ücret düzeyi, işsizlik ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi işgücü piyasa göstergeleri ekonomik büyümeden önce ne yönde ve ne ölçüde etkilendiği önem kazanmaktadır. Ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve işgücü piyasalarının yoksullukla birlikte değerlendirmek gerektiğine işaret etmektedir (Şenses, 2017: 150-151).

b. Hızlı Nüfus Artışı

Hızlı nüfus artışı (nüfus baskısı) bir toplumda nüfusun gereğinden fazla büyümesi durumunda kişi başı düşen gelirin azalmasına ve yoksulluk sorununa sebep olmaktadır. Nüfus artışı insanların toprağa, doğal kaynaklara erişimini ve refah düzeyini önemli bir ölçüde etkileyen faktörlerden birisidir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde hızlı nüfus artışı önemli bir yoksulluk nedeni olduğu görüşleri bulunmaktadır. Yoksulluk nüfus artışının bir sonucu değil bir nedeni olmaktadır ve bu az gelişmiş ülkelerde yoksulluğa karşı önlemler hanehalkı düzeyinde alınmaktadır. Birçok az gelişmiş ülkelerde çocuklar tarım ve tarım dışı sektörlerde çalışarak iktisadi faaliyetlerde yer almaktadırlar ve çocuklar ebeveynleri için yaşlılık dönemlerinde sosyal güvenceyi oluşturmaktadırlar (Şenses, 2017: 155). Az gelişmiş ülkelerin en yoksul kesimlerinde bebek ölüm oranı çok yüksek olmasıyla beraber doğum oranının da yüksek olmasına yol açmaktadır ve bu da “yoksulluk nüfus artışının bir nedeni” görüşlerini güçlendirmektedir.

Düşük gelirli ülkelerde doğum sayısı 4,8 iken, yüksek gelirli ülkelerde 1,7 gösterir. Eğer ülkeler güçlü bir eğitim sistemine (düzeyine) sahipse nüfus iyi eğitilebilir. Bundan dolayı yüksek doğurganlık yoksulluğa yol açan bir neden değil ekonomiyi canlandıran ve ekonomik büyümeye katkı sağlayan yönüyle ortaya çıkar. Nitelikli ve iyi bir eğitim genç nüfusun istihdam edilmesine, sosyal güvenlik ve vergi gelirlerinin arttırılmasına olumlu etki yapar (Karadeniz, 2017: 164). Ama düşük gelirli ülkeler iyi bir eğitim sistemine ve sosyal güvenceye sahip değildirler. Bunun sonucunda çocuklar da daha erken yaşta çalışmaya başlayarak vasıfsız bireyler olarak yetişmektedir.

c. İşgücü Piyasasından Kaynaklanan Nedenler ve İşsizlik

Gerek gelişmiş ülkelerde gerek azgelişmiş ülkelerde işgücü piyasalarından kaynaklanan nedenler yoksulluk nedenleri arasında ön planda tutulmaktadır. İşgücü piyasalarıyla yoksulluk arasındaki ilişki “işgücüne katılmayanlar”, “işsizler” ve “çalıştıkları halde yoksul olanlar” (çalışan yoksullar) olarak farklı değerlendirilebilir. İşsizlikle yoksulluk arasındaki ilişkinin doğru saptanabilmesi işsizlik profiline bağlıdır. İşsizlerin yaş ve eğitim durumu, işsizlik nedenleri ve işsizlik süreleri, işsizlikle yoksulluk arasındaki temel bağlantıyı kurmaktadır. Bazı ülkelerde işsizler, çalışacakları iş konusunda seçici ve yüksek eğitim düzeyine sahip kesimler, bazı ülkelerde iş aradıkları halde iş bulamayanlar, işini kaybeden veya aniden yoksulluğa itilen kesimler üzerinden yoğunlaşmaktadır (Şenses, 2017: 168). Bunun dışında düşük ücretin de işgücü piyasasından kaynaklanan önemli bir yoksulluk nedeni olarak ön plana çıkmaktadır. Çalışan yoksullar olarak ifade edilen ve çalıştıkları halde de yoksul kesimlerin artışı düşük ücretler yoksulluğun önemli bir nedeni olduğunu ortaya koymaktadır (Yıldırım, 2018: 103). Yoksulluk, iş gücü piyasaları ülkelere göre farklı biçim alabildiğinden dolayı yoksulluk işsizlikten mi ya da düşük ücretlerden mi kaynaklanıyor sorusu önem kazanmaktadır.

İstihdamın güvencesizliği de yoksulluğun bir nedeni olabilmektedir. Kayıt dışı çalışma, vasıfsız ve eğitimsiz işçilerin enformel sektörde günlük, geçici, kısmi yada belirli süreli çalışanlar güvencesiz istihdam içinde gelir yetersizliği ve yoksulluk ile karşı karşıyadırlar. Sosyal güvencesiz çalışmasını iş kazası, hastalık, işsizlik, sakatlık, yaşlılık gibi sosyal risklerle gider artışına ve gelir kaybına yol açan yoksulluk

nedenlerini oluşturmaktadır (Karadeniz, 2017: 172). Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde de kayıt dışı çalışmanın yaygın olması enformel sektörü işgücü piyasasında önemli bir yer tutmaktadır.

d. Enflasyon

Fiyatlar genel seviyede devamlı ve hissedilir şekilde yükselmesi nedeniyle paranın sürekli değer kaybetmesi ve bunun sonucunda tüketicilerin satın alma gücünün yitirmesi olarak tanımlanmaktadır. Enflasyon sadece belirli bir mal veya hizmet fiyatının tek başına artması değil fiyatların genel düzeyde sürekli artmasıdır. Gelir seviyesi düşük olan gruplarda alım güçlerinde azalmalara sebep olarak, yoksulluk yaşamlarına neden olmaktadır. Enflasyon alım gücünü etkileyerek tüm gelirini tüketime harcayabilen yoksul kesimi, ihtiyaçlarının tamamını karşılamayacak duruma düşürerek yoksullar daha da yoksullaşırken zenginler daha da zenginleştirir (Yıldırım, 2018:106).

e. Ekonomik Krizler

Ekonomik kriz, ekonomide aniden ve beklenmedik bir biçimde ortaya çıkan, makro ve mikro açıdan ülke ekonomisini derinden etkileyen sonuçlar ortaya çıkarması olarak tanımlanabilir. Ekonomik krizlerin etkileri ülkelerin özelliklerine göre farklı biçimlerde ortaya çıkabilir. Üretimde hızlı bir daralma, fiyatlar genel düzeyinde düşüş, iflaslar, işsizlik oranında ani artış, ücretlerde gerileme ile finansal piyasalarda çöküş ve resesyon ekonomik krizlerin temel etkilerindedir (Yılmaz, 2006:23).

Gelişmekte olan ülkeler ekonomik krizlerden daha çok derinden etkilenmektedir. Bazen ekonomik krizler ülke içinde yaşanırken bazen ise küresel çapta yaşanmaktadır. Farklı nedenlerle ortaya çıkan ekonomik krizlerde mal ve hizmet talebi düşmekte, üretim azalmakta, işyerleri işçileri çıkarmakta hatta kapanabilmektedir. Örneğin 2008 küresel ekonomik krizinde dünyada kayıtlı işsiz sayısı 27 milyon olduğunu kayıtlı olmayan işsiz sayısı 50 milyonu aştığı ifade edilmiştir. İşsizliğin artmasıyla gelir yoksulluğu yaşanmaktadır (Karadeniz, 2017: 165). Ekonomik krizler ülke ekonomisinin yanında yoksul kesimleri de ciddi bir şekilde etkilemektedir.

f. Tasarruf ve Yatırım Oranlarının Yetersizliği

Tasarruf durumu gerek halkın gerekse ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartları ortaya koyan gösterge konumundadır. Bakıldığında gelişmiş ülkelerin aksine geliştirmekte veya az gelişmiş ülkelerde tasarruf oranı düşük seyir izlemektedir. Geliştirmekte olan ülkelerde kişilerin tüketim eğilimleri yüksek olduğu için aileler gelirinin büyük kısmını tüketime harcamakta ve yeterince tasarruf yapmamaktadır. Bu duruma iç tasarruf yapılmadığından dolayı yatırımlara kaynak ayrılmamakta ve yeterli istihdam yaratılmamaktadır. Geliştirmekte olan ülkelerin yoksulluk döngüsü içinde olduğu da söylenebilir. Düşük milli gelir nedeniyle kamu ve özel tasarruf oranları yetersiz olan ülkelerin eğitim, sağlık gibi beşeri sermaye yatırımları ile alt yapı yatırımlarına yeterli kaynak ayıramadığı aşıkardır (Karadeniz, 2017: 167). Düşük milli gelir kamu çalışanlarının ekonomik durumuna doğrudan yansımaları sebebiyle kişilerin içinde bulunduğu durumu oraya koymaktadır. Bu da doğal olarak tasarruf durumunu etkilemektedir. Geliştirmekte olan ülkelerin yoksulluk döngüsünü şu şekilde geliştirmektedir.

Düşük Milli Gelir- Düşük Tasarruf- Yetersiz Kamu Harcamaları- Yetersiz ve Düşük Yatırım- Yetersiz ve Düşük Katma Değerli Üretim- Yetersiz İstihdam- Düşük Milli Gelir

g. Kaynakların Etkin Kullanılmaması ve Yolsuzluk

Yolsuzluk anlam itibarıyla kayıt dışı ekonomi ve haksız rekabette, tüketicinin yanıltılmasına kadar pek çok şekilde yapılabilen hukuk dışı davranış olarak kendini gösterir. Yolsuzluk ve yoksulluk bir toplumda huzur, istikrar ve barışı bozabilecek büyük bir etki ve güce sahiptir. Öyle ki yoksulluk toplumda yolsuzluğa zemin hazırlayan en önemli tetikleyici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yerli ve yabancı sermayenin yatırım yapmasını engellediği gibi ekonomik büyümeyi de etkiler. Özellikle yolsuzluğun kamuda mevcut olan alt yapı yatırımları kalitesini düşürdüğü, vergi gelirlerinde azalmaya sebep olduğu, kamu harcamalarının etkinliğini bozduğu görülmektedir. Bu minvalde kamu kaynaklarının etkin kullanımı zorlaşır dahası kamu kaynaklarından çıkar sağlanarak gelir eşitsizliği büyümektedir (Karadeniz, 2017: 169).

h. Mekânsal Nedenler

İnsanların içinde yaşadıkları fiziksel çevre de yoksullukla ilişkilidir. Yoksulluğun belirli yerlerde yoğunlaşmasının farklı nedenleri olabilir. Bunlar arasında olumsuz doğa/iklim koşulları, altyapı olanaklarının yetersizliği, konut ve istihdam olanakları kamu hizmetlerinin miktarı ve kalitesi gibi unsurlar ön plandadır. Bazı durumlarda yoksulluk oranının büyük bir farkla ülke ortalamasının üzerinde olduğu bölgeler bulunmaktadır. Bu bölgelerde yoksulluğun sürekli olmasının nedenleri arasında yoksulların aynı yerlerde oturması ve yoksulluğa yol açan birkaç nedenle birden baş etmek zorunda kalmaları yatmaktadır. Bu da kişilerin yoksulluktan çıkış yollarının tıkanmasını getirmektedir (Şenses, 2017: 180). Milli gelir hiçbir ülkede bölgeler arasında eşit olarak dağılmamaktadır. Bir bölgenin ekonomik yönden gelişmiş olması aynı zamanda diğer bölgelerden işgücü ve sermaye akışını da tetiklemektedir.

Ayrıca yoksulluk nedenlerinin birlikte yaşandığı ve birbirinden etkilenecek güçlendiği bölgelerde yoksulluk sürekli bir hal almaktadır. Örneğin Güney İtalyan'ın Kuzey İtalya'ya, Doğu Almanya'nın Batı Almanya'ya göre fakir olması gibi. Buradaki en önemli faktör şüphesiz sanayi yatırımların dengesiz dağılmasıdır. Sanayi yatırımı olmayan bölgelerde enerji, alt yapı yatırımları gelişmemekte ve diğer üretim veya ticaret faaliyetleri de daralmaktadır (Karadeniz, 2017: 173).

i. Siyasal Nedenler

Yoksulluğa sebep olan siyasal nedenler içerisinde savaşlar ve terör faaliyetleri gösterilebilir. Her ikisinde de görüleceği üzere sınırlı olan kamu kaynaklarının etkin alanlarda kullanımı yerine verimsiz olan savunma harcamalarına aktarımı söz konusudur. Kamu harcamalarının savunma harcamalarına gitmesi doğal olarak yoksulluğu giderici etkisi yüksek olan eğitim, sağlık ve ulaşım harcamaları gibi önemli harcama kalemlerini azaltmaktadır. Bu da doğal olarak ülkede yaşanan yoksulluğun şiddetini arttırmaktadır. Terörizm dinsel, ideolojik çatışmalar, zayıf hükümetler, yoksulluk, siyasi eşitsizlik gibi pek çok nedene dayanmakla birlikte terör yaşayan ülke başta sanayi ve turizm olmak üzere bir çok sektör olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca yerli ve yabancı sermayenin yatırım yapmasını engelleyici unsur olacağı bir gerçektir. Bu da

devletin ister istemez ülkenin ekonomik anlamda düzelmesi için savunma harcamalarına ağırlık vermesine neden olmaktadır (Karadeniz, 2017: 174-175).

1.5.2. Yoksulluğun Mikro Nedenleri

Yoksulluğun bir takım mikro nedenlerinden bahsedilebilir. Bunların başında hanehalkı özellikleri, eğitim, göç, cinsiyet gibi başlıklar bulunmaktadır.

a. Hanehalkı Özellikleri

Hanehalkı büyüklüğü ve yoksulluk arasında ilişki olduğu sık sık dile getirilmiş olsa da, yoksulluk araştırmalarının hanehalkı büyüklüğü ile yoksulluk arasındaki ilişkide net bir sonuca ulaşamadığı görülmektedir. Yoksulluk bazı ülkelerde (İngiltere) küçük hanehalklarında bazı ülkelerde (Brezilya ve Melazya) büyük hanehalklarında, bazı ülkelerde ise (Yunanistan) her iki hanehalklarında da şiddetli olduğu tespit edilmektedir (Şenses, 2017: 157).

Ailede çocuk sayısı arttıkça yoksul olma ihtimali de artmaktadır. Ayrıca gelir seviyesi düşük olan aileler gelecek garantisi olarak daha çok çocuk yapmakta ve yoksulluk zincirinden kurtulamamaktadır. Bazı düşük gelirli aileler çocukların eğitimine önem vermeyip, çocuklarını küçük yaşta çalışmalarına izin vermektedirler. Bununla beraber tek ebeveynli aileler ile hanelerinde engelli birey olan ailelerde yoksulluk riski şiddetli şekilde artmaktadır. İşgücüne katılım bakımından iki ebeveynli hanelerde bir ebeveyn, genellikle baba, sadece işgücü piyasasındaki faaliyetine yoğunlaşırken ikinci ebeveyn işgücü piyasasındaki faaliyeti ile ev işleri ve çocuk bakımı gibi faaliyetleri arasında bir denge kurmaktadır. Ancak, tek ebeveynli hanelerde, bir kişi işgücü piyasasındaki faaliyeti ile evdeki işlerini aynı anda yürütmek zorunda olduğundan bu hanenin geliri, iki ebeveynli haneye göre daha azdır. Üstelik tek ebeveynin kadın olması durumunda, kadınların ücretinin genellikle erkeklerinkine göre daha az olması nedeniyle, hanenin geliri daha da azalmaktadır (Karadeniz, 2017: 176, İncedal, 2013 :39). Dolayısıyla da tek ebeveynli aileler arasındaki yoksulluk oranı daha yüksek olmaktadır.

Gerek gelişmiş gerek azgelişmiş ülkelerde çok çocuklu aileler, dul veya hane reisini kadınların (evlenmemiş) oluşturduğu ailelerin yoksullukla ilişkisi daha yoğundur,

bu tür ailelerin yoksulluk oranı ülkeden ülkeye göre değişiklik göstermektedir. Örneğin Güney İtalya’da babanın güvenli bir işi olmadığı ve çalışma yaşına gelmiş çocukların işsiz çocuklardan oluşan geniş aileler en büyük yoksulluk riskte olduğu görülmüştür (Şenses, 2017: 159). Hane halkı sayısı özellikleri ülkeler farklı da olsa yoksullukla ilgili doğrusal eğilim göstermektedir.

b. Eğitim Durumu

Hane halkı reisinin eğitim durumu yoksullukla yakından ilintilidir. Zira hanehalkı reisinin eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk oranının düştüğü gözlemlenmiştir. Örneğin Yunanistan’da hiç eğitim görmeyen ve ilkokulu bitirmeyen kesimlerde yoksulluk oranı % 40’ a ulaştığı hesaplanmıştır (Şenses, 2017:160).

Ayrıca eğitim düzeyi arttıkça yoksulluktan kurtulma umudu da artmaktadır. Eğitim beşeri sermayenin güçlenmesine, nitelikli işgücünün artmasına ve ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır. Eğitim, yoksul kişilerin gelir elde etmelerini, çocukların ve ebeveynlerin sağlıklarını korumalarını, çocuk ölüm oranlarının azalmasını ve toplumsal yaşamda ve siyasi sistemde söz sahibi olmalarını sağlamaktadır (İncedal, 2013:40). Dolayısıyla da eğitimin yoksulluk üzerinde belirleyici bir rolü iddia edilebilir.

c. Göç

Toplumun farklı kesimlerinin göç edebilme eğilimleri arasında farklılıklar vardır. Bu nedenle yoksullukla göç arasında karmaşık bir ilişki olduğu söylenebilir. Örneğin, yoksulların diğer kesimlere kıyasla mekânsal hareketliliği daha az olabilir. Bunun gibi, değişik etnik grupların, işsizlerin ve kendi hesabına çalışanlar gibi değişik kesimlerin göç etme eğilimleri de farklı olabilir. Kentsel yoksulluğun sebebi göç olduğunu savunan teze göre kırsal kesimdeki yoksullar düşük gelirleri sonucunda kente itilmekte, göçler kır-kent kazanç farklılıklarına göre artmakta ve hızlı göçler kentlerde hızlı bir enformelleşme yaratarak yoksullaşma sürecine yol açmaktadır. Bu durumda kentsel yoksulluk kırsal yoksulluğun bir yansıması olarak değerlendirilmekte ve hızlı kentleşme süreciyle ilişkilendirilmektedir (Şenses, 2017: 161).

Göçün yoksul bireylerin çıktığı ve göç sonunda yerleştiği yerleşim yerlerinin yoksulluğu ne yönde etkileyeceğini önceden kestirmek zordur. Göç alan ve göç veren

bölgelerin demografik ve sosyo-ekonomik yapısı, göçün sürekliliği (mevsimlik, temelli), göçmenlerin kişisel özellikleri (yaş, eğitim durumu) ve göç sonrası istihdam edildikleri sektör gibi etmenler göçün iki ucundaki yerleşim yerlerindeki yoksulluk göstergelerini yakından etkilemesi beklenebilir (Şenses, 2017: 164).

Yukarıdaki ifadelerden hareketle göç ve yoksulluk arasında bir ilişkiden söz etmek mümkün olmakla birlikte bu ilişkiyi farkı unsura dayandırmak da mümkün gözükmemektedir.

d. Ayrımcılık

Ayrımcılık dezavantajlı grupların durumlarını daha da kötüleşmesine bazı durumlarda da sosyal ve ekonomik değişikliklerden bu grupların daha fazla zarar görmesine yol açmaktadır. Özellikle ırk, milliyet ve toplumsal cinsiyet gibi nedenlerden kaynaklanan ayrımcılık bazı ülkelerde ciddi boyutlara ulaştığı ve ciddi bir yoksulluk nedeni oluşturduğu görülmektedir (Şenses, 2017: 173). Ayrımcılıkla yoksulluk arasındaki ilişki ırk/etnik köken ve toplumsal cinsiyet olarak iki grupta ele alınabilir.

Irk/etnik kökenli ayrımcılıkta kişiler mensubu oldukları etnik kökenleri dolayısıyla toplumun bazı kesimleri tarafından dışlanmakta ve sosyal hayatın bazı olanaklarından yararlanamamaktadırlar. Bu tip bir dışlanma kaynak yetersizliğinin yoksullukla mücadeleyi güçleştirmesi sebebiyle kendi kendini besleyen bir hal almaktadır (Pire, 2011:26).

Bu konudaki en belirgin örnek olarak ABD örneğini verebiliriz. Kölelikten kurtulan siyah Amerikalılara bir süre mal mülk sahibi olma hakları verilmemiştir. İşsizlik oranının siyah Amerikalılar ve değişik azınlık gruplar arasında beyaz Amerikalılara kıyasla çok yüksek olduğu ve 1970'li yıllardan sonra bu gruplar arasındaki ücret farklılıklarının da artması ayrımcılığın yoksulluğa olan etkisini açıkça göstermektedir. Bireyler aynı niteliklere sahip olsalar dahi siyahlar beyazlara karşı istihdam konusunda dezavantajlı konumda bulunmuşlardır (Şenses, 2017: 174).

Ülke içinde farklı dini ve etnik /ırka mensup olmak ülkenin bazı imkanlarını kullanımında mahrumiyet yaratabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet bazındaki ayrımcılık yoksulluk üzerine, ekonomik kaynaklara ve eğitim olanaklarına erişim ve işgücü piyasaları konumunda yansımaktadır. Bu tür ayrımcılık işgücüne katılımlarını kısıtlayan sosyal ve kültürel kökenleri olan ve ülkeden ülkeye değişiklik gösteren yansımaları bulunmaktadır. Bazı bölgelerde erkek nüfusun kadın nüfusundan fazla olduğu ve bazı bölgelerde gözlenen hanehalkı içinde kız çocuklarına karşı ayrımcılık ve buna göre refah farklılıkları olabileceğini göstermektedir. Örneğin Tanzania’da en yoksul olan hanelerde bile erkekler kadınların ücretli çalışmalarını yasaklamaktadır (Şenses, 2017: 175). Bu etmenler dışında yoksulluğa neden olan ev işleri, çocuk ve yaşlı bakımı, gıda üretimi gibi işleri üstlendikleri için zaman açısından dezavantajlı konumda oldukları ve bunun sonucunda işgücü piyasasının yarattığı olanak ve fırsatlardan yararlanabilmeleri sınırlı olmaktadır. Kadınlar işgücüne katıldıktan sonra da enformel sektör ağırlıklı olmaktadır. Burada da genelde düşük ücretli ve düşük kaliteli işlerde çalışmaktadırlar. Üstelik aynı işi yaptıkları halde erkeklere kıyasla daha düşük ücret almaktadırlar.

Kadınların iş hayatında eşitsiz bir konumda olmaları ve belirli sınırlandırmalara maruz kalmaları toplumda kadınların ikinci plana atıldığına göstergesidir. Cinsiyetlere bakışın farklı olması sebebiyle yoksul olmalarına rağmen kadının işgücüne katılımı ve eşit ücret alması bazı ülkelerde söz konusu olmayabilmektedir.

1.6. Yoksulluk Türleri

Yoksulluğun bir çok tanımı olduğu gibi yoksulluk türleri de pek çeşitlilik söz konusudur. Yoksulluk türlerindeki sınıflandırmalarının bazıları gıda ihtiyaçlarını temel alırken bazıları sosyo-kültürel ihtiyaçları temel almaktadır.

1.6.1. Mutlak Yoksulluk

İngiltere’de 19 yüzyıl sonunda yapılan çalışmalara dayanan gelir-tüketim harcamalarına dayanmaktadır. Gelir-tüketim harcamalarında mutlak yoksulluk sınırının hesaplanması, yeterli miktarda olan temel gıda sepetinin maliyeti ya da bir asgari kalori normunun gerektirdiği tüketim harcamalarından oluşmaktadır (Şenses 2017: 63).

Mutlak yoksulluk, aynı zamanda insanların biyolojik olarak kendilerini üretebilmeleri için gerekli olan asgari gelir ve tüketim harcamalarıdır. Yaşamı idame

ettirebilmek için gerekli asgari gıda ihtiyaçları yada kaloriyi esas alması mutlak niteliğini kazandırmaktadır. Ülkeler arası karşılaştırmaların yapılmasını amaçlayan bu tanımda “ülkelerin içinde buldukları farklı koşulları ve gelir dağılımındaki farklılıkları dikkate almaksızın” her ülkeye uygulanabilecek global yoksulluk sınırını belirlemeye çalışmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 5; Batrakova, 2011:118-119).

1990 yılında Dünya Bankası tarafından yapılan bir çalışmada insanların yaşamını sağlıklı bir biçimde devam ettirebilmeleri için günlük olarak 2400 kalorilik gıda sepetinin fiyatı, “mutlak yoksulluk” sınırı olarak belirlenmiştir. Fakat aynı yıl Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yapılan araştırmada kişi başı kalori ihtiyacının sabit olmadığını ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre değişim gösterdiğini belirtmiştir. Bu araştırmaya göre gelişmiş ülkelerde günlük kalori 3390, gelişmekte olan ülkelerde ise 2480, gelişmekte olan ülkelerde yaşayan insanların günlük kalori ihtiyacı 2070 olarak belirlenmiştir. Yine UNDP, mutlak yoksulluk sınırını ABD doları üzerinden belirleyerek azgelişmiş ülkeler için kişi başı günlük 1 \$, Latin Amerika ve Karayipler için 2 \$, Türkiye ve Doğu Avrupa için 4 \$ ve gelişmiş ülkeler için 14 \$ olarak belirlenmiştir (Benli ve Yenihan, 2018: 5; Aksenova, 2014:3-4).

Rusya'nın ünlü sosyologlarından bir olan Leonid Gordon mutlak yoksulluğun üç türü olduğunu belirtmektedir: Yoksulluk (en derin şiddetli yoksulluk): Fizyolojik minimum değer altında yaşayan insanların yoksulluk düzeyidir. Bu yoksulluk türü insanları sadece normal yaşam koşullarından mahrum bırakmadığı gibi aynı zamanda umutsuzluk hissi yaratır. Bu sebeple en tehlikeli yoksulluk türü olarak görmek mümkündür. İhtiyaç (ortalama yoksulluk): Temel fizyolojik ihtiyaçları karşılayabilen fakat temel sosyal ihtiyaçlarını karşılayamayan kitleyi ihtiva eder. Burada yetersiz beslenme yoktur. Ancak giysi ve ayakkabı gibi ihtiyaçlar karşılanmaz. Ayrıca tedavi ve dinlenmek gibi ihtiyaçlar için para ayrılmaz. Bu anlamda ihtiyaç üst sınırını resmi asgari geçim minimumu oluşturur. İhtiyaç durumundakilerin gelirleri, resmi asgari geçim minimumundan daha az geliri olan insanlardır. Geçim darlığı (orta yoksulluk): hem fizyolojik hem sosyal ihtiyaçların karşılandığı bir yaşam standardıdır. Burada daha üst düzey ihtiyaçlar karşılanmaz. Yalnızca asgari geçim sağlanır herhangi bir servet söz konusu değildir. Gelişmiş ülkelerde mutlak yoksulluk sınırı çok yaygın değildir.

Buna rağmen ulusal yoksulluk standartları mevcuttur ve temel sosyal yardıma ihtiyaç duyan aileleri belirlemek için başvurulur (Gordon,1994: 18-19).

Bu yöntemin sakıncası, tüm nüfus için aynı kalori normlarının kullanılması evrensel bir karşılaştırma yapılmasında sıkıntı yaratabilmektedir. Çünkü günlük kalori ihtiyacı kişiden kişiye göre farklılık göstermektedir. Bu durumda kişisel tüketim tercihleri dikkate alınmamaktadır. Bireylerin gıda dışı harcamalara veya lüks tüketime yönelmeleri sonucunda gelir düzeyleri yüksek olmasına rağmen minimum kalori seviyesinin altında kalabilmektedirler. Mutlak yoksulluğa olan bu gibi eleştiriler, göreceli yoksulluk kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Yıldırım, 2011: 63; Zülfikar, 2010:5-6).

1.6.2. Göreceli/Görelî Yoksulluk

Adam Smith'in tanımına göre temel ihtiyaçlarını *mutlak olarak* karşılayabilen fakat kişisel kaynakların yetersizliğinden dolayı toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ve topluma sosyal açıdan katılmaları engellenmiş olanlar göreceli yoksullardır. Yoksulluğun göreceli olarak tanımlanmasında ya nüfusun düşük gelirli bir oranı yoksul olarak alınmakta ya da ortalama gelir düzeyinde bir sınır saptanarak bu sınırın altında gelire sahip olanlar yoksul olarak tanımlanmaktadır. Göreceli yoksulluk kavramı farklı grupların sahip olduğu mutlak gelir düzeyinden daha ziyade gelir ve refahın dağılımındaki farklılıklara odaklanır. Göreceli yoksulluk çizgisi hesaplanırken ilk önce araştırmanın yapılacağı sosyal topluluğun ortalama refah seviyesi belirlenir ve refah ölçüsü olarak hem gelir düzeyi hem de tüketim düzeyi belirlenebilir. Daha sonra bu düzeyin belli bir oranı, yoksulluk çizgisini verir (Yıldırım, 2011: 63; Masleev, 2001: 6-7).

Görelî yoksulluk bir bireyin/grubun yaşam düzeyini kendisinden daha yüksek bir gelir grubu ile karşılaştırması sonucu ortaya çıkan bir olgudur. Aynı zamanda görelî yoksulluk, bireyin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarıyla ilgili bir kavramdır. Görelî yoksulluk *"bireyin insanca bir yaşam sürdürebilmesi için yaşadığı toplumsal çevredeki temel altyapısal, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayamamasını ve birçok şeyden yoksun olmayı ifade eder"* (Topgül, 2013: 280).

Yoksulluk ölçümlerini yaparken mutlak yoksullukla göreceli yoksulluk yaklaşımları bir arada seçimin yapılması gerekebilir. Çünkü mutlak yoksulluk kavramına göre bir toplumda hiç kimse yoksul olmayabilirken, yoksulluğu bir eşitsizlik olgusu olarak alan ve gelir dağılımıyla ilişkilendirilen göreceli yoksulluğa göre toplumda her zaman yoksul olan bir kesim olacaktır (Şenses, 2017: 92).

Araştırmalarda genel olarak kabul gören mutlak ve göreceli yoksulluk kıstaslarında mevcut olan sosyal topluluğun doğru bir şekilde tespit edilmesi araştırmanın seyrini doğrudan etkilemektedir.

1.6.3. Objektif Yoksulluk-Sübjektif Yoksulluk

Objektif yoksulluk, yoksulluğun tanımlanmasında objektif yaklaşım (refah yaklaşımı) yoksulluğun neden kaynaklandığı ve kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin gerektiği konusunda uzmanlar tarafından önceden belirlenen (normatif) değerlendirmeleri içermektedir (Aktan ve Vural, 2002:6).

Objektif yoksulluk, literatürde “nesnel yoksulluk” ya da “refah yaklaşımı” olarak da adlandırılmaktadır. Bu yaklaşımda yoksulluk; kalori miktarı, gelir ve tüketim harcamaları kullanılarak ölçülmektedir. Bu yaklaşımda varsayılan ihtiyaçlar uzmanlar tarafından belirlenen mal ve hizmetlerin satın alınabilmesi için gerekli en düşük maliyeti yansıtan asgari ihtiyaç düzeyi olarak belirlenmektedir (İncedal, 2013: 23).

Bir diğer yoksulluk türü ise *sübjektif yoksulluk*’ tur. Bu yoksulluk türü aynı zamanda “öznel yoksulluk” olarak da adlandırılmaktadır. Bu yaklaşımda yoksulluğun tanımlanmasında kişilerin tercihlerine (fayda yaklaşımı) önem verilmektedir. Burada hane halklarına bir anket çalışması yapılarak kişilerin kendilerini “yoksul” görüp görmedikleri ortaya konmaktadır. Fakat benzer refah düzeyine sahip hane halklarından bazıları kendilerini yoksul olarak görmekte bazıları ise kendilerini yoksulluk sınırının üzerinde görmemektedir. Ancak kişiler tükettikleri yiyeceklerin miktarı ve türleri konusunda çok farklı değerlendirme ve tercihlere sahiptirler. Bazı kişiler yaşamlarını sürdürmek için gerekli olan yiyecek sepetini tercih ederken bazıları fiziki varlıklarını sürdürmeleri açısından gerekli olmayan yiyecek sepetine ağırlık verebilmektedir. Bu nedenle sübjektif yoksulluk yaklaşımı kullanarak hane halkları arasında yoksulluk

düzeyini temel alan karşılaştırmalar yapmak önemli problem ve karışıklıklara yol açabilmektedir (Aktan ve Vural, 2002:6; Batrakova, 2011:118-119).

Rus bilim insanı Nadejda Davıdova'ya göre (2003:88) yoksulluğun teorik ve metodolojik yaklaşımları ve ölçülmesi üç temel kavramdan oluşmaktadır. Bunlar mutlak yoksulluk, sübjektif yoksulluk ve göreceli yoksulluktur. Mutlak yoksulluk resmi gelire göre baz alınarak kurulan asgari geçimdir. Sübjektif yoksulluk, insanların kendi durumu kendisinin değerlendirmesidir. Göreceli yoksulluk ise farklı toplumlarda tüketim standartlarındaki farklılıklardan dolayı tek bir asgari "yoksulluk sınırının" kurulmamasıdır. Bu da doğrudan mevcut ülkenin ortalama yaşam standartlarıyla ilintilidir. Bu doğrultuda birçok bilim insanı ve politikacı refah devletlerindeki kriz döneminde modern endüstriyel toplumlardaki yoksulluğun mutlak değil, göreceli bir durum olduğunu iddia etmektedir.

1.6.4. İnsani Yoksulluk

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'nda ilk defa "İnsani Yoksulluk" kavramı kullanılmıştır. İnsani yoksulluk kavramı insani gelişme ve insanca yaşam için parasal olanakların yanı sıra temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için iktisadi, sosyal ve kültürel bazı olanaklara sahip olmanın gerekliliğine dayanmaktadır. Mutlak ve göreceli yoksulluk kavramlarını içermekle birlikte daha geniş ve kapsamlı bir kavram olarak ele alınmıştır. İki kavramı içeren, ama bunlardan daha kapsamlı olan insani yoksulluk kavramı insanın mal, hizmet ve altyapıya erişimini engelleyen ya da kısıtlayan yoksulluğun insani boyutu olarak nitelendirilmektedir. İnsani yoksulluğu ölçmek için geliştirilen İnsani Yoksulluk Endeksi (Human Poverty Index) 1)Yaşam süresinin kısalığı; 2)Temel eğitim hizmetlerinden mahrumiyet; 3)Kamusal ve özel kaynaklara erişememe gibi insani gelişim açısından ortaya çıkan mahrumiyetleri, yoksulluğun boyutlarını ve insani gelişim dışında kalmış kişilerin oranını ölçmektedir (Topgül, 2013: 282-283).

1.6.5. Kırsal - Kentsel Yoksulluk

Yoksullukla mücadele etmekte, yoksulluğun derecesi kadar, yoksulluğun nerelerde yoğunlaştığı da önemlidir. Dünya genelinde birçok azgelişmiş ülkelerde

yoksulluğun kırsal alanlarda topraksız köylüler, tarım işçileri ve küçük toprak sahibi köylüler arasında yaygın olduğu görülmektedir. Kırsal yoksulluk daha çok, bağımsızlık, güvenlik, öz-saygı, kimlik, sosyal ilişkilerin sıklığı ve sağlamlığı, karar alma özgürlüğü, hukuki ve siyasi haklar gibi niteliksel beklentiler üzerine yoğunlaşırken; kentsel yoksulluk, yetersiz gelir ve yetersiz tüketim düzeyi gibi niceliksel beklentiler üzerine yoğunlaşmaktadır (Öztürk, 2008: 611-613).

Kırsal bölgedeki yoksullar ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılık, balıkçılık, ormancılık ve küçük ölçekli sanayi ve hizmetler kesiminde çalışanlardan oluşmaktadır. Kırsal yoksullar iki ana gruba ayrılabilirler. Bunlar ziraat ile uğraşan (kendi toprağını işleyen küçük toprak sahipleri) yoksullar ve ziraat ile (zanaatkârlar, çobanlar) uğraşmayan yoksullardır. Kırsal yoksulluğun temel nedeni topraksız ve niteliksiz işçilerin varlığı olarak ifade edilmektedir (Aktan ve Vural, 2002:10).

Birçok ülkelerde yoksulluk daha çok kırsal alanlarda görülen bir sorundur. Kişisel tüketim ile yeterli düzeyde eğitim, sağlık, temiz su, konut, ulaşım ve iletişim hizmetlerine erişim gibi alanlardaki eksiklikler kırsal yoksulluğu belirlemektedir. Kırsal yoksulluk, nüfus artışını ve kentlere göçü beslemektedir. Tarım alanlarının küçülmesi, verimin düşüklüğü ve teknolojik yeniliklerin tarıma girmesiyle işgücüne olan talebin azalması ile şehir hayatının eğitim, sağlık, ulaşım, istihdam, sosyal ve kültürel imkanlarının bolluğu ve çekiciliği kırdan kente yoğun bir göç yaşanmasına neden olmaktadır. Kırsal yoksulluğun kentsel yaşama taşınmasıyla, göç eden niteliksiz işgücü kentlerdeki kayıt dışı işlere yönelmektedir. Buna bağlı olarak yaygınlaşan geçici ve düşük ücretli istihdam çoğu ülkede kır-kent yoksulluğunu arttırmaktadır (Ceyhan, 2016:57). Kentsel yoksulluk kırsal yoksulluğun bir yansımasıdır, çünkü kırsal alanların kentsel alanlardan daha geri planda bırakılması kentsel yoksulluğa zemin hazırlamaktadır. İnsanların geçim sıkıntısına düşüp kentlere göç etmeleri ve kentlilerin iş sahalarını paylaşmak durumunda kalamaları sonucunda kentte istihdamın daralması, kentsel yoksulluğun ana sebebini oluşturmaktadır. Çoğunlukla kent yoksulluğu kırsalla bağlantısı olan göç ve kentlerde oluşan gecekondu ile araştırılmaktadır.

1.6.6. Geçici Yoksulluk – Kronik Yoksulluk

Geçici yoksulluk, kısa süreli veya dönemsel yoksulluktur. Kişilerin yaşam standartlarında ve refah düzeylerinde dönemsel olarak meydana gelen dalgalanmalar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Geçici yoksulluk kriz dönemlerinde daha belirgin bir şekilde hissedilmekte ve ortalama gelir seviyesinin üzerindeki kişileri dahi etkileyebilmektedir. Geçici yoksulluk, finansal krizler, doğal afetler, mevsimlik ve geçici işsizlik durumlar, yüksek enflasyon ve dışsal şoklar gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır (İncedal, 2013:26).

Yoksulluk süresinin önemli bir gösterge olduğundan hareketle Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından “kronik yoksulluk” tanımı geliştirilmiştir. Bu tanıma göre yoksulluk durumu beş yıldan fazla sürenler “kronik yoksul” olarak tanımlanmıştır (İbrişim, 2008:9).

Temiz’e (2008: 63) göre kronik yoksulluk, *“salt ekonomik haklardan yoksun olma değil, aynı zamanda uzun süreli, şiddetli bir biçimde yaşanan ve nesilden nesile aktarılan yoksulluk anlamına gelmektedir. Kronik yoksulluğu geçici yoksulluktan ayıran en önemli özellik ise bireylerin bu döngüyü kırıp yoksulluktan kurtulabilme olasılıklarının çok düşük düzeyde olması ya da neredeyse hiç olmamasıdır”* (Temiz, 2008: 63).

Kronik yoksulluğu ayırt eden özellikleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- a) Sürekliliği
- b) Sosyal destekten yoksun olması
- c) Yoksulluğun şiddetli biçimde yaşanması
- d) Çok boyutlu ve oldukça karmaşık yoksunluk olması (Temiz, 2008: 63-68).

Kronik yoksulluk bireylerin yaşamlarında uzun bir dönem devam etmekte ve büyük ölçüde de çocuklarına geçmektedir. Bir başka ifadeyle, nesilden nesile aktarılmaktadır. Kronik yoksulluk, sadece düşük gelirli olmak anlamına gelmemekte, aynı zamanda açlık, kötü beslenme düzeyi, sağlıklı içme suyuna erişememe, eğitim ve

sağlık hizmetlerine erişimden yoksun olma, ayrımcılık ve istismar anlamına da gelmektedir (Temiz, 2008:63).

1.6.7. Yeni Yoksulluk - Nöbetleşe Yoksulluk

Yeni yoksulluk kronik işsizlikle karşı karşıya kalan, ekonomik, sosyal ve siyasal olarak dışlanan, yoksulluklarıyla baş etmek için hiçbir ümidi kalmayanlardır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2015: 73). Yeni yoksulluk toplumsal dışlanma riski taşıyan, kenarda kalan, ekonomik ilişkiler açısından sistemle bütünleşmesi giderek zorlaşan bir tabakaya işaret etmektedir. Yeni yoksulluk kavramı, toplumsal dışlanma, alt sınıf ve kenardalık kavramlarıyla tanımlanmaktadır. Örneğin Fransa’da yeni yoksulluk “dışlanma” söylemiyle açıklanırken, Amerika’da “sınıf altı” kavramı öne çıkmaktadır. Yeni yoksulluk “kentsel mekanların gökdelenleri altlarında ve metro banliyölerinde karton kutular üzerinde sürdürülen yaşamlarla sembolize edilmektedir” ve büyük kentlerin kenar mekanlarına yerleşerek kendi yaşam çerçevesinde bir kültür atmosferi oluşturmaktadırlar (Topgül, 2013:284; Karakaş, 2010: 9).

Nöbetleşe yoksulluk kentsel yoksullukla ilgili bir kavram olup Oğuz Işık ve Mehmet Melih Pınarcıoğlu tarafından geliştirilmiştir. Türkiye’de 1980 döneminden sonra kent yoksulları zorlu koşullarında ayakta kalabilmeleri için aralarında kurduğu ilişkiler sistemin kaynaklanan bir kavramdır. Nöbetleşe yoksulluk kente göçle gelen grupların kendi aralarında kurdukları bir ortaklıktır. Geniş anlamıyla kente önceden gelmiş göçmen grupların kente daha sonra gelen kesimler üzerinden zenginleşmeleri ve yoksulluklarını gruba devredilmesidir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2015:155).

1.6.8. Diğer Yoksulluk Türleri

“Ultra yoksulluk” mutlak yoksulluk kriterini esas olarak geliştirilmiştir. Mutlak yoksulluk tanımında kabul edilen gerekli minimum günlük kalori miktarının sadece %80’ini karşılayabilmektedir. Bu tanımla yoksulluğun derinliği, şiddeti yani yoksulluk düzeyinin ölçülmesinin amaçlanır.

Dünya Bankası ise ultra yoksulluk tanımına paralel olarak **“Olağanüstü yoksulluk”** tanımını kullanmış ve gelirleri minimum gıda gereksinimini karşılamaya yetmeyen bireyleri olağanüstü yoksul olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre 1985 yılı

satın alma gücüne göre kişi başına yıllık 270\$'ın altında geliri olanlar bu şekilde sınıflandırılmış ve 633 milyon kişinin bu sınıflandırmaya dahil olduğu belirlenmiştir (İbrişim, 2008: 9).

“Çalışan yoksullar” bir işte çalıştığı halde ücret/geliri yoksulluk çizgisinin altında olan ve hayatını sürdürmek için ekonomik ve sosyal faydalardan yararlanamayan kişiler çalışan yoksullardır. Özellikle küresel ekonomide düşük maliyet için ucuz iş gücüne olan talep çalışan yoksulların giderek artmasına neden olmaktadır. Çalışan yoksulların başında kadınlar ve çocuklar gelmektedir (Yusufoğlu 2010: 13-14).

Leonid Gordon, geleneksel yoksulluk türü olan mutlak ve göreceli yoksulluğa ek olarak yoksulları **“Zayıf”** ve **“Güçlü”** olarak ikiye ayırmaktadır. “Zayıf yoksullar”, sosyal yoksulluk olarak tarif edilir. Bunlar özür, engelli, hasta vb. oluşur. Bu kimseler toplumda sürekli dikkati üzerlerine çekerler. “Güçlü yoksullar”, çalışabilir ve sağlık durumu yerinde olmasına rağmen acil durumlarda ortaya çıkmaktadır. İşten çıkarılması sonucunda belli bir haktan ve yaşam şartlarından mahrum edilmesidir. Bu açıdan bakıldığında, “güçlü yoksullar” üretim-iş gücü, istihdam ve ekonomik temellidir. Üretim-istihdam ve sosyal yoksulluğu ayırt etmek sosyal politika sorunlarını çözmek bakımından önem arz eder (Volçkova ve Minina, 1999: 51; Masleev, 2001: 13-14).

Farklı bilim adamları göreceli ve sübjektif yoksulluk dışında **Birincil** ve **İkincil yoksulluk** arasında da ayırım yaparlar. Bu anlamda birincil yoksulluk, rasyonel bir yaşam tarzını düzenleyerek mevcut kaynakların ve gücün mümkün olduğunca makul kullanılması olsa da yoksulluk sınırında kalan ailelerdir. İkincil yoksulluk hayatın temel ihtiyaçlarını makul olmayan irrasyonel harcamaları yüzünden tatmin edemeyen ailelerdir (Batrakova, 2011:119).

Rus uzmanlar yoksulluğun iki türü üzerinde dururlar. İlki **Sabit (kalıcı) yoksulluk**, ikincisi ise **Yüzen yoksulluktur**. Sabit yoksulluk, yoksulluğun yoksulluğu yeniden üretme eğiliminden kaynaklanmaktadır; yüzen yoksulluk ise yoksullar çaba göstererek, çevrelerinden ayrılarak yeni koşullara uyum sağlayarak daha iyi bir yaşam standardına ulaşırlar (Batrakova, 2011:119).

Yoksulluk türüne ilişkin coğrafik değerlendirmeler de söz konusudur. Bu anlamda **Bölgesel yoksulluk**, farklı coğrafik bölgelerde yoksulluğun dağılımını açıklar, yoksulluğun yoğunlaştığı noktayı tespit eder, nedenleri ve sonuçlarını belirler. Dünyanın bazı bölgelerinde, yoksulluğun nesilden nesile aktararak kronik bir hal aldığı da ileri sürülür. Bu bölgeler ekonomik olarak gelişmemiş bölgeleri ve yöreleri temsil eden "üçüncü dünya" ülkeleri olarak tanımlanır. Bölgesel yoksulluk ülke içinde de gözlemlenmek mümkündür (Batrakova, 2011:119).

Rus bilim insanı Masleev yoksulluğun yapısı ve türlerine göre yoksulluğu üçe ayırmaktadır. **Çevredekilerin kimliğine göre:** “Hak eden” ve “hak etmeyen” yoksullardır. Hak edenler yoksulluk seçimi onların irade ve çabalarına bağlı değildir. Bunlar devlet ve kurumlardan alınan destek ve sosyal yardımlarla hayatını idame ederler. *Hak etmeyen yoksullar*, muhtaç olmadığı halde ihtiyaçlarını karşılamaktan aciz olanlar. İhtiyacından kendisi sorumlu olanlardır: içki içenler, uyuşturucu bağımlıları, tembel olanlar vd. **Sosyal yapıdaki kökleşmesine göre:** “geleneksel” ve “geleneksel olmayan” olarak iki gruba ayrılır. *Geleneksel* olanlara, çok çocuklu ve parçalanmış aileler, emekliler, engelliler, işsizler girerken; *Geleneksel olmayanlara* (özellikle bu durum Rusya’daki 1990’lü yıllara özgüdür) bütçeli sektörde çalışan, iki veya daha fazla çocuğu olan aileler, kendi mesleğiyle hayatını ikame ettiremeyen ve ihtiyaçları karşılayamayan bir dizi meslekler, maaşlardaki gecikmeden dolayı muhtaç duruma düşenler. Bu gruba ağırlıklı olarak 28 yaş üstü yüksek veya orta mesleki eğitilmiş olanlardır. Bunlar literatürde “yeni yoksullar” olarak adlandırılmaktadır. **Sosyal potansiyellerine göre:** “Güçlü” ve “zayıf” olarak ikiye ayrılır. (Masleev, 2001: 13-14). Leonid Gordon’un bu konuyla ilgili belirtmiş olduğu sınıflaması temel kabul görür.

1.7. Türkiye, Rusya ve Dünyada Yoksulluk

1.7.1. Türkiye’de Yoksulluk

1980’li yıllardan sonra Türkiye ekonomisi serbest piyasa ekonomisine geçmiş ve ihracata dayalı büyüme stratejisi geliştirmeye başlamıştır. Fakat bu dönemde yaşanan olumlu gelişmelerden sonra yükselen faiz, enflasyon ve borçlanma kronik bir hale dönüşmüştür. Özellikle 1980’li yılların sonrası uygulanan ekonomik ve sosyal politikalar sonucunda gelir dağılımı adaletsizliği daha da artmıştır. 1990’lı yıllarda

yaşanan ekonomik krizlerden sonra işsizlik artmış ve gelir dağılımının bozulmasını etkilemiştir (Yalçın, 2008: 16-17).

UNDP tarafından her yıl yayınlanmakta olan ve insani gelişmeyi, sağlık ve eğitim gibi gelişmenin ekonomik olmayan göstergeleri de dikkate alarak İGE ile ölçen 2017 insani gelişme raporuna göre Türkiye İGE 0,791 değeriyle 189 ülke arasında “yüksek insani gelişme” kategorisinde 64. sırada yer almıştır (www.hdr.undp.org.). Türkiye’de yoksulluğun boyutlarını ölçmeye yönelik çalışmalar Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan araştırmalardır.

Tablo1.1.Türkiye’de yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları 2002- 2015

Fert Yoksulluk Oranı (%) Türkiye														
Yöntemler	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Gıda yoksulluğu	1.35	1.29	1.29	0.87	0.74	0.48	0.54	0.48	-	-	-	-	-	-
Gıda+ gıda dışı yoksulluk	26.96	28.12	25.60	20.50	17.81	17.79	17.11	18.08	-	-	-	-	-	-
Kişi başı günlük 1\$ altı	0.20	0.01	0.02	0.01	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2.15\$ altı	3.04	2.39	2.49	1.55	1.41	0.52	0.47	0.22	0.21	0.14	0.06	0.06	0.03	0.06
Kişi başı günlük 4.3\$ altı	30.30	23.75	20.89	16.36	13.33	8.41	6.83	4.35	3.66	2.79	2.27	2.06	1.62	1.58
Görelî yoksulluk	14.74	15.51	14.18	16.16	14.50	14.70	15.06	15.12	-	-	-	-	-	-

Kaynak: TÜİK, Yoksulluk Çalışması, 2015

TÜİK’in yoksulluk oranlarını belirlerken açlık sınırını belirleyen gıda yoksulluğu, gıda ve gıda dışı yoksulluk, kişi başı günlük 1, 2.15 ve 4.3 dolar altı yoksulluk ve harcama esaslı görelî yoksulluk yöntemlerini kullanmıştır. Türkiye’de gıda yoksulluğu (açlık oranı) 2002 yılında %1,35 olan oranın giderek azaldığı ve 2009 yılında %0,48’ e indiği görülmektedir. Dünya Bankasının verilerine göre aşırı yoksulluk oranı (kişi başı günlük 1\$’ın altı) 2002-2005 yıllar arasında %0,01-0,2 aralığında değişim olmuştur ve 2005 yılından sonra aşırı yoksulluk içinde yaşayan kimse kalmamıştır. Kişi başına günlük 2,15 ve 4,3 doların altında gelir elde edenlerin oranında önemli bir düşüş yaşanmıştır ve 2015 yılına baktığımızda bu oran % 0.06 ve % 1.58

düzeylerinde görülmektedir. Gıda ve gıda dışı harcamaları esas alan yoksulluk oranı 2002-2003 yıllarında yüksek düzeyde iken, 2004-2006'da azalma olmuştur ve 2006, 2007, 2008 yıllarında ise aynı düzeyde kaldığı görülmektedir.

2009 yılında kentlerde gıda yoksulluğu % 0,06'yı, gıda ve gıda dışı yoksulluk % 8,86 düzeyinde gerçekleşmiştir. Günlük 1\$'ın altında gelir elde edenlerin oranı 2002-2004 yıllar arasında % 0,03 ile %0,01 arasında olmuştur. 2013 yılında kentlerde kişi başı günlük 2.15 ve 4.3 \$ altında gelir elde eden fertlerin % 0,02 ve % 0,64 oranında olduğu görülmüştür. Harcama esaslı göreceli yoksulluğun 2002-2009 yıllar aralığında % 11,33'den % 6,59' kadar yüzdelerde azalma olmuştur (TUİK, 2015).

Tablo 1.2. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksul fert sayısı, Türkiye 2007-2008

Yöntemler	Yoksul Fert Sayısı (bin kişi)		
	2007	2008	2009
Gıda yoksulluğu (açlık)	328	374	339
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	12.261	11.933	12.751
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı	-	-	-
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	356	330	159
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	5.796	4.759	3.066
Harcama esaslı göreceli yoksulluk	10.127	10.497	10.669

Kaynak: 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, TUİK

Tablo-2'de 2009 yılında Türkiye'de 12 milyon 751 kişi gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşadığı görülmektedir. Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altında gelir edenlerin sayısı 159 bin, kişi başı günlük 4.3 \$'ın altında geliri olanların sayısı 3 milyon 66 bin olmuştur. Göreceli yoksulluğa baktığımızda 3 yıl aralığında hemen hemen aynı sayıda kaldığı görülmektedir.

1.7.2.Rusya'da Yoksulluk

Rusya'da yoksulluk sosyal bir problem olarak araştırmacılar tarafından ücret ve aile gelirinin farklılıklarına bakılmaya başlandığı zamandan itibaren tartışılır olmuştur. Söz konusu ücret ve gelirlerin dağılımı ile ilgili istatistiklerin ortaya çıkması 1950'lerin sonu ve 1960'ların başlarında gerçekleşmiştir. 1958 yılından itibaren çalışanların geliri ile ilgili araştırmalar yapılmış ve gelir dağılımı hakkında bilgiler elde edilmiştir. Bütçe ile birlikte ücret ve gelirlerin gözlenmesi yaşam standartlarının farklılaşmasını değerlendirmek için de iyi bir bilgi tabanı oluşturmuştur. Ancak bütün bu bilgiler o

zaman “kapalı” idi. İdeolojik nedenlerden ötürü “yoksulluk” kavramı ne Sovyet toplumunun sosyo-ekonomik teorisiyle ne de pratikte “vatandaşlık haklarıyla” bağdaşmıyordu. Yoksulluğa ilişkin terimler "asgari geçimi" ve "düşük gelir seviyesi" olarak resmi tanım şeklinde 1970’li yılların başlarında düşük gelirli ailelerin çocuklarına yardım adlı programla kullanıma geçmiştir. SSCB’de yoksulluk kategorisi resmi anlamda 1980’li yılların sonlarında tanınmıştır (Rimaşevskaya, 2004:33; Sıçeva, 1996: 141).

“Asgari geçim” ve “düşük gelir seviyesi” kategorileri, birey ve işçinin biyolojik ve sosyal yönden yeniden üretimini sağlayan bir minimum limit olarak tanımlanan basit bir tanıma sahiptir. Totaliter devlet, asgari ücretin merkezi düzenlemesini uygulayarak yukarıdaki kategorilere dayanmaktaydı. Sovyetler Birliği döneminde asgari geçim kapalı bir mesele olduğu için yasal bir dayanağı olmamasına rağmen sürekli olarak uzmanlar tarafından hesaplanmaktaydı. Asgari geçim ve minimum tüketici bütçesinin ne olduğu, asgari ücretin neye yönelmesi gerektiği ve nasıl ilişki içinde olduğu soruları üzerine teorik tartışmalar yapılmaktaydı. Böylece 1965 yılında asgari geçim 40 rub., onun temelinde asgari ücret 60 rub., 1980 yılında ise asgari geçim (ya da yoksulluk sınırı) 100 rub. ve asgari ücret ise 165 rub. oluşturmuştur. Asgari geçimin altında gelire sahip olan nüfus yoksulluk sınırının altında kalan olarak görülmekteydi (Rimashevskaya, 2004: 34).

Tablo 1.3. Asgari geçimin altındaki gelire sahip olan nüfus dağılımı

	Asgari Geçimin Altındaki Gelire Sahip Olan Nüfus Dağılımı		Asgari Geçim (her ay, ruble)
	Milyon insan	Toplam nüfusun yüzdesi olarak	
1992	49,3	33,5	1,9
1993	46,1	31,3	20,6
1994	32,9	22,4	86,6
1995	36,5	24,8	264,1
1996	32,5	22,1	369,4
1997	30,5	20,8	411,2
1998	34,3	23,4	493,3
1999	41,6	28,4	907,8
2000	42,3	29,0	1210
2001	40,0	27,5	1500
2002	35,6	24,6	1808
2003	29,3	20,3	2112
2004	25,2	17,6	2376
2005	25,4	17,8	3018
2006	21,6	15,2	3422
2007	18,8	13,3	3847

2008	19,0	13,4	4593
2009	18,4	13,0	5153
2010	17,7	12,5	5688
2011	17,9	12,7	6369
2012	15,4	10,7	6510
2013	15,5	10,8	7306
2014	16,1	11,2	8050
2015	19,5	13,3	9701
2016 ²⁾	19,5	13,3	9828
2017 ³⁾	19,3	13,2	10088

Kaynak: Rosstat, 2018

Rusyada asgari geçimin ölçümü ulusal yoksulluk sınırı olarak kullanılmakta ve kişi başına bir ay için düzenleyici yöntem ile hesaplanmaktadır. Bunun tanımı 1997 yılında kabul edilen “Rusya Federasyonu'nda asgari geçim” adlı federal yasayla düzenlenmiştir. Asgari geçim, tüketici sepeti maliyeti, zorunlu ödemeler ve harçları içermektedir. Tüketici sepeti, insan sağlığı ve yaşamını sürdürmek için gerekli olan minimum yemek sepetidir. Asgari geçim dönemsel olarak her üç ayda bir Rusya genelinde ve her bir federal için ayrı hesaplanmaktadır. Asgari geçim ve tüketici sepeti üç grup için ayrı hesaplanmaktadır. Bunlar çalışabilen nüfus, çocuklar ve emeklilerdir (Sazanov, 2012:174). 10 Aralık 2018 itibariyle yılın ikinci çeyreğinde yapılan hesaplamalara göre Rusya genelinde asgari geçim 10 451 rubledir. Sosyo-demografik gruplara göre çalışabilir nüfus 11 310 ruble, emekliler 8 615 ruble, çocuklar ise 10 302 rubleyi teşkil etmektedir (Rosstat, 2018).

Rusya’da yoksulluk çok yüksek ve çok yaygın bir olgudur. Rosstat’ın tanımına göre asgari geçimin altındaki gelire sahip olan insanlar yoksul sayılır, asgari geçimden iki veya daha fazla düşük gelire sahip olanlar aşırı yoksullar olarak tarif edilmektedir. Rusya’da kimler yoksul olarak görülmektedir sorusuna, yoksulluk sınırının altında geliri olanlar yani asgari geçimin altında, minimum “tüketici sepeti”ne karşılık gelen değerle yaşayanlar, resmi olarak yoksul olarak tarif edilmektedir. Rusya Federal Devlet İstatistik Kurumu (Rosstat)’nun verilerine göre 2017 yılında resmi istatistik verileri uyarınca 20,3 milyon insan (%13.8) yoksuldur. Emekliler yoksulların sadece % 16.7'sini oluşturmakla beraber ortalama emeklilik 11.9 bin rubledir. Bu da asgari geçimden sadece 1,4 bin ruble daha yüksektir. Bu anlamda Rusya’daki 43.8 milyon emekli yoksul kabul edilebilir (Arapko, 2018: 76).

1.7.3.Dünyada Yoksulluk

Yoksulluk küresel bir sorun olarak, gerek gelişmiş ve gerekse az gelişmiş ülkelerde yaygınlaşarak evrensel bir boyuta ulaşmıştır. Yoksulluk sadece dünyanın az gelişmiş bölgelerinde yaşanan bir sorun değil, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin de önemli bir sorunu haline dönüşmüştür. Küreselleşen dünyada teknolojik kabiliyetlerin son yüzyıllarda büyük ölçüde ilerlemesine rağmen yoksulluk halen devam etmektedir. Küresel kazanımların dağılımı eşit olmaması da bu durumu büyük ölçüde etkilemektedir. 1960 yılında en zengin 20 ülkenin geliri, en fakir 20 ülkenin gelirinden 18 kat fazla iken, 1995'te bu oran 37 ile ikiye katlanmıştır (Arpacıoğlu, 2012: 43). Dünya Bankası 1990-2020 (2020 tahminidir) dönemine ait yoksulluğun bölgelere dağılımı ile ilgili araştırma yapmıştır. Dünya Bankası günde 1.25 \$ ve 2 \$' dan az gelire yasayan insanları yoksul olarak kabul etmiştir.

Tablo 1.4. Dünya'nın değişik bölgelerinde günde 1.25 \$'dan ve 2 \$'dan daha az gelire yaşayan yoksulların oranı

Bölge	1990	2005	2015f	2020f
<i>Günde 1.25 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksulluk Oranları</i>				
D.Asya&Pasifik	54.7	16.8	5.9	4.0
Çin	60.2	15.9	5.1	4.0
Avrupa&Merkezi Asya	2.0	3.7	1.7	1.2
LatinAmerika&Karahipler	11.3	8.2	5.0	4.3
OrtaDoğu&Kuzey Afrika	4.3	3.6	1.8	1.5
Güney Asya	51.7	40.3	22.8	19.4
Hindistan	51.3	42.6	23.6	20.3
Alt Sahra Afrika	57.6	50.9	38.0	32.8
Toplam	41.7	25.2	15.0	12.8
<i>Günde 2 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksulluk Oranları</i>				
D.Asya&Pasifik	79.8	38.7	19.4	14.3
Çin	84.6	36.3	16.0	12.0
Avrupa&Merkezi Asya	6.9	8.9	5.0	4.1
LatinAmerika&Karahipler	19.7	16.6	11.1	9.7
OrtaDoğu&Kuzey Afrika	19.7	16.9	8.3	6.6
Güney Asya	82.7	73.9	57.0	51.0
Hindistan	82.6	75.6	58.3	51.9
Alt Sahra Afrika	76.2	73.0	59.6	55.4
Toplam	63.2	47.0	33.7	29.8

Kaynak: Global Economic Prospects 2010: 42.

Günlük 1.25 doların altındaki gelire yaşayan yoksulların toplam nüfus içerisindeki oranı 2020 yılı %12.8' e kadar düşeceği tahmin edilmektedir. Dünya Bankası tarafından belirlenen 1.25 \$ yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfus oranı

1990 yılına bakıldığında yoksulluğun çok yoğun yaşandığı bölgeler sırasıyla Çin, Alt Sahra Afrika'sı, D. Asya ve Pasifik, Güney Asya, Hindistan, Latin Amerika ve Karahipler, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ve yoksulluğun en az oranda olduğu bölge Avrupa ve Merkezi Asya olarak sıralanmaktadır. Bu dönemde yoksulluğun toplam dünya nüfusu içerisindeki oranı %41.7'yi göstermektedir. Tablo 1 ve 2'de 1.25 doların altında geliri olan yoksulların oranı ve nüfus sayısına baktığımız zaman 2005 yılında başka yıllarla kıyasla Avrupa ve Merkezi Asya hariç tüm bölgelerde yoksulluk oranında azalma olduğu görülmektedir. Özellikle yoksulluk oranındaki azalma Çin'de görülür, 1990 yılında 683 milyon insan yoksulluk sınırının altında yaşarken, 2015 yılında 70 milyona inmiş ve 2020 yılında ise 56 milyona kadar ineceği belirlenmiştir. Bu bölgeler arasındaki yoksulluğun yoğun yaşandığı bölge Alt Sahra Afrika'sıdır. 1990 ve 2005 yıllarında %50 diliminden inmeyen yoksulluk oranı 10 yıl içerisinde %38'e kadar azalmış ve daha 5 yıl içerisinde %32.8'e kadar azalacağı tahmin edilmiştir. 2020 yılına yapılan tahminlerde en fazla yoksulluk oranı Alt Sahra Afrika'sında (%32.8), ve en az yoksulluk oranı ise Avrupa ve Merkezi Asya (%1.2) ülkelerinde olacağı belirlenmiştir.

Tablo 1.5. Dünya'nın değişik bölgelerinde günde 1.25 \$'dan ve 2 \$'dan daha az gelire yaşayan yoksul nüfus (milyon) sayısı

Bölge	1990	2005	2015f	2020f
<i>Günde 1.25 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksul Nüfus Sayısı (Milyon)</i>				
D.Asya&Pasifik	873	317	120	83
Çin	683	208	70	56
Avrupa&Merkezi Asya	9	16	7	5
LatinAmerika&Karahipler	50	45	30	27
Orta Doğu&Kuzey Afrika	10	11	6	6
Güney Asya	579	595	388	352
Hindistan	435	456	295	268
Alt Sahra Afrikası	296	387	366	352
Toplam	1,817	1,371	918	826
<i>Günde 2 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksul Nüfus Sayısı (Milyon)</i>				
D.Asya&Pasifik	1,274	730	394	299
Çin	961	473	220	168
Avrupa&MerkeziAsya	32	39	22	18
LatinAmerika&Karahipler	86	91	67	62
Orta Doğu&Kuzey Afrika	44	52	30	26
Güney Asya	926	1,091	973	926
Hindistan	702	828	728	686
Alt Sahra Afrikası	391	555	574	595
Toplam	2,754	2,557	2,060	1,926

Kaynak: Global Economic Prospects 2010: 42.

Yoksulluk sınırı günde 2 dolara yükseltildiğinde yoksulların sayısı daha da arttığı görülmektedir. 2020 yılına kadar (Tablo 2) günde 2 \$ altındaki gelir ile yaşayan yoksulların sayısı dönem dönem azalacağı görülmektedir. 1990 yılında 2.754 milyon insan 2 dolardan az gelire yaşarken, bu sayı 2020 yılında 1.926 milyona düşeceği tahmin edilmektedir. 2020 yılında günde 2 dolarlık yoksulluk oranı (Tablo 1) Alt Sahra Afrika'sında % 55.4 , Güney Asya'da %51, D. Asya ve Pasifik bölgesinde %14.3, Latin Amerika ve Karahipler'de %9.7, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da %6.6, Avrupa ve Merkezi Asya'da %4.1 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Tablo 1.6. İnsani gelişmişlik açısından ülkeler

Sırası	Çok Yüksek Düzey İnsani Gelişme	İnsani Gelişme Endeksi (İGE)
1	Norveç	0.953
2	İsviçre	0.944
3	Avustralya	0.939
49	Rusya	0.816
58	Kazakistan	0.800
	Yüksek Düzey İnsani Gelişme	
60	İran	0.798
64	Türkiye	0.791
86	Çin	0.752
105	Özbekistan	0.710
108	Türkmenistan	0.706
	Orta Düzey İnsani Gelişme	
113	Filipinler	0.699
122	Kırgızistan	0.672
127	Tacikistan	0.650
130	Hindistan	0.640
150	Pakistan	0.562
	Düşük Düzey İnsani Gelişme	
155	Suriye	0.536
157	Nijerya	0.532
168	Afganistan	0.498
171	Malavi	0.477
189	Nijer	0.354

Kaynak: UNDP, Human Development Indices and Indicators 2018, s.32-35

UNDP 1997 yılında İnsani Gelişme Raporu ile ilk defa “İnsani Yoksulluk” (Human Poverty) kavramını kullanmıştır. “İnsani yoksulluk kavramı, okur-yazarlık, yetersiz beslenme, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği, önlenemez hastalıklara yakalanmak gibi temel insani yeteneklerden yoksun olmak biçiminde tanımlanır” (Taş ve Özcan, 2012 :425). “İnsani yoksulluk, geliri esas alan yaklaşımlardan farklı olarak, yoksulluk sınırının tespitinde hayatın devamı için gerekli

olan minimum gelirin yanı sıra insanların, sosyal hayata katılmalarını sağlayacak olan şeylerin ne kadarlık kısmından mahrum kaldığını göstermektedir” (Yalçın, 2008:38). Aynı raporda insani yoksulluğu ölçmek amacıyla “İnsani Yoksulluk Endeksi” (Human Poverty Index) geliştirilmiştir. İnsani yoksulluk endeksinde temel bir takım kıstaslar esas alınmıştır. Bunları:

1. Yaşam süresi: 40 yaşın altındaki nüfus yüzdesi
2. Eğitim: Okuma yazma bilmeyen nüfus yüzdesi
3. Makul bir yaşam standardı (ekonomik ve sosyal imkanlar)
  - Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfus yüzdesi
  - Temel sağlık imkânlarından yoksun nüfus yüzdesi
  - 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen, nüfus yüzdesi oluşturmaktadır.

Belirtilen üç kriterin ortalaması alınarak insani yoksulluk endeksi tespit edilmektedir (Taş ve Özcan, 2012 :425).

Yoksulluğu İnsani Gelişme Endeksi (İGE) ile ölçen Birleşmiş Milletler 2018 insani gelişme raporuna göre insani gelişmişlik açısından ülkeler Tablo 3’ te belirtilmiştir. Görüldüğü üzere bazı ülkelerin insani kalkınma düzeyleri verilmiştir. İnsani kalkınma endeksinin çok yüksek olduğu ilk ülke 0.953’lük İGE ile Norveçtir. Yüksek düzey İGE ile 64. sırada Türkiye, Orta Düzey 0.672’lik İGE ile Kırgızistan 122 sıradadır. Düşük Düzeydeki Ülkeler ise, en son sırada sırasıyla Malavi, Afganistan, Nijerya, Suriye yer almaktadır.

Tablo 1.7. Kişi başına düşen milli gelir düzeyleri bakımından dünyanın en yoksul ve en zengin 10 ülkesi (Kişi başına düşen GSMH (\$), 2018 ,satın alma gücü paritesi ile)

En Yoksul 10 Ülke	Kişi Başı Milli Gelir \$	En Zengin 10 Ülke	Kişi Başı Milli Gelir \$
Orta Afrika Cum	663	Katar	116,818
Liberya	667	Lihtenştayn	97,336
Burundi	702	Singapur	82,503
Kongo Demç Cum	796	Brunei Sultanlığı	76,427
Nijer	906	Kuveyt	70,524
Güney Sudan	963	Norveç	68,012
Malavi	1064	Birleşik Arap Emirlikleri	67,805
Mozambik	1093	Lüksemburg	65,016
Yemen	1239	Hong Kong, Çin (SAR)	58,420

Sierra Leone	1240	İsviçre	57,625
--------------	------	---------	--------

Kaynak: <http://hdr.undp.org/en/2018-update>

Dünya Bankası, dünyada 2018 yılındaki en yoksul ve en zengin ülkenin kişi başına düşen GSMH rakamlarını ortaya koymuştur. Tablo 3'e bakıldığında görüldüğü üzere dünyanın en yoksul ülkelerinde kişi başına düşen en yüksek GSMH Sierra Leone'de 1240 dolar ve GSMH oranı en düşük olan 663 dolarla Orta Afrika Cumhuriyeti'dir.

Dünya Bankası tarafından belirlenen dünyada 2018 yılındaki kişi başına düşen GSMH rakamı en yüksek olan ülke 116 818 dolar ile Katar'dır. Kişi başına düşen en yüksek GSMH ile onuncu sırada İsviçre yer almaktadır. Dünyanın en yoksul ve en zengin ülkeleri arasındaki kişi başına düşen GSMH rakamlarına baktığımızda aradaki büyük bir fark göze çarpmaktadır. Böylece ülkeler arasındaki inanılmaz gelir farklılığı açıkça görülmektedir.

II. BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK SONRASI KIRGIZİSTAN'DA YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI

2.1. Kırgızistan'da Yoksulluğun Genel Görünümü ve Boyutu

2.1.1. Kırgızistan'da Yoksulluk Analizi Yöntemleri

Kırgızistan'da yoksulluk araştırması 1996 yılında “Мониторинг Бедности” (Yoksulluğun İzlenmesi) projesi çerçevesinde hanelerin örneklem araştırması temelinde Dünya Bankası'nın metodolojik ve finansal yardımıyla başlatılmıştır. 1996-2002 yılları aralığında yoksulluk göstergeleri, Dünya Bankası uzmanlarının katılımıyla hesaplanan, enflasyon büyüklüğü dikkate alınarak yıllık olarak endekslenen, yoksulluk sınırı kullanılarak belirlenmiştir (Методы анализа бедности для Кыргызской Республики, s. 1).

Ülkede yoksulluğu ölçmek için genellikle iki yoksulluk sınırı kullanılmaktadır. *Birincil yoksulluk sınırı (gıda)*, aşırı yoksulluğu karakterize eder, tüketim düzeyi üzerine kurulmuştur ve tüm kaynaklar gıda alımına yönlendirilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün geçiş ekonomisinde olan ülkeler için öngördüğü kişi başına günlük minimum olan 2100 kcal ihtiyacını bu durumda karşılamak mümkün değildir. *Aşırı yoksulluk sınırı* günlük kalori ihtiyacını sağlayan ve halkın beslenmesindeki gerçek eğilimleri yansıtan, gıda sepeti maliyetini hesaplanmasına dayanmaktadır. Aşırı yoksulluk sınırı 1996 yılında örneklem araştırmasının sonuçlarına göre tanımlanmış olup bu araştırmada gıda harcamasının düzeyi kişi başına düşen toplam tüketimin %60.2'sini oluşturmuştur. Gıda maliyetlerinin payı, koşullu biçimde yoksul olarak sınıflandırılan nüfusun 1/3'üne göre belirlenmiştir. 2002 yılında aşırı yoksulluk sınırı yıllık olarak kişi başına 4 604 somu oluşturmuştur (Bu gösterge 1996 yılında, yıllık 2 199 somu oluşturmuştur).

İkincil yoksulluk sınırı veya Genel yoksulluk sınırı hem gıda hem de gıda dışı mal ve hizmetleri dikkate alarak minimum tüketim düzeyini gösterir. *Genel yoksulluk sınırının* değeri, 2002 yılında gıda dışı mal ve hizmet maliyeti de dikkate alındığında

yıllık olarak kişi başına 7 648 somu oluşturmuştur (1996 yılında bu miktar 3652 somdur) (Методы анализа бедности для Кыргызской Республики, s. 1).

Bununla beraber yoksulluk düzeyinin belirlenmesi konusunda metodoloji geliştirme çalışmaları devam etmiştir. Kırgız Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi 2002 yılında uluslararası kuruluşların uzmanlarıyla birlikte bir takım yöntem belirlemiştir. Bunlar:

Kişisel tüketim düzeyi yöntemi kullanırken aşağıdaki veriler dahil edilmiştir:

- kendi üretim ürünleri de dahil olmak üzere tüketilen gıda maliyeti (ülkede kırsal alanda yaşayanlar için bu kaynak önemli bir rol oynamaktadır)
- kişisel hizmetlerin maliyeti, kommunalrıye uslugu, sağlık, eğitim, iletişim, ulaşım hizmetleri, ev eşyaları vb. maliyetleri içermektedir
- gıda dışı ürünlerin maliyeti (giysi, ayakkabı vs.) sadece kişisel kullanım için hedeflenenler
- Dayanıklı tüketim malların amortisman maliyeti

Bu yöntem ile hesaplanan yoksulluk düzeyi 2002 yılında %54.8'i iken 2000 yılında bu yoksulluk düzeyi %62.5'tir. Aynı zamanda aşırı yoksulluk düzeyi %32.9'dan %23.3'e gerilemiştir.

Ancak bu yöntem halkın refah düzeyini belirlemek için kullanıldığında bazı problemler ortaya çıkmıştır. Bu problemler daha az kalori tüketen hanelerin yetersiz tüketimi ile ilgilidir, nitekim mülkiyet, hayvan veya arazi satın almak isteyen kişiler tasarruf yaptıkları için minimum hizmet türlerini kullanırlar. İnsanın refah düzeyi kişisel tüketim düzeyinde değerlendirilmesi, aile refahı için yatırımlar yapması ve varlıklarını arttırması kendi istekleriyle daha az tüketen haneler safında olması yoksullar tarafına bazı kaymalara yol açabilmektedir.

Harcama refah değerlendirme yöntemi geliştirilmiştir ve *kişisel tüketim değerlendirme yönteminden* bazı farklılıklara sahiptir. Bu ise, kişisel tüketim yöntemine göre hesaplanan verilere aşağıdaki alımların parasal giderlerin eklenmesiyle ilgilidir:

- Taşınmaz mallar
- Dayanıklı tüketim malları
- Hayvanlar, kuşlar ve arılar
- Tohum ve gübreler
- Akraba ve arkadaşlara yardım ve hediyeler
- Veteriner hizmetleri de dahil olmak üzere üretim hizmetleri için ödeme
- Vergiler, ücretler, ödemeler

Bu yöntemle halkın yoksulluk düzeyi 2000, 2002 yıllarında %52 ve %44.4'dür. Aşırı yoksulluk düzeyi ise %17.8 ve %13.8'i göstermiştir (Методы анализа бедности для Кыргызской Республики, s. 2-3).

Eşdeğer aile büyüklüğü üzerinden insanın refah düzeyini değerlendirme yöntemi. Bu yöntem farklı ailelerin yapı ve demografik özelliklerine göre şekillenmektedir. Sonuç olarak aynı düzeyde harcama veya tüketimde bulunan hanelerin refah düzeyindeki farklılıkları belirlemek esastır. Yiyecek ve diğer ürünlere olan harcamalar kişi başına hesaplandığında aile büyüklüğü arttıkça harcamalar da azalmaktadır. Eşdeğer aile büyüklüğünde gıda tüketimine dikkat edilmelidir, çünkü çocuklar çalışabilen nüfusun düzeyindeki kilo kaloriyi tüketemezler.

Çocuk sayısını dikkate alarak her bir aile için eşdeğer ölçeğin kullanılması, 2002 yılında yoksulluk düzeyini azaltmıştır (%13.7), aşırı yoksulluk ise %11.3'tür.

2004 yılından beri yoksulluğun ölçmenin resmi yöntemi olarak Hanelerin tüketim harcamaları (*kişisel tüketim düzeyi*) kullanılmaktadır (Методы анализа бедности для Кыргызской Республики, s.3).

2.1.2.Parasal Göstergelerle Yoksulluğun Analizi

2.1.2.1.Hanelerin Parasal Gelirleri

Hanehalkı örneklem araştırması sonucuna göre 2017 yılında halkın parasal geliri kişi başına ayda 4739.41 somu teşkil eder. 2013 yılına göre bu oran 1.4 kat artmıştır. Halkın parasal gelirleri, çalışanlara ödenen ücretler, sosyal transferler (emekli maaşları, ödenekler, burslar, sigortalar talepleri ve diğer ödemeler), girişimci faaliyet gelirleri, mülk geliri (mevduat, menkul kıymetler, temettüleri, kiralık mülk), özel çiftliklerden

elde edilen ve diğer gelirler üzerinden oluşturulmuştur. Halkın parasal gelirleri, ağırlıklı olarak işten elde edilen gelirler (% 69) olmak üzere sosyal transferlerden (% 16.4) ve kişinin kendisine bağlı özel çiftlikte üretilen tarımsal ürün satışlarından elde edilen gelirlerden (%10.3) oluşmaktadır (Уровень жизни населения 2013-2017, 2018: 12).

Halkın parasal gelirlerinin yapısı kent ve kırsal alanlarda yaşayanlara göre önemli ölçüde değişmektedir. Kentlilerin işten elde ettikleri gelir toplam gelirin %78.3'nü, kırsal alandakilerin ise %63.1'ini oluşturmaktadır. Kişinin kendisine bağlı özel çiftlikte üretilen tarımsal ürün satışlarından elde edilen gelir payı kırsal alanda yaşayanlarda %16 iken şehirlilerde bu oran %1.2'dir.

Kişi başına düşen gelirin miktarına hanenin büyüklüğü ve yapısı etki etmektedir. Bir kişi veya sadece yetişkinlerden oluşan hanelerde, kişi başına düşen gelir çok yüksektir. Çalışmaya elverişsiz yaşta olanların sayısı çok olan hanelerde önemli ölçüde gelir düşüklüğü vardır. Araştırmaların sonucuna göre 1 kişiden oluşan hanelerin kişi başına düşen geliri ülke ortalamasını 2.3 kat aşmıştır (Уровень жизни населения 2013-2017, 2018: 13).

Tablo 2.1. Kişisel gelirin yapısı
(bir ayda kişi başına düşen ortalama gelir, som olarak)

	2013	2014	2015	2016	2017
Ülke genelinde					
Toplam parasal gelirler, onun içinde:	3336,3	3957,5	4074,5	4258,0	4739,4
Ücret ve maaş gelirleri	2128.5	2440.2	2647.3	2830.0	3270.5
Sosyal transferler	572.8	618.6	662.0	704.3	779.6
Tarımsal gelirler	479.1	719.2	571.0	544.4	486.4
Diğer parasal gelirler	155.9	179.6	194.3	179.4	202.8
Kentlerde yaşayan nüfus					
Toplam parasal gelirler, onun içinde:	3978.9	4205.1	4414.4	4655.2	5172.3
Ücret ve maaş gelirleri	3122.1	3264	3456.9	3644.4	4049.3
Sosyal transferler	588.6	631.6	673.7	736.8	822.7
Tarımsal gelirler	49.7	110.5	56.4	57.9	62
Diğer parasal gelirler	218.5	199	227.4	216	238.4
Kırsalda yaşayan nüfus					
Toplam parasal gelirler, onun içinde:	3002.5	3817.7	3888.3	4040	4500.9
Ücret ve maaş gelirleri	1612.3	1974.8	2203.7	2382.9	2841.5
Sosyal transferler	564.6	611.2	655.6	686.4	755.9
Tarımsal gelirler	702.2	1063.1	852.9	811.4	720.2
Diğer parasal gelirler	123.4	168.6	176.2	159.3	183.2

Kaynak: Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017. s.13

Tablo 2.2.Bölgelere göre gelirlerin yapısı, 2017
(yüzdeler olarak)

	Ücret ve maaş gelirleri		Sosyal transferler	Tarımsal gelirler	Diğer gelirler
	Toplam	Onun içinde Kırgızistan dışında			
Kırgızistan genelinde	69.0	8.5	16.4	10.3	4.3
Batken	72.0	29.6	17.0	7.8	3.2
Calal Abad	68.0	9.3	15.5	12.9	3.6
İsık Göl	49.9	1.3	18.4	21.4	10.3
Narın	38.8	0.0	31.5	23.7	6.0
Oş	71.1	18.3	15.9	9.2	3.8
Talas	40.2	0.8	14.7	42.9	2.1
Çüy	71.1	2.6	15.9	9.5	3.1
Bişkek şehri	81.6	0.0	14.7	0.0	3.7
Oş şehri	74.9	6.6	16.9	0.2	8.0

Kaynak: Уровень бедности населения Кыргызской Республики в 2017г, 2019: 4

Bölgelere göre gelirlerin yapısına bakıldığında, ülke genelindeki maaş gelirlerinin %8.5'ini Kırgızistan dışındaki gelirler oluşturmaktadır. Kırgızistan dışından gelen maaş gelirleri en çok Batken, Oş, Calal Abad bölgeleri ve Oş şehridir. Narın bölgesiyle Bişkek şehrinde bu gösterge %0 olarak belirlenmiştir. Ülkedeki %4.3'ü diğer gelirlerden oluşmaktadır.

Tablo 2.3.Bölgelere göre parasal gelirler, 2017
(bir ayda kişi başına düşen ortalama gelir, som olarak)

Bölgeler	Toplam giderler
Kırgızistan genelinde	4 739.4
Batken	4 450.1
Calal Abad	3 907.2
İsık Göl	4 693.5
Narın	3 885.1
Oş	4 883.4
Talas	4 163.3
Çüy	5 196.2
Bişkek şehri	5 860.0
Oş şehri	4 138.0

Kaynak: Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018: 55

Kırgızistan genelinde kişi başına düşen ortalama gelir 4 739.4 somu oluşturmaktadır. Bu aylık 67.99\$ mukabil gelir ve ortalama günlük kişi başına 2.26 \$ teşkil eder. Dünya Bankası 2018 verilerine göre dünyada aşırı yoksulluk günlük 1.9\$ olarak belirlenmiştir. Kırgızistan'da ise günlük 1.9\$ yaşayanlar nüfusun %1.4'nü oluşturmaktadır. Uluslararası yoksulluk sınırı (asgari tüketim düzeyi) günlük 3.2\$ olarak hesaplanmıştır (World Bank, 2018). Kırgızistan 2.26\$ ile uluslararası yoksulluk

sınırı altında yaşadığı görülmektedir. Bölgeler arasındaki gelirlere bakıldığında kişi başına düşen ortalama gelirin Çüy bölgesinde 74.55\$, Oş bölgesinde 70\$, Isık Göl bölgesinde 67.33\$, Batken bölgesinde 63.84\$, Talas bölgesinde 59.73\$, Calal Abad bölgesinde 56\$, Narın bölgesinde 55.74\$, Bişkek şehrinde 84\$, Oş şehrinde 59.36\$ olarak belirlenmektedir.

Tablo 2.4. Bişkek şehrinde parasal gelirler, 2017
(bir ayda kişi başına düşen ortalama gelir, som olarak)

Toplam gelir	5 860.0
Yoksul olmayanlar	6 377.7
Yoksullar	3 120.8
Çalışmadan elde edilen gelir	4 780.1
Onun içinde:	
Maaş geliri	3 857.4
Serbest meslek geliri	920.8
Bir kerelik gelir	1.9
Kırgızistan dışındaki gelirler	0.0
Mülkiyet geliri	12.3
Burs	0.0
Emeklilik	856.3
Yardım	4.4
Tarım gelirleri	1.0
Diğer gelirler	205.8

Kaynak: Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018: 60

Özellikle Bişkek şehrindeki gelirleri incelersek: maaş geliri, mülkiyet geliri, emeklilik geliri, yardım, tarım gelirleri ve diğer gelirlerden oluşmaktadır. Tabloda Bişkek şehrindeki yoksul ve yoksul olmayanların gelirleri ayrı gösterilmektedir. Yoksul olmayanların ortalama aylık geliri 6 377.7 somu veya 91.50\$ oluşturmaktadır ve günlük olarak da 3.5\$ denk gelmektedir. Bu bağlamda Bişkek şehri, uluslararası yoksulluk sınırının bir az üzerinde seyretmektedir. Yoksulların gelirlerine bakıldığında 3 120.8 somu veya 44.77\$ ve günlük olarak da 1.49\$ göstermektedir. Kırgızistan İstatistik Kurumunun verilerine göre yoksullar sınıfında bulunanların Dünya Bankasının sınıflandırılmasına (1.90\$) göre aşırı yoksulluk kategorisinde yer aldığı görülmektedir.

2.1.2.2. Hanelerin Parasal Giderleri

Halkın yaşam standartlarını araştırırken hane gruplarına göre gelirleri karşılaştırmak ve onların gerçek boyutlarını ölçmek ile beraber kişi başına düşen tüketim düzeyi, gıda dışı ürün ve hizmetler, hanenin giderleri ve bileşimindeki farklar da dikkate alınmalıdır. Kişisel yaşam standart indikatörlerine: hanelerde kişi başına

düşen mal ve hizmetlerin tüketimi, onların sosyal gruplara ve bölgelere göre dağılımı, konut, ev tesisleri, dayanıklı tüketim malların temini gibi göstergeler dahildir. Doğal indikatörler doğrudan tüketim düzeyini, bu veya diğer varlığın teminini karakterize eder, örneğin: kişinin tükettiği gıda miktarı ve onun kilo kalorisi vs. Maliyet indikatörler, belirli ihtiyaçlara olan giderler ve onların dinamiklerini gösterir. Bu göstergeler tüketime göre gruplandırılır: gıda masrafları, konut-kommunal hizmetlerin ödenmesi, giysi, dayanıklı tüketim malları, dinlenme ve diğer mal ve hizmetler.

Ülkede halkın kişi başına ortalama parasal giderleri, 2017 yılında ayda 3460.5 somu oluşturmuştur ve bu oran 2013 yılına göre 1.3 kat artmıştır. Halkın toplam giderlerinin yapısındaki tüketim harcamalarının payı 2017 yılında % 86'yı oluşturmuştur, vergilere olan giderler % 7.1. Tüketim harcamaları, gıda ürünleri, gıda dışı ürünler ve hizmetler olarak ikiye ayrılmaktadır. Toplam giderlerde yıllık halkın gıda alımı için 2017 yılında harcanan en yüksek payı ekmek ve ekmek ürünleri (%36.5) almıştır ve 2013 yılına göre %1.3'e yükselmiştir. 2013 yılında %24.4'ten 2017 yılında %25.2'ye kadar et ve et ürünlerin alımı için harcamaların payı da artmıştır. Sebze ve bahçe bitkileri için olan giderler 2017 yılında %7.8'i, yağlar için %7.2'yi, şeker ve pasta ürünlerin alımı %5.3'ü, süt ve süt ürünleri %5.4'ü oluşturmuştur.

Kentsel alanlarda yaşayan nüfusun gıda için kişi başına düşen harcamaları kırsal alanda yaşayan nüfusun harcamalarından 1.2 kat fazladır. Genel olarak 2017 yılında yoksul olmayan haneler için kişi başına düşen ortalama gıda harcamaları, yoksul hanelerin gıda harcamalarından 1.8 kat yüksektir (Уровень жизни населения 2013-2017, 2018: 15).

Tablo 2.5.Hanelerin parasal giderleri
(bir ayda kişi başına yapılan harcamalar, som olarak)

	2013	2014	2015	2016	2017
Ülke genelinde					
Toplam parasal harcamalar onun içinde:	2767	3249.1	3418.4	3408.3	3460.50
Tüketim harcamaları	2384.2	2764.7	2936.2	2896.8	2974.39
Tüketim malları	1301.4	1457.8	1564.9	1515.2	1477.12
Kullanım malları	495.7	755.9	787.3	772.8	857.34
Ödemeli hizmetler	587.1	551	584	608.8	639.93
Vergiler	178.1	189.5	216.4	233.8	246.71
Diğer parasal harcamalar	204.7	285.9	265.8	277.6	239.40
Kentlerde yaşayan nüfus					
Toplam parasal harcamalar	3200	3426.9	3667.1	3754	3807.63

onun içinde:					
Tüketim harcamaları	2825.1	2986.4	3203	3213.2	3348.74
Tüketim malları	1533.3	1563.2	1651.4	1664.7	1635.78
Kullanım malları	507	708.4	764.9	724.3	829
Ödemeli hizmetler	784.8	714.8	768.7	824.2	883.97
Vergiler	288.9	292.7	319.4	316.4	341.92
Diğer parasal harcamalar	86	147.7	144.7	224.4	116.96
Kırsalda yaşayan nüfus					
Toplam parasal harcamalar onun içinde:	2542.1	3148.6	3282.1	3218.5	3269.27
Tüketim harcamaları	2155.2	2639.5	2790	2723.2	2768.15
Tüketim malları	1180.9	1398.3	1517.5	1433.2	1389.72
Kullanım malları	489.8	782.8	799.7	799.4	872.95
Ödemeli hizmetler	484.4	458.4	472.9	490.5	505.48
Vergiler	120.5	145.3	160	188.5	194.26
Diğer parasal harcamalar	266.4	363.9	332.1	306.8	306.85

Kaynak: Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018: 16

Tüketici harcamalar yapısında en çok gıda alımı için harcamalar yapıldığı görülmektedir. Bu durum kentsel ve kırsal alanlarda yaşayanlar için de aynıdır. Kırsal alanda yaşayan ve yoksul olmayan hanelere göre, kentsel alanda yaşayan ve yoksul olmayan hanelerde kişisel kullanım mallarına (giysi, ayakkabı, hijyen ürünleri gibi) erişebilirliği daha yüksektir. Bunun dışında kentsel alanlarda eğitim, kültür kurumlarının hizmetleri, ulaşım ve iletişime olan harcamalar çok yüksektir.

Tablo 2.6. Bölgelere göre parasal giderler, 2017
(bir ayda kişi başına yapılan harcamalar, som olarak)

Bölgeler	Toplam giderler
Kırgızistan genelinde	3 460.5
Batken	2 717.5
Calal Abad	2 371.5
Isık Göl	3 741.5
Narın	3 299.1
Oş	3 935.0
Talas	2 743.9
Çüy	3 831.4
Bişkek şehri	4 354.9
Oş şehri	3 176.1

Kaynak: Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018: 63

2017 yılında genel olarak ülkede halkın parasal giderleri, bir ayda ortalama kişi başına 3 460 somu oluşturmuştur. Bu gösterge Batken, Narın, Calal Abad bölgelerinde ülkedeki ortalama kişi başına düşen aylık giderinden 700-1000 som daha düşüktür. Bişkek şehrinde ortalama kişi başına düşen aylık gider, genel ülke giderlerinden daha

fazladır ve 4 354 somu oluşturmaktadır. Ortalama kişi başına düşen aylık giderleri genel ülke giderini aşan bölgeler sırayla Oş, Çüy, Isık Göl bölgeleri teşkil eder.

Tablo 2.7. Bişkek şehrinde parasal giderler, 2017
(bir ayda kişi başına düşen ortalama gelir, som olarak)

Toplam	4 354.9
Yoksul olmayanlar	4 749.6
Yoksullar	2 266.6
Tüketim için	3 848.3
Gıda	1 727.1
Dışarıda yemek	110.1
İçki	1.9
Sigara	7.9
Giyim, ayakkabı, çamaşır ve kumaşlar	375.7
Kişisel hijyen ürünleri	169.9
Mobilya	17.4
Araç alımı	75.4
Yakıt	44.9
Konut ve toplum hizmetleri	443.5
Sağlık	50.8
Onun içinde: ilaçlar	35.5
Okul öncesi eğitim	51.8
Eğitim hizmetleri	68.7
Kültür kurumlarının hizmetleri	6.9
Toplu ulaşım hizmetleri	234.5
İletişim hizmetleri	223.8
Diğer mal ve hizmetler	238.0
Diğer giderler	506.6
Tarım giderleri	2.4
Akrabalara maddi yardım	36.3
Vergiler ve diğer masraflar	449.7
Diğer masraflar	18.2

Kaynak: Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018: 72

Tabloda görüldüğü üzere Bişkek şehrinde ortalama kişi başına düşen aylık giderin nelere harcandığı görülmektedir. Öncelikli olarak Bişkek şehrinde yoksul olan ve yoksul olmayanların giderleri gösterilmektedir. Yoksul olmayanların giderleri yoksulların iki katından fazladır. Bir ay içinde bir kişi için tüketime 3 848 som ve diğer masraflara 506 som harcandığı görülmektedir.

2.1.2.3. Asgari Geçim

Asgari geçim, insanın minimum düzeyde gereksinimlerini karşılayan gıda ve gıda dışı mal ve hizmetlerin maliyetidir (Кыргызстан цифраларда, 2018:84). Kırgızistan Cumhuriyetinin “О гарантированных государственных минимальных социальных стандартах” (Garantili devlet asgari sosyal standartları) kanunu uyarınca

ve 6 Kasım 2009 tarihli № 694 sayılı Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti Kararıyla “Об утверждении структуры прожиточного минимума для основных социально-демографических групп населения” (Nüfusun temel sosyo-demografik grupları için asgari geçim yapısı)nın onaylanmasıyla Ulusal İstatistik Komitesi asgari geçim oranını hesaplamıştır. Asgari geçim onaylanan yapıya uygun olarak: minimum gıda ürünler, gerekli olan minimum gıda dışı ürünler, hizmetler ve zorunlu ödemelerden oluşmaktadır. Asgari geçim yapısına göre, gıda ürünlerinin payı %65, gıda dışı ürünler %16, hizmetler %17, vergiler %2’yi oluşturmuştur (Социальные тенденции КР 2012-2016 s.75).

Tablo 2.8.Nüfusun temel sosyo- demografik grupları için asgari geçim 2018

(ayda kişi başına som olarak)

	Bütün nüfus	Çalışabilen nüfus	onun içinde		Emekli nüfusu	Çocuklar	yaş grubuna göre çocuklar, yıllar		
			Erkekler	Kadınlar			0-7 yaş	7-14 yaş	14-17 yaş
Gıda ürünleri onun içinde:	3115.15	3268.33	3344.49	3240.68	2998.09	2890.28	2567.52	3044.00	3269.22
Unlu mamuller	456.13	491.12	524.41	456.03	465.86	396.70	316.86	435.42	489.10
Patatez	106.87	114.39	149.71	133.08	104.82	94.80	72.69	103.91	124.65
Sebzeler	214.51	238.36	238.36	238.36	234.43	168.78	149.98	181.47	184.80
Meyveler	405.78	442.48	442.48	442.48	445.82	337.84	278.43	381.05	381.05
Süt ve süt ürünleri	605.39	554.42	529.25	580.26	580.26	694.81	678.61	699.22	723.35
Et	932.82	993.29	1010.08	974.11	793.81	870.75	773.45	910.51	1005.42
Balık	69.54	75.50	77.49	71.53	59.61	59.61	59.61	59.61	59.61
Yumurta	113.30	120.38	120.38	120.38	92.06	106.22	99.14	106.22	106.22
Şeker	78.74	83.01	93.92	72.10	72.10	73.52	64.99	72.10	93.92
Bitkisel yağlar	79.73	88.81	91.84	85.78	82.75	63.58	50.46	70.64	76.70
İyotlu tuz	3.12	3.30	3.30	3.30	3.30	2.57	2.20	2.75	3.30
Çay	49.22	63.27	63.27	63.27	63.27	21.10	21.10	21.10	21.10
Gıda dışı ürünler	766.81	910.85	932.07	903.14	428.30	651.33	542.43	676.44	828.82
Hizmetler	814.73	1018.00	1041.73	1009.39	856.60	529.21	506.27	507.33	506.50
Vergiler	95.85	160.74	164.48	159.38	-	-	-	-	-
Asgari Geçim	4792.54	5357.92	5482.77	5312.59	4282.99	4070.82	3616.22	4227.77	4604.54
Batken	4571.40	5032.30	5156.29	4988.98	4012.09	4014.10	3564.01	4147.93	4545.16
Calal Abad	5171.46	5740.99	5881.63	5683.58	4571.49	4456.46	3972.19	4624.19	5016.63
Isık Göl	4376.31	4907.06	5007.85	4873.56	3927.33	3691.83	3278.05	3822.74	4205.21
Narın	4714.97	5305.12	5418.05	5246.82	4230.67	3971.82	3558.41	4128.76	4805.38
Oş	5122.63	5669.06	5820.05	5599.61	4530.59	4443.06	3933.08	4622.49	5032.44
Talas	4428.28	4961.52	5081.33	4915.88	3969.26	3743.29	3329.01	3889.63	4216.71
Çüy	4699.11	5204.84	5328.58	5163.08	4173.09	3932.07	3465.29	4093.25	4440.56
Bişkek şehri	4751.43	5323.99	5447.31	5283.78	4259.13	4023.31	3551.26	4181.74	4549.91
Oş şehri	5056.55	5660.30	5798.63	5610.23	4534.17	4279.25	3800.29	4442.02	4845.35

Каунак: Прожиточный минимум для основных социально-демографических групп населения за 2018 года <http://www.stat.kg/media/files/460f81f3-08a9-4ad1-a40b-7370ad2df1d5.pdf>, Erişim: 15.04.2019.

Son beş yılda ortalama yıllık asgari geçim miktarı 2013 yılında 4599 som iken 2017 yılında 4900 soma kadar yükselmiştir. Tablodaki görüldüğü üzere asgari geçimin ana payını gıda sepetinin maliyeti oluşturmaktadır (3115.15 som). Bununla beraber asgari geçimin değişikliği temel gıda maddelerinin fiyatlarının dalgalanmasına bağlıdır. Yukarıda da belirtildiği üzere asgari geçim, minimum gıda ürünleri (3115.15 som), gıda dışı ürünler (766.81 som), hizmetler (814.73 som) ve vergilerden (95.85 som) oluşmaktadır. 2018 yılında ülke genelinde asgari geçim 4 792 somu oluşturmuştur. Bölgelere göre yüksek asgari geçim Calal Abad, Oş bölgesi ve Oş şehrinde, en düşük asgari geçim Talas ve Isık Göl bölgelerinde görülmektedir. Asgari geçim çalışabilen nüfus için 5 357 somu oluşturmakta, onun içinde kadın ve erkeklerdeki asgari geçim farkı 170 somu oluşturmaktadır. Emekliler bir ayda 4 283 som ile çocuklar 4 070 som ile yaşamaktadır ve bunun içinde çocukların yaşına göre de asgari geçimin değiştiği görülmektedir.

Tablo 2.9. Bölgelere göre kişi başına günlük kilokalori tüketim düzeyi 2018
(birinci yarım yıllık)

	Nüfus, insan	Kişi başına günlük Kkalori
Tüm nüfus	6 256 730	-
Batken	513 592	2158
Calal Abad	1 190 579	2345
Isık Göl	482 983	2186
Narın	283 879	2310
Oş	1 314 026	2278
Talas	258 979	2547
Çüy	921 728	2410
Bişkek şehri	1 002 146	2296
Oş şehri	288 818	1857
Günlük tüketim		2289
Günlük ihtiyaç		2101
Denge: (+) veya (-)		188

Kaynak: Информационный Бюллетень Кыргызской Республики по Продовольственной Безопасности и Бедности 3/2018: 30

Beslenme, kişi sağlığını ve çalışmasını etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Tüketilen gıdanın kalitesi, miktarı ve çeşitliliği hanelerin refah düzeyine bağlıdır. 2018 yılında ülkede ortalama gıda enerji değeri günlük 2289 kcal oluşturmuştur, bu da geçiş ekonomisinde olan ülkeler için Dünya Sağlık Örgütü'nün öngördüğü (günde 2.100 kcal) oranın ve Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti tarafından onaylanan asgari standardın (günde

2.101 kcal) üstünde olduğu görülmektedir. Talas, Çüy bölgelerinde günlük kkalori ülke genelinden yüksek iken Oş şehrinde (1 857 kcal) ise bu oran ülkedeki asgari standardın altında olduğu görülmektedir.

Tablo 2.10. Temel gıda maddelerinin tüketim düzeyi (kişi başına, ayda kg)

	Ocak – Eylül	
	2017	2018
Unlu mamuller	14.3	13.8
onlardan buğday ve onun işlenmiş ürünleri de dahil olmak üzere	12.2	9.7
Patates	7.5	7.1
Sebzeler	11.9	15.2
Meyveler	3.1	3.5
Şeker	1.4	1.4
Et ve et ürünleri	3.0	3.0
Süt ve süt ürünleri	14.9	12.1
Yumurta, adet	5.8	7.0
Bitkisel yağlar	1.1	0.8

Каунак: Информационный Бюллетень Кыргызской Республики по Продовольственной Безопасности и Бедности 3/2018: 15

Yukarıdaki tabloda ülkede kişi başına düşen temel gıda maddeleri tüketim düzeyi gösterilmektedir. Unlu mamuller temel gıdaların başında yer almaktadır ve her ay kişi başına 13.8kg tüketilmektedir. Önceki seneye nazaran sebze ve meyve tüketiminde artış olurken un ürünleri, patates ve süt ürünleri tüketiminde düşüş görülmektedir. Genel olarak gıda denge analizi, kişi başına düşen aylık ortalama gıda tüketiminin sabit kaldığını göstermektedir.

Tablo 2.11. Hanelerde dayanıklı tüketim malların mevcudiyeti
(adet, 100 hane başına)

	2013	2014	2015	2016	2017
Radyo alıcıları	5	5	4	4	2
Televizyonlar	110	109	111	112	111
Teypler, video kaydediciler	25	24	25	24	19
Fotoğraf makineleri	5	5	5	5	4
Çamaşır makineleri	65	64	67	71	73
Buzdolapları	103	80	82	98	87
Elektrikli süpürgeler	33	33	35	36	37
Arabalar	19	21	22	23	24
Bilgisayarlar	7	8	9	10	10
Cep telefonları	196	198	209	220	220

Каунак: Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018: 12

Halkın refah düzeyi kültürel-evsel amaçlı dayanıklı tüketim malların temini ile de karakterize edilir. Bu gösterge dolaylı olarak hanenin refah seviyesini ve belirli bir süre içindeki parasal gelirini de yansıtır. 2017 yılındaki araştırmaya göre ortalama

olarak 100 haneye 111 tane televizyon, 87 buzdolabı, 73 çamaşır makinesi, 19 kayıt cihazı ve 37 tane elektrik süpürgesi bulunmaktadır. Ortalama olarak her hanede iki cep telefonu ve her dört haneden birinin arabası var olduğu görülmüştür.

2.1.2.4. Halkın Yoksulluk Düzeyi

Yoksulluğu ölçme yöntemleri, Kırgızistan'da 1996 yılında “Мониторинг Бедности” (Yoksulluğun İzlenmesi) projesi çerçevesinde Dünya Bankası'nın metodolojik ve finansal yardımı ile hanelerin örneklem araştırmasına dayanan yoksulluk araştırmasıyla başlatılmıştır.

Yoksulluk düzeyini değerlendirmek için enflasyon oranı üzerinden endekslenen yoksulluk eşiği olarak yoksulluk sınırı kullanılmıştır. 2017 yılında genel yoksulluk sınırı yıllık kişi başına 32 093 somu, aşırı yoksulluk 17 471 somu oluşturmuştur.

Genel ve kişi başına düşen tüketim maliyetinin belirlenmesinde nüfusun tüm tüketim harcamalarına ilişkin veriler özetlenir:

- **Gıda harcamaları**, halkın satın aldığı gıda ve ev dışında tüketilen gıda harcamalarıdır. Bu harcamalara, kişinin kendi üretimi ve hediye olarak alınan ürünlerin tüketim maliyeti de dâhildir.
- **Satın alınan gıda**, raporlama döneminde veya daha önce satın alınmış gıda ürünlerinin maliyetidir.
- **Ev dışında tüketilen gıda ürünleri**, araştırma süresince ev dışında satın alınan ve tüketilen gıda ürünlerinin maliyetidir.
- **Kendi üretim ürünleri**, hanenin kendi tüketimi için ürettiği gıda ürünlerinin maliyetidir.
- **Gıda dışı ürünler ve hizmetler**, giysi, ayakkabı, çamaşır, kumaş, sabun – deterjan ve kişisel bakım ürünleri, tuhafiyeye, ev eşyaları, dinlenme, aktivite, hobiler için ürünler, inşaat malzemeleri ve sıhhi tesisat, ev onarımı, çamaşır yıkama, banyo, sauna ve kuaför hizmetleri, ulaşım, sağlık, eğitim ve konut-kommunal hizmetlerine giden harcamalar.
- **Dayanıklı tüketim malları**, bu ürünleri kullanmanın şartlı maliyet hesabıdır (amortisman).

Yukarıda gösterilen tüm harcamalar yıllık toplam aile tüketim maliyetini almak için birleştirilir. Kişi başına düşen tüketim maliyeti, ailenin genel tüketim maliyetinin aile üyeleri sayısına bölünmesiyle belirlenir (Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017. s.17).

Tablo 2.12.Yoksulluk oranları

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Toplam/genel						
Genel yoksulluk oranı	38.0	37.0	30.6	32.1	25.4	25.6
Aşırı yoksulluk oranı	4.4	2.8	1.2	1.2	0.8	0.8
Yoksulluğun derinliği	7.7	7.0	5.4	5.9	4.1	4.6
Yoksulluğun şiddeti	2.4	2.0	1.4	1.6	1.1	1.2
Kentlerde						
Genel yoksulluk oranı	35.4	28.5	26.9	29.3	18.6	20.4
Aşırı yoksulluk oranı	4.2	1.6	1.3	1.0	0.3	0.3
Yoksulluğun derinliği	7.3	5.1	5.0	5.4	2.7	-
Yoksulluğun şiddeti	2.3	1.4	1.4	1.5	0.6	-
Kırsalda						
Genel yoksulluk oranı	39.6	41.4	32.6	33.6	29.0	28.4
Aşırı yoksulluk oranı	4.5	3.3	1.1	1.4	1.1	1.0
Yoksulluğun derinliği	7.9	7.9	5.6	6.2	4.9	-
Yoksulluğun şiddeti	2.4	2.3	1.4	1.6	1.3	-

Kaynak: 2012-2016 Статистический Ежегодник Кыргызской Республики 2017. ss113-114, Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018: 18

Kırgızistan'da halkın refah ölçümlerinin izlencesi Ulusal İstatistik Komitesi tarafından hanelerin ve işçilerin bütçeleri dönemsel olarak 5016 haneyi kapsayan örneklem araştırması temelinde çıkartılmaktadır. 2017 yılındaki araştırma sonuçlarına göre tüketici harcamalar üzerinden hesaplanan yoksulluk düzeyi ülke genelinde %25.6'yı oluşturmuştur, bu önceki seneye göre %0.2 artmıştır. Hane bütçelerinin entegre araştırmaları sonucuna göre tüketici harcamalar üzerinden hesaplanan yoksulluk düzeyi, tabloda görüldüğü üzere 2012 yılında %38'den 2017'da %25.6'ya düşmüştür. Aynı zamanda aşırı yoksulluk düzeyi 2012 yılında %4.4'ten 2017 yılında %0.8'e gerilemiştir.

2017 yılında genel yoksulluk sınırı maliyet değeri kişi başına yıllık 32 093 somu, aylık ise 2 674 somu, aşırı yoksulluk yıllık 17 471 somu, aylık ise 1 455 somu oluşturmuştur. Kırgızistan'ın Ulusal İstatistik Komitesi verilerine göre 2017 yılında halkın %25.6'sı diğer ifadeyle 1 milyon 601 bin kişi yoksulluk içinde, bunlar içinde

41 000 kişi aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Yoksulların çoğunluğunu kırsal kesimlerde (%72) yaşayanlar teşkil eder.

Yoksulluk düzeyi kırsal alanlarda %0.6 gerilemişken, kentlerde ise tam tersi %1.8 yükselmiştir. Aşırı yoksulluk oranı önceki yıl ile aynı düzeyde kalmıştır. 2017 yılına göre aşırı yoksulluk sınırında yaşayanların sayısı 47 000'dir ve bu sayının %85'i kırsalda yaşayan nüfus oluşturmuştur. Aşırı yoksulluk düzeyi kırsal alanlarda %0.1 azalmışken kentlerde önceki yıl ile aynı düzeyde kalmıştır (Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017. s.20).

Yoksulluk sınırına göre yoksulların bütçe açığını karakterize eden yoksulluğun derinliği, 2017 yılında % 4.6'yı oluşturarak önceki yıla göre % 0.5'e yükselmiştir. Yoksulluğun şiddeti ise % 0.2'ye yükselerek %1.3'ü oluşturmuştur.

Tablo 2.13.Kentsel ve kırsal alanlarda yoksulluk düzeyi (yüzdeler olarak)

	2013	2014	2015	2016	2017
Toplam	37.0	30.6	32.1	25.4	25.6
Kentlerde	28.5	26.9	29.3	18.6	20.4
Kırsal alanda	41.4	32.6	33.6	29.0	28.4

Каунак: Уровень бедности населения Кыргызской Республики в 2017г., 2019: 1.

Yoksulluk ülkede halen devam etmekle beraber çoğunlukla kırsal alanda kendini göstermektedir. Toplam yoksul nüfusun %72'si kırsal alanlarda yaşamaktadır. Bu durum bölgelerin gelişimindeki eşitsizlik, ülkenin çeşitli bölgelerinde yaşayan nüfusun yaşam standardına da yansımaktadır.

Tablo 2.14.Bölgelere göre yoksulluk düzeyi

	2013	2014	2015	2016	2017
Kırgızistan Genelinde	37,0	30,6	32,1	25,4	25,6
Batken	53,9	40,7	41,2	37,0	40,5
Calal Abad	46,4	46,4	45,1	32,2	32,6
Isık Göl	39,5	26,0	28,9	24,7	24,2
Narın	43,8	30,6	38,0	37,8	29,2
Oş	43,4	31,7	28,9	22,0	14,3
Talas	23,1	19,0	21,5	18,1	20,7
Çüy	23,6	21,6	24,8	30,3	33,3
Bişkek şehri	20,4	17,6	23,5	9,8	15,9
Oş şehri	40,9	33,4	38,3	24,6	33,5

Каунак: Уровень бедности населения Кыргызской Республики в 2017г., 2019: 2.

Tablodaki verilerden de anlaşıldığı üzere bölgelerde yoksulluk oranının eşit olmadığı görülmektedir. 2017 yılında en yoksul bölge olarak Batken, Oş şehri, Çüy ve Calal Abad bölgeleri görülmektedir. 2017 yılında önceki yıllara kıyasla yoksulluğun azalması Narın (%8.6'ya), Oş (%7.8) ve Isık Göl bölgelerinde (%0.6'ya) görülmüştür. Aynı zamanda da Oş (%8.9) ve Bişkek (%6.1) şehirlerinde yoksulluğun yükseldiğini görmek mümkündür. Kırgızistan genelinde yoksulluk düzeyi 2013 yılından 2017 yılına kadar %11.4 oranda azalmıştır. Ülkede yoksulluğun 2013, 2014 ve 2015 yılları aralığında yüksek seviyede olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.15. Bölgelere göre aşırı yoksulluk düzeyi
(toplam nüfusun yüzdesi olarak)

	2013	2014	2015	2016	2017
Kırgızistan Genelinde	2.8	1.2	1.2	0.8	0.8
Batken	8.0	2.6	4.0	0.3	3.4
Calal Abad	1.4	1.1	0.5	0.1	0.0
Isık Göl	1.9	0.0	0.4	0.0	1.0
Narın	4.9	1.8	2.1	2.6	2.0
Oş	4.0	0.4	1.2	0.8	0.0
Talas	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Çüy	2.1	3.2	1.7	3.1	1.7
Bişkek şehri	1.0	0.0	0.8	0.0	0.0
Oş şehri	3.5	3.1	1.7	0.0	1.2

Каунак: Уровень бедности населения Кыргызской Республики в 2017г., 2019: 2

Tabloda görüldüğü üzere beş yıllık dönem içerisinde Talas bölgesinde ve son iki yıl Bişkek şehrinde aşırı yoksulluk düzeyi gözlemlenmemiştir. 2017 yılında Calal Abad ve Oş bölgelerinde de aşırı yoksulluk düzeyi sıfıra düşmüştür. Aşırı yoksulluk düzeyi Çüy bölgesinde %1.4, Oş bölgesinde %0.8, Narın bölgesinde %0.6 oranda azalmıştır. Aşırı yoksulluğun Batken (%3.1) ve Oş şehrinde (%1.2) arttığı görülmektedir.

Tablo 2.16. Yerleşim yerine göre aşırı yoksulluk düzeyi
(toplam nüfusun yüzdesi olarak)

	2013	2014	2015	2016	2017
Toplam	2.8	1.2	1.2	0.8	0.8
Kentsel alan	1.6	1.3	1.0	0.3	0.3
Kırsal alan	3.3	1.1	1.4	1.1	1.0

Каунак: Уровень бедности населения Кыргызской Республики в 2017г., 2019: 3

Kırsal alanlarda aşırı yoksulluk düzeyi %0.1 gerilemiştir. Kentsel alanlarda ise önceki yıllara aynı düzeyde olduğu görülmektedir. Kırgızistan genelinde ise aşırı yoksulluk düzeyi 2013 yılından 2017 yılına kadar % 2 oranda azalmıştır ve son iki yıldır %0.8 düzeyinde kalmıştır.

Tablo 2.17. Yoksulluğun derinliği ve şiddeti

Yıllar	Yoksulluğun derinliği	Yoksulluğun şiddeti
2013	7.0	2.0
2014	5.4	1.4
2015	5.9	1.6
2016	4.1	1.1
2017	4.6	1.3

Kaynak: Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018:18

Yoksulluğun derinlik indeksi, yoksul nüfusun ortalama tüketim açığının yoksulluk sınırına olan oranını gösterir. Yoksulluk derinlik indeksi değerlendirmesi refah düzeyindeki farklılıkları ortaya koymayı sağlar. 2017 yılında genel yoksulluk düzeyindeki artışla beraber yoksulluğun derinliği ve şiddeti de artmıştır. Yoksulluk sınırına göre yoksulların bütçe açığını belirleyen yoksulluk derinliği 2017 yılında %4.6'yı oluşturmuş ve önceki yıla göre %0.5 oranda yükselmiştir. Yoksulluk şiddeti %0.2 büyüyerek %1.3'ü oluşturmuştur.

2.1.3. Parasal Olmayan Göstergelerle Yoksulluğun Analizi

Yoksulluk ekonomik boyutunun dışında farklı boyutları da olan bir kavramdır. Parasal olmayan göstergeler içerisinde: sağlık, eğitim, beslenme, temiz içme suyu ve barınma girer. Bu gösterge Dünya bankası ve UNDP tarafından *insani yoksunluk* veya *insani kapasite* olarak da tanımlanmaktadır. Hastalık, eğitimsizlik bireyin kapasitesini engelleyerek yoksulluğun azaltılmasını güçleştirir. Bu ölçüde UNDP tarafından *insani gelişme endeksi (İGE)* geliştirilmiştir. İnsani gelişme: Sağlık (uzun ve sağlıklı bir yaşam), eğitim (bilgiye erişim) ve yaşam standardı (kişi başı milli gelir), bu üç kavramın ortalama ölçüsüdür.

UNDP'nin 2017 yılında yayınladığı İnsani Gelişme Raporuna göre Kırgızistan İGE 0.672 değeriyle 189 ülke arasında "Orta Düzey İnsani Gelişme" kategorisinde 122 sırada yer almıştır. İGE içinde yer alan: Ortalama yaşam süresi 71.1 yıl, beklenen eğitim

süresi 13.4 yıl, ortalama eğitim süresi 10.9 yıl, kişi başına düşen gayri safi milli gelir (GSMH) 3 255som, toplam çalışanların %16.7'si günlük 3.10 \$ ile yoksulluk sınırında yaşayanlardır (Human Development Indicators, Erişim: 04.04.2019).

2.1.3.1. Sağlık ve Beslenme

Hanelerin refah seviyesinin önemli göstergesi hane bireylerinin sağlık durumudur. Yoksullukla mücadele etmekte: çocukların beslenme durumu ve çocuk hastalıklarının dağılımı, farklı yaş grupları arasında beklenen ortalama yaşam süresi gibi göstergeler değerlendirilebilir.

Kırgızistan'da sağlık durum göstergeleri ile yoksulluk sorunlarını değerlendirirken nüfusun ortalama yaşam süresi, ölüm ve doğum oranları kullanılmaktadır.

Tablo 2.18. Kırgızistan'da sağlık durumu göstergeleri

	2013	2014	2015	2016	2017
Beklenen ortalama yaşam süresi (yıl)	70.2	70.4	70.6	70.9	71.1
Erkekler (yıl)	66.3	66.5	66.7	67.0	67.2
Kadınlar (yıl)	74.3	74.5	74.8	75.1	75.4
Doğum oranı (1000 insandan)	27.2	27.7	27.4	26.0	24.8
Ölüm oranı (1000 insandan)	6.1	6.1	5.8	5.5	5.4

Kaynak: Калк боюнча маалымат, <http://stat.kg/kg/statistics/naselenie/>, Erişim: 14.04.2019

Gerek genel ölüm gerekse bebek ölüm artışlarının duraksaması ortalama yaşam süresinin hem kadınlarda hem erkeklerde artmasına neden olmuştur. Kadınlar (75.4yıl) ve erkekler (67.2 yıl) arasında ortalama yaşam süresinde 8 yıl fark vardır. Kadınların emeklilik yaşına kadar yaşama olasılığı %90 iken bu oran erkekler için %70'i oluşturmaktadır. 2018 yılında ülke genelinde doğum sayısı 171 149' u göstermiştir. Bölgelere göre en yüksek doğum oranı Oş bölgesine (35 983), en düşük oran ise Narın bölgesine (6 622) aittir. Nüfus sağlığının diğer bir göstergesi ölüm oranlarıdır. Bölgelere göre ölüm oranı Çüy'de en yüksek seviyede (6 497) seyrederken bu oran Talas (1 377) ve Narın'da (1895) en düşüktür.

Kırgızistan'da ve diğer BDT ülkelerine özgü olan hastalıkların başında kan dolaşım sistemi hastalığı gelmektedir. Ülkede 2017 yılında 33 166 kişinin %51.6'sı bu hastalıkla ölenlerdir. İkinci sırada onkolojik hastalıklar %11.6, diğer hastalıklar

sırasıyla: doğal olmayan ölümler (yaralanma, zehirlenme, trafik kazaları), sindirim sistemindeki hastalıklar ve solunum sistemindeki hastalıklar, bulaşıcı ve parazit hastalıklarıdır. Bu kategoriden yer alan tüberküloz ve HIV enfeksiyonu çoğunlukla erkeklerde ölüm sebebini oluşturmaktadır.

Kırgızistan'da anne ölümleri yüksek düzeyde seyretmektedir. Hamilelik komplikasyonlarından, doğum ve doğum sonrası dönemlerde 49 kadının ölümü kayıt altında alınmıştır. Her 100 bin doğum sürecinden 31.9'i ölümle sonuçlanmaktadır. 2018 yılında bu gösterge her 100 bin doğuran kadından 24.5'in ölen kadına denk gelmektedir.

Tablo 2.19.Bölgelere göre bebek ölüm oranı
(1 yaşına kadarki çocukların ölüm sayısı, 1000 doğmuş bebeğe)

	2014	2015	2016	2017	2018
Kırgızistan geneli	20.2	18.0	16.6	15.6	14.8
Batken	20.0	17.4	15.6	15.1	12.4
Calal Abad	18.9	17.0	15.6	14.1	13.2
Isık Göl	14.6	15.6	11.9	12.9	10.9
Narın	17.2	12.5	14.1	13.7	11.9
Oş	10.8	9.5	8.2	7.6	7.3
Talas	21.4	15.3	16.9	15.1	19.3
Çüy	16.0	14.9	13.9	10.7	9.8
Bişkek şehri	28.1	25.2	24.7	25.0	24.0
Oş şehri	69.3	67.3	55.7	51.3	36.5

Kaynak: Ымыркайлардын өлүмү, <http://stat.kg/kg/statistics/naselenie/>, Erişim:14.04.2019

Bebek ölümleri ülkedeki sağlık durumunun önemli göstergelerinden biridir. Bebek ölümlerinde son yıllarda önemli bir düşüş olmasına rağmen hala yüksek seviyededir. Her yıl çeşitli hastalık ve kazalardan dolayı 2100-2400 arasında 1 yaşına kadarki bebek ölümleri gerçekleşmektedir. 2017 yılında çeşitli hastalıklardan dolayı 1 yaşına kadar olan 2401 bebek hayatını kaybetmiştir. Her 1000 doğan bebeğin 15.6'ine denk gelmektedir. 2018 yılında bu gösterge 14.8'e gerilemiştir. Bu bakımdan Bişkek ve Oş şehirlerinde bebek ölümlerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bölgeler arasında en az bebek ölüm oranı Oş bölgesindedir. Bebek ölümlerinin ana nedenleri: perinatal (doğum sonrası) dönemde ortaya çıkan hastalıklar ve durumlar, doğumsal anomaliler (malformasyonlar), solunum hastalıkları, bazı enfeksiyon ve parazit hastalıkları gelmektedir.

2.1.3.2.Çocuk Yoksulluk Oranı

Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar hayatta kalmak, gelişmek ve refah için gerekli maddi, manevi ve estetik kaynakların eksikliğini yaşamaktadırlar. Bu eksikler çocukların haklarını kullanmalarına, potansiyellerini ortaya koymalarına veya toplumun tam ve eşit üyeler olarak katılımlarına izin vermemektedir. Yoksulluk, çocukları haysiyetinden mahrum eder, yaşamlarını tehlikeye atar, fırsatlarını sınırlar, hem sonraki yaşamlarında hem de toplumda geri dönüşü olmayan sonuçlara yol açarlar.

İstatistiksel uygulamada çocuk yoksulluğunun ölçümü, ailenin maddi refah düzeyiyle ilişkilendirilmektedir. Ancak çocukların refah düzeyine: hastalık ve çocuk ölümü, eğitim ve öğretim düzeyi, sağlık hizmetlerine erişim, suç durumu ve diğer bir çok unsur doğrudan veya dolaylı olarak çocuk refah düzeyini etkilemektedir.

Tablo 2.20.Yoksulluk içinde yaşayan çocuk oranı 2017

	Toplam	Kentsel alan	Kırsal alan
Toplam	100	100	100
Yoksul olmayanlar	68.0	71.8	66.2
Yoksullar	32.0	28.2	33.8
onun içinde aşırı yoksul olanlar	1.0	0.4	1.2

Kaynak: Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018: 24

Örnek hane araştırmaları sonucuna göre, 2017 yılında 0-17 yaş arası çocukların toplam sayısının % 32'si yoksulluk içinde yaşayanlardır, bunun içinde % 1'i aşırı yoksulluk kategorisine girmektedir. Kırsal alanlarda çocukların yoksulluk oranı % 33.8'i oluşturmuştur, kentlerde ise bu oran % 5.6'ya daha azdır. Yoksul hanelerde yaşayan çocukların oranı halkın genel yoksulluk oranından yüksektir.

Yoksul olmayan hanelere ortalama 1.3 çocuk düşerken yoksul olan hanelerde bu oran 2.9'a kadar yükselmektedir. Yoksul olan ve yoksul olmayan hanelerdeki çok çocuk sayısı kırsal alanda yaşayanlarda görülmektedir (1.5 ve 2.9 arası).

Tablo 2.21.Hanede çocuk sayısına göre yoksulluk düzeyi, 2017
(yüzdeler olarak)

	Haneler, çocuk sayısı				
	1 çocuk	2 çocuk	3 çocuk	4 çocuk	5 ve daha fazla
Toplam	23.2	29.0	26.6	14.1	7.1
Yoksul olmayanlar	87.0	79.9	64.6	52.3	33.4
Yoksul olanlar	13.0	20.1	35.4	47.7	66.6

onun içinde aşırı yoksul olanlar	0.0	0.2	0.9	3.0	2.2
Kentsel alan	27.4	31.8	25.4	12.0	3.4
Yoksul olmayanlar	90.5	82.7	62.7	52.4	26.1
Yoksul olanlar	9.5	17.3	37.3	47.6	73.9
onun içinde aşırı yoksul olanlar	0.0	0.6	0.4	0.8	0.4
Kırsal alan	21.2	27.6	27.2	15.2	8.9
Yoksul olmayanlar	84.9	78.4	65.5	52.2	34.8
Yoksul olanlar	15.1	21.6	34.5	47.8	65.2
onun içinde aşırı yoksul olanlar	0.1	0.0	1.2	3.8	2.5

Каунак: Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018: 25

2017 yılı araştırma sonuçlarına göre üç veya daha fazla çocuğu olan hanelerin yarısında fazlası hem kırsal ve hem de kentsel alanlarda yoksul kategorisine girmektedir. Yoksul olan haneler beş veya daha fazla çocuğu olan (%66.6) hanelerdir. Bu özellik hem kentsel (%73.9) ve hem kırsal alan (%65.2) için aynıdır. Yoksul olmayan hanelerin %87'si sadece 1 tane çocuğa sahipken yoksul olan hanelerde ise 1 tane çocuk sadece % 13.0'ünde vardır.

2.1.3.3. Çocukların Beslenmesi

2017 yılı verilerine göre çocukların beslenme kalitesi 1-17 yaş arası çocuklar için gıda tüketimi kcal 1866.1'dir. Minimum tüketim oranını oluşturan 1920 kcal günlük ihtiyaçtan 53,9 kcal daha düşüktür. 1-3 yaş aralığındaki çocukların kcalorisi alımı, söz konusu yaş grubunun günlük minimum tüketim normundan 375 kcal düşüktür. Yağ ve protein gibi önemli unsurların tüketimi, belirlenen günlük normdan 14 ve 19 gram azdır.

Çocukların beslenmelerini analiz ederken Z-skor (Z-скор) yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntem çocuğun kilo (kg) ve boy oranına endekslidir. Bu oran çocuk boyuna olan kilo standardından ikiden fazla standart sapmanın altında olan çocuklar yetersiz beslenmiş olarak sınıflandırılmaktadır. 1-11 yaş arası çocukların %6.8'i yetersiz beslendiği belirlenmiştir. Bu yaş arasındaki kız çocukların yetersiz beslenme oranı (%8.1) daha yüksektir. Okul öncesi 1-6 yaş arasındaki çocukların %7.2'si, 7-10 yaş arası kız çocukların %8.2'si ve 7-11 yaş arası erkek çocukların %4.9'u yeterli düzeyde beslenmemektedir (Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018: 25).

Tablo 2.22.Çocukların yaş ve cinsiyetine göre düşük kilolu çocukların oranı, 2017
(karşılık gelen yaştaki toplam çocuk sayısının yüzdesi olarak)

Z-skor <-2 (kilo boyuna)	Toplam	Kız çocuklar	Erkek çocuklar
Toplam	6.8	5.6	8.2
1-6 yaş arası	7.2	6.3	8.1
1 yaş	9.9	8.6	11.1
2 yaş	8.5	5.8	11.0
3 yaş	10.9	11.4	10.4
4 yaş	5.6	6.2	5.0
5 yaş	4.0	2.9	5.1
6 yaş	6.8	5.6	8.1
Kız çocukları 7-10 yaş, erkek çocuklar 7-11 yaş arası	6.4	4.9	8.2

Каунак: Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018: 26

Çocukların yaş ve cinsiyetine göre de beslenme yetersizliğinde farklılıklar vardır. 2017 yılında yetersiz kilo oranı kız çocuklarında %8.2'yi, erkek çocuklarında %5.6'yı göstermektedir. 1 yaşındaki kız çocukların %11.1'i ve üç yaşındaki erkek çocukların %11.4'ü aşırı zayıf kategorisine girmektedir.

Tablo 2.23.Bölgelere göre düşük kilolu çocukların oranı, 2017
(karşılık gelen yaştaki toplam çocuk sayısının yüzdesi olarak)

	Z-skor <-2 (kilo boyuna)	
	1-6 yaş arası	7-10(kız), 7-11(erkek)
Batken	10.1	10.8
Calal Abad	9.1	6.3
İsık Göl	5.9	3.6
Narın	11.9	11.2
Oş	5.6	4.8
Talas	2.8	2.6
Çüy	6.2	7.9
Bişkek şehri	2.9	5.5
Oş şehri	7.5	4.7

Каунак: Уровень Жизни Населения Кыргызской Республики 2013-2017, 2018: 26

Ülkede yetersiz beslenen çocukların dağılımı bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Yeterince beslenemeyen okul öncesi çocuklar Narın, Batken, Calal Abad bölgelerinde daha yüksek oranda görülmektedir. 2018 yılında 0-17 yaş grubu arasındaki çocuklar için asgari geçim 4 070.82 somu oluşturmaktadır.

2.1.3.4. Eğitim Açısından Yoksulluk

Eğitim açısından yoksulluğu belirleyecek gösterge olarak okuma-yazma düzeyi ve eğitimsizlik düzeyi esas alınır.

Tablo 2.24.Devlet bütçesinden eğitime yapılan harcamalar

	2013	2014	2015	2016	2017
Devlet bütçesinden eğitime yaptığı harcamalar, milyon som	24 089.7	25 915.4	29 995.0	36 299.3	37 387.9
GSYH' nin %	6.9	6.5	7.0	7.6	7.2
Toplam devlet bütçesi harcamalarına %	23.1	21.4	22.3	24.0	22.5

Каунак: Кыргыз Республикасындагы билим берүү жана илим 2013-2017, 2018:32

Tabloda görüldüğü üzere eğitime giden devlet bütçe harcamaları 2013-2017 yıllar aralığında 1.6 kat artmıştır. Bununla beraber eğitime giden harcamaların GSYH payı 2016 yılında %7.6'dan 2017 yılında %7.2'e gerilemiştir. Bu oran 2013 yılına göre %0.3 artmıştır. Eğitime yapılan giderlerin yapısı: okul öncesi eğitim için %13.5, orta okul için (1-11 sınıf) %56.1, yüksek mesleki eğitim için %12.8 ve diğer giderler için %17.6'yı oluşturmaktadır.

**Tablo 2.25.Nüfusun yerleşim yerine göre eğitim düzeyi
(7-24 yaş arasındaki nüfus sayısına göre yüzdeler olarak)**

	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018
Kırgızistan genelinde	70,4	70,8	72,6	75,2	76,0
Kentlerde	111,6	117,4	120,6	120,7	119,8
Köylerde	52,4	51,2	52,9	56,5	57,7

Каунак: Кыргыз Республикасындагы билим берүү жана илим 2013-2017, 2018: 34.

Kırgızistan'da 7-24 yaş aralığındaki nüfusun %76'sı eğitim almıştır, köylerde bu oran %57.7'yi göstermektedir. Bu yaş arasındaki eğitim alan erkek çocukların oranı %74.9, kız çocukların oranı %77.1'i oluşturmaktadır.

Ülkede okul öncesi eğitim kurumlarının sayısı 1390'dır. 1-6 yaş arasındaki çocukların %23'ten fazlası eğitim almaktadır (187 100 çocuk). Kentlerde okul öncesi eğitime (%34.2) katılım köylere göre (%17.9) 2 kat daha yüksektir. 2017-2018 eğitim döneminde 11-15 yaş arası çocukların %97'si orta okulda (5-9sınıf) eğitim görmektedir. 10-11 sınıfta okuyan çocukların eğitime katılımı %55'i , özellikle erkek çocuklarda %50'yi oluşturmaktadır. Bunun sebebi maddi durumdur. Erkenden meslek sahibi olmak zorunda olan gençlerin sayısının artmasıyla ilgilidir. Çocuklar mesleki okula, orta mesleki okullarına ya da pazar piyasasına hızlı erişimi sağlayacak olan kısa süreli kurslara gitmektedirler. Genel olarak ülkede 1-11 sınıf arasında eğitim alan çocuk oranı

%98.8'dir (Кыргыз Республикасындагы билим берүү жана илим 2013-2017, 2018: 35, 36, 38)

Tablo 2.26. 7-17 Yaş grup arasında okula gitmeyen çocukların sayısı
(öğretim yıl başındaki araştırmaya göre, kişi)

	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018
Okula gitmeyen çocukların sayısı	2 901	2 623	2 226	2 576	2 613
onun içindeki sebepler:					
Maddi zorluklar	99	186	129	174	246
Ebeveyni istemeyenler	64	10	35	35	46
Gerekli belgelerin yokluğu (doğum belgesi, kayıt)	8	1	11	9	-
Ailevi koşullar	236	658	307	481	540
Okumak istemeyenler	115	110	79	38	39
Evsiz aileler	24	12	17	13	20
Eğitim dilini bilmeyenler (mülteciler)	9	1	2	-	1
Evli, hamile, ebeveyn olanlar	4	6	-	-	-
Çalışanlar	1 021	189	149	445	417
Ulaşım eksikliği (okul evden uzak olanlar)	2	3	-	2	-
Mevsimlik işler (tarla işleri, hayvancılık)	23	33	177	6	3
Sınıfa yaşı uyumayanlar	2	9	2	1	1
Hastalığından dolayı	89	115	38	75	47
Sağlık sorunu olan çocuklar (engelliler)	1 205	1 290	1 280	1 297	1 253

Kaynak: Кыргыз Республикасындагы билим берүү жана илим 2013-2017, 2018: 95.

Ülkede halen eğitim almayan çocukların belirli bir oranda mevcuttur. 2017-2018 yılı eğitim-öğretim başında eğitim kurumlarında okula gitmeyen çocukların sayısı 2613'tür, bu oran 2013-2014 eğitim-öğretim yılına göre %10 düşmüştür. Bu durum 2015-2016 eğitim-öğretim yılında %17 yükselmiştir. Okumayan çocukların çoğunun kırsal alanda yaşadığını belirtmek gerekir ki okula gitmeyen çocukların genel sayısının %72'sini oluşturmaktadır.

Okula gitmeyen çocukların yaş gruplarına bakılacak olursa 7-10 yaş arası %25.5 (639), 11-15 yaş arası %36.1 (944), 16-17 yaş arası %39.4'ü (1034) oluşturmaktadır. Okula gitmeme nedenleri olarak sorunu olan çocukların (engelli) sayısı 1 253'tür. Bunun içinde %66'sı zihinsel gelişim eksikliği, %26'sı bedensel gelişim eksikliği olan çocuklardan oluşmaktadır. Tıbbi ve pedagojik komisyonun sonuçlarının temelinde okuyamayacak çocukların sayısı ise 482'dir. Sağlık dışında, maddi zorluklar, eğitim kurumlarında çocuk eğitim maliyetinin artması, bazı çocukların okumak istememesi,

uzak yerlerden çocukların okula götürülmemesi ve mevsimlik tarımsal çalışmaların sebep olduğu belirlenmiştir. Okula gitmeyen çocukların temel sebeplerin başında %20.7 ile koşullar (540 çocuk), %16 ile çalışan çocuklar (417), %9 ile maddi zorluklar (246 çocuk) geldiği anlaşılmaktadır. Okumak istemeyen çocuklar ve çocuklarını okutmak istemeyen ebeveynler dikkati çekmektedir. Böyle izlenime genellikle kırsal alanlarda da karşılaşılmaktadır. Kırgızistan'da genel eğitim (1-9sınıf, 7-15 yaş) alan çocukların oranı 2017-2018 yılında %100'ü, ilköğretime giden çocukların (1-5sınıf) oranı %97.3'ü oluşturmasına rağmen çocukların okula gitmemesi belirgin bir gösterge olmaktadır (Кыргыз Республикасындагы билим берүү жана илим 2013-2017, 2018: 91,92 93).

2.2. Kırgızistan'da Yoksullukla Mücadele Stratejileri

Günümüzde yoksullukla mücadele etmek ve halkın refah seviyesini yükseltmek, hükümetin sosyal politikasında izlediği önemli amaçlarından birisidir. Bu amaca ulaşmak için bir çok program kabul edildi ve bu günümüzde de devam etmektedir. Kırgızistan'da yoksulluk çalışmaları ilk olarak 11 Ocak 1998 yılında Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kararıyla "Аракет" (Araket) (1998-2005) adlı ulusal bir program kabul edilmiştir. Ancak finansal kaynakların yetersizliğinden dolayı program hayata geçememiştir. Programın temel noktaları aşağıda gösterilmektedir:

"Araket" Ulusal Programı, yoksullukla mücadele çalışmaları 1998-2000 yılları ve 2001-2005 yılları arasında dönemsel olarak veya kısa ve orta vadeli olarak gerçekleştirilecekti. Kısa vadede ulusal ekonominin istikrarını ve büyümesini sağlamak bunun neticesi olarak asıl sorun olan yoksulluğun yaygınlaşmasını önlemek ve keskin biçimde azaltmak olacaktı. Genel olarak yoksulluğun azaltılması orta vadede (2005 yılına kadar) beklenmekteydi. Ekonomik büyümenin hissedilmesiyle birlikte bunun sonucundan yoksullar başta olmak üzere nüfusun tüm kesimleri yararlanacaktı.

Bu programda yoksulluğu azaltmanın yolları ve önlemleri şunlardır:

1. Sosyal açıdan savunmasız gruplar için yoksulluğu azaltmanın temel önlemleri.

Bunun içinde:

- *Emekliler. Devlet emeklilik sigorta sistemi.* Emekliler arasında yoksulluğu önlemenin yolu olarak; ortalama emekli maaşlarını sürekli artırmak ve eşitlemek, emekli maaşlarını hesaplamada endeksli bir

yaklaşım, emekli maaşların zamanında ödenmesi. Yoksulluğu önleme araçlarından biri devlet sosyal sigorta sistemidir. Sosyo-profesyonel riskler, yaşlılık başlangıcı veya diğer sigorta vakasıyla (engellilik, geçici sakatlık, işsizlik, ölüm) çalışamayan ülkedeki nüfusun önemli bir bölümünü kapsar.

- *Çocuklara ve çalışamayan (engelli) vatandaşlara sosyal koruma. Ulusal düzeyde sosyal koruma önlemleri. Devlet yardım (posobiya) sistemi.* Çocuklar ve çalışamayan vatandaşlar için yoksulluktan koruma sistemi, düşük gelirli aileler ve vatandaşlar için devlet yardım sistemidir. Minimum sosyal koruma seviyesini sağlamak için yeni bir sosyal standart geliştirilmiştir – bu garantili minimum gelirin hesaplanmış bir göstergesidir. Bunun temelinde ihtiyaçlar, sosyal yardımlar ve devlet yardımlarının büyüklüğü belirlenecektir.
- *Yoksulluğa karşı korunma mekanizması olarak ihtiyaçlara göre sosyal yardımların hedeflere ulaşmasını sağlamak.* Etkili yardım ihtiyaç sahiplerinin adreslerinin tespitine bağlıdır. Bu sosyal koruma ihtiyacının daha doğru belirlenmesini sağlar, sosyal yardım alanlar arasından daha varlıklı aileleri dışarda tutar ve yardımı en muhtaç olanlara dağıtılmasına odaklandırır. Bununla beraber sosyal koruma düzeyi artar.

2. Çalışabilir nüfusun yoksulluğunu azaltma önlemleri. Bunun içinde;

- *İstihdam ve işgücü piyasası.* Yoksulluğu azaltmanın temel yolu istihdam ve girişimciliğin temel gelir kaynağı haline gelmesi ve vatandaşların etkili iş gücü faaliyetleri için teşviklerin yaratılmasıdır.

İlk aşamada yoksulluğun artışını engellemek ve aşırı yoksulluğun ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Bunun için (2000 yılına kadar) belirlenen planlar:

- Yaşam standartları ve yoksulluk izlencesini geliştirmek, gelir muhasebesini geliştirmek ve düzeltmek
- Asgari devlet sosyal standartlarını ve garantilerini belirlemek ve ilgili yasal çerçeveyi tamamlamak; ülkenin ekonomik potansiyeli arttıkça bunların büyüme olasılığını belirtmek

- Ücret dengesizliklerin düzeltilmesi için önlemler almak, ücret asgari düzeyini ve kamu çalışanlarının maaşını arttırmak
- Ücretlerin, emekli maaşlarının ve ödeneklerin ödenmesindeki gecikmeleri ortadan kaldırmak ve önüne geçmek
- Mevcut fayda (yarar) ve tazminat sistemini düzenlemek, sosyal güvence hedeflerini geliştirmek amacıyla bütçe kaynaklarının yeniden dağıtım kaynaklarını bulmak
- Sosyal yardımları finanse eden bütçe dışı kaynak kullanımını arttırmak
- Toplu konut reform programını geliştirmek
- İhtiyaç temelli ödenekler sistemini düzenlemek
- Sosyal ortaklık ve sosyal diyalog için koşullar oluşturmak
- Küçük ve orta işletmeleri desteklemek ve işsizlikten serbest mesleğe geçiş önlemlerini geliştirmek ve uygulamak
- Mevcut mevzuatı gözden geçirmek ve yenisini geliştirmek, pozitif olarak işverenlere odaklanmak ve işletme sayısını arttırmak, yabancı ve yerli yatırımcıları çekmek için yatırım ortamını iyileştirmek
- Enformel sektörü araştırmak ve entegrasyon stratejisi geliştirmek

İkinci aşamadaki hedef (2005 yılına kadar) yoksul nüfus oranını iki katına azaltmaktır. İkinci aşamadaki temel hedefler şunlardır:

- Maaş, emekli aylıkları, sosyal yardımların asgari tüketici bütçesinin en az yarısına kadar asgari devlet garantilerinin yükseltilmesi
- Vergi reformunun tamamlanması
- Toplu-tasarruf temelinde büyük ölçekli sosyal sigorta reformunun uygulanması
- Enformel sektörün formel ekonomiye büyük ölçekli entegrasyonu

Üçüncü aşamada (2015 yılına kadar) toplam nüfusun % 10'una kadar yoksulluğun azaltılması beklenmiştir. Bunun için ekonomik gelişmenin sonuçlarını adil bir şekilde dağıtılmasını sağlayacak sosyal reformların gerçek etkisini beklemek lazım. Bu süreçte, tüm geliştirilmiş sosyal koruma, etkin sosyal sigorta sistemi programları aktif olmalıdır. Artan ekonomik potansiyel, en önemli sosyal garantileri asgari tüketici bütçesi seviyesine getirmeyi sağlayacaktır. Böylece, nüfusun en düşük gelirli kesimlerinin bile yaşam standardı, bir kişinin normal fizyolojik ve sosyal aktivitesi için yeterli olan asgari tüketici sepetini sağlayacaktır. Ekonominin insan ihtiyaçlarının daha

etkin bir şekilde karşılanmasına doğru yönlendirilmesi güçlendirilecek, tüm vatandaşların potansiyellerini en üst düzeye çıkarmasını sağlayacak şekilde toplumun geniş sosyal entegrasyonu için ön koşulları oluşturulacak. Bu aşamada nüfusun çoğunluğunun maddi durumunda ve insanların yaşam kalitesini karakterize eden bütün sosyal göstergeler kompleksinde önemli bir gelişme olacaktır (Национальная программа преодоления бедности).

Топыекун Gelişme Temelleri Programı:

2000 yılının Eylül ayında 191 BM üye ülkeleri arasında Kırgızistan dahil Binyıl Bildirgesi'ni imzalamıştır. Binyıl Bildirgesi çerçevesinde 2015 yılına kadar yapılacak olan 8 tane Binyıl Kalkınma Hedefleri Belirlenmiştir. Aslında Binyıl Kalkınma Hedefleri kapsamlı şekilde yoksulluğun azaltılmasına yöneliktir. 2001 yılı Mayıs ayında Kırgızistan'ın uzun vadeli kalkınma belgesi olan 2001-2010 Топыекун Gelişme Temelleri (Өнүктүрүүнүн Комплекстүү Негиздери) programı geliştirmiş ve kabul edilmiştir. Bu belge Kırgızistan'ın uzun vadeli kalkınma belgesini oluşturmaktadır ve belge on yıl içerisindeki ülkenin gelişme vizyonunu yansıtmaktadır. Kırgızistan TGT (ӨКН) programını kabul eden 13 ülkeden biridir. TGT'nin (ӨКН) genel ulusal amacı özgürlük, insan onuru ve herkes için fırsat eşitliği ilkelerinin önceliği altında Kırgızistan'ın ekonomik, siyasi ve sosyal refahını sağlamaktır. TGT'nin (ӨКН) stratejisi öncelikli olarak ülkedeki iki problemi, diğer deyişle yoksulluk problemi ve dış borç problemlerini çözmeye yöneliktir. Etkili ve şeffaf kamu yönetimi, koruma ve insani gelişimi sağlayan adil bir toplum, istikrarlı ekonomik büyüme ortak hedefin üç ana bileşenidir.

Etkili Ve Şeffaf Kamu Yönetimi:

- Demokratik ve açık hükümet sistemi
- Bağımsız, adil ve yetkin yargı sistemi
- Profesyonel, etkin, sorumlu kamu hizmetleri
- Demokratik kurumlar

Koruma ve İnsani Gelişimi Sağlayan Adil Bir Toplum:

- Yoksulluğu ortadan kaldırma veya önemli ölçüde azaltma

- Hedefli ve etkin sosyal koruma sistemini geliştirme
- Genel işsizlik oranını azaltma
- Sağlık, eğitim hizmetlerinin mevcudiyetini sağlama
- Bilim ve kültürü geliştirme

İstikrarlı Ekonomik Büyüme:

- Özel girişim ilkelerini esas alan piyasa ekonomisini geliştirme
- Piyasa sektörünün ve etkili makroekonomik yönetim sistemlerinin oluşturulması
- Etkili finansal sistemin oluşturulması
- Reel ekonominin öncelikli sektörlerinin aktif gelişimi (Комплексная основа развития Кыргызской Республики 2001).

2003 yılı Şubat ayında Kırgızistan hükümet yetkilileri, sivil toplum ve uluslararası ortaklarla birlikte 2003-2005 yıllar için Yoksulluğu Azaltmanın Milli Stratejisini (YAMS) (Жакырчылыкты Кыскартуунун Улуттук Стратегиясы) geliştirmiştir. YAMS, Топуекун Gelişme Temelleri 2001-2010 (ӨКН) hayata geçirmenin ilk aşaması olarak kabul edilmiştir ve insan gelişimi ve yoksulluğun azaltılmasını hedefleyen aktif ekonomi, sosyal ve politik reformları uygulama hükümetin 2003-2005 yıllar aralığındaki orta vadeli programı olarak kabul görmüştür.

YAMS'ın önceliklerini tanımlamayan anahtar göstergeler hane araştırma verileridir. Karşılaştırılabilirliklerini sağlamak için, kişi başına düşen harcamaların değerlendirilmesi esas alınarak yoksulluk düzeyi ve profili analiz sonuçları kullanılmıştır. 1999 yılında yoksulluk düzeyi %55.3'ü ve aşırı yoksulluk düzeyi %23'ü oluşturmuştur. TGT (ӨКН) programı hedefe ulaştığında ülkede yoksulluk düzeyinin 2000 yılında %52'den 2010'da %26.5'e gerilemesi beklenmiştir.

Yoksulluğu Azaltmanın Milli Stratejisi çerçevesinde tüm toplumun çıkarlarını gözetken üç önemli hedef belirlenmiştir.

1. Ekonomik büyümeyi teşvik etme ve istihdamı artırma
2. Sosyal koruma ve insani gelişim verimliliğini artırma
3. Kamu yönetiminin iyileştirilmesi ve kurumsal imkanları oluşturma

YAMS'ın özelliği tüm mevcut potansiyeli, ülkenin tüm kaynaklarını tek bir hedefe odaklama çabasıdır. O da yukarıda gösterilen gelişmelerin her birinde bütüncül bir etkiyle yoksulluğun azaltılmasıdır (Стратегии развития Кыргызстана).

24 Mart 2005 yılında ülkedeki sosyo-politik değişimler ve dönüşümlerden sonra halk yeni hükümetten ülkenin gelişimi için yeni umutlar ve beklentiler içine girmiştir. Bu sebepten dolayı ve 2003-2005 yılları için hesaplanmış olan Yoksulluğu Azaltmanın Milli Stratejisinin uygulanmasının tamamlanması için Ülke Kalkınma Stratejisi (Өлкөнү өнүктүрүү стратегиясы) geliştirilmiştir.

Ülke Kalkınma Stratejisi (ÜKS1), Kırgızistan'ın orta vadeli vizyonunu yansıtan 2007-2010 yıllar için ülkenin gelişme ve etkinliğinin temel yönlerini belirleyen en önemli belgedir. ÜKS'in genel amacı, sürdürülebilir ekonomik büyüme ile vatandaşların yaşam düzeyini ve kalitesini artırma, tam istihdam koşulları yaratma, yüksek ve istikrarlı gelir, çok çeşitli sosyal hizmetlerin erişilebilirliği ve sağlıklı bir ortamda yüksek yaşam standartlarını sürdürmedir. YAMS'ın uygulanması sürecinde bazı alanlarda reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu makroekonomik istikrarı ve %5 düzeyindeki ortalama yıllık ekonomik büyümeyi sağlamıştır, halkın reel gelirleri artmıştır, bazı göstergelere göre sağlık ve eğitim sektörlerinde hizmetler gelişmiş ve bu da genel olarak yoksulluk düzeyinin % 52'den % 44'e kadar düşmesine imkan sağlamıştır. 2005 yılındaki olaylar son bir kaç yıl içinde eksikleri ortaya çıkarmıştır. Bunların başın da ülkenin siyasi sisteminin zayıflaması, kamu kurumlarında rüşvetlerin artması, eşitlik konularında belirgin gerileme yaşanmış, kadınların, çocukların, engellilerin ve nüfusun diğer savunmasız gruplarının durumu kötüleşmiştir. Yoksulluk düzeyinin azalmasına rağmen halkın çoğunluğunun yaşam düzeyi düşük kalmaktadır. Büyük ölçekteki emek göçü yüksek düzeydeki işsizliğin kanıtı olmuştur.

Bu bağlamda mevcut durumu göz önünde bulundurarak ve mevcut engellerin üstesinden gelmeyi amaçlayan yeni ve etkili bir devlet kalkınma stratejisi geliştirmeye ve uygulamaya ihtiyaç duyulmuştur. Devam eden dönüşümler dört öncelikli alana odaklanan geniş bir reform yelpazesini ortaya çıkarmıştır:

1. Ekonomik potansiyeli arttırmak
2. Rüşvetle mücadele etmek

3. Sosyal odaklı gelişim
4. Çevre güvenliğini sağlamak

YAMS'ın uygulanması çerçevesinde reformları bundan sonra da devam ettirmek için, ana odak olarak üç temel alan üzerinde durulmuştur:

1. Ekonomik büyümeyi arttırmak ve iş alanlarını yaratma
2. Sosyal koruma hedefi ve insani gelişme etkinliğini artırma
3. Yönetimin, kamu sektörü, kurumsal ve insan kapasitesinin etkinliğini geliştirme (Анализ текущего положения; Стратегия развития страны 2006–2010).

Kırgızistan kalkınma sürecini, sürdürülebilir insani gelişme prizmasıyla kapsamlı bir şekilde ele almaktadır diğer bir deyişle merkezi ve nihai hedefi insandır. Böyle bir gelişme, yoksulluğun üstesinden gelmeye, vatandaşların yaşam düzeyini ve kalitesini arttırmaya, elverişli bir ortam yaratmaya, toplumu bütünleştirmeye, halkın kültürel ve ahlaki değerlerini korumaya ve geliştirmeye, insan haklarını korumaya ve cinsiyet eşitliğini sağlamaya, etkili demokratik yönetime odaklanmıştır.

Ülke Kalkınma Stratejisi (ÜKS2) 2009-2011, Kırgızistan'ın kalkınmasına dair stratejik bir vizyon sunan belgedir ve 2007-2010 Ülke Kalkınma Stratejisinin (ÜKS1) güncellenmiş versiyonudur. Bu belgenin hazırlanmasında genel olarak ÜKS 1'in geliştirilmesinde kullanılan aynı metodolojik yaklaşımlar kullanılmıştır. Bununla birlikte, bu stratejinin gelişim metodolojisinde önemli bir yenilik, zorlukların ve risklerin değerlendirilmesi ve yanıtlanmasıyla ülkenin 2009-2011 kalkınma modelinin oluşturulmasıdır. 2009-2011 Ülke Kalkınma Stratejisinin temel ilkeleri şunlardır:

1. Toplumun pekiştirilmesi
2. Ülkedeki olumlu farklı eğilimleri sürdürme
3. Kaynakların mobilizasyonu
4. Entelektüel, güç ve ahlaki fırsatlar birliği
5. Ülkenin stratejik gelişme öncelikleri üzerindeki nitel değişikliklerdeki sonuçlara odaklanma

ÜKS 2 deki görevleri yerine getirmek üzere bir takım eylem ve önlemler belirlenmiştir:

- İç kaynakların kullanımı ve yabancı yatırımcıyı çekme üzerine etkili kombinasyon
- Çalışma verimliliği ve enerji verimliliğini artırarak üretimi yoğunlaştırma
- Vasıflı personelleri hazırlama
- Maliye politikalarını basitleştirme ve bürokrasisizleştirme
- Kalite standartlarının uygulanması ve kullanılmasıyla sosyal alanda kamu hizmetlerinde reform yapma
- Devlet yönetim kalitesini artırma
- Ülkenin kalkınmasının bölgesel olarak çeşitlendirilmesi

2009-2011 dönemindeki yeni ekonomik ve sosyal politikanın stratejik hedefleri aşağıdaki gibidir:

1. GSYİH büyümesi
2. Enflasyon oranı
3. Ekonominin enerji tüketimi
4. Çalışma verimliliği
5. Reel parasal gelir düzeyi
6. Yaşam süresi

Bu stratejinin ÜKS1'den temel farklılıkları şunlardır:

- Strateji uygulanmasının sonuçlarını izlemek için görevler, önlemler (eylemler), kaynaklar ve izleme indikatörleri arasında daha belirgin bir ilişki kurulması
- Zorlukların ve risklerin tam ölçekli analizi ve değerlendirilmesi
- Yargı sistemi ve kolluk kuvvetlerin reformu dahil devlet yönetimin etkinliğini arttırma, politikalar geliştirme (О Стратегии Развития Страны на 2009-2011 гг.; Процедуры и форматы формирования СРС-2)

Kırgızistan donar ülkelerden ve uluslararası kuruluşlardan önemli destek alarak ülkedeki durumu iyileştirmek için bir çok girişimde bulunmuştur. (Топыкун Гелиşме Темелери 2001, Yoksulluğu Azaltmanın Milli Stratejisi 2003, Yeni Ekonomi Politikası 2009, birçok sektörel gelişim programları vs.). Fakat ülkenin ilk iki cumhurbaşkanı döneminde kamu yönetiminin yetersizliği, rüşvet ve belirli devlet yapılarının kriminalleşme sinden dolayı ülkenin kalkınması için yeterince olumlu itici güç sağlanamamış ve büyük ölçüde belirlenen hedefler gerçekleştirilmemiştir.

Uluslararası araştırmalara göre 2009 yılında Kırgızistan BDT(SNG) lkelerindeki en yoksul ülke olmuştur. Söz konusu yıllarda halkın %32'si yoksulluk sınırında, bunun %76'sı köylerde yaşayanlardır. İşsizlik düzeyi resmi verilere göre %8, gayri resmi olarak ise %14-16'yı gösteriyordu.

Bir lke halk tarafından desteklenen net belirlenmiş hedefler olmadan gelişemez, bir toplum halkın çoğunluğuyla paylaştığı değerleri olmadan istikrarlı olamaz. Kırgızistan o dönemde ülkenin kalkınmasının asıl yönünü gösteren, geleceğin ortak vizyonunu yansıtan stratejiye ihtiyaçı vardır. Bu bağlamda Kırgızistan'ın Sürdürülebilir Kalkınma Ulusal Konseyi ülkenin geleceği ile ilgili vizyonunu ortaya koyarak hükümetin değişmesi durumunda bile devam etmesi gereken faaliyetlerin ana yönlerini ve önceliklerini belirlemiştir. Beş yıllık Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi ülkenin siyasi sistemini yeni biçiminde geliştiren ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal kalkınmasının ana yönlerini belirleyen ilk devlet belgesidir.

Kırgızistan'ın uzun vadeli stratejik vizyonu, gelişmiş ülkeler arasına giren güçlü ve bağımsız devlet olması, insanların yaşaması için rahat olan çok dilli ve samimi iç ortam, özgürlük ve güvenlik hakların korunmasının sağlanması, hukukun üstünlüğü, yüksek eğitim seviyesi, sağlıklı evre, sosyal istikrar, müreffeh bir ülke olarak uluslararası imajı, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve yatırımcılar için yüksek ekicilik. İlerideki beş yıl içerisinde (2013-2017 döneminde) Kırgızistan istikrarlı bir siyasi sistem, dinamik ekonomi ve nüfusun giderek artan gelirleriyle demokratik bir devlet olma yolunda ilerlemektedir. Bu hedefleri yerine getirmek için Kırgızistan'da 2013-2017 "Турктуу нктрнн улуттук стратегиясы" (Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi) geliştirilmiştir.

Bu stratejiden beklentiler 2012 yılında 69 yaş olan nüfusun ortalama yaşam süresinin 2017'de 73 yaşa kadar yükselmesidir. Beş yıl içerisinde 350 binden fazla ek iş yaratılması planlanmıştır, bu ise her ailede en az bir çalışan olması gerektiği anlamına gelmektedir. Aynı zamanda ekonomide ortalama ücret 2017 yılına kadar 11.5 bin som'dan 26 bin som'a kadar çıkması beklenmektedir. Yoksulluk düzeyi ise %37'den 2017 yılına kadar %25'e veya %12'ye kadar azalması öngörülmektedir. Beş yıllık kalkınma stratejisi ilk kez toplum ve tüm devlet kurumları tarafından ortak kabul

görmüştür. (Кыргыз Республикасын туруктуу өнүктүрүү боюнча Улуттук кеңеш 2013-2017-жылдардын).

3.3. Kırgızistan’da Eğitim Çalışanlarının Yoksulluğu

Ülkede eğitim sistemi; okul öncesi eğitim (kreş, anaokul), okullarda eğitim (okullar, lise, gimnaziya), okul dışı eğitim (okul dışı kuruluşlar), ilk mesleki eğitim (mesleki liseler ve okullar), orta mesleki eğitim (kolejler, mesleki ve teknik eğitim), yüksek öğrenim (enstitüler, akademiler, üniversiteler, konservatuvarlar), yüksek öğrenimden sonraki mesleki eğitim (yüksek lisans, doktora), yetişkinler için ek eğitim (bunun içinde personelleri yeniden hazırlamak ve profesyonel yeteneklerinin geliştirilmesi).

Tablo 2.27.Eğitim kurumlarının ve eğitimcilerin sayısı 2018

	Kurumların sayısı	Eğitimcilerin sayısı
Okul öncesi eğitim	1325	7 149
Genel eğitim (1-11 sınıf)	2139	74 519
1-4 sınıf	101	-
1-9 sınıf	169	-
1-11 sınıf	1852	-
özel ihtiyaçları olan çocuklar için	17	500
İlk mesleki eğitim	98	3 164
Orta mesleki eğitim	114	6 189
Yüksek eğitim	34	10 139

Каунак: Билим берүү уюмдарынын түрлөрү жана менчик формалары боюнча саны; Уюмдардын менчик формалары боюнча тарбиячылардын жана мугалимдердин саны <http://stat.kg/kg/statistics/obrazovanie/>, Erişim: 14.04.2019.

Tablo 2.28.Eğitim sektörlerindeki öğretmenlerin ortalama maaş gelirleri 2017
(Kırgızistan Cumhuriyeti Merkez Bankası döviz kuruna göre hesaplanmıştır)

	Som	ABD Doları (69,48)
Eğitim (genel olarak)	11 095	159,68
Devlet	10 872	156,47
Özel	14 481	208,41
İlk mesleki eğitim	11 636	167,47
Devlet	11 000	158,31
Özel	12 283	176,78
Orta mesleki eğitim	10 537	151,65
Devlet	10 517	151,36
Özel	11 171	160,78
Yüksek eğitim	17 052	245,42
Devlet	15 898	228,81
Özel	25 249	363,39
Çalışanların ücret düzeyinin, ekonomide ortalama nominal ücret düzeyine	70.8%	

olan oranı (%)		
İlk mesleki eğitim	74.3%	
Orta mesleki eğitim	67.2%	
Yüksek eğitim	108.8%	

Каунак: Кыргыз Республикасында мектеп мугалимдеринин социалдык абалы жана статусу, 2018: 25,26

2018 yılında Kırgızistan'da ortalama maaş 16 218 somdur. Ulusal İstatistik Komitesi'nin verilerine göre asgari geçim 4792.54 somudur, bunun 3115.15'somu gıda sepetini oluşturmaktadır. Kırgızistan'da en çok kazanan alanlar finans sektörü 36 209som, elektrik, gaz vs. 30 995som, bilgi ve iletişim sektörü 32 260 som. En az kazananlar devlet çalışanlarıdır (byudjetniki): Eğitim 11 379 som, Tarım ve ormancılık 10 461 som, sağlık ve sosyal koruma 10 198 som, sanat ve eğlence 8 702 som (Экономикалык ишмердиктин түрлөрү боюнча эмгек акы).

2014 yılında genel eğitim (1-11sınıf) sisteminde çalışan öğretmenleri desteklemek amacıyla “Жаш мугалимдер депозити” (Genç öğretmenler mevduatı) programı bütçedeki kaynak yetersizliğinden dolayı durdurulmuştur. Bugün gelinen noktada genç öğretmenlerin okullarda kalarak çalışması için devlet tarafından hiçbir sosyal garanti söz konusu değildir. 2001 yılında ise “Мугалимдин статусу жөнүндө” (Öğretmenler Statüsü) kanunu kabul edilmiştir. Bu kanun, öğretmenlerin çalışmasına ve sosyal konumuna, toplumdaki statüsüyle ilgili ilişkileri düzenlemeyi içermektedir. Bu yasada konutu olmayan öğretmenlere arsa verilmesi, her öğretmenin her yıl ücretsiz ve düzenli olarak sağlık kontrolünden geçmesi, ev inşaatına faizsiz kredilerin verilmesi, yerel yönetim tarafından maaşlara ek ödemelerin yapılması vs. garantiler üzerinde durulmuştur. Fakat uygulamada öğretmenler bu yöndeki sosyal himayeye sahip değildir. Mevcut sosyal himaye 200 som ile sınırlanmakla beraber bundan sadece maaşı 5000 som'dan düşük olanlar sadece elektrik için yardım olarak almaktadırlar (Кыргыз Республикасында мектеп мугалимдеринин социалдык абалы, 2018: 5).

Hükümet 2011 yılından beri okul öğretmenlerinin maaşlarına iki defa zam yapmıştır:

19 Ocak 2011 tarihinde eğitim ile ilgili olarak “Айрым категорияларына эмгек акы төлөөнүн жаңы шарттарын киргизүү жөнүндө” (Bazı kategorilere maaş ödemelerinde yeni koşulların kabulü) №18 hükmü kabul edilmiştir. Bu hüküm çerçevesinde öğretmenlerin maaş hesaplama mekanizması değişmiştir. Birleşik

tariflendirme diğer ifadeyle 18 saatlik çalışma fes edilerek her bir öğretmenin vermiş olduğu ders yüküne göre cretlendirme hesaplanmaktadır. Bu yeni sisteme göre öğretmenlerin her bir saati için kolej düzeyi mezunları için 40 som, lisans mezunları için 45 som, yüksek lisans mezunları için 50 som ödenmeye başlanmıştır.

9 Temmuz ve 11 Eylülde 2015 tarihlerinde «Кыргыз Республикасынын кмтнн айрым чечимдерине згртлрд жана толуктоолорду киргиз жннд» (Кыргыз Cumhuriyeti hkmetinin bazı kararlarını değiştirme ve düzeltmeleri yарма) №473 ve №628 hükümler kabul edilmiştir. Bu hükmün esasında öğretmenlerin maaşı ikinci defa yükseltilmiştir. Kolej düzeyi mezunları için 60 som, lisans mezunları için 67,5 som, yüksek lisans mezunları için 75 som, ilk okul öğretmenleri için saatine 81 som ödenmektedir. şu anda öğretmenler mevcut olan hesaplama sistemine göre maaş ücretlerini almaktadır (Кыргыз Республикасында мектеп мугалимдеринин социалдык абалы, 2018:5-6).

Maliye Bakanlığı verilerine göre 2017 yılında ülke bütçesinden ğretmen maaşlarına 14 441 600 som tahsil edilmiştir. Bu denek beş yıl öncesine göre 3,7 kat daha fazladır. Fakat bazı öğretmenler çıkarılan hüküm uyarınca hesaplama sistemine göre öğretmenlerin maaşlarında ciddi bir farkın olmadığını belirtmişleridir. Bunun sebebi ilki öğretmenler önceki gibi tam zamanlı olarak çalışmamaktadır ve aynı ders yükleri daha fazla öğretmene verilmeye başlanmıştır. İkincisi 2011 yılında ğretmen kategorisi ortadan kaldırılarak yüksek, birinci ve ikinci kategoriler için verilen para kesilmiştir. nc olarak bayram günlerine denk gelen ders saat ücretleri kesintiye uğramıştır. Bu sebeple bazı öğretmenler maaşlarında herhangi bir iyileşme hissetmediklerini bildirmişlerdir. Aynı zamanda bazı öğretmenler 2011 yılından beri maaşlarına 3000-4000 bin som eklendiğini belirtmişlerdir (Кыргыз Республикасында мектеп мугалимдеринин социалдык абалы, 2018:6).

Öğretmen maaşları birçok faktörlere bağlıdır. 2011 yılında hükümetin yeni cretlendirme konusundaki kararı uyarınca maaş miktarını belirleyen kesin koşullar tanımlanmıştır. Her şeyden önce maaşın miktarı öğretmenin yüküne ve öğretmenin çalıştığı yerin diğer faktörlere bağlıdır. Yüksek dağlı bölgelerde ek ödeme olabilir mesela, genç uzmanlara iş tecrübesi için maaşlarına ekleme yapılabilir. İstatistik

verilere göre Bişkek şehrindeki öğretmenlerin ortalama maaşı 13 800 somdur. Bişkek şehrinde okulun farklı türleri vardır gimnaziya, okul-lise (гимназия, школа-лицей) vd. bu tür okullar için %15- %20 arasında ek ödeme yapılmaktadır.

Öğretmenlerde ne kadar çok ders yükü olursa, o kadar fazla maaşlarına yansımaktadır. Fakat maaşlara eklenen ek ödemeler bulunmaktadır. Ek ödemelerin listesi:

- Kırsal alanlarda çalışan öğretmenler için 1000 som
- Dağlık ve uzak yerleşim yerlere 25 Temmuz 1997 tarihli 377 no.lu “Кыргыз Республикасынын тоолуу жана алыскы аймактарында жашаган жана иштеген жарандарга мамлекет тарабынан түрткү берүү жөнүндө” (Кыргыз Cumhuriyetinin dağlık ve uzak yerleşim yerlerinde yaşayan ve çalışan vatandaşların devlet tarafından desteklenmesi) yönündeki karar uyarında katsayısına göre ek ödeme yapılır.
- İş tecrübesi için: 5 yıldan fazla olanlara %10, 10 yıldan fazla olanlara %20, 15 yıldan fazla olanlara %30
- Gimnaziya’da ders verenlere % 15 ve lisede ders verenlere %20
- Bilimsel unvan ve derecesi olanlar: bilimsel olarak en üst seviyede olan bilim insanı için 600 som, doktora öğrencisi 300 som
- Кыргыз sınıflara Rus dili ve edebiyatı dersi verenlere %15 ve Rus sınıflara Кыргыз dili ve edebiyatı dersi verenlere %15
- “Эл мугалими” (Halk öğretmeni) namı için her ay 5000 som (Ülkede halk öğretmeni olan yüksek namını alan sadece 25 öğretmen vardır), “Кыргыз Республикасынын эмгек сиңирген мугалими” (Кыргыз Cumhuriyetinin şeref öğretmeni) namı için her ay 2500 som.
- Derse hazırlık için haftasına 6 saatin ücreti
- Sınıf danışmanlığı için 600 som’dan 800 som’a kadar
- Teşvik fonundan dönemsel olarak bir defaya mahsus %10 verilebilir (Кыргыз Республикасында мектеп мугалимдеринин социалдык абалы, 2018:16).

İş tecrübesi 5 yıla ulaşmayan, dağlık reyonlara girmeyen yerlerde çalışan genç öğretmenlerin maaşı 5000-6000 som’dur. Maaşın %20’si sosyal fona ve vergilerden sonra 4000-5000soma düşmektedir. Şu anda iş tecrübesi az öğretmenlerin maaşı 2000-

3000som'dur (Кыргыз Республикасында мектеп мугалимдеринин социалдык абалы, 2018: 5).

Öğretmen maaşlarıyla ilgili olarak Kırgızistan'ın muhtelif bölgelerinde görev yapan öğretmenlerin farklı kanaatte oldukları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Batken Bölgesi Kadamcay reyonu Kudaykul Satarov Orta Okulu müdürü: *Ben hem derslere giriyorum ve hem müdürlük yapıyorum. Buna rağmen aldığım ücret 10000'dur. Bizde ortalama maaş 6000-7000 somdur. Bizim okulda en az maaşı genç öğretmen alıyor, bunların maaşı 3000 somdur* (Кыргыз Республикасында мектеп мугалимдеринин социалдык абалы, 2018: 13).

Isık Göl Bölgesi Karakol şehrindeki Toktogul Satılganov lisesinde çalışan halk öğretmeni 20 saat ders yükü, 15 yıllık iş tecrübesine %30 ek ödeme yapılmasıyla beraber maaşı 11 967 somdur. Ücretlerinden yapılan kesintilerden sonra (sosyal fon, vergi, sendika) 9854 som alır. Buna halk öğretmeni ödemesi 5000 som eklendiğinde ücreti 14 854 somu oluşturur (Кыргыз Республикасында мектеп мугалимдеринин социалдык абалы, 2018: 12).

Oş şehrindeki Cetigen lisesi müdürü: lisede çalışanların en yüksek maaşı 12000 somdur, Bunlar ilk okul öğrencilerine ders verenlerdir. Bu maaş diğer aya kadar yetmiyor, maaş alınca borçlarına veriyorlar ve ay sonunu bekliyorlar. Maaş günlük yeme-içme ve diğer ufak tefek giderlerinin dışına çıkmıyor. Öğretmenlerin maaşına 2011 yıldan sonra 4000 som eklenmiştir. Daha öncesinde 8000 somdu. Şimdi 12000 som almaktadırlar. Ama yine de geçinmeye yetmiyor (Кыргыз Республикасында мектеп мугалимдеринин социалдык абалы, 2018: 10).

Batken bölgesinin Kıştut köyünün öğretmeni: bazıları 4000-5000som, bazıları 12000 soma kadar maaş alırlar, bununla köyde hayvan bakarak hayat sürdürülebilir. Bu maaşla gelişimi sağlamak zordur. Bizim birçok tecrübeli öğretmenlerimiz diğer ülkeye çalışmaya gidiyorlar. Onların gitmesi çocukların kaliteli eğitim almasına etki verir (Токтоназарова, 2017).

Cumgal reyonu Kızart köyünün okul müdürü bizim okulda en çok maaş 17-18 bin somdur. Bu da dağlık reyonlara maaşın %50'si eklendikten sonraki miktardır. Bizim

buradaki öğretmenlere dağlık yerleşim yeri diye %50 ek ödeme yapılıyor. Köyümüz deniz seviyesinden 2300 metre yüksekliktedir. Çok maaş alanların sayısı az, onlar iş tecrübesine sahip 20 saat ders yükü ile çalışanlardır. Kalan öğretmenlerin maaşı 10000 som civarındadır (Кыргыз Республикасында мектеп мугалимдеринин социалдык абалы, 2018: 10).

Yukarıda öğretmenlerle yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere her ne kadar yoksulluğun azaltılması için devletin bağımsızlık sonrası çeşitli kurum ve kuruluşlarla ortak hazırlamış olduğu yoksulluk stratejileri olsa da gerçek anlamda yaşam kalitesini arttırmaktan ve yoksulluğu minimize etmekten uzak görüldüğü aşıkardır. Buna en güzel örnek eğitimcilere zaman içinde yapılan zamların hayatın akışı içinde yetersiz kalması delil teşkil etmektedir.

III. BÖLÜM

EĞİTİM SEKTÖRÜNDE ÇALIŞANLARIN SOSYO-EKONOMİK DURUMU

3.1. Eğitimcilerle İlişkin Genel Bilgiler

Tablo 3.1.Eğitimcilerin cinsiyetlerine göre dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Kadın	465	76,2	76,2
Erkek	145	23,8	23,8
Toplam	610	100,0	100,0

Araştırmaya katılan kamuda eğitim sektöründe çalışanları %76,2 ile kadınlar, %23,8 ile erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Eğitim sektöründe kadınların erkeklere nazaran daha yoğun çalıştığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.2.Eğitimcilerin yaş kategorisine göre dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
-35	248	40,7	40,7
36-50	259	42,5	42,5
51 ve üzeri	103	16,9	16,9
Toplam	610	100,0	100,0

Eğitimcileri genç, orta ve yetişkin yaş grubu olarak ayırdığımızda çalışmaya katılanların % 40,7'si 35 yaşa kadarki geç kuşak, %42,5'i 36-50 yaş arasındaki orta kuşak, %16,9'u ise 51 ve üzeri yetişkin yaş kategorisinde bulunmaktadır.

Tablo 3.3.Eğitimcilerin medeni durumuna göre dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Evli	458	75,1	75,1
Bekar	99	16,2	16,2
Boşanmış	31	5,1	5,1
Dul	22	3,6	3,6
Toplam	610	100,0	100,0

Araştırmaya katılan eğitimciler %75,1 ile evliler, %16,2 ile bekarlar, %5,1 ile boşanmışlar, %3,6 ile dullardan oluşmaktadır.

Tablo 3.4.Eğitimcilerin doğum yerine göre dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Çüy	167	27,4	27,4
Oş	47	7,7	7,7
Calal Abad	75	12,3	12,3
Isık Göl	100	16,4	16,4
Narın	118	19,3	19,3
Batken	26	4,3	4,3
Talas	70	11,5	11,5
Diğer	7	1,1	1,1
Toplam	610	100,0	100,0

Bişkek, hem Sovyetler döneminde hem bağımsızlık döneminde Kırgızistan'ın başkenti konumunda olan önemli bir şehirdir. Bu da Kırgızistan'ın farklı bölgelerinden gelen insanlara çalışma imkanı ve fırsatlar sunar. Eğitim sektöründe çalışanlar için de durum hemen hemen aynıdır. Nitekim Kırgızistan'ın farklı bölgelerinden Bişkek'e gelerek eğitim sektöründe çalışanlara rastlamak mümkündür. Bu bağlamda çalışmaya katılan eğitimcilerin doğum yerinin %27,4 ile Çüy aynı zamanda Bişkek'in bağlı olduğu bölge, %19,3 ile Narın, %16,4 ile Isık Göl, %12,3 ile Calal Abad, %11,5 ile Talas, %7,7 ile Oş, % 4,3 ile Batken, % 1,1 ile diğer (Sovyetler döneminde başka ülkede doğanlar) yanıt verdikleri görülmektedir.

Bilindiği üzere Bişkek Birinci May, Lenin, Sverdlovskiy, Oktyabrskiy reyonlarından teşkil olmaktadır. Eğitimcilerin yarısı yaşadığı yer olarak bahsi geçen reyonları belirtmektedirler. Diğer yarısı ise şehir merkezinden uzak mevcut reyonların yakınlarındaki yerleşim yerlerinde ve köylerde ikamet etmektedirler. Bunların başlıcaları: Ak Col, Ak Ordo, Ak Örgö, Akbosogo, Ala Arça, Ala Too, Alamedin, Arça Beşik, Baytik, Dordoy, Isık Ata, Kant, Kara Çıgaç, Kök Car, Kızıl Asker, Sokuluk, Çon Arık, Lebedinovka vs.

Yerleşim yerleri bazı merkezdeki reyonlara bağlı olmasına rağmen hizmet alma ve yaşam kalitesi itibarıyla merkez dışı yerleşimlerle aynı özellikleri barındırdığı için merkez dışı olarak değerlendirilmiştir (Ak Ordo, Kara, Çıgaç, Akbosogo, Ak Örgö Çon Arık vb.). Yerleşim yeri özellikleri göz önünde bulundurulduğunda oransal anlamda

merkez ve merkez dışında yaşayan eğitimcilerin hane gelirleri arasında fazla bir fark bulunmadığı söylenebilir.

Bişkek'te yaşadığı süre aralığını tespit etmek amacıyla katılımcılara bu şehirde kaç yıldan bu yana yaşadığı sorulmuştur. Katılımcılar ortalama 20 yıl 6 aydır Bişkek'te ikamet etmektedir. Bu süre 1 yıldan 64 yıla kadar değişmektedir.

Tablo 3.5.Eğitimcilerin sektör dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdellik
Kreş	55	9,0	9,0
Okul	249	40,8	40,8
Üniversite	306	50,2	50,2
Toplam	610	100,0	100,0

Eğitimciler sektör bazında üç kategoride değerlendirilmektedir. Bunlar kreş, okul ve üniversitedir. Bu doğrultuda çalışmada kreşte çalışan 55 eğitimci (% 9,0), 249 öğretmen (% 40,8), 306 öğretim elemanı (%50,2) ile anket uygulaması yapılmıştır.

Anket uygulaması yapılan kurumlar şunlardır: Üniversiteler: Yusuf Balasagun Kırgız Milli Üniversitesi, İ. Arabayev Kırgız Devlet Üniversitesi, K. Karasayev Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi, İ. Razzakov Kırgız Devleti Teknik Üniversitesi, İ. Ahunbayev Kırgız Devleti Tıp Akademisi, N. İsanov Kırgız Devleti İnşaat, Ulaştırma ve Mimarlık Üniversitesi, K. İ. Skryabin Kırgız Milli Tarım Üniversitesi, Kırgızistan Uluslararası Üniversitesi, Kırgız Devleti Beden Eğitimi ve Spor Akademisi, B. Beyşenaliyeva Kırgız Devleti Kültürü ve Sanat Üniversitesi; Okullar: 4, 8, 9, 21, 33, 35, 37, 48, 54, 63, 69, 71, 79, 80, 91, 93 nolu okullar; Kreşler: 31, 51, 79 135, 162, 185, nolu kreşler.

Mevcut bulgular bahsi geçen kurumlarda yapılan araştırmaya göre şekillenmiştir.

Eğitimdeki kamu çalışanlarının eğitimci, öğretmen, öğretim elemanı dışında rektör yardımcısı, dekan, bölüm başkanı, müdür, profesör, doçent, uzman, laborant, asistan olarak da görev yaptıkları anlaşılır. Eğitimciler çalıştığı kurum ortalaması 9 yıl 2 aydır. Bu kurumlarda çalışan eğitimcilerin en yükseği 48 yıldır aynı kurumda çalışırken

henüz 3 aydır mevcut kurumda çalıştığını belirten çalışanlara da rastlanabilir. Kurumda çalışma durumu 2-10 yıl aralığında yoğunlaşmaktadır.

Tablo 3.6.Eğitimcilerin eşlerinin çalışma durumu

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Eşi olmayanlar	151	24,8	24,8
Evet	341	55,9	55,9
Hayır	118	19,3	19,3
Toplam	610	100,0	100,0

Kırgızistan'da gerek erkeklerin gerekse kadınların iş hayatına faal olarak katılımı söz konusudur. Özellikle kadınların bu konuda erkeklerden daha ileri seviyede oldukları söylenebilir. Bu anlamda eğitimcilerin hayat koşulları, sosyo-ekonomik durumu, aldıkları maaş zaman zaman ek iş yapmalarına neden olabilmektedir. Dahası evde çalışmaya elverişli kişilerin ev ekonomisine katkı sağlamak amacıyla çalışmak zorunda kaldıklarına tanık olunmaktadır. Katılımcılara eşinin çalışıp çalışmadığı sorulduğunda eşi olmayanlar dışında (151 kişi %24,8 bunlar bekar, boşanmış ve dullar) evet diyenlerin %55,9'u, hayır diyenler ise %19,3'ü teşkil etmektedir. Eşi olmayanlar dikkate alınmadığında eğitimcilerin eşlerinin 4/3'ü çalışma hayatına katılmaktadır. Eşlerin öğretmen başta olmak üzere esnaf, doktor, mühendis, eczacı, memur, mühendis, avukat, ekonomist, elektrikçi, gazeteci, muhasebeci, asker, bankacı, aşçı, terzi, hemşire, polis, müteahhit, mimar, marangoz, tesisatçı, satıcı, işçi, teknisyen, iş adamı, teknisyen, usta, tasarımcı vs. olduğu görülmektedir.

Hanehalkı şüphesiz aralarında herhangi bir aile bağı bulsun veya bulunmasın, ortak evi ya da aynı evin bölümünde hayat süren bir tencereden yiyen gelir ve giderleri ayırmayan dahası aynı evde yaşayan halkın hizmet ve idaresine dahil olan bir veya birkaç kişinin teşkil ettiği topluluktur. Bu anlamda hanedeki kişi sayısı gerek hane yapısının belirlenmesinde gerekse ev ekonomisine katkıda önemli konumdur. Katılımcıların hanedeki çalışan oranı 2,28'dir. Bu da evde yaşayanların yarısının çalışma hayatı içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Hanede çalışan kişi sayısı minimum 1 kişiden maksimum 7 kişiden oluşmaktadır. Hanedeki kişi sayısının ağırlık merkezi 2-3 aralığında bulunmaktadır.

Tablo 3.7.Ek gelir getiren iş dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Evet	110	18,0	18,0
Hayır	500	82,0	82,0
Toplam	610	100,0	100,0

Hayat pahalılığı ve ekonomik sıkıntı, aylığın yetersizliği gibi sebeplerle geçinmekte zorlanan kişilerin başvurduğu yöntemlerden birisi şüphesiz ek gelir getiren işlerdir. Bu kimi zaman kendi meslek ve branşı ile alakalı olurken kimi zaman beceri ve kabiliyetine göre şekillenmektedir. Öncelikli olarak burada kişinin gereksinimlerini sağlayacak parayı kazanması esastır. Katılımcılara bu yönde yöneltilen soruya %18,0'i (110 kişi) ek bir işte çalıştığını belirtirken %82,0'si (510 kişi) ek işte çalışmadığı yanıtını vermiştir. Bu bakımdan eğitimcilerin 5/1'i ek işte çalıştığı anlaşılmaktadır. %18,0'lik dilim içerisinde yer alan %4,1'lik kesim kendi alanında çalışırken geriye kalanlar şoför, girişimci, işletmeci, satıcı, kuaför, terzi, pazarlamacı vs. meslek kollarında çalışmaktadır.

Çalışmaya katılan eğitimciler arasında bekarlar dikkate alınmadığında (%16,2) çocuk ortalamasının 2,1 olduğu görülmektedir. Hanedeki çocuk sayısı minimum 1 kişiden maksimum 7 kişiden oluşmaktadır. Hanedeki çocuk sayısının ağırlık merkezi 2-3 aralığında olduğu anlaşılmaktadır. Kırgızistan'ın kırsal kesimlerinde çoğunlukla geniş aileler hüküm sürerken özellikle şehirlerde bilhassa Bişkek'te çekirdek aile yapısının mevcut olduğundan bahsedilebilir. Katılımcıların bu bakımdan 4,47 ortalama ile çekirdek aile hüviyetine sahip olduğu söylenebilir. Hanede yaşayan kişi sayısı minimum 1 kişi bunlar mesleğe yeni dahil olmuş ve devlet lojmanlarında yaşayan eğitimcilerdir. Maksimum ise 14 kişide oluşmakla birlikte hanedeki kişi sayısının ağırlıklı olarak 3-5 aralığında seyrettiği anlaşılmaktadır.

Tablo 3.8.Cinsiyete göre ek gelir getiren iş durumu

Göstergeler		Evet	Hayır	Toplam
Kadın	Sayı	70	395	465
	%	15,1	84,9	100,0
Erkek	Sayı	40	105	145
	%	27,6	72,4	100,0
Toplam	Sayı	110	500	610
	%	18,0	82,0	100,0

Katılımcıların hayat koşullarının pahalılığı ve maddi yetersizliklerden dolayı ek gelir getiren farklı işlerde çalıştığı görülmektedir. Ek gelir getiren işlerde çalışma oranının kadınlara kıyasla erkeklerde daha yüksek olduğu tespit edilmektedir (erkek % 27,6; kadın %15,1). Yukarıda bahsedildiği üzere bu durum erkeklerin kadınlara göre daha gelir durumunun daha yüksek olduğuyla ilişkilendirilebilir. Erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla ek gelir getiren işlerde çalışması doğrudan gelir durumlarına yansımaktadır.

3.2. Eğitimcilerin Maddi Göstergeleri

Ekonomik Göstergeler:

Haneye giren gelir hanedeki ekonomik durumu yansıtan en önemli aynadır. Katılımcı eğitimcilerin ortalama aylık geliri 28 620 som'dur. Minimum 5 000 som olan hane gelirinin maksimum değeri 150 000 somdur. Ortalama hanede kişi sayısının 4,47 olduğu göz önünde bulundurulacak olursa kişi başına ayda 6 402 som düşmektedir. Dünya Bankası 2018 verilerine göre dünyada aşırı yoksulluk günlük 1.9\$ olarak belirlenmiştir. Kırgızistan'da ise günlük 1.9\$ yaşayanlar nüfusun %1.4'nü oluşturmaktadır. Uluslararası yoksulluk sınırı (asgari tüketim düzeyi) günlük 3.2\$ olarak hesaplanmıştır (World Bank, 2018). Kırgızistan 2.26\$ ile uluslararası yoksulluk sınırı altında yaşadığı görülmektedir. Bu oran mevcut katılımcı eğitimciler arasında 3.09\$'dur. Buna rağmen eğitimciler uluslararası yoksulluk sınırında yer almaktadır. Her ne kadar katılımcılar hanede ortalama 28 620 som gelire sahip olsa da geçimlerini ortalama 20 480 som ile sağlamaktadır. Aylık ortalama geçim miktarı minimum değeri 4000 som iken maksimum 90 000 somu oluşturmaktadır.

Üniversite'de çalışanların ortalama aylık hane geliri 29 228 somdur. Okulda çalışanların ortalama hane geliri 28 179 som. Kreşlerde çalışanların ortalama hane geliri 27 163 somdur.

Üniversite çalışanı eğitimciler ayda geçimi ortalama 20 670 somla sağlar. Okul çalışanı eğitimciler ayda geçimini ortalama 20 420 som ile temin ederken kreş çalışanları 19 760 somla hayatını ikame eder.

Tablo 3.9. Mahallenin gelir durumuna göre eğitimcilerin kendisini konumlandırması

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Onlardan daha iyi	36	5,9	5,9
Onlardan iyi	67	11,0	11,0
Onlarla aynı düzeyde	428	70,2	70,2
Onlardan kötü	51	8,4	8,4
Onlardan daha kötü	28	4,6	4,6
Toplam	610	100,0	100,0

Eğitimciler ekonomik anlamda çevresindekiler ve mahalledekilerle kendisini nasıl mukayese etmekte ve konumlandırmaktadır. Bu durum hem eğitimcilerin ekonomik durumunu ortaya koyması açısından hem de eğitimcilerin yaşadığı yerin ekonomik durumunu yansıtması bakımından önemlidir. Bu ekonomik göstergeler çerçevesinde eğitimcilerin mahalledeki insanlarla hayat standardını karşılaştırdığında 5'lik ölçeğe göre 2,94 ile ortalamanın altında gözükmektedir. % 72,2'lik kesim onlarla aynı düzeyde olduğunu belirtirken %16,9'u olumlu yönde % 13 olumsuz yönde kanaat bildirmiştir.

Tablo 3.10. Yaşa göre eğitimcilerin çevresindekilerin durumuyla kendi gelirini konumlandırması

Göstergeler		Onlardan daha iyi	Onlardan iyi	Onlarla aynı düzeyde	Onlardan kötü	Onlardan daha kötü	Toplam
-35 yaşa kadar Genç kuşak	Sayı	13	15	186	19	15	248
	%	5,2	6,0	75,0	7,7	6,0	100,0
36-50 yaş Orta kuşak	Sayı	14	37	180	18	10	259
	%	5,4	14,3	69,5	6,9	3,9	100,0
51 ve üzeri yaş İleri kuşak	Sayı	9	15	62	14	3	103
	%	8,7	14,6	60,2	13,6	2,9	100,0
Toplam	Sayı	36	67	428	51	28	610
	%	5,9	11,0	70,2	8,4	4,6	100,0

Katılımcıların yaş kuşaklarına göre kendi geliriyle çevresindekilerin durumu karşılaştırıldığında ileri kuşağın diğer kuşaklara nazaran durumunun daha iyi olduğu söylenebilir (ileri kuşak %23,3; orta kuşak % 19,7; genç kuşak %11,2). Özellikle genç kuşağın büyük oranda çevresindekilerle aynı düzeyde gelir durumuna sahip olduğu anlaşılır (genç kuşak %75,0; orta kuşak 69,5; ileri kuşak %60,2). Bu durum genç kuşağın gelirinden memnun olmadığı ve dış ülkelere göç eğilimiyle doğrudan yansıtan unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet özellikleri dikkate alındığında kadınların gelir durumunun erkeklerden kötü olduğu görülmektedir (kadın %13,8, erkek %10,4),

bu anlamda erkeklerin durumu kadınlardan iyidir denebilir (erkek % 17,2; kadın %16,7). Her iki durumda da kadın ve erkeklerin çevresindekilerle arasındaki gelir durumlarının fazla olmadığı ileri sürülebilir.

Tablo 3.11.Kazanılan paranın kullanım yerlerine göre dağılımı

	Sayı	%	Çok seçenekli cevaplandırma %
Gıda	513	31,4%	84,4%
Sağlık	255	15,6%	41,9%
Kira	170	10,4%	28,0%
Giyim kuşam	330	20,2%	54,3%
Eğitim	196	12,0%	32,2%
Ev eşyası	161	9,9%	26,5%
Diğer	7	,4%	1,2%
Toplam	1632	100,0%	268,4%

Özellikle eğitimcilerin kazandıkları parayı nerelere sarf ettiği sorusu öncelikli merak alanı içerisinde. Bu bağlamda eğitimciler kazandıkları paraları kendi içinde sırasıyla gıda (%31,6), giyim kuşam (%20,3), sağlık (%15,7), eğitim (%12,1) kira (%10,5), ev eşyası (%9,9) amaçlı kullandıklarını belirtmişlerdir. Çok seçenekli bakıldığında ise katılımcıların %84,4'ü gıda derken bunu sırasıyla %54,3 ile giyim kuşam, % 41,9 ile sağlık ve diğerleri takip etmiştir. Kazanılan paraların temel ihtiyaçlar arasında gıdaya harcadığı söylenebilir.

Tablo 3.12.Yaşa göre kazanılan paranın kullanım yerleri (çok seçenekli)

Göstergeler	Gıda	Sağlık	Kira	Giyim kuşam	Eğitim	Ev eşyası	Başka	Toplam	
-35 yaşa kadar Genç kuşak	Sayı	200	92	80	144	74	69	5	248
	%	80,6	37,1	32,3	58,1	29,8	27,8%	2,0	
36-50 yaş Orta kuşak	Sayı	222	106	69	140	101	67	2	258
	%	86,0	41,1	26,7	54,3	39,1	26,0	,8	
51 ve üzeri yaş İleri kuşak	Sayı	91	57	21	46	21	25	0	102
	%	89,2	55,9	20,6	45,1	20,6	24,5	,0	
Toplam	Sayı	513	255	170	330	196	161	7	608
	%	84,4	41,9	28,0	54,3	32,2	26,5	1,2	100,0

Yaş özelliklerine bakıldığında kuşaklar arası doğrusal bir süreç göze çarpmaktadır. Burada kazanılan paranın kullanım şeklindeki ve nereye harcadığına ilişkin öncelikleri yaş çerçevesinde görmek mümkündür. İleri kuşak diğer kuşaklara

nazaran gıdaya daha çok harcama yapmaktadır (ileri kuşak % 89,2; orta kuşak %86,0; genç kuşak %80,6). Genç kuşak ve orta kuşağın gıdadan sonra kazanılan parayı giyim kuşama yatırırken (genç kuşak %58,1; orta kuşak 54,3; ileri kuşak % 45,1), ileri kuşak sağlığa harcamaktadır (ileri kuşak %55,9; orta kuşak 41,1; genç kuşak %37,1). Genç kuşağın diğer kuşaklara nazaran ev kirası verme oranı daha yüksektir (genç kuşak % 32,3; orta kuşak % 26,7; ileri kuşak % 20,6), genç kuşaklar arasında daha az ev sahibi olanlar mevcuttur. Ev eşyasına harcama yapma noktasında da genç kuşağın ilk sırada yer aldığı anlaşılmaktadır (genç kuşak %27,8; orta kuşak % 26,0; ileri kuşak % 24,5), Kırgızistan'da çocuk sahibi olma yaşı dikkate alındığında orta kuşağın kazanılan parayı eğitime yatıran kesim olarak ilk sırada bulunduğu görülür. Özellikle 35'e kadarki yaş aralığında bulunan genç kuşağın çocuğunun küçük olması veya okula gidiyorsa da fazla gideri olmayacağı, kendi eğitimine harcama yaptığı söylenebilir. 36-50 yaş aralığında bulunan orta kuşağın çocuklarının yükseköğretim çağında olması söz konusudur. Her ne kadar çocuklarının yükseköğretime gitme durumu bulunsa da 51 ve üzeri yaş aralığındaki ileri kuşak arasında ise eğitime harcanan ücret daha düşüktür (orta kuşak %39,1; genç %29,8; ileri kuşak % 20,6).

Tablo 3.13. Gelirlerin ileriye dönük tasarruf yapılmasına ilişkin dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Her zaman	259	42,5	42,5
Bazen	290	47,5	47,5
Hicbir zaman	61	10,0	10,0
Toplam	610	100,0	100,0

Tasarruf her şeyden önce bir şeyi istediği gibi kullanma yetkisi, kullanımı olarak ifade edilse de ekonomik anlamda bakıldığında tutum, para biriktirme ve artırım olarak kullanılmaktadır. Halk dilinde bireylerin belli bir varlığı istedikleri gibi kullanma yetkisi tasarruf diye algılanırken; ekonomik anlamda tasarruf, harcanabilecek gelir üzerinden harcama yapmayıp ilerleyen dönemlerde gerek yatırım gerekse de tüketim amaçlı kullanmak üzere biriktirme anlamına gelmektedir (Kıyılar ve Acar, 2012: 41). Katılımcıların hanede ortalama 28 620 som gelire sahip olduğu ve ortalama 20 480 som ile hayatını sürdürdüğünden yukarıda bahsedilmişti. Mevcut tablodan da anlaşılacağı üzere hane geliri ve gideri arasında 8 140 som tasarruf gözükmektedir. Gelir gider

dengeyi farklı olduğu için mevcut hanedeki tasarrufu durumu katılımcılara sorulduğunda % 47,5'i (290 kişi) bazen, %42,5'i (259 kişi) her zaman tasarruf yaptığını belirtirken %10,0'u (610 kişi) hiçbir zaman ileriye dönük maaşından tasarruf yapmadığını bildirmiştir. Bu da hanede %90 oranında isteğe bağlı tasarruf ortaya koymaktadır.

Tablo 3.14. Zorda kaldığında yapılan kısıtlamalara göre dağılımı

	Sayı	%
Elektrik kullanımı	217	35,6
Su kullanımı	61	10,0
Isınma	99	16,2
Ulaşım	164	26,9
Cep telefonu	112	18,4
Ev eşyaları	220	36,1
Giysi	392	64,3
Gıda	91	14,9

Katılımcıların zorda kaldığı durumlarda bir takım ihtiyaçlarında kısıtlamaya gittiği anlaşılmaktadır. Mevcut kısıtlamaların başında %64,3 ile giysi gelirken, bunu sırasıyla %36,1 ile ev eşyaları, %35,6 ile elektrik kullanımı, %26,9 ile ulaşım, %18,4 ile cep telefonu, %16,2 ile ısınma, %14,9 ile gıda, %10,0 ile su kullanımı gelmektedir. Eğitimcilerin diğer ihtiyaçlara kıyasla su, gıda ve ısınma ihtiyacında fazla kısıtlamaya gitmediği ifade edilebilir. Bu durum ekonomik olmakla birlikte tasarruf olarak da değerlendirilebilir. Temel ihtiyaçlar olan gıda ve ısınma yerine biraz daha olmasa da olur denilebilecek gereksinimlerde kısıtlama gidildiği görülmektedir.

Tablo 3.15. Yerleşim özelliklerine göre zorda kaldığında yapılan kısıtlamalar (çok seçenekli)

Göstergeler	Elektrik kullanımı	Su kullanımı	Isınma	Ulaşım	Cep telefonu	Ev eşyaları	Giysi	Gıda	Toplam	
Merkez	Sayı	107	27	41	80	57	102	199	55	298
	%	35,9	9,1	13,8	26,8	19,1	34,2	66,8	18,5	
Merkez dışı	Sayı	56	9	18	34	29	57	98	14	160
	%	35,0	5,6	11,2%	21,2	18,1	35,6	61,2	8,8	
Toplam	Sayı	163	36	59	114	86	159	297	69	458
	%	35,6	7,9	12,9	24,9	18,8	34,7	64,8	15,1	100,0

Yerleşim yeri özelliklerine bakıldığında zorda kaldığı durumlarda merkez dışındakilere kıyasla merkezde yaşayan katılımcıların daha çok kısıtlama yoluna başvurduğu gözükmeyle birlikte bazı göstergeler dışında kısıtlamaların oranlarının

birbirine yakın olduğundan bahsedilebilir. Zorda kalındığında yapılan kısıtlama bağlamında farkın en fazla olduğu gösterge ulaşım (merkez % 26,8; merkez dışı %21,2), giysi (merkez %66,8; merkez dışı % 61,2), gıda (merkez % 18,5; merkez dışı % 8,8)dir. Her üç göstergede de merkez, merkez dışında yaşayanlara göre daha fazla kısıtlamaya gitmektedir. Elektrik ve cep telefonu kullanımında oranlar birbirine yakındır.

Tablo 3.16.Borç para alma durumunda başvuru alan kişilere göre dağılımı

	Sayı	%	Çok seçenekli cevaplandırma %
Aile (anne-baba, kaynata-kaynana, çocuklar)	319	30,0%	53,9%
Yakın akrabalar	228	21,4%	38,5%
Arkadaş ve dostlarıma	193	18,1%	32,6%
Komşularıma	30	2,8%	5,1%
Tefeci	91	8,5%	15,4%
Faiz alıyorum	52	4,9%	8,8%
Bankadan kredi alıyorum	152	14,3%	25,7%
Toplam	1065	100,0%	179,9%

İnsanlarda ihtiyaç hasıl olması halinde başvurduğu kimseler vardır. Bunlar kimi zaman, anne baba, kimi zaman yakın akraba, arkadaş ve komşudur. Özellikle insanların birbirine güveni kalmadığı ve itimat etmediği dönemde karşılıklı kimi zaman banka, kimi zaman tefeci gibi resmi veya gayri resmî yapılar çıkmıştır. İhtiyacın giderilmesi amacıyla dayanışma ve yardımlaşma yanında borç alıp verme de öncelik arasında yer alır. Kırgız toplumunda pek çok dayanışma ve yardımlaşma örneği mevcut (aşar vs.) olmakla birlikte geri verilmek üzere alınan ya da herhangi bir nedenle ödenmesi gerekli olan para, mal ya da benzeri şeyler de verilebilir. Bu bağlamla katılımcıların borç alma durumu ortaya çıktığında öncelikli olarak %53,9 oranla ailesine (anne-baba, kaynata-kaynana, çocuklar) müracaat ettiği anlaşılmaktadır. Bunu %38,5 ile yakın akrabalar, %32,6 ile arkadaş ve dostlar takip etmektedir. Bununla birlikte bankadan kredi alanların oranı (%25,7) azımsanmayacak seviyededir. Her şeye rağmen toplumda aile, akrabalık ve arkadaşlık hukuku borç verilmesi bakımından halen canlı ve ilk başvuru alan kimseler olarak yerini muhafaza etmektedir.

Mülkiyet göstergeleri

Konut:

Malum olduğu üzere konut sorunu yoksulluk sorunuyla yakından ilişkilidir. Kırgızistan'da şu ana kadar ciddi anlamda kamu çalışanları, yoksullar ve dar gelirliler için bütüncül bir barınma ve kira politikası oluşturulamamıştır.

Bir toplumda her şeyden önce herkesin normal standartlarda bir konuta sahip olabilme ya da yaşayabilme şansı sosyal eşitliğin önemli bir göstergesidir. Bu bakımdan konut veya barınma esas itibarıyla bir hayat tarzı ve ahlak sorunudur.

Rex'e göre konut sınıfları, en değerli yerlerde kendi mülkiyetinde yaşayan insanları; bu evlere konut kredisi yoluyla "sahip olanları"; daha az talep gören yerlerde, konut kredisiyle aldıkları konutlarda yaşayanları; şahsa ait evlerde kirada oturanları ve devlete ait konutlarda kirada oturanları kapsar. Kırgızistan için Rex'in ileri sürmüş olduğu konut sınıflamasının kısmen benzer özellikliler ve farklılıklar taşıdığı iddia edilebilir.

Yaşam kalitesinin önemli bir parçasını konut ve çevresi oluşturur. Yaşam kalitesi, gelir düzeyleri, kültürleri, ahlakları veya iradeleri göz önünde bulundurulmaksızın insanların fiziksel ve sosyal çevrelerinde sağlık ve refah içinde öncelikle yaşamaları için gerekli olan temel gereksinimlerinin karşılanması ve daha sonra da ruhsal ve sosyal gelişimlerinin sağlanmasını içerir (Avcıoğlu, 2002:30-36).

Sağlıklı bir fiziksel çevre ve konut yapısı sosyal çevrenin oluşumuna ve sosyalleşmeye önemli katkılarda bulunur. Dolayısıyla konut, ekonomik bir sorun olmanın ötesinde anlamlar taşımaktadır. Çünkü yetersiz barınma koşulları toplumsal barışı bozabilecek öğeler taşımaktadır. Konutun sayısal yeterliliği kadar onun niteliği ve toplumsal dağılımı da önemlidir. Bu açıdan konut meselesi yoksulluk sorununun anlaşılmasında ve çözümünde hayati bir öneme sahip olduğundan konutu fiziksel sağlık üzerindeki etkilerinin ötesinde ruhsal ve sosyal denge açısından düşünülmelidir (Yaşar, 2010: 58).

Tablo 3.17. Konutun mülkiyet özelliklerine göre dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Kendime ait	397	65,1	65,1
Kira	134	22,0	22,0

Lojman	36	5,9	5,9
Akrabalara ait (ücretsiz)	43	7,0	7,0
Toplam	610	100,0	100,0

Eğitimcilerin konut mülkiyet durumunu tespit etmek amacıyla bir takım sorular geliştirilmiştir. Bunların başında konut mülkiyet özellikleri, konut tipi, konut türü ve konutun oda sayısı gelmektedir. Yukarıdaki göstergede de görüldüğü üzere eğitimcilerin %65,1'i konutun kendisine ait olduğunu belirtmektedir. Araştırmaya katılan 610 eğitimciden 397'sinin kendi evine sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte geriye kalan eğitimcilerin barınma gereksinimi kiracı olarak (134 kişi, %22,0), ücretsiz akrabaların evlerinde (43 kişi, %7,0), devlete ait lojmanlarda (36 kişi, %5,9) giderdikleri anlaşılmaktadır. Devlete ait lojmanlarda genellikle genç ve tek başına yaşayan eğitimciler barınmaktadır. Akraba evlerinin ücretsiz olarak kullanımı sosyal dayanışmanın bir türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun temelinde akrabalık ilişki ve bağının kuvvetli olması muhtemeldir. Konut tipi olarak ise eğitimcilerin %51,8 ile (316 kişi) müstakil, %44,6 ile (272 kişi) apartman dairesi, %2,5 ile (15 kişi) gecekodu, %0,5 ile (3 kişi) baraka ve % 0,7 ile (4 kişi) diğer ev tiplerinde hayat sürdürdükleri görülmektedir. Her ne kadar eğitimcilerin çalıştıkları yerler Bişkek reyonlarında olsa da daha önce de belirtildiği üzere yaşadığı yerlerin yerlerinin ağırlıklı olarak reyon çevreleri ve Çüy bölgesi kırsalındaki yerleşim yerlerinde olması müstakil ev oranını bir hayli yükseltmektedir. Özellikle konut tipi, türü ve oda sayısı yaşam kalitesini ortaya koyması bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Eğitimcilerin yaşamakta oldukları konutun yapı malzemesine bakıldığında % 55,6 ile kerpiçten, %23 ile topraktan (çiyki kış, sokmo) ,%19,0 ile betonarmeden, %2 ile ahşaptan ve %0,5 ile diğeri kullanılarak yapıldığı görülmektedir. Eğitimcilerin yarından fazlasının kepiş kullanılarak yapılan evde yaşadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.18.Konutun oda sayısına göre dağılımı

Oda sayısı	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
1	70	11,5	11,5
2	119	19,5	19,5
3	152	24,9	24,9
4	186	30,5	30,5
5	39	6,4	6,4

6	21	3,4	3,4
7	13	2,1	2,1
8	8	1,3	1,3
9	2	,3	,3
Toplam	610	100,0	100,0

Ekonomik koşulların yetersiz kaldığı toplumlarda çocuklara özel odalar olmamakla birlikte çocuğun kullandığı odalar birden fazla fonksiyona hizmet edebilir. 4,47 hane ortalaması ile çekirdek aile hüviyetine sahip olan Bişkek'teki eğitimcilerin yaşamakta olduğu konutun oda sayısı ele alındığında bir çekirdek ailenin barınacağı için ayrı mekan ve oda kavramı yoktur. Çocuklar ve ebeveynler birlikte yatarlar ya da ailedeki yaşlıların odasında onlarla birlikte kalırlar. Bu konutlarda çocuğun çalışması ve oynaması için özel mekan yoktur. Bununla birlikte çocuk sayısı oda sayısını etkilemektedir. Eğitimcilerin yaşadıkları konutun ortalama oda sayısı 3,2'dir. Bu anlamda oda sayısı ortalaması hane sayısı ortalamasının altında kalmaktadır. Hanedeki kişi başına 0,6 oda düşmektedir. Oda sayısındaki yoğunluk 2-4 aralığındadır.

Özüne zarar vermeksizin, bir yerden bir yere götürülmesi mümkün olmayan, bir değere sahip eşyaya, taşınmaz mal ya da gayrimenkul adı verilir. Arsa, arazi, bina, apartman, işyeri, konut, villa gibi mülkler, taşınmaz olarak ifade edilir. Taşınmazlar, gayrimenkul olarak da adlandırılır. Bu bağlamda eğitimcilerin taşınmaz mal veya sahip oldukları varlıklarını, bu doğrultuda ekonomik durumları tespit etmek amacıyla yöneltilen soruya %40'ı arabası, %30,0'u köyde evi, %26,22'si köyde tarlası, %17,7'si hayvanı, %16,7'si şehirde evi, %8,9'u dükkanı olduğu belirtmiştir. Bu bakımdan her 5 kişiden 2'sinin arabası vardır. Özellikle Narın, Talas ve Celal Abad doğumlu olan eğitimcilerin hayvana sahip olduğu görülmektedir. Özellikle hayvanlarını geldikleri yerde akrabalarının sürülerine katarak baktırdıkları anlaşılmaktadır. Köydeki ev ve tarlalarını hala muhafaza ettikleri söylenebilir.

Tablo 3.19. Ailenin mülkiyet özelliklerine göre dağılımı

	Sayı	%
Köyde ev	183	30,0
Köyde tarla	160	26,2
Şehirde arsa	102	16,7
Dükkan (konteyner, butik, kamok v.s)	54	8,9
Araba	246	40,3
Hayvan	108	17,7

Her ne kadar eğitimcilerin yukarıda belirttikleri mülkiyetleri varsa da ekonomik zorluklar ve geçim derdinden dolayı zaman zaman mevcut mülkiyetlerini satma durumuyla da karşılaştıkları görülmektedir. 1 yıl içinde ekonomik sıkıntılardan dolayı eğitimcilerin %5,6'sı (34 kişi) köydeki evini, % 5,9'u (36kişi) köydeki tarlasını, %3,3'ü (20 kişi) şehirdeki evini, %4,9'u (30 kişi) şehirdeki arsasını, %2,8'si (17 kişi) dükkan vb., %9,2'si (56 kişi) arabasını, %9,7'si (59 kişi) mücevherlerini, %13,8'inin (84 kişi) hayvanlarını satmak durumunda kalmıştır. Özellikle hanelerin yatırım aracı olarak gördükleri hayvan, mücevher ve arabaları sattıkları anlaşılmaktadır.

Tüketim:

Tablo 3.20. Tüketim mallarının özelliklerine göre dağılımı

	Sayı	%
Buzdolabı	535	87,7
Gazlı veya elektrikli fırın	415	68,0
Mikrodalga fırın	283	46,4
Çamaşır makinesi	492	80,7
Bulaşık makinesi	49	8,0
Ütü	552	85,6
Elektrik süpürgesi	408	66,7
Televizyon	500	82,0
Cep telefonu	483	79,2
Uydu/Uluslararası kablolu yayın	167	27,4
Klima	113	18,5
Kablo TV	181	29,7,
Bilgisayar	327	53,6
Özel araba	246	40,3
Yukarıdakilerin hepsi	53	8,7

İnsanlar çeşitli tüketim malları satın almaktadır. Bunlara dayanıklı ve dayanıksız mallar denilmektedir. Dayanıklı tüketim malları genellikle uzun ömürlüdür ve ihtiyaç sahipleri tarafından uzun zaman kullanılabilir. Dayanıklı tüketim malları başında buzdolabı çamaşır bulaşık makinesi, televizyon, mobilya bilgisayar vs. mallar gelmektedir. Ayrıca bu kategoriye otomobil ve elektronik aletleri de eklemek mümkündür. İnsanoğlu üretim ve tüketim faaliyetleri içinde olan bir varlıktır. Tüketim ihtiyaçlarını mal ve hizmetlerle sağlamaktadır. Bu mal ve hizmetlerin miktarı sınırlı olabilmektedir. Bunu etkileyen unsurun başında ekonomik alım gücü ve öncelikli temel ihtiyaçların geldiği söylenebilir. Katılımcıların kendisinde ve hanesinde mevcut olan dayanıklı tüketim mallarından hangisine sahip olduklarını sorduğumuzda %87,7 (535

kişi) ile buzdolabı yanıtı verdiği görülmektedir. Bunu sırasıyla %85,6 (552 kişi) ile ütü, %82,0 (500 kişi) ile televizyon, %80,7 (492 kişi) çamaşır makinesi olduğu belirtmiştir.

Özellikle %40,3'ünün (246 kişi) araba, %53,6'sının (327 kişi) bilgisayara sahip olduğu dikkati çekmektedir. Sorumuzda 14 farklı tüketim malı bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler tarafından insanlığın refahını ve esenliğini sağlamaya yönelik bin yılın hedefleri olarak belirlenmiş olan sekiz ana hedeften biri aşırı fakirliğin ve açlığın yok edilmesi bu doğrultuda açlığın giderilmesi ve gıda güvencesinin sağlanmasıyla ilgilidir. Ayrıca İnsan Hakları Beyannamesi'nin 25. Maddesi'nde de her bireyin sağlığını ve refahını temin edecek yeterli gıdaya ulaşmaya hakkı olduğu vurgulanmaktadır.

Günümüzde insanlar için gerekli olan gıda kaynakları stratejik bir konu haline gelmiştir. Gıda kaynaklarının dengesiz dağılımı ve ekoloji gibi nedenlerle herkese yeterli ve aynı kalitede ulaşmaktan uzak görülmektedir. Bu bağlamda günümüz insanlığının en temel sorunlarından biri yeterli ve kaliteli gıda temin edememe gelmektedir (Erbaş ve Arslan, 2012: 50).

Tablo 3.21. Gıda ürünü kullanım sıklığına göre dağılımı

Göstergeler	Hemen hemen her gün		Haftada birkaç kez		Haftada bir kez		Ayda bir kez		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Et ürünlerini tüketme sıklığınız nedir?	251	41,1	257	42,1	59	9,7	35	5,7	8	1,3
Süt ürünlerini (peynir, kaymak, yoğurt, kurut vb.) tüketme sıklığınız nedir?	249	40,8	261	42,8	75	12,3	19	3,1	6	1,0
Sebze tüketme sıklığınız nedir?	279	45,7	236	38,7	72	11,8	20	3,3	3	0,5
Meyve tüketme sıklığınız nedir?	232	38,0	245	40,2	87	14,3	35	5,7	11	1,8

Bişkek'te çalışan eğitimcilerin gıda tüketim durumu et ürünleri, süt ürünleri, sebze ve meyve tüketim sıklığını çerçevesinde ortaya koymak adına yöneltilen soruya eğitimcilerin %42,1'i haftada birkaç kez, %41,1'i hemen hemen her gün, %9,7'si haftada bir kez, %5,7'si ayda bir kez, %1,3'ü hiç yanıtıyla et ürünü tüketim sıklığını belirtmiştir. Bu bağlamda eğitimcilerin hanesinde büyük oranda et tüketimi olduğu görülmektedir. %42,8'i haftada birkaç kez, %40,8'i hemen hemen her gün, %12,3'ü

haftada bir kez, %3,'i ayda bir kez, %1,0'i hiç yanıtıyla süt ürünü tüketim sıklığını ortaya koymaktadır. Genel olarak tüketim sıklığının haftada birkaç kez üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Sebze tüketim sıklığına bakıldığında %45,7'si hemen hemen her gün, %38,7'si haftada birkaç kez, %11,8'i haftada bir kez, %3,3'i ayda bir kez, %0,5'i hiç yanıtını vermiştir. Sebze tüketimin diğerlerine nazaran hemen her gün tüketildiğinin ilk sırada olduğu tespit edilmektedir. Meyve tüketim sıklığı ise %40,2'si haftada birkaç kez, %38,0'i hemen hemen her gün, %14,3'ü haftada bir kez, %5,7'si ayda bir kez, %1,8'i hiçtir.

Kcal değeri açısından bakıldığında bahsi geçen gıda ürünlerinin miktarının bulunması konuyla ilgili değerlendirme yapmaya imkan vermekte büyük oranda hanelerde yeterli seviyede et, süt, sebze ve meyve tüketimi söz konusudur. Buna rağmen bireysel boyuttaki yetersiz beslenmenin çeşitli sağlık sorunlarını ortaya çıkardığı, bunun başında kalp ve damar hastalıkları, solunum ve sindirim sistemi rahatsızlıkları, bağışıklık sistemi zayıflamaları, tüberküloz, felç ve enfeksiyon gibi hastalıklar ve prematüre bebek doğumları geldiği ifade edilmektedir (Erbas ve Arslan, 2012: 50). Kırgızistan İstatistik Komitesinin verilerine göre yukarıda belirtilen hastalıklar Kırgızistan'da önde gelmektedir (Кыргызстан цифраларда, 2018: 58). Kırgızistan'da özellikle kalp damar hastalıklarının ilk sırada olması gıdanın yetersiz olduğu sonucu ortaya koyar mı sorusu akıllara getirmektedir. Gıda ürünleri çalışmalarının kcal üzerinden ve miktar olarak ele alınması bu soruya daha net cevap vereceği kanaatindeyiz. Ayrıca gıda yetersizliği ve açlık sebebiyle toplumsal boyutta huzursuzluk, güvensizlik, ümitsizlik, kargaşa vs. bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.22. Gıda ihtiyaçlarını temin etme durumuna göre dağılımı

Göstergeler	Çoğunlukla		Ara sıra		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Pazar	316	51,8	256	42,0	38	6,2
Hipermarket	136	22,3	349	57,2	125	20,5
Süpermarket	131	21,5	379	62,1	100	16,4
Bakkal	170	27,9	333	54,6	107	17,5
Akrabalardan yardım	24	3,9	149	24,4	437	71,6

Gıda ürün tüketim sıklığı kadar mevcut ürünlerin nerden temin edildiği de önemlidir. Bu kapsamda eğitimcilerin pazar, hipermarket, süpermarket, bakkal ve akraba yardımı üzerinden ihtiyaçlarını giderdiği anlaşılmaktadır. Çoğunlukla (%51,8)

pazardan gıda ihtiyacı karşılanırken (%20,5) hipermarket en son sırada tercih yerdir. Özellikle % 28, 4'ü gıda ihtiyaçlarının temininde akrabalarından yardım aldığını belirtmiştir. Kırsal kesimden özellikle kış aylarında kentteki yakınlarına et, süt ürünleri, meyve ve sebzeler gönderildiği bilinmektedir. Kırsaldan kente doğru gıda akışı olduğu söylenebilir.

Merkez dışında yaşayanların merkeze oranla gıda ihtiyaçlarını çoğunlukla pazardan karşıladığı anlaşılmaktadır (merkez %51,3; merkez dışı %54,3), Merkezdekiler, merkez dışındakilere göre küçük bir oranda da olsa hipermarkette daha fazla gitmektedir (merkez %81,8; merkez dışı %80,8), merkezdekiler merkez dışındakilere nazaran çoğunlukla süpermarketleri tercih etmektedir (merkez %22,8; merkez dışı % 18,5). Merkez dışındakiler merkeze göre genelde çoğunlukla bakkaldan gıdasını temin etmektedir (merkez %83,1; merkez dışı %84), merkezdekiler merkez dışındakilere göre daha fazla akraba yardımına muhtaç olmaktadır (merkez %28,8; merkez dışı %25,3). Bu bağlamda katılımcıların yerleşim yeri esas alındığında gıda ihtiyaçlarını hemen hemen aynı şekilde karşıladıkları söylenebilir. Buna rağmen ufak tefek bir takım ayrıntılardan da bahsetmek mümkündür.

Tablo 3.23. Giysi ihtiyaçların temin etme durumuna göre dağılımı

Göstergeler	Çoğunlukla		Ara sıra		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
AVM	146	23,9	353	57,9	111	18,2
Pazardan	348	57,0	232	38,0	30	4,9
İkinci el kullanımı	15	2,5	132	21,6	463	75,9
Akrabalardan yardım	16	2,6	119	19,5	475	77,9

Eğitimcilerin giysi ihtiyaçlarını aynen gıda ihtiyacında olduğu gibi büyük oranda pazardan (%57,0) karşıladığı anlaşılmaktadır. AVM'lerden alış veriş yapma durumu da söz konusu olmakla birlikte %18,2'si hiçbir şekilde buralardan giysi almadığı ifade edilebilir. Özellikle ikinci el kullanılan eşyalar ve akrabadan yardımlar dikkati çekmektedir. %21,4'ü doğrudan ve dolaylı olarak ikinci el kullanımı tercih ederken %22,1'i akrabalarından temin ettikleri giysilerle hayatlarını sürdürmektedir.

Katılımcıların yerleşim özellikleri dikkate alındığında giysi ihtiyaçlarını karşılamada merkezde yaşayanların %56,0'sı ara sıra, %28,1'i çoğunlukla AVM'leri tercih ederken %15,9'u AVM'lere hiç gitmediğini belirtmektedir. Merkez dışında

yaşayanlarda ise bu oran %62,3'ü ara sıra, %21,0'i çoğunlukla gittiği, %16,7'i hiç gitmediği şeklindedir. Gerek merkezde yaşayanların gerekse merkez dışında yaşayanların AVM'den giysi ihtiyacını karşılama oranı hemen hemen aynıdır. Merkezde yaşayanların merkez dışındakilere göre daha fazla AVM'leri kullanırken; merkez dışındakilerin daha çok pazarı tercih ettikleri anlaşılır (merkez %52,3; merkez dışı %63,6), merkez dışında ikinci el kullanımı merkeze nazaran daha yüksektir (merkez %22,8; merkez dışı %27,8), buna karşın merkezde akraba yardımı önemli yer tutar (merkez % 25,2; merkez dışı % 16,6).

Tablo 3.24.Hanede üretilen veya yapılan ürün özelliklerine göre dağılımı

	Sayı	%
Kış salataları	409	67,0
Priprava	291	47,7
Turşu	90	14,8
İçecekler (kıymız, boza, carma, komposto-hoşaf)	176	28,9
Reçel	488	80,0
Bal	37	6,1
Sebze	89	14,6
Meyve	72	11,8
Kuruyemiş	65	10,7
Ekmek	217	35,6
Süt ürünleri (süt, kaymak, sarıyağ, yoğurt, peynir)	60	9,8
Et	62	10,2

Ekonomik sıkıntılar ya da doğal beslenme düşüncesiyle insanların bazı ürünleri doğrudan kendisi ürettikleri veya yapabildikleri görülür. Hanede yaşayan kişilerin %80,0'inin reçeli, %67,0'sinin kış salatasını, %47,7'sinin pripravayı, %35,6'sının ekmeği, %14,8'inin turşuyu, %14,6'sının sebzeyi, %11,8'inin meyveyi, %10,7'sinin kuruyemişi, %9,8'inin süt ürünlerini, %6,1'inin bal gibi ihtiyaçlarını kendi temin ettikleri anlaşılmaktadır. Reçel, kış salatası ve priprava ilk üç sırayı almaktadır.

Tablo 3.25.Yerleşim özelliklerine göre hanede üretilen veya yapılan ürünler (çok seçenekli)

Göstergeler		Kış salataları	Priprava	Reçel	Ekmek	İçecekler
Merkez	Sayı	191	143	246	98	77
	%	63,2	47,4	81,5	32,5	25,5
Merkez dışı	Sayı	114	78	129	65	53
	%	70,4	48,1	79,6	40,1	32,7

Hanede farklı ürünlerin üretildiği ve yapıldığından bahsedilebilir. Bu durum merkez ve merkez dışı yerleşim özelliklerine göre kıyaslandığında merkezde daha çok reçel (merkez % 81,5; merkez dışı % 79,6) hakimken merkez dışında kış salatası (merkez dışı % 70,4; merkez %63,2), priprava (merkez dışı % 48,1; merkez %47,4), ekmek (merkez dışı %40,1; merkez %32,5) ve içecek (merkez dışı % 32,7; merkez %25,5) yapılmaktadır. Oransal olarak priprava ve reçelin birbirine çok yakın olduğu anlaşılmaktadır.

3.3. Eğitimcilerin Sosyal ve Kültürel Göstergeleri

Eğlence ve Dinlenme:

Tablo 3.26.Dinlenme ve Eğlenme yerlerine gitme sıklığına göre dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Her gün	7	1,1	1,1
Haftada bir kez	68	11,1	11,1
Ayda bir kez	164	26,9	26,9
Sadece bayramlarda	295	48,4	48,4
Hiç gitmiyorum	76	12,5	12,5
Toplam	610	100,0	100,0

Eğlence ve dinlenme insanların hayatlarından haz almalarına ve olumsuz düşünce ve sıkıntılardan uzaklaşarak kendisini dinlemesine ortam oluşturan sosyal bir aktivite olmanın yanında ekonomik götürüleri olan bir faaliyettir. Bu sebeple insanlar dinlenme ve eğlence gereksinimlerini ekonomik koşulları elverdiği müddetçe yerine getirebilmektedir. Bu bağlamda katılımcılara eğlence ve dinlenme sıklığı sorulduğunda %48,4'ü (295 kişi) sadece bayramlarda, %26,9'u (164 kişi) ayda bir kez, %11,1'i (68 kişi) haftada bir kez, %1,1'i (7 kişi) her gün dinlenme ve eğlenmeye fırsat bulduğunu belirtirken % 12,5'lik (76 kişi) kesim bu tür aktivitelere katılmadığından dem vermektedir. Bu bağlamda katılımcıların genellikle bayramlarda ve ayda bir defaya mahsus olmak üzere bu yerlere gittiği söylenebilir.

Tablo 3.27.Cinsiyete göre dinlenme ve eğlenme yerlerine gitme sıklığı

Göstergeler		Her gün	Haftada bir kez	Ayda bir kez	Sadece bayramlarda	Hiç gitmiyorum	Toplam
Kadın	Sayı	4	46	123	235	57	465
	%	0,9	9,9	26,5	50,5	12,3	100,0
Erkek	Sayı	3	22	41	60	19	145
	%	2,1	15,2	28,3	41,4	13,1	100,0

Toplam	Sayı	7	68	164	295	76	610
	%	1,1	11,1	26,9	48,4	12,5	100,0

Katılımcılar dinlenme ve eğlenmeyi belli süre içerisinde gerçekleştirmekle beraber cinsiyet özelliklerine göre sıklığında farklılıklar görülmektedir. Özellikle büyük oranda bayramlarda ve ayda bir kez yapılan dinlenme ve eğlenme sıklığının bayramlarda kadınlarda (kadın % 50,5; erkek % 41,4), ayda bir kezde ise erkeklerde yüksek olduğu anlaşılmaktadır (erkek % 28,3; kadın %26,5). Her gün ve (erkek %2,1; kadın % 0,9), haftada bir kez (erkek %15,2; kadın % 9,9) dinlenme ve eğlenme yerlerine gitme sıklığı erkeklerde yüksekken hiç gitmeme durumu kadın ve erkek için birbirine çok yakındır.

Tablo 3.28.Boş zaman değerlendirme özelliklerine göre dağılımı

	Sayı	%
Geziyorum	230	37,8
TV seyrediyorum	341	55,9
Müzik dinliyorum	122	20,0
Spor yapıyorum	93	15,2
Sanraç/Tavla	41	6,7
Komşu, akraba veya arkadaşlarla görüşüyorum	230	37,7
Kitap okuyorum	256	42,0
Tiyatroya gidiyorum	47	7,7
Sinemaya gidiyorum	78	12,8
Hiçbir şey yapmıyorum	30	4,9

Her ne kadar boş zaman iş/çalışmayla ilişkili gösterilmektedir. Bu anlamda işten artan veya geriye kalan bağlayıcılık ve zorunluluktan uzak bir dilim olarak ifade edilmiştir. Mevcut zaman diliminin kişinin özgür erkiyle, kendi istemiyle kullanacağı, tasarrufta bulunacağı bir süredir. Bağımsız bir boş zaman tasavvuru daha çok modern döneme aittir. Dahası değişen toplumsal ve kültürel yaşamla birlikte kendine has yaşam alanları doğurmuştur. Endüstri ile özdeşleştirilmektedir (Aytaç, 2002: 232). Katılımcılara boş zamanını nasıl değerlendirdiği sorulduğunda % 55,9'u TV seyrettiğini, %42,0'ı kitap okuduğunu, %37,8'i gezdiğini, %37,7'si komşu akraba ve arkadaşlara gittiğini, %20,0'si müzik dinlediğini, %15,2'si spor yaptığını, %12,8'si sinemaya gittiğini, %7,7'si tiyatroya gittiğini, %6,7'si sanraç/tavla oynadığını belirtirken %4,9'u hiçbir şey yapmadığını ifade etmiştir. Diğer olarak cevap veren %4,4'lük kesim başta uyumak olmak üzere, bilgisayar ve internet başında, ev işleriyle, bisiklet sürmekle, gazete

okumakla, bilimsel çalışmalarını devam ettirmekle, çocuk ve torunlarıyla vakit geçirdikleri söylenebilir. Bu bağlamda eğitimciler genel olarak boş zamanlarını gider oluşturacak faaliyetlerden kaçınırken evde zaman geçirdikleri söylenebilir. Televizyon seyretmek ve kitap okumak öncelikleri arasındadır.

Tablo 3.29.Yaşa göre boş zaman değerlendirme özellikleri (çok seçenekli)

Göstergeler		Geziy orum	TV seyre diyor um	Müzik dinliyoru m	Spor yapıy orum	Satra nç /Tavl a oynuy orum	Komşu, akraba veya arkadaşlarla görüşüyoru m	Kitap okuyoru m	Tiyatr oya gidiy orum	Sin ema ya gidi yoru m	Hiçbi r şey yapm ıyoru m	Toplam
-35 yaşa kadar Genç kuşak	Sayı	96	134	63	43	15	110	104	15	48	11	236
	%	40,7	56,8	26,7	18,2	6,4	46,6	44,1	6,4	20,3	4,7	
36-50 yaş Orta kuşak	Sayı	91	142	40	39	19	90	105	16	19	16	247
	%	36,8	57,5	16,2	15,8	7,7	36,4	42,5	6,5	7,7 %	6,5	
51 ve üzeri yaş İleri kuşak	Sayı	43	65	19	11	7	30	47	16	11	3	98
	%	43,9	66,3	19,4	11,2	7,1	30,6	48,0	16,3	11,2	3,1	
Toplam	Sayı	230	341	122	93	41	230	256	47	78	30	581
	%	39,6	58,7	21,0	16,0	7,1	39,6	44,1	8,1	13,4	5,2	100,0

Boş zaman değerlendirme noktasında ileri kuşakların ilk üç önceliği TV seyretmek (%66,3), kitap okumak (%48,0), gezmek (%43,9) iken orta kuşağın ileri kuşakta olduğu gibi üç önceliği TV seyretmek (% 57,5), kitap okumak (%42,5), gezmek (%36,8)dir. Genç kuşağın ilk üç tercihini TV seyretmek (%56,8), komşu, akraba veya arkadaşlarla görüşmek (%46,6), kitap okumak (%44,1) teşkil eder. Genç kuşak diğer kuşaklara nazaran okumayı üçüncü plana atarken gezmek yerine komşu, akraba ve arkadaşlarıyla görüşmeyi yeğlemektedir. Satranç oynama ve tiyatroya gitmek gibi faaliyetler son sırada bulunmaktadır. Maddi külfet getiren faaliyetlerde genç kuşak genelde sinemayı (genç kuşak 20,3; ileri kuşak %11,2), ileri kuşak ise tiyatroyu (ileri kuşak %16,3; genç kuşak %6,4) tercih etmektedir. Genç kuşağın diğer kuşaklara nazaran spora meyilli olduğu anlaşılmaktadır (genç kuşak % 18,2; orta kuşak %15,8; ileri kuşak %11,2).

Tablo 3.30.Cinsiyete göre boş zaman değerlendirme özellikleri (çok seçenekli)

Göstergeler		Geziy orum	TV seyre diy orum	Müzik dinliyo rum	Spor yapı yorum	Satra nç /Tavl a oynu yorum	Komşu, akraba veya arkadaş larla görüşü yorum	Kitap okuyo rum	Tiyatr oya gidi yorum	Sin ema ya gidi yor um	Hiçbi r şey yapm ıyoru m	Toplam
Kadın	Sayı	164	270	109	40	14	193	192	34	69	21	440
	%	37,3	61,4	24,8	9,1%	3,2	43,9	43,6	7,7	15,7	4,8	
Erkek	Sayı	66	71	13	53	27	37	64	13	9	9	141
	%	46,8	50,4	9,2	37,6	19,1	26,2	45,4	9,2	6,4	6,4	
Toplam	Sayı	230	341	122	93	41	230	256	47	78	30	581
	%	39,6	58,7	21,0	16,0	7,1	39,6	44,1	8,1	13,4	5,2	100,0

Boş zaman değerlendirmesi cinsiyete göre kıyaslandığında kadınların ilk üç önceliği TV seyretmek (%61,4), komşu, akraba veya arkadaşlarla görüşmek (%43,9), kitap okumak (%43,6) iken erkeklerin ilk üç önceliği TV seyretmek (%50,4), gezmek (%46,8), kitap okumak (%45,4) olarak belirlenmiştir. Kadınlar erkeklere nazaran müzik dinleyip (kadın % 24,8; erkek % 9,2), sinemaya giderken (kadın %15,7; erkek %6,4); erkeklerin tavl/satrançla (erkek %19,1; kadın %3,2) ve sporla (erkek % 37,6, kadın % 9,1) uğraştığı görülmektedir. Cinsiyet ve yaş özellikleri arasında bağ kurulduğunda boş zaman değerlendirmesinde kadınların ilk önceliğinin genç kuşakla, erkeklerin ilk üç önceliğinin ise orta ve ileri kuşakla örtüştüğü tespit edilmektedir.

Tablo 3.31.Sanat ve faaliyet ilgisine göre dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Enstrüman çalma	103	16,9	16,9
Fotografçılık	69	11,3	11,3
Resim çizme	82	13,4	13,4
Zanaatkarlık	33	5,4	5,4
El işi yapıyorum	148	24,3	24,3
Hiçbiri	172	28,2	28,2
Diğer	3	,5	,5
Toplam	610	100,0	100,0

Sanatsal öz beceri ve kabiliyetlerine göre eğitimcilerin bir takım aktiviteler sergilediği görülmektedir. Katılımcıların %28,2 'i (172 kişi) hiçbir sanatsal becerisi olmadığını belirtirken %24,3'ü el işi yaptığını, % 16,9'u enstrüman çaldığını, %13,4'ü

resim çizdiğini, %11,3'ü fotoğrafçılıkla uğraştığını, %5,4'ü zanaatkarlık işleriyle meşgul olduğu görülmektedir. Eğitimcilerin %71,8'i farklı sanatsal becerisi mevcuttur.

Tablo 3.32. Tatile gitme durumuna göre dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Her zaman	97	15,9	15,9
Bazen	388	63,6	63,6
Hiçbir zaman	125	20,5	20,5
Toplam	610	100,0	100,0

Tatil ile ekonomik durumun yakın ilişkisi yer almaktadır. Katılımcıların %63,6sı bazen tatile giderken %15,9'u her zaman gittiğini belirtmektedir. %20,5'i ise hiçbir zaman gitmediğinden dem vurmaktadır. Buradan hareketle eğitimcilerin genel olarak tatile gitmede bir takım gerekçeleri olduğundan bahsetmek mümkün. Bu da doğrudan ekonomik durumuyla özdeşleştirilebilir. Nitekim eğitimcilerin özellikle tatil döneminde akraba veya doğdukları yerlere gittikleri anlaşılmaktadır. İçeride dönük bir tatil olgusu hakimdir. Doğum yeri Isık Göl bölgesi dışında olan yaklaşık %14'lük eğitimcinin tatil için Isık Göl'ü tercih ettikleri söylenebilir. Bunun dışında küçük bir kesimin tatil için Rusya, Türkiye, Dubai, Mısır Malezya Almanya, Kazakistan gibi ülkelere çıktıkları da gözlenmektedir. İçeride tatil olarak akraba ve yakınları dışına Sarı Çelek, Son Göl gibi tatil yerleri dışında kaplıca ve yaylaya gittikleri görülmektedir.

Kutlamalar ve Bayramlar:

Tablo 3.33.Özel gün önemseme ve kutlamalarına göre dağılımı

Göstergeler	Sayı	%	Çok seçenekli cevaplandırma %
Doğum günü	485	27,0%	81,1%
Evlilik yıl dönümü	77	4,3%	12,9%
Anneler günü	139	7,8%	23,2%
Kadınlar günü	332	18,5%	55,5%
23 Şubat Vatanı Koruma Günü	121	6,7%	20,2%
Sevgililer günü	19	1,1%	3,2%
Yılbaşı kutlaması	525	29,3%	87,8%
Yubiley	95	5,3%	15,9%
Toplam	1793	100,0%	299,8%

Kutlama ve bayramlar Kırgızistan'ın vazgeçilmeleri arasında yer almaktadır. Kutlama ve bayramların her ne kadar maddi bir götürüsü olsa da toplum tarafından özüm senerek kutlanmaktadır. Farklı ve çeşitli bayram ve kutlamalara rağmen ülkede öne çıkan belli başlı özel gün ve bayramlardan söz edilebilir. Eğitimcilerin ülkedeki mevcut özel gün ve bayramları ne derece önem seditği ve kutladığını tespit etmek amaçlı yöneltilen soruya %87,8'i yılbaşı cevabını vermektedir. Buna sırasıyla %81,1'i doğum günü, %55,5'i kadınlar günü, % 23,2'si anneler günü, %20,2'si 23 Şubat vatanı koruma günü, %15,9'u yubiley, %12,9'u evlilik yıldönümü, %3,2'si sevgililer gününü kutladığı anlaşılmaktadır. Eğitimciler arasında yılbaşı ve doğum günü kutlamalarının önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Tablo 3.34.Cinsiyete göre özel gün önemseme ve kutlamaları (çok seçenekli)

Göstergeler		Doğum günü	Evlilik yıl dönümü	Anneler günü	Kadınlar günü	23 Şubat Vatanı Koruma Günü	Sevgililer günü	Yılbaşı kutlaması	Yubiley	Toplam
Kadın	Sayı	377	62	104	271	79	17	403	76	456
	%	82,7	13,6	22,8	59,4	17,3	3,7	88,4	16,7	
Erkek	Sayı	108	15	35	61	42	2	122	19	142
	%	76,1	10,6	24,6	43,0	29,6	1,4	85,9	13,4	
Toplam	Sayı	485	77	139	332	121	19	525	95	598
	%	81,1	12,9	23,2	55,5	20,2	3,2%	87,8	15,9	100,0

Gerek yılbaşı (kadın % 88,4; erkek %85,9) gerekse doğum günleri (kadın %82,7; erkek % 76,1) hem kadınların hem de erkeklerin kutlama öncelikleri arasında gelmektedir. Evlilik yıl dönümünü erkeklere (% 10,6) kıyasla kadınların (%13,6) daha çok önem seditği, erkeklerin (%24,6) kadınlara (%22,8) nazaran anneler gününe değer verdiği, kadınların (% 59,4) erkeklere (%43,0) kıyasla kadınlar gününe daha çok itibar gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 3.35.Yaşa göre özel gün önemseme ve kutlamaları (çok seçenekli)

Göstergeler		Doğum günü	Evlilik yıl dönümü	Anneler günü	Kadınlar günü	23 Şubat Vatanı Koruma Günü	Sevgililer günü	Yılbaşı kutlaması	Yubiley	Toplam
-35 yaşa kadar Genç kuşak	Sayı	203	40	57	144	53	9	214	24	241
	%	84,2%	16,6%	23,7%	59,8%	22,0%	3,7%	88,8%	10,0%	

36-50 yaş Orta kuşak	Sayı	212	30	59	133	51	7	225	42	257
	%	82,5%	11,7%	23,0%	51,8%	19,8%	2,7%	87,5%	16,3%	
51 ve üzeri yaş İleri kuşak	Sayı	70	7	23	55	17	3	86	29	100
	%	70,0%	7,0%	23,0%	55,0%	17,0%	3,0%	86,0%	29,0%	
Toplam	Sayı	485	77	139	332	121	19	525	95	598
	%	81,1%	12,9%	23,2%	55,5%	20,2%	3,2%	87,8%	15,9%	100,0%

Genç kuşağın gerek yılbaşı (genç kuşak %88, 8; orta kuşak %87,5; ileri kuşak %86,0) gerekse doğum gününü (genç kuşak %84,2; orta kuşak %82,5; ileri kuşak %70,0) diğer kuşaklara göre daha çok önemsendiği görülmektedir. Anneler günü kutlamaları hemen hemen aynıyken (genç kuşak %23,8, orta kuşak %23,0; ileri kuşak %23,0), evlilik yıldönümüne genç kuşağın daha çok dikkat ettiği söylenebilir (genç kuşak %16,6; orta kuşak %11,7, ileri kuşak %7,0).

Tablo 3.36. Maddi imkansızlıklardan dolayı yapılmayan kutlamalara göre dağılımı

	Sayı	%
Centek toyu	123	20,2
Beşik toyu	103	16,9
Duşak toyu	127	20,8
Sünnet toyu	94	15,4
Evlilik toyu	114	18,7
Yubiley	187	30,7

Hayatın akışı içinde her ne kadar bazı kutlamalar önemsenip uygulansa da bazıları maddi imkansızlıklar ve harcamaların çok olacağı gerekçesiyle yapılmamaktadır. Bunda şüphesiz ekonomik durum öncelikli sebeptir denilebilir. Hayat döngüsü çerçevesinde katılımcıların %30,7'si yubiley, %20,8'i duşak toyu, %20,2'si centek toyu, %18,7'si evlilik toyunu, %16,9'u beşik toyu, %15,4'ü sünnet toyu hanesinde yapmadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle insanların hayatlarını birleştirirken yaptıkları evlilik toyunu yaklaşık 5 eğitimciden 1'i es geçmiştir. Aynı durum çocuğun doğdusunu kutlamak amaçlı yapılan centek toyu, çocuğun ilk adımını atmaya ve yürümeye başladığında yapılan duşak toyu için de geçerlidir. Maddi imkansızlıkları yer yer toplum tarafından kabul gören bazı adet ve geleneklerin yapılmasına mani olduğu görülmektedir.

Tablo 3.37. İbadetleri yerine getirme durumuna göre dağılımı

	Sayı	%
Kurban kesmek	150	24,6
Sadaka vermek	433	71,0
Zekat vermek	189	31,0
Namaz kılmak	145	23,8
Oruç tutmak	299	49,0
Hacca gitmek	14	2,3

İnanç ve ibadet dairesinde bir takım uygulamalar bulunur. Katılımcılara hangi ibadeti yerine getirdikleri sorusu yöneltilmiştir. Bu bağlamda eğitimcilerin %70,0'sı sadaka verdiğini, %49,0'u oruç tuttuğunu, %31,0'ı zekat verdiğini, %24,6'sı kurban kestğini, %23,8'i namaz kıldığını, %2,3'ü hacca gittiğini belirtmektedir. Eğitimciler her ne kadar maddi durumu iyi olmasa da maddi götürüsü olan sadaka, zekat verme, kurban kesme gibi ibadetleri yerine getirmekle birlikte herhangi maddi tarafı bulunmayan oruç tutmayı namazdan önde tuttukları anlaşılır. Ramazan ayının toplum nazarında sevap olur düşüncesiyle kutlama şeklinde geçtiği oruç tutmayan kişinin oruç tutanları iftara davet etmesi ve “ooz açar” vermesi bunun en güzel göstergesidir.

Tablo 3.38. Yaşa göre ibadetleri yerine getirme durumuna (çok seçenekli)

Göstergeler		Kurban kesmek	Sadaka vermek	Zekat vermek	Namaz kılmak	Oruç tutmak	Hacca gitmek	Toplam
-35 yaşa kadar Genç kuşak	Sayı	59	175	69	59	137	6	236
	%	25,0	74,2	29,2	25,0	58,1	2,5	
36-50 yaş Orta kuşak	Sayı	55	183	85	70	127	6	239
	%	23,0	76,6	35,6	29,3	53,1	2,5	
51 ve üzeri yaş İleri kuşak	Sayı	36	75	35	16	35	2	95
	%	37,9	78,9	36,8	16,8	36,8	2,1	
Toplam	Sayı	150	433	189	145	299	14	570
	%	26,3	76,0	33,2	25,4	52,5	2,5	100,0

Mevcut ibadetlerde İslam esas alınmıştır. Eğitimcilerin dini inançlarına ilişkin soru sorulmadığı için var olan bilgiler sadece ilgili soruya cevap verenler dahilinde değerlendirmek uygun olacaktır. Var olan ibadet uygulamalarını maddiyata dayanan ve maddiyata dayanmayan olarak iki çerçevede ele almak mümkündür. Özellikle maddi yükü olmayan oruç ibadetini ileri kuşağa nazaran genç kuşak arasında daha yaygın

olduğu iddia edilebilir (genç kuşak % 58,1; orta kuşak %53,1; ileri kuşak %36,8), orta kuşağın diğer kuşaklara nazaran namaz kılma ibadet oranı daha yüksektir (orta kuşak % 29,3; genç kuşak %25,0; ileri kuşak %16,8). Maddi yükü olan ibadetlerin ileri kuşakta diğer kuşaklara nazaran daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu oran kurban kesmede daha belirgin olarak görülmektedir (ileri kuşak %, 37,9; genç kuşak %25,0; orta kuşak %23,0). Her ne kadar kuşaklar arasında sadaka vermedeki oran birbirine yakın olsa da ileri yaştakilerin başı çektiği anlaşılmaktadır (ileri kuşak %78,9; orta kuşak %76,6; genç kuşak %74,2). Bu durum aynı zamanda toplumda sadaka verme kültürünün yaygın olduğunun bir göstergesidir. Zekat vermede de ileri kuşağın baskın olduğu anlaşılmaktadır (ileri kuşak %36,8; orta kuşak %35,6; genç kuşak % 29,2). Bahsi geçen ibadetlerin gelir durumuyla ilişkilendirmek mümkündür. Daha önce genç kuşağın ileri kuşaktan daha az gelire sahip olduğundan bahsedilmiştir. Dolayısıyla ekonomik durumun insanların maddi olan ibadetleri uygulamada sınırlama getirdiği iddia edilebilir.

3.4. Eğitimcilerin Yaşam-Kalite Göstergeleri

Tablo 3.39. Geçimin daha kolay olduğu döneme göre dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Sovyet döneminde	277	45,4	45,4
1991 yılından 2005 yılına kadar	37	6,1	6,1
2005 yılından 2010 yılına kadar	91	14,9	14,9
2010 yılından 2017 yılına kadar	164	26,9	26,9
Diğer	32	5,2	5,2
Cevap vermeyenler	9	1,5	1,5
Toplam	610	100,0	100,0

Geçimin hangi dönem kolay olduğuna yönelik soruya eğitimcilerin %45,4 (277 kişi) ile Sovyetler Birliğini %26,9 (164 kişi) ile 2010-2017 yılları arasında belirledikleri görülmektedir. Sovyetler Birliğinde eğitimcilerin özel statülerinin bulunması, 2010-2017 yılları arasında özellikle eğitim sektörüne yapılan zamlar eğitimcilerin tercihlerini belirlemedeki en önemli unsur olabilir.

Tablo 3.40. Yaşa göre geçimin daha kolay olduğu dönem

Göstergeler	Cevap vermeye nler	Sovyet dönemi nde	1991 yılından 2005 yılına kadar	2005 yılından 2010 yılına kadar	2010 yılından 2017 yılına kadar	Diğer	Toplam	
-35 yaşa kadar Genç kuşak	Sayı	5	68	24	43	81	27	248
	%	2,0	27,4	9,7	17,3	32,7	10,9 %	100,0
36-50 yaş Orta kuşak	Sayı	2	145	9	33	66	4	259
	%	,8	56,0	3,5	12,7	25,5	1,5	100,0
51 ve üzeri yaş İleri kuşak	Sayı	2	64	4	15	17	1	103
	%	1,9	62,1	3,9	14,6	16,5	1,0	100,0
Toplam	Sayı	9	277	37	91	164	32	610
	%	1,5	45,4	6,1	14,9	26,9	5,2	100,0

Yaşa göre bakıldığında katılımcıların geçime ilişkin görüşlerinde farklı yaklaşımlar olduğu söylenebilir. İleri kuşak diğer kuşaklara nazaran Sovyetler döneminde (ileri kuşak %62,1; orta kuşak % 56,0; genç kuşak % 27,4) yaşamanın daha kolay olduğunu belirtirken genç kuşak 2010-2017 yılları arasında geçimin daha kolay olduğunu ortaya koymuştur (genç kuşak %32, 7; orta kuşak %25,5; ileri kuşak %16,5). 1991-2005 yılları arasındaki geçim kolaylığı tüm kuşaklarda %10'nun altında gösterilmiştir. Bu bağlamda ileri kuşak Sovyetler döneminde, genç kuşak ise 2010-2017 yılları arasında geçimin daha kolay olduğu üzerinde durmaktadır.

Tablo 3.41. Geleceğe yönelik beklenti ve görüşlerin dağılımı

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Durumumuz daha iyi olacak	385	63,1	63,1
Bir şey değişmeyecek	62	10,2	10,2
Daha kötü olacak	12	2,0	2,0
Bilemiyorum	151	24,8	24,8
Toplam	610	100,0	100,0

İnsanoğlu hayata ilişkin hep bir beklenti ve umut içindedir. Bugününün dünden, yarınının bugünden güzel olacağı ve olması umuduyla ve beklentisiyle yaşar. Umutta insanın geleceğe yönelik gerçek hedefleri ve buna ulaşma arzusu yatmaktadır. Bu bağlamda geleceğin nesillerini yetiştiren eğitimciler ülkenin dolayısıyla kendi geleceklerini nasıl görmektedir. Katılımcıların % 63,1'i (385 kişi) durumunun daha iyi

olacağına inanırken %10,2'si (62 kişi) bir şey değişmeyeceği, %2,0'si (12 kişi) daha kötü olacağı düşüncesindedir. %24'8'i (151 kişi) bilmediğini ifade etmektedir. Bu bağlamda eğitimcilerin % 36,9'u geleceğiyle ilgili umudu gözükmemektedir. Bu da doğal olarak ilerde analizini yapacağımız göç unsuruyla birbirini tamamlamaktadır. Ülkede meydana gelen beyin göçünü bu umutsuzluğun aşıladığı aşıkardır.

Tablo 3.42. Yaşa göre geleceğe yönelik beklenti ve görüşler

Göstergeler		Durumumuz daha iyi olacak	Bir şey değişmeyecek	Daha kötü olacak	Bilemiyorum	Toplam
-35 yaşa kadar Genç kuşak	Sayı	171	23	2	52	248
	%	69,0	9,3	,8	21,0	100,0
36-50 yaş Orta kuşak	Sayı	155	25	7	72	259
	%	59,8	9,7	2,7	27,8	100,0
51 ve üzeri yaş İleri kuşak	Sayı	59	14	3	27	103
	%	57,3	13,6	2,9	26,2	100,0
Toplam	Sayı	385	62	12	151	610
	%	63,1	10,2	2,0	24,8	100,0

Kırgızistan'da genç kuşakta göç eğilimi fazladır çünkü olsa da geleceğe yönelik beklenti çerçevesinde genç kuşağın diğer kuşaklara göre daha iyimser olduğu söylenebilir. Genç kuşak gelecekte durumunun daha iyi olacağı kanaatindedir (genç kuşak %69,0; orta kuşak %59,8; ileri kuşak %57,3). Bir şeyin değişmeyeceği (ileri kuşak %13,6; orta kuşak %9,7; genç kuşak %9,3) ve daha kötü olacağı kanısı ileri kuşakta daha ağır basmaktadır (ileri kuşak %2,9; orta kuşak %2,7; genç kuşak %0,8). Bununla birlikte orta kuşak geleceğine yönelik görüşün diğer kuşaklara oranla daha belirsiz olduğu ve bilemiyorum cevabını verdiği görülmektedir (orta kuşak %27,8; ileri kuşak %26,2; genç kuşak %21,0).

Tablo 3.43. Cinsiyete göre geleceğe yönelik beklenti ve görüşler

Göstergeler		Durumumuz daha iyi olacak	Bir şey değişmeyecek	Daha kötü olacak	Bilemiyorum	Toplam
Kadın	Sayı	283	50	12	120	465
	%	60,9	10,8	2,6	25,8	100,0
Erkek	Sayı	102	12	0	31	145
	%	70,3	8,3	,0	21,4	100,0
Toplam	Sayı	385	62	12	151	610
	%	63,1	10,2	2,0	24,8	100,0

Geleceğe dönük beklentiler kapsamında erkeklerin kadınlara oranla daha iyimser olduğu ve gelecekte durumlarının daha iyi olacağını belirtmiştir (erkek %70,3; kadın %60,9). Kadınlarda erkeklere kıyasla hiçbir şey değişmeyeceğine (kadın % 10,8; erkek % 8,3) ve daha kötü olacağına (kadın %2,6; erkek %0,0) dair kanaat baskındır. Ayrıca kadınların erkeklere göre geleceği dönük öngörülerini düşüktür ve geleceğe yönelik beklentiler hakkında fikirleri yoktur (kadın %25,8; erkek % 21,4).

Göç:

Kırgızistan'da göç ile ilgili yapılan araştırmalar ve resmi kurumların verdiği bilgiler çerçevesinde 4 kişiden biri diğer ifadeyle her haneden biri göçe muhatap olmuştur. Her 3 kişiden 1'i göç eğilimindedir. Göçün belli başlı nedenleri olmakla birlikte Kırgızistan özelinde itme çekme teori esasında düşük ücret-yüksek ücret, işsizlik-istihdam olarak geliştiği anlaşılır. Özellikle gidilecek yerlerin belirlenmesi sürecinde ağ teorisi yaygındır (Beşirli, Ünal vd., 2017: 237-238). Toplumdaki gelir dağılımı dengesizliği özellikle eğitimcilerin düşük maaş alması göç sürecini hızlandırmaktadır.

Tablo 3.44. Yurt dışında çalışma istemine ilişkin dağılım

	Sayı	%	Geçerli Yüzdellik
Daha sonra gitmeyi düşünüyorum	54	8,9	8,9
Yakın zamanda gitmeyi düşünüyorum	131	21,5	21,5
Şimdilik gitmeyi düşünmüyorum	173	28,4	28,4
Kırgızistan'dan gitmeyi hiç düşünmüyorum	252	41,3	41,3
Toplam	610	100,0	100,0

Eğitimciler arasında göç süreci ve olgusunu tayin etmek, yurtdışında çalışma istemine ilişkin durumu tespiti yapmak düşüncesiyle yöneltilen soruya katılımcıların %41,3'ü (252 kişi) Kırgızistan'dan hiçbir şekilde ayrılmayacağını, %28,4'ü (173 kişi) şimdilik gitmeyi düşünmediğini belirtirken ve olumlu bir hat çizerken %21,5'i (131 kişi) yakın zamanda gitmeyi düşündüğünü, %8,9'u (54 kişi) daha sonra gitmeyi düşündüğünü bildirmiştir. Bu haliyle katılımcıların 30,4'ü çalışmak üzere yurtdışına gitmeye meyilli konumdadır. Eğitimcilerin gerek geleceğe ilişkin gerekse mutluluk ölçeğinden anlaşılacağı üzere almış olduğu maaştan memnun olmamakla beraber fırsatını bulduğu an ülkeyi terk etme eğilimindedir.

Tablo 3.45. Cinsiyete göre yurt dışında çalışma istemine ilişkin dağılım

Göstergeler		Daha sonra gitmeyi düşünüyorum	Yakın zamanda gitmeyi düşünüyorum	Şimdilik gitmeyi düşünmüyorum	Kırgızistan'dan gitmeyi hiç düşünmüyorum	Toplam
Kadın	Sayı	43	104	135	183	465
	%	9,2	22,4	29,0	39,4	100,0
Erkek	Sayı	11	27	38	69	145
	%	7,6	18,6	26,2	47,6	100,0
Toplam	Sayı	54	131	173	252	610
	%	8,9	21,5	28,4	41,3	100,0

Yurt dışında çalışma eğiliminin erkeklerle (%26,2) oranla kadınlarda (% 31,6) yüksek olduğu görülmektedir. Potansiyel olarak kadınlarda göç eğiliminin ağır bastığı söylenebilir.

Tablo 3.46. Yaşa göre yurt dışında çalışma istemine ilişkin dağılım

Göstergeler		Daha sonra gitmeyi düşünüyorum	Yakın zamanda gitmeyi düşünüyorum	Şimdilik gitmeyi düşünmüyorum	Kırgızistan'dan gitmeyi hiç düşünmüyorum	Toplam
35 yaşa kadar Genç kuşak	Sayı	11	40	93	104	248
	%	4,4	16,1	37,5	41,9	100,0
36-50 yaş Orta kuşak	Sayı	13	28	82	136	259
	%	5,0	10,8	31,7	52,5	100,0
51 ve üzeri yaş İleri kuşak	Sayı	4	2	17	80	103
	%	3,9	1,9	16,5	77,7	100,0
Toplam	Sayı	28	70	192	320	610
	%	4,6	11,5	31,5	52,5	100,0

Yurt dışında çalışma eğilimine ilişkin olarak katılımcıların yaş özelliklileri dikkate alındığında genç kuşağın diğer kuşaklara nazaran göç eğilimine daha yakın olduğu söylenebilir (genç kuşak %43,1; orta kuşak %27; ileri kuşak %7,8).

Tablo 3.47. Yurt dışında sürekli yaşama istemine ilişkin dağılım

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Daha sonra gitmeyi düşünüyorum	28	4,6	4,6
Yakın zamanda gitmeyi düşünüyorum	70	11,5	11,5
Şimdilik gitmeyi düşünmüyorum	192	31,5	31,5
Kırgızistan'dan gitmeyi hiç düşünmüyorum	320	52,5	52,5

	Sayı	%	Geçerli Yüzdeler
Daha sonra gitmeyi düşünüyorum	28	4,6	4,6
Yakın zamanda gitmeyi düşünüyorum	70	11,5	11,5
Şimdilik gitmeyi düşünmüyorum	192	31,5	31,5
Kırgızistan'dan gitmeyi hiç düşünmüyorum	320	52,5	52,5
Toplam	610	100,0	100,0

Sürekli yaşamak amacıyla yurtdışına gitme istemine ilişkin soruya katılımcıların %52,5'i (320 kişi) Kırgızistan'dan gitmeyi hiç düşünmediğini, %31,5'i (192 kişi) şimdilik gitmeyi düşünmediğini, %11,5 (70 kişi) yakın zamanda gitmeyi düşündüğünü, %4,6'sı (28 kişi) daha sonra gitmeyi düşündüğünü belirtmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere eğitimcilerim %16,1'i kısa veya uzun vadede yaşamak üzere Kırgızistan'dan ayrılma eğiliminde olduğunu göstermiştir.

Tablo 3.48. Kırgızistan dışında başka ülke vatandaşı olma istemine ilişkin dağılım

Göstergeler	Sayı	%	Çok seçenekli cevaplandırma %
ABD	268	38,4%	51,1%
Rusya	173	24,8%	33,0%
Türkiye	118	16,9%	22,5%
Kazakistan	30	4,3%	5,7%
Almanya	28	4,0%	5,3%
Japonya	11	1,6%	2,1%
Avrupa	10	1,4%	1,9%
Kore	9	1,3%	1,7%
Fransa	8	1,1%	1,5%
Kanada	6	,9%	1,1%
İtalya	6	,9%	1,1%
Dubai	5	,7%	1,0%
Arabistan	4	,6%	,8%
İngiltere	4	,6%	,8%
Avustralya	3	,4%	,6%
Malezya	3	,4%	,6%
İsviçre	3	,4%	,6%
Norveç	2	,3%	,4%
Özbekistan	1	,1%	,2%
Hollanda	1	,1%	,2%
Polonya	1	,1%	,2%

Çekya	1	,1%	,2%
Meksika	1	,1%	,2%
Çin	1	,1%	,2%
Arjantin	1	,1%	,2%
Toplam	698	100,0%	133,2%

Eğitimcilerin Kırgızistan dışında herhangi bir ülkenin vatandaşı olmayı durumunu belirlemek amacıyla yöneltilen soruya %51,1'i ABD, sırasıyla %33,0'u Rusya, %22,5'i Türkiye, %5,7'si Kazakistan, %5,3'ü Alman yanıtını vermiştir. Bunun dışında Özbekistan, Japonya, Fransa, Kore, İtalya vb. ülkelerin vatandaşı olmak istemini belirtirler.

Tablo 3.49. Başka ülke vatandaşı olma isteminin sebebine ilişkin dağılım

Göstergeler	Sayı	%	Çok seçenekli cevaplandırma %
Halkın hayat seviyesinin yüksek olması	243	30,6%	45,5%
Dili ve kültürünün yakın olması	116	14,6%	21,7%
Geçim şartını düzeltme imkanı olması	204	25,7%	38,2%
Akrabalarım yaşıyor	102	12,9%	19,1%
Huzurlu, rahat ülke olması	128	16,1%	24,0%
Toplam	793	100,0%	148,5%

Yukarıda tercih edilen ülkelerin seçilmesi sebeplerini ortaya koymak adına katılımcılara bu ülke vatandaşı olma isteminin nedenleri yöneltilmiştir. Bunda öncelikli olarak ekonomik göstergelerin etkili olduğu söylenebilir. %45,5'i halkın hayat seviyesinin yüksek olmasına bağlarken bunu sırasıyla %38,2 ile geçim şartlarını düzeltme imkanı, %24,0 ile huzurlu ve rahat ülke olma, % 21,7 ile dili ve kültürünün yakın olması, %19,1 ile akrabaları yaşıyor olması etki etmiştir. Eğitimcilerin gerek göç edeceği gerekse vatandaşı olacağı ülkeyi belirlerken ekonomik koşulların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Tablo 3.50. Ekonomik durumu iyi olması halinde ne yapmak istediğine ilişkin dağılım

Göstergeler	Sayı	%	Çok seçenekli cevaplandırma %
Ev, arsa, dükkan vb. almak	364	39,3%	61,9%
Araba almak	129	13,9%	21,9%
Ev eşyası almak	90	9,7%	15,3%

Giyim kuşam gibi bireysel ihtiyaçlarımı daha fazla karşılamak	41	4,4%	7,0%
Daha iyi yemek ve içmek	16	1,7%	2,7%
Yurt dışında tatil yapmak	287	31,0%	48,8%
Toplam	927	100,0%	157,7%

Ekonomik durumu iyi olması halinde eğitimcilerin öncelikle %61,9'u ev, arsa, dükkan vb. satın almak istemektedir. %48,8'i yurt dışında tatil yapmak arzusundadır. %21,9'u araba almak, %15,3'ü ev eşyası almak, %7,0'si giyim kuşam ihtiyacını gidermek, % 2,7'si daha iyi yemek ve içmek dileğindedir. Katılımcılardan eğitimini devam ettirmek isteyenler olduğu gibi ticaret yapma arzusunda, kreş açma düşüncesine olanlar da mevcuttur. Sağlık tedavisi ve çocukların yetiştirilmesi konusunda da görüş bildirdikleri gözlenmektedir.

Tablo 3.51. Cinsiyete göre ekonomik durumu iyi olması halinde ne yapmak istediğine ilişkin dağılım (çok seçenekli)

Göstergeler		Ev, arsa, dükkan vb. almak	Araba almak	Ev eşyası almak	Giyim kuşam gibi bireysel ihtiyaçlarımı daha fazla karşılamak	Daha iyi yemek ve içmek	Yurt dışında tatil yapmak	Toplam
Kadın	Sayı	278	100	74	29	14	234	452
	%	61,5	22,1	16,4	6,4	3,1	51,8	
Erkek	Sayı	86	29	16	12	2	53	136
	%	63,2	21,3	11,8	8,8	1,5	39,0	
Toplam	Sayı	364	129	90	41	16	287	588
	%	61,9	21,9	15,3	7,0	2,7	48,8	100,0

Erkekler (% 63,2) kadınlara (% 61,5) nazaran önceliği ev, arsa vb. almak iken kadınlar yurt dışında tatil yapmayı tercih etmektedir (kadın % 51,8; erkek % 39,0). İş hayatına aktif olarak katılan Kırgızistan'daki kadın profiliyle ve araç kullanımıyla örtüşmektedir. Nitekim eğitimcilerde görüldüğü üzere kadınların sadece eğitim alanında değil diğer alanlarda da iş hayatında yer aldığı ve trafikte kadınlara rastlandığına açıkça tanık olunmaktadır. Araba sahibi olma arzusu ve bu oranın kadınlarda erkeklere yakın olması bunun güzel bir göstergesidir (kadın %21,3; erkek % 22,1). Erkekler ekonomik durumunun iyi olması halinde giyim kuşam ihtiyaçlarını karşılarken (kadın %6,4; erkek %8,8), kadınlar ev eşyası almayı önemsemektedir (kadın %16,4; erkek %11,8). İnsanların öncelikleri ekonomik durumunun daha iyi olması halinde ihtiyaç duyduğu

gereksinimlerle sınırlanmaktadır. Katılımcıların cinsiyete göre önceliklerinin mülkiyet sahibi olmak ve yurt dışında tatil yapmak noktasında olduğu görülmektedir.

Tablo 3.52. Yaşa göre ekonomik durumu iyi olması halinde ne yapmak istediğine ilişkin dağılım (çok seçenekli)

Göstergeler		Ev, arsa, dükkan vb. almak	Araba almak	Ev eşyası almak	Giyim kuşam gibi bireysel ihtiyaçlarımı daha fazla karşılamak	Daha iyi yemek ve içmek	Yurt dışında tatil yapmak	Toplam
-35 yaşa kadar Genç kuşak	Sayı	155	70	35	15	7	105	238
	%	65,1	29,4	14,7	6,3	2,9	44,1	
36-50 yaş Orta kuşak	Sayı	154	48	45	19	3	131	251
	%	61,4	19,1	17,9	7,6	1,2	52,2	
51 ve üzeri yaş İleri kuşak	Sayı	55	11	10	7	6	51	99
	%	55,6	11,1	10,1	7,1	6,1	51,5	
Toplam	Sayı	364	129	90	41	16	287	588
	%	61,9	21,9	15,3	7,0	2,7	48,8	100,0

Özellikle genç kuşak ev, arsa gibi mülkiyet ihtiyaçlarını ön plana çıkarırken (genç kuşak %65,1; orta kuşak %61,4; ileri kuşak %55,6), orta ve ileri kuşak biraz daha yeni yerleri tanıma ve görme adına yurt dışına çıkmayı öncelemiştir (genç kuşak %44,1; orta kuşak %52,2; ileri kuşak %51,5), Diğer kuşaklara göre genç kuşağın araba alma arzusunun daha yüksek oranda olduğu anlaşılmaktadır (genç kuşak %29,4; orta kuşak %19,1; ileri kuşak % 11,1).

Tablo 3.53. Günlük hayat koşullarından memnuniyet durumuna göre dağılımı

	Çok memnunum	Memnunum	Kararsızım	Memnun değilim	Hiç memnun değilim	Ortalama
Yaşadığımız evden	37,5	40,8	9,0	10,3	2,3	4,0
Yediğiniz yemekten	42,0	46,1	6,2	4,3	1,5	4,2
Yaşadığımız yerin güvenliğinden	24,4	45,1	18,7	10,3	1,5	3,8
Yaşadığımız yerin ulaşım hizmetinden	15,9	37,4	19,8	20,2	6,7	3,3
Kendi işiniz/Okulunuz/ asıl görevinizden	31,5	47,2	14,6	5,1	1,6	4,0
Aldığınız eğitimden	37,4	48,9	9,2	3,8	0,8	4,1
Boş vaktinizi geçirmekten	18,5	43,0	21,5	14,1	3,0	3,6
Kendi gelirinizden	13,8	34,3	17,9	24,8	9,3	3,1
Ailenizin şimdiki maddi durumundan	18,0	38,0	17,2	21,0	5,7	3,4

Hayatınızın genel gidişatından	28,5	48,0	15,2	6,9	1,3	3,9
--------------------------------	------	------	------	-----	-----	-----

Eğitimcilerin hayat koşullarından memnuniyet seviyesini ölçmek amacıyla yöneltilen soru çerçevesinde katılımcıların her soruya farklı cevap verdiği görülmektedir. 5'lik ölçeğe göre 3,1 ortalama ile gelirinden memnun olmadığını belirtmektedir. Bunu 3,3 ortalama ile yaşadığı yerin ulaşım hizmetleri, 3,4 ortalama ile ailesinin şimdi maddi durumu, 3,6 ortalama ile boş vakit geçirme, 3,8 ortalama ile yaşadığı yerin güvenliği oluşturmaktadır. Genel anlamda hayatının gidişatından memnuniyet ortalaması 3,9'dur. 4 ortalamasının altından seyreden bu durumda eğitimcilerin ağırlıklı olarak aldığı maaştan, ailesinin maddi durumundan, yaşadığı yerin güvenliğinden ve ulaşım hizmetlerinden, boş vaktini geçirme durumundan fazla memnun olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.54. Yaşa göre kendi gelirinden memnuniyet

Göstergeler		Hiç memnun değilim	Memnun değilim	Kararsızım	Memnunum	Çok memnunum	Toplam
-35 yaşa kadar Genç kuşak	Sayı	13	62	45	97	31	248
	%	5,2	25,0	18,1	39,1	12,5	100,0
36-50 yaş Orta kuşak	Sayı	33	62	44	85	35	259
	%	12,7	23,9	17,0	32,8	13,5	100,0
51 ve üzeri yaş İleri kuşak	Sayı	11	27	20	27	18	103
	%	10,7	26,2	19,4	26,2	17,5	100,0
Toplam	Sayı	57	151	109	209	84	610
	%	9,3	24,8	17,9	34,3	13,8	100,0

Katılımcıların yaş özellikleri dikkate alındığında kendi gelirinden memnun olma durumunda genç kuşağın diğer kuşağa oranla gelirinden memnuniyet durumu daha fazladır (genç kuşak % 51,6; orta kuşak % 46, 3; ileri kuşak % 43,7). Bu anlamda ileri kuşağın diğer kuşaklara göre kendi gelirinden memnuniyet durumu daha azdır (ileri kuşak % 36,9; orta kuşak % 36 6; genç kuşak % 30,5). Genç kuşaktan ileri kuşağa gittikçe kendi gelirinden memnun olma durumunda bir olumsuz yargı artmaktadır.

Tablo 3.55. Yaşa göre ailenin şimdiki maddi durumundan memnuniyet

Göstergeler		Hiç memnun değilim	Memnun değilim	Kararsızım	Memnunum	Çok memnunum	Toplam
-35 yaşa kadar Genç kuşak	Sayı	5	40	44	114	45	248
	%	2,0	16,1	17,7	46,0	18,1	100,0

36-50 yaş Orta kuşak	Sayı	22	67	41	82	47	259
	%	8,5	25,9	15,8	31,7	18,1	100,0
51 ve üzeri yaş İleri kuşak	Sayı	8	21	20	36	18	103
	%	7,8	20,4	19,4	35,0	17,5	100,0
Toplam	Sayı	35	128	105	232	110	610
	%	5,7	21,0	17,2	38,0	18,0	100,0

Yaş özelliklerine göre ailenin şimdiki maddi durumundan memnuniyet durumuna göre orta kuşağın diğer kuşaklara nazaran ailesinin maddi durumundan memnuniyeti daha azdır (orta kuşak %34,4; ileri kuşak %28, 2; genç kuşak % 18,1). Genç kuşak diğer kuşaklara göre ailesinin maddi durumundan daha memnundur (genç kuşak % 64,1; ileri kuşak % 52,5; orta kuşak % 49,8). Orta kuşağın ailesinin memnun olma durumu % 50'nin altında gözükmemektedir.

Tablo 3.56. Yaşa göre hayatın genel gidişatından memnuniyet

Göstergeler		Hiç memnun değilim	Memnun değilim	Kararsızım	Memnunum	Çok memnunum	Toplam
-35 yaşa kadar Genç kuşak	Sayı	5	12	30	119	82	248
	%	2,0	4,8	12,1	48,0	33,1	100,0
36-50 yaş Orta kuşak	Sayı	2	23	50	118	66	259
	%	,8	8,9	19,3	45,6	25,5	100,0
51 ve üzeri yaş İleri kuşak	Sayı	1	7	13	56	26	103
	%	1,0	6,8	12,6	54,4	25,2	100,0
Toplam	Sayı	8	42	93	293	174	610
	%	1,3	6,9	15,2	48,0	28,5	100,0

Hayatın genel gidişatından genç kuşağın diğerlere nazaran daha memnun olduğu söylenebilir (genç kuşak % 81,1; ileri kuşak 79,6; orta kuşak 71,1). Bu anlamda genç kuşak diğerlerine nazaran hayata daha olumlu baktığı iddia edilebilir. Hayatın genel gidişatına orta kuşağın daha olumsuz yaklaştığı görülmektedir. Hayattan memnuniyet durumu daha azdır (orta kuşak % 9,7; ileri kuşak 7,8; genç kuşak %6,8).

Tablo 3.57. Cinsiyete göre kendi gelirinden memnuniyet durumu

Göstergeler		Hiç memnun değilim	Memnun değilim	Kararsızım	Memnunum	Çok memnunum	Toplam
Kadın	Sayı	51	126	77	152	59	465
	%	11,0	27,1	16,6	32,7	12,7	100,0
Erkek	Sayı	6	25	32	57	25	145
	%	4,1	17,2	22,1	39,3	17,2	100,0

Toplam	Sayı	57	151	109	209	84	610
	%	9,3	24,8	17,9	34,3	13,8	100,0

Kadınların (%28,1) erkeklere (%21,3) kıyasla gelirinden memnun olmadığı anlaşılmaktadır. Özellikle bu anlamda erkeklerin (%22,1) kadınlara (%16,6) oranla kararsız ve ortada kaldıkları tespit edilmektedir.

Tablo 3.58. Cinsiyete göre ailenin şimdiki maddi durumundan memnuniyet

Göstergeler		Hiç memnun değilim	Memnun değilim	Kararsızım	Memnunum	Çok memnunum	Toplam
Kadın	Sayı	30	109	73	175	78	465
	%	6,5	23,4	15,7	37,6	16,8	100,0
Erkek	Sayı	5	19	32	57	32	145
	%	3,4	13,1	22,1	39,3	22,1	100,0
Toplam	Sayı	35	128	105	232	110	610
	%	5,7	21,0	17,2	38,0	18,0	100,0

Kadınların erkeklere kıyasla ailenin maddi durumuna ilişkin memnun olmama oranı daha yüksektir (kadın % 29,9; erkek 16,5). Erkekler kadınlara göre ailesinin maddi durumundan memnundur (erkek % 61,4; kadın %54,4).

Tablo 3.59. Cinsiyete göre hayatın genel gidişatından memnuniyet durumu

Göstergeler		Hiç memnun değilim	Memnun değilim	Kararsızım	Memnunum	Çok memnunum	Toplam
Kadın	Sayı	6	35	69	227	128	465
	%	1,3	7,5	14,8	48,8	27,5	100,0
Erkek	Sayı	2	7	24	66	46	145
	%	1,4	4,8	16,6	45,5	31,7	100,0
Toplam	Sayı	8	42	93	293	174	610
	%	1,3	6,9	15,2	48,0	28,5	100,0

Ayrıca kadınların erkeklere göre hayatın genel gidişatından memnun olmama oranı yüksektir (kadın % 8,8; erkek % 6,2). Hayatın genel gidişatından kadınlara göre erkeklerin memnuniyetinin fazla olduğu anlaşılmaktadır (erkek % 77,2; kadın % 76,3).

SONUÇ

“Kamuda Çalışan Eğitimcilerin Yoksulluk Düzeyinin Ölçülmesi: Bişkek Örneği” üzerinde kamu sektöründe çalışan eğitimcilerin sosyo-ekonomik düzeyini ölçmek amacıyla yapılan araştırma ile ilgili önemli verilere ulaşılmıştır. Bişkek, hem Sovyetler döneminde hem bağımsızlık sonrası dönemde Kırgızistan’ın başkenti konumunda olan önemli bir şehirdir. Bu da Kırgızistan’ın farklı bölgelerinden gelen insanlara çalışma imkanı ve fırsatlar sunmaktadır. Eğitim sektöründe çalışanlar için de durum hemen hemen aynıdır. Nitekim Kırgızistan’ın farklı bölgelerinden Bişkek’e gelerek eğitim sektöründe çalışanlara rastlamak mümkündür. Bu bağlamda çalışmaya katılan eğitimciler arasında Çüy, Narın, Isık Göl’de doğanlar diğer bölgelere oranla daha fazladır.

Çalışmanın sonucuna göre kamuda eğitim sektöründe çalışanların genellikle kadınlar olduğu görülmektedir. Eğitim sektöründe kadınların erkeklere nazaran daha yoğun çalıştığı anlaşılmaktadır. 35 yaş üstü eğitimcilerin yoğun olduğu görülmektedir. Büyük oranda evlilerden oluşmakla birlikte bekar, boşanmış ve dullarda yer almaktadır.

Bişkek’in reyonları olan Birinçi May, Lenin, Sverdlovskiy, Oktyabrskiy dışında eğitimcilerin yarısı şehir merkezinden uzak mevcut reyonların yakınlarındaki yerleşim yerlerinde ve köylerde ikamet etmektedirler.

Eğitimcilerin büyük bir oranı konut sahibidir. Geriye kalan eğitimcilerin barınma gereksinimlerini kiracı, ücretsiz akrabaların evlerinde, devlete ait lojmanlarda giderdikleri anlaşılmaktadır. Devlete ait lojmanlarda genellikle genç ve tek başına yaşayan eğitimciler barınmaktadır. Akraba evlerinin ücretsiz olarak kullanımı sosyal dayanışmanın bir türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun temelinde akrabalık ilişki ve bağının kuvvetli olması muhtemeldir. İbni Haldun’un sözünü ettiği akraba asabiyeti vardır.

Düşük maaşa sahip olan öğretmenlerin göç eğilimi arttırmaktadır. Öğretmenlerin göç eğilimi yoğundur. Özellikle kadın eğitimciler arasında bu oranın yüksek olduğu görülmektedir.

Düşük maaş alan öğretmenlerin çoğu hayatını ikame etmek için ek gelir getiren işlerde çalışmaktadır. Eğitimcilerin hayat koşulları, sosyo-ekonomik durumu, aldıkları maaş zaman zaman ek iş yapmalarına neden olabilmektedir. Dahası evde çalışmaya elverişli kişilerin ev ekonomisine katkı sağlamak amacıyla çalışmak zorunda kaldıklarına tanık olunmaktadır. Eşi olmayanlar dikkate alınmadığında eğitimcilerin eşlerinin 4/3'ü çalışma hayatına katılmaktadır. Her ne kadar farklı alanlarda çalışsalar da genellikle kendi meslekleriyle işlerle uğraşmaktadırlar.

Düşük maaş alan öğretmenler bazen yakınları tarafından maddi yardım alırlar. Öğretmenler giyim, gıda ve barınma gibi ihtiyaçlarını yakınlarından temin etme yoluna başvurduğu da görülmektedir. Sosyal yardımlaşma kültürünün Kırgız toplumunda halen yaygın olduğu söylenebilir. Her şeye rağmen toplumda aile, akrabalık ve arkadaşlık hukuku borç verilmesi bakımından halen canlı ve ilk başvuru kimseler olarak yerini muhafaza etmektedir.

Haneye giren gelir hanedeki ekonomik durumu yansıtan en önemli aynadır. Katılımcı eğitimcilerin ortalama aylık geliri 28 620 som'dur. Minimum 5 000 som olan hane gelirinin maksimum değeri 150 000 somdur. Ortalama hanede kişi sayısının 4,47 olduğu göz önünde bulundurulacak olursa kişi başına ayda 6 402 som düşmektedir. Dünya Bankası 2018 verilerine göre dünyada aşırı yoksulluk günlük 1.9\$ olarak belirlenmiştir. Kırgızistan'da ise günlük 1.9\$ yaşayanlar nüfusun %1.4'nü oluşturmaktadır. Uluslararası yoksulluk sınırı (asgari tüketim düzeyi) günlük 3.2\$ olarak hesaplanmıştır (World Bank, 2018). Kırgızistan 2.26\$ ile uluslararası yoksulluk sınırı altında yaşadığı görülmektedir. Bu oran mevcut katılımcı eğitimciler arasında 3.09\$'dur. Buna rağmen eğitimciler uluslararası yoksulluk sınırında yer almaktadır. Her ne kadar katılımcılar hanede ortalama 28 620 som gelire sahip olsa da geçimlerini ortalama 20 480 som ile sağlamaktadır. Aylık ortalama geçim miktarı minimum değeri 4000 som iken maksimum 90 000 som'u oluşturmaktadır.

Kcal değeri açısından bakıldığında gıda ürünlerinin miktarının bulunması konuyla ilgili değerlendirme yapmaya imkan vermekte büyük oranda hanelerde yeterli seviyede et, süt, sebze ve meyve tüketimi söz konusudur. Çoğunlukla pazardan gıda ihtiyacı karşılanırken hipermarket en son sırada tercih yerdir. Özellikle gıda

ihtiyaçlarının temininde akrabalarından yardım aldığını belirtilmiştir. Reçel, kış salatası ve priprava kendi yaptıkları ilk üç gıda arasına yer almaktadır. Eğitimcilerin giysi ihtiyaçlarını aynen gıda ihtiyacında olduğu gibi büyük oranda pazardan karşıladığı anlaşılmaktadır. AVM'lerden alışveriş yapma durumu da söz konusu olmakla birlikte hiçbir şekilde buralardan giysi almadığı ifade edilebilir. Özellikle ikinci el kullanılan eşyalar ve akrabadan yardımlar dikkati çekmektedir. Eğitimcilerin gelirleri birbirine yakın olduğu için tüketim ve ihtiyaçlarını giderme noktasında ortak özellik göstermektedir. Bu da önceliklerinin hemen hemen aynı olduğunu yansıtmaktadır.

Öğretmen ailelerinin sadece aldıkları maaşları düşünüldüğünde ortalama hane gelirleri hayat standardının altındadır. Bu bakımdan uluslararası standartlara bakıldığında öğretmenlerin almış olduğu maaş mutlak ve göreceli yoksulluk sınırında gözükmektedir. Fakat hanedeki kişi sayısı gerek hane yapısının belirlenmesinde gerekse ev ekonomisine katkısı önemlidir. Katılımcıların hanesindeki çalışan oranı 2,28'dir. Bu da evde yaşayanların yarısının çalışma hayatı içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Kırgızistan'da mevcut olan aile dayanışması ve yardımlaşmayla öğretmenler ek gelir temin etmektedir. Kırgızistan'da özellikle şehirde çalışan bazı öğretmenlerin köyde evi, tarlası ve hayvanları olduğu zor durumlarda buraları satarak ihtiyacını giderdiği anlaşılmaktadır. Uluslararası göstergelere göre Bişkek'te çalışan eğitimciler göreceli yoksulluk içerisinde görünürken, bu üç nedenden dolayı yoksulluk sınırını aşmış orta sınıf içerisinde yer aldığı görülmektedir. Zor durumda kaldığında ise genellikle giysi, ev eşyaları, elektrik ve ulaşımdan kısıldığı görülmektedir. Bu ekonomik göstergeler çerçevesinde eğitimcilerin mahalledeki insanlarla hayat standardını karşılaştırdığında 5'lik ölçeğe göre 2,94 ile ortalamaya yakın gözükmektedir.

Öğretmenler aldığı maaşı temel ihtiyaçlarını karşılamak için sarf ederler. Özellikle eğitimcilerin kazanılan paraları sırasıyla gıda ve giyim kuşama ve sağlığa harcandığı söylenebilir. Kısmen yaşa göre sosyal anlamda dinlenme ve eğlenme yerlerine çoğunlukla sadece bayramlarda gidilirken, boş zamanlarında ise genellikle televizyon seyrettikleri, kitap okudukları, komşu akraba veya arkadaşlarla görüştiklerini anlaşılmaktadır. Çalışanların parasal harcama gerektiren faaliyetlerden

kaçındıkları söylenebilir. Tatil olarak ise genellikle akraba ve yakınların bulunduğu yerler tercih edilmektedir.

Her şeye rağmen eğitimcilerin çoğunluğu durumlarının iyi olacağına inandığını söylese de yakın ve uzun vadede ülkeden göç etmek isteyen eğitimcilerin oranının yüksek olması düşünce ve fiiliyatla ters düşmektedir. Eğitimciler gelecekte ümit var olsa da fırsat bulduklarında ülkeyi terk etme eğiliminde olduğu bunun da ülkede beyin göçü eğilimini ortaya koyduğu görülmektedir. Eğitimcilerin, gerek Sovyetler Birliğinde eğitimcilerin özel statülerinin bulunması, gerek 2010-2017 yılları arasında özellikle eğitim sektörüne yapılan zamlar sebebiyle geçimin yukarıda bahsi geçen dönemde daha kolay olduğuna kanaati oluşturmuştur.

Kamuda eğitim sektöründe çalışanların devletten aldıkları maaşları, ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterliliktedir. Fakat eğitim giderleri, sağlık giderleri, sosyal faaliyetlere katılma gibi ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktırlar. Sonuç olarak eğitim çalışanları arasında uluslar arası verilere bakarak bir değerlendirmenin yapılmasının yanlış olduğu, ancak detaylı araştırmayla evde ikiden fazla çalışanın olması ev ekonomisine özellikle kadınların katkısı, akraba dayanışması, köyle irtibatları nedeniyle eğitimcilerde yoksulluk görülmemekte, bu yüzden yoksulluk kültüründen de söz edilemez. Ancak ciddi bir yaşam mücadelesi olduğundan bir geçim kültürünün varlığından söz edilebilir. Orta vadede eğitimcilerin yaşam standardını etkileyecek herhangi bir gelişme ve strateji pek gözükmemekle birlikte eğitimciler bireysel çabalarıyla bu sorunların üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar.

ДИСЕРТАЦИЯНЫН КЫСКАЧА МАЗМУНУ
«МАМЛЕКЕТТИК БИЛИМ БЕРҮҮ КЫЗМАТЫНДА ИШТЕГЕНДЕРДИН
ЖАКЫРЧЫЛЫК ДЕҢГЭЭЛИН ӨЛЧӨӨ: БИШКЕК МИСАЛЫНДА»

Жакырчылык тарыхтын ар бир мезгилинде ар түрдүү чен өлчөмдөрү менен пайда болуп, ушул күнгө чейин чечимди талап кылган коомдук маселе катары уланып келүүдө. Айрыкча тынымсыз түрдө өнүгүп жаткан коомдук түзүлүш менен биргеликте адам баласынын муктаждыктарындагы айырмачылыктар жакырчылык түшүнүгүн күндүн шарттарына ылайык өзгөрүүсүнө себеп болууда. Бул болсо жакырчылыктын тарыхый жараян ичинде минималдуу азык-түлүк муктаждыктарынан коомдук-маданий муктаждыктарга карата өзгөрүп, адамдын бүтүндөй жашоосун кучагына алган бир көрүнүшкө өзгөрткөн. Ошондой эле ааламдашуу менен биргеликте жакырчылык түшүнүгүнүн мааниси жана жакырчылыктын көрүнүшү да өзгөрүүгө дуушар болгон.

Сөздүк маанисинде жакыр жана жакырчылык сөздөрүн төмөндөгүдөй аныктаса болот. Жакыр – жетиштүү деңгээлде кирешеси болбогон же жайлуу жана ыңгайлуу жашоо үчүн зарыл болгон каражаттарга ээ болбогон адам. Жакырчылык – жашоону улантуу үчүн зарыл болгон мүмкүнчүлүктөрдүн жоктугун билдирет. Жашоону улантуу үчүн керектүү болгон муктаждыктар бир топ шарттарга (адам, коом, чөйрө) жараша өзгөргөндүктөн, жакырчылык түшүнүгүндө стандарттык абал менен учурдагы байкалган абалды салыштыруу керек.

Жакырчылык түшүнүгүнүн биринчи илимий аныктамасын 1901-жылы Бенджамин Сибом Раунтри тарабынан аныкталган. Раунтри жакырчылыкты, жалпы кирешенин адамдын биологиялык жашоосун улантуу үчүн керек болгон тамак-аш, кийим-кече ж.б. минималдык деңгээлдеги материалдык муктаждыктарды канаттандыруу үчүн жетишсиз катары белгилеген. Брюс Липтон (1997-жыл), жеке керектөөлөрдөгү жетишсиздиктерге көңүл буруу менен жакырчылыкты белгилүү бир деңгээден төмөн болгон киши башына жеке керектөөлөр (керектөө ыкмасы) менен баалаган. Адам Древновски (1977) болсо

жакырчылыкты, адамдын жана үй-бүлөнүн өздөрүнө ылайыктуу деп эсептеген деңгээлдеги кирешеге ээ болуусу (субъективдүү жакырчылык) же минималдуу жашоо стандарты талап кылган негизги муктаждыктарды канааттандырууга жетиштүү өлчөмдөгү кирешенин жоктугу (киреше боюнча жакырчылык) катары аныктайт.

Экономикалык кызматташтык жана өнүгүү уюмунун (OECD) аныктамасы боюнча жакырчылык - адам жакыр же жөндөмсүз болгон ар бир багытка байланыштуу болгон мүмкүнчүлүктөрдү камтууга тийиш экендигин белгилеп беш өлчөмдө караган. Бул аныктама Амартия Кумар Сен тарабынан сунушталган мүмкүнчүлүктөр көз карашынын негизинде алынган. Булар: экономикалык, адамдык, саясий, коомдук-маданий жана коргоочу мүмкүнчүлүктөр болуп бөлүнөт.

Жогоруда аталган Амартия Сен 1980-жылдарда жакырчылык маселесине мүмкүнчүлүктөрдүн жетишсиздиги деген башкача көз карашты алып чыккандыгы белгилүү. Бул көз карашта кирешеден тышкаркы себептерге басым жасалып жана жакырчылыкты “алгылыктуу жашоо деңгээлине жетүү үчүн негизги керектүү мүмкүнчүлүктөрдүн жоктугу” катары аныктаган. Бул көз караштын айырмачылыгы метанын ордуна жеке адамдын (индивид) эркиндигинин баса белгилениши болуп саналат. Жакырчылыкты түшүнүү үчүн адамдар “эмне кыла алат жана эмне кыла албайт” ушл нерсеге басым жасашы керектигин белгилеген. Бул пикирде киреше бир максат боло албастыгын, адамын бакубатчылыгы үчүн бир гана курал болуп берээрин жактаган.

Жакырчылык түшүнүгү белгилүү бир таянычтардын алкагында да иштелип чыккандыгы көрүлүп турат. Бул ыкма жакырчылык адамдык муктаждыктарга негизделген жана адамдын коомдун бирдиги болушу менен байланыштырат. Ошондуктан коомдук бир жандык катары адам физикалык жашоосун улантуу үчүн керектүү болгон тамак-аш муктаждыктары менен биргеликте кийим-кече, турак жай, ден-соолук, маданият, эс алуу, чогуу жашоо, эстетика ж.б коомдук-маданий муктаждыктардын зарыл экендиги белгилүү. Адамдык муктаждыктар, экономикалык шарттарга жараша канааттандырыла турчу муктаждыктар (материалдык жана түзүмдүк шарттарга негизделген муктаждыктар) жана

экономикалык шарттардан көз карандысыз муктаждыктар (руханий жана жеке муктаждыктар) болуп экиге бөлүнөт. Адамдык муктаждыктар коомдук жана тарыхый шарттар менен аныкталгандыгы айтылып келет. Жакырчылык аныктамасындагы материалдык сапата болбогон муктаждыктар; сүйүү, катышуу, чыгармачылык, өздүк, эркидик ж.б муктаждыктарды канааттандыруу бир топ маселелерге себеп болоору айтылып келет. Бул учурда жалгыз жашаган бирок бардар адам жакыр деп эсептелсе же минимум жашоо стандартында жашаган адамдын үйлөнүп жана балалуу болуу менен киреше деңгээли ошол бойдон калса адамдын жана үй-бүлөнүн жакырчылыка кирүү коркунучу бар сыяктуу мисал берилген. Бул жагынан алып караганда адамдык муктаждыктар баардык аспектиден бааланышы жана ар бир коомго жараша кароо керек.

Жакырчылык түшүнүгү адамзаттын тарыхы сыяктуу эски бир түшүнүк болуп саналат жана жакырчылык боюнча бир аныктаманы кабыл алуу мүмкүн эмес. Жогорудагы аныктамалардан түшүнүктүү болгондой эле жакырчылык көп жактуу, татаал жана ар түрдүү шарттарга жараша өзгөргөндүктөн аныктоого кыйын болгон түшүнүк. Айрыкча ар бир дүйнөлүк көз караштар жакырчылык түшүнүгүнө ар түрдүү ыкма менен кароосу жакырчылыктын стандарттык аныктамасын берүү кыйынга турат. Бул болсо жакырчылык коомдордун динамикасына ылайык, ал тургай ошол эле коомдо жакырчылык каралып жаткан учурга, жерине, тобуна жараша айырмачылыктарды көрсөтөөрүн тастыктайт.

Жакырчылык глобалдык маселе катары өнүккөн жана өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдө да жайылуу менен дүйнөлүк өлчөмгө жеткен. Жакырчылык дүйнөнүн начар өнүккөн аймактарында гана эмес, өнүккөн жана өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдө дагы маанилүү бир маселеге айланган. Глобалдашкан дүйнөдө технологиялык мүмкүнчүлүктөрдүн олтуу түрдө өнүккөнүнө карабастан жакырчылык дагы деле уланып келүүдө. Глобалдык пайдалардын бөлүнүшүнүн бирдей болбогондугу бул жагдайга абдан таасирин тийгизет. 1960 жылы эң бай 20 өлкөнүн кирешеси эң жакыр 20 өлкөнүн кирешесинен 18 эсе көп болсо, 1995 жылы көрсөткүч 37 болуп эки эсеге өскөн. Дүйнөлүк банк 1990-2020 (2020 божомол) мезгилдерине карата жакырчылыктын аймактарга карата бөлүнүшү

менен байланышкан изилдөө жүргүзгөн. Дүйнөлүк банк күнүгө 1.25 \$ жана 2 \$'дан аз киреше менен жашаган адамдарды жакыр катары кабыл алган.

Күнүгө 1,25 доллардан аз киреше менен жашаган жакырлардын жалпы калктын ичиндеги пайызы 2020 жылы 12,8% ке азайаарын божомолдогон. Дүйнөлүк банк тарабынан белгиленген 1,25 \$ менен жакырчылыктын чегинде жашаган калктын пайызы, 1990 жылдары жалпы дүйнөлүк калктын ичинен 41,7% ти түзгөн. Ушул мезгилде жакырчылык абдан көп тараган аймактар Кытай, Африка Сахара чөлкөмүнүн түштүгү, Чыгыш Азия жана Тынч океан, Түштүк Азия, Индия, Латын Америка жана Кариб өлкөлөрү, Жакынкы чыгыш жана Түндүк Африка жана жакырчылык эң аз деңгээлде болгон өлкөлөр Европа жана Борбордук Азия болгон. 1,25 доллардын аз кирешеси болгон жакырлардын үлүшүнө жана санына карап көрсөк 2005 жылы башка жылдарга салыштырмалуу Европа жана Борбордук Азия өлкөлөрүндөн башка баардык аймактарда жакырчылык көрсөткүчтөрүндө азайуу байкалган. Өзгөчө жакырчылыктын азайуусу Кытайда байкалган, 1990 жылы 683 миллион адам жакырчылык чегинен төмөн жашаса, 2015 жылы 70 миллион болуп азайган жана 2020 жылы 56 миллионго чейин азайары белгиленген. Бул аймактардын арасында жакырчылык катуу болгон аймак Африка Сахара чөлкөмү болуп саналат. 1990 жана 2005 жылдары 50%тен түшпөгөн жакырчылык пайызы 10 жыл ичинде 38%ке чейин азайган жана 2020 жылы 32.8%ке азайуусу божомолдонгон. 2020 жылга карата болгон божомолдордо жакырчылыктын эң жогорку пайызы Африка Сахара чөлкөмү (%32.8) жана жакырчылыктын эң пайызы Европа жана Борбордук Азия (%1.2) өлкөлөрүндө болоору белгиленген.

Жакырчылыктын чеги күнүгө 2 доллар болуп жогорулаганда жакырлардын саны мындан дагы көбөйгөндүгү байкалган. 2020 жылга чейин күнүгө 2\$ дан аз киреше менен жашаган жакырлардын саны акырындык менен азайары божомолдонгон. 1990 жылы 2 754 миллион адам 2\$ дан аз киреше менен жашаса, 2020 жылы 1 926 миллион адамга азайуусу күтүлөт. 2020 жылы күнүгө 2\$ болгон жакырчылыктын чеги Африка Сахара чөлкөмүндө 55.4%, Түштүк Азияда 51%, Чыгыш Азия жана Тынч океан аймактарында 14.3%, Латын Америка жана Кариб

өлкөлөрүндө 9.7%, Жакынкы чыгыш жана Түндүк Африкада 6.6%, Европа жана Борбордук Азияда 4.1% болуп ишке ашуусу күтүлүүдө.

Жакырчылык бир кубулуш катары мурдагы мезгилдерде жана азыркы учурда баардык коомдордун жалпы маселеси болуп саналат. Билим жана технологиянын өнүгүүсү менен адамдын муктаждыктары мурдагы жашоо стандарттарына караганда бакубатчылык коомунда өзгөрүүлөргө дуушар болгон. Адамзаттын “канааттанган коомдон” “керектөөчү коомго” өтүүсү менен биргеликте адамдардын алган кирешелери менен муктаждыктары ортосунда олуттуу айырмачылыктар пайда болгон жана бул айырмачылыктар жакырчылыктын формасын жана өзгөчөлүгүн өзгөрткөн.

Акыркы 50 жылда дүйнө жүзүндө бакубатчылыктын олуттуу өсүшүнө карабастан жакырчылык азыркы учурдун эң маанилүү маселелеринден бири болуп келет. Жакырчылык бир гана экономикалык жактан өнүгө албаган өлкөлөрдө гана эмес, өнүккөн жана өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдүн баардыгында олуттуу мбир маселе болуп келет.

Жакырчылык, коомдордун бакубатчылык деңгээли жана дүйнөлүк стандарттарга жараша кичине айырмаланышы мүмкүн. Бирок буга карабастан Бириккен улуттар уюму жана Дүйнөлүк банк сыяктуу дүйнөлүк уюмдар тарабынан белгиленген жакырчылык категориялары да бар.

Өзгөчө Дүйнөлүк банк тарабынан жакырчылык боюнча жүргүзүлгөн изилдөөлөр жана жакырчылык жөнүндө берген түшүнүктөр боюнча өзгөчө орунга ээ. Дүйнөлүк банк сыяктуу Бириккен улуттар уюмунун өнүктүрүү программасы дагы 1990-жылдардан баштап жасаган изилдөөлөрү жана жарыялаган баяндамалары менен жакырчылык боюнча иш аркеттерди жасап келет. Жакырчылык менен күрөшүүдө кээбир эл аралык өкмөттөр менен кызматташуу менен жакырчылыкты азайтууда маанилүү иш-чараларды жасаган. Дүйнөлүк банк жыл сайын белгилүү бир темаларда өзүнүн изилдөө кеңешинин көз караштарын камтыган Дүйнөлүк өнүгүү баяндамасы (World Development Report/WDR) жарыяланып турат.

Жакырчылык боюнча изилдөөлөрдүн тарыхына көз чаптырып көрсөк, жакырчылыктын социалдык бир маселе катары каралышын жана буга байланышкан систематикалык изилдөөлөрдү 17-кылымдардын башынан баштап азыркы күнгө чейин жолуктурууга болот.

Жакырчылык боюнча изилдөөлөрдүн башталышы жакырчылык социалдык маселе катары каралып жана бул боюнча систематикалык изилдөөлөр 17 кылымдын башынан башталган. Классикалык либерализмдин маанилүү ойчулдарынын бири болгон Джон Локк тон баштап, либерал теоретиктердин негиздөөчүлөрү жакырчылык маселесине көңүл буруу менен биргеликте жеке менчикти коргошкон жана жакырлардын бөлбөө керектигин дагы белгилешкен. Өзгөчө маанилүү ойчулдар жана теоретиктердин, жакырчылык менен байланышкан көз караштары жана пикирлери, капитализмдин башталышы менен 18-19 кылымдарда акырындык менен көбөйгөнүн көрүүгө болот. Бул жагынан алып караганда 18-19 кылымда жакырчылык боюнча жасалган изилдөөлөр азыркы изилдөөлөргө жарык берээри жана ошол мезгилдеги жакырчылык маселелерин аныктоо боюнча маанилүү орунду ээлери айдан ачык.

Жакырчылык түшүнүгү жана тарыхы сыяктуу эле жакырчылык кандай өлчөнөт жана кимдер жакыр болуп эсептелет мына ушуну дагы тактап алыш керек. Жакырчылыкты өлчөөдө универсалдуу бир метод жок, жакырчылыктын ар бир аныктамасы үчүн ар түрдүү ыкмалар колдонулушу мүмкүн. Бул учурда, ар түрдүү аныктамалардын өлчөмү ар кандай натыйжаларды берет. Изилдөөчү изилдегиси келген темага байланыштуу каалган өлчөө методун колдоно алат.

Дүйнөдө ар түрдүү өлчөө методдору колдонулат: булардын арасында: нормативдик, статистикалык, стратификациалык, эвристикалык, экономикалык ж.б өлчөө методдору бар. Кээ бир изилдөөчүлөр бирдиктүү өлчөө ыкмасын колдонушса кээбирлери бир канча өлчөө методун чоогу колдоно алышат.

Жакырчылыктын себептери бири бири менен байланыштуу дагы жана бири бири менен байланышпаган башка себептери дагы бар экенин айта алабыз. Жакырчылыктын себептери төмөнкүдөй топторду бириктирген ар түрдүү байланыш себептери берилген: Экономикалык (жумушсуздук, аз эмгек акы,

төмөн өндүрүмдүүлүк, тармактагы атаандаштыктын жоктугу); Социалдык-медициналык (майптык, карылы, оорулардын жогорку көрсөткүчү); Демографиялык (жалгыз бой ата энелер, үй-бүлөдө кароого көз каранды адамдардын көптүгү); Социалдык-экономикалык (социалдык коопсуздуктун жетишсиздиги); Билим (билим сапатынын төмөнү, билим берүүнүн жоктугу); Саясий (аскердик чыр чатактар, мажбур миграция); аймактык (аймактарынын ортосундагы тегиз эмес өнүгүү).

Муну менен биргеликте жакырчылык себептери, жакырчылык болуп жаткан жерге жана убакытка жараша айырмаланышы мүмкүн. Мындан сырткары жакырчылыктын түрлөрүнө жараша дагы ар түрдүү себептер болушу мүмкүн. Мисалы: узун жана кыска мезгилдеги жакырчылыктын себептери бир болбогондуктан, жакырчылыктын себептерин жакырчылыктын узактыгы боюнча да бөлсөк болот. Жакырчылыктын себептерине байланышкан пикирлер өлкөдөн өлкөгө жана өлкө ичиндеги кээ бир факторлорго (жаш, диний ишеним, раса, билим, киреше деңгээли ж.б) жараша өзгөрөөрү дагы белгилүү. Жакырчылык саясаты жана жакырчылык менен күрөшүү бул өзгөрүүлөргө жана айырмачылыктарга жараша аныкталат. Жакырчылыктын себептери жалпысынан макро-микро себептер болуп бөлүнөт. Адмардын өзүнүн калоосунан тышкаркы социалдык-экономикалык жана структуралык маселелер макро себептерди, адамдардын өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүнүн натыйжасынан пайда болгон себептер микро себептер болуп категорияга бөлүнөт.

Жакырчылыктын бир канча аныктамасы болгондой эле жакырчылыктын түрлөрү дагы абдан көп. Жакырчылыктын түрлөрүнүн бөлүштүрүлүшүндө кээбирлери азык-түлүк муктаждыктарын негиз кылып алса, кээбирлери социо-маданий муктаждыктарды негиз кылып алат. Абсолюттук жакырчылык, салыштырмалуу жакырчылык, объективдүү жакырчылык - субъективдүү жакырчылык, адамдык жакырчылык, айыл-шаар жериндеги жакырчылык, убактылуу жакырчылык- өнөкөт жакырчылык, жаңы жакырчылык, кезектештирген жакырчылык, ультра жакырчылык, иштеген жакырлар сыяктуу

жакырчылыктын көптөгөн түрлөрү бар. Эң көп колдонулган абсолюттук жана салыштырмалуу жакырчылык болуп саналат.

Изилдөөлөрдө жалпы кабыл алынган абсолюттук жана салыштырмалуу жакырчылык критерийлери боюнча учурда бар болгон социалдык коомду так аныктоо изилдөөнүн жүрүшүнө түздөн-түз таасирин тийгизет.

Кыргызстанда жакырчылык изилдөөлөрү 1996-жылы “Мониторинг Бедности” долбоорунун алкагында үй-бүлөлөрдү тандама изилдөөнүн негизинде Дүйнөлүк банктын методикалык жана финансылык жардамы аркылуу башталаган. 1996-2002-жылдары жакырчылык көрсөткүчтөрү Дүйнөлүк банктын эксперттеринин катышуусу менен эсептелген, инфляцияны эс алуу менен жыл сайын наркы индекстелген жакырчылык чегин колдонуу менен аныкталган.

Муну менен биргеликте жакырчылык деңгээлин аныктоо методикасын иштеп чыгуу боюнча иш-аракеттер улантылган. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети 2002-жылы эл аралык уюмдардын эксперттери менен бирге бир катар методдорду иштеп чыккан. 2004-жылдан баштап жакырчылыкты өлчөөнүн расмий методу катары үй-чарбалардын керектөө чыгашалары колдонулуп келет.

Үй-чарбалардын тандама изилдөөсүнүн жыйынтыгы боюнча 2017-жылы калктын киши башына орточо акчалай кирешелери 4739,41 сомду түзгөн. 2013-жылга караганда 1,4 эсеге көбөйгөн. Калктын акчалай кирешелери; эмгек акы кирешелери, социалдык трансферлер (пенсия, жөлөкпул, стипендия, страховка ж.б төлөмдөр), жеке мүлктөн тушкөн кирешелер (депозиттер, баалуу кагаздар, ижара кирешеси), жеке чарбадан түшкөн кирешелер жана башка кирешелерден турат. Калктын акчалай кирешелеринин басымдуу бөлүгү эмгек акыдан түшкөн киреше (% 69), социалдык трансферлер (% 16.4) жана жеке чарбаларда өндүрүлгөн айыл чарба азыктарын кайра сатуудан алынган кирешелерден (%10.3) турат.

Кыргызстанда жалпысынан киши башына түшкөн орточо акчалай киреше 4 739.4 сомду түзөт. Бул болсо айына 67.99\$ түзөт жана бул бир адамга күнүнө

орточо 2.26 \$ түзөт. Дүйнөлүк банктын 2018 жылдагы маалыматы боюнча жакырчылыктын чеги (абсолюттук жакырчылык) күнүнө 1.9\$ болуп белгиленген. Кыргызстанда болсо күнүнө 1.9\$ менен жашагандардын саны жалпы калктын 1,4% түзгөн. Эл аралык жакырчылыктын чеги (минималдуу керектөө көлөмү) күнүнө 3.2\$ болуп белгиленген. Кыргызстанда орточо акчалай киреше айына 67.99\$ жана күнүнө 2.26 \$ түзүп атат. Демек бул нерсе Кыргызыстан 2.26 \$ менен жакырчылык чегинин астында жашап жатат дегенди билдирет.

Эми Бишкек шаарындагы кирешелерди карап көрсөк; эмгек акы киреше, мүлктүк киреше, пенсиялык киреше, чарбалык киреше ж.б кирешелерден турат. Бишкек шаарында жакыр эмес калктын айлык орточо кирешеси 6 377,7 сомду же 91,50\$ түзөт жана күнүнө 3.5\$ туура келет. Бул жагынан алганда Бишкек шаары эл аралык жакырчылыктын чегинин бир аз үстүндө экенин көрүүгө болот. Жакырлардын айлык орточо кирешеси 3 120,8 сомду же 44,77\$ түзөт жана күнүнө 1,49\$ га туура келет. Кыргызстандын статистикалык мекемесинин маалыматтарына карата жакырлар категориясында болгондор, Дүйнөлүк банктын категориясына карата(1.90\$) өтө жакыр категориясына кирүүдө.

Өлкөдө калктын орточо киши башына түшкөн чыгашалары 2017-жылы 3460,5 сомду түзгөн жана бул көрсөткүч 2013-жылга караганда 1,3 эсеге жогорулаган. 2017-жылдагы калктын жалпы чыгашаларынын түзүмүн; керектөө чыгашалары 86%, салыктарга болгон чыгашалар 7,1% ти түзгөн. Керектөө чыгашалары; тамак-аш азыктары, буюмдар (непродовольственные товары) жана кызматтар болуп экиге бөлүнөт. Акыркы беш жыл ичинде орточо жашоо минимуму 2013-жылы 4599 сом болсо 2017-жылы 4900 сом болуп жогорулаган.

Кыргызстанда калктын бакубатчылыгын өлчөө Улутту статистикалык комитет тарабынан үй-чарбалардын жана жумушчулардын бюджетин мезгили менен 5016 үй-чарбаны камтыган тандама изилдөөнүн негизинде чыгарат. 2017-жылдагы изилдөөлөрүн жыйынтыгына карата керектөөчү чыгашалар боюнча эсептелген жакырчылыктын деңгээли жалпы өлкө боюнча 25,6%ти түзгөн жана 2016-жылга караганда 0,2%ке өскөн. Ошондой эле бул көрсөткүч 2012 – жылы

38% болсо 2017 – жылы 25.6%ке түшкөн. Ошол эле учурда өтө жакыр (крайняя бедность) болгондор 2012-жылы 4,4% болсо 2017-жылы 0,8%ке азайган.

Азыркы учурда жакырчылык менен күрөшүү жана калктын бакубатчылык деңгээлин жогорулатуу өкмөттүн кармаган маанилүү максаттарынын бири болуп саналат. Кыргызстанда жакырчылык изилдөөлөрү биринчи жолу 1998-жылдын 11-январында Кыргыз Республикасынын Президентинин чечими менен “Аракет” (1998-2005) деген улуттук бир программаны кабыл алган. Бирок каржылык жактан жетишсиздиктер болуп программа уланбай калган.

2000-жылы Сентябрь айында 191 БУУ на мүчө өлкөлөр менен биргеликте Кыргызстан дагы Миңжылдык декларациясына кол койгон. Миңжылдык декларациясынын алкагында 2015-жылга чейин жасала турчу 8 миңжылдыктын өнүгүү максаттары көрсөтүлгөн. Чындыгында миңжылдыктын өнүгүү максаттары толугу менен жакырчылыкты жоюуга максатталган.

2003-жылдын Февраль айында Кыргызстандын бийлик өкүлдөрү, жарандык коомдор жана эл аралык өнөктөштөр менен биргеликте 2003-2005 жылдар үчүн Жакырчылыкты Кыскартуунун Улуттук Стратегиясын кабыл алышкан.

Өлкөнү өнүктүрүү стратегиясы (ӨӨС1), Кыргызстандын орто мөөнөттөгү 2007-2010 жылдар үчүн өлкөнүн өнүгүүсүнүн негизги багыттарын белгилеген эң маанилүү документ болуп саналат. Өлкөнү өнүктүрүү стратегиясынын жалпы максаты; туруктуу экономикалык өсүштү камсыздоо менен жарандардын жашоо деңгээлин жана сапатын жогорулатуу, толук иш менен камсыз кылуу, жогорку жана туруктуу киреше, социалдык кызматтардын жеткиликтүүлүгү жана сергек чөйрөдө жогорку жашоо стандартын сактоо.

Өлкөнү өнүктүрүү стратегиясы (ӨӨС2), 2009-2011 Кыргызстандын өнүгүүсү үчүн стратегиялык көз карашты сунуш кылган документ болуп саналат жана 2007-2010 Өлкөнү өнүктүрүү стратегиясынын (ӨӨС1) жаңыланган версиясы болуп саналат. Бул документти даярдоодо жалпысынан ӨӨС1 дин өнүктүрүүсүндө колдонулган методикалык ыкмалар колдонулган.

2013-2017 жылдар үчүн “Туруктуу өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясы” кабыл алынган. Анын негизги максаттары; беш жыл ичинде Кыргызстан туруктуу саясый системасы, динамикалык экономикасы жана калктын кирешелеринин жогорулашы менен демократиялык малекет болуусу болгон.

Улуттук статистикалык комитеттин маалыматтары боюнча 2018-жылы Кыргызстанда орточо эмгек акы 16 218 сомду түзгөн. Ал эми жашоо минимуму 4792.54 сомду түзүп анын 3115.15 сому керектөө корзинкасын түзгөн. Кыргызстанда эң көп эмгек финансылык секторунда 36 209сом, электроэнергия менен камсыздоо 30 995 сом, маалымат жана байланыш тармагы 32 260 сом. Эң аз эмгек акы алгандар мамлекеттик кызматкерлер болуп саналат; билим берүү 11 379сом, айыл чарба, токой жана балык чарбасы 10 461 сом, саламаттыкты сактоо 10 198 сом, искусство 8 702 сом.

Кыргызстанда 1996 жылы Дүйнөлүк банка тарабынан изилденип башталган жакырчылык, бир гана жалпы изилдөөлөр менен чектелген. Мамлекеттик мекемелер жана эл аралык уюмдардын жакырчылык менен байланышкан бир катар изилдөөлөрү болгону менен шаар жакырчылыгын өзгөчө мамлекеттик кызматкерлердин абалына байланышкан изилдөөлөр жокко эсе.

Билим берүү тармагында иштеген мугалимдердин эмгек акылары, колледж же жогорку окуу жайдын бүтүрүүчүсү болгонуна карата, берген сабактардын саатына жараша жана иштеген жеринин шаарда же айылда же тоолуу аймакта болгонуна жараша айырмаланып турат. Буга байланыштуу мугалимдер эң аз 3000-4000 сом эң көп 9000-10 000 сом алышат. Мында жалпысынан бир гана эмгек акыларын эске алуу менен мугалимдер “салыштырмалуу жакырчылык” ичинде жашашат деп айтсак болот. Бул эмгек акыларды доллар менен эсептегенде болжодуу түрдө 57,5-130 доллардын ортосунда болот. Бул болсо жогоруда БУУ тарабынан берилген жакырчылык критерийине ылайык, эң аз маяна алган мугалимдер абсолюттук жакырчылыкта жашаса, жогорку маяна алган мугалимдер салыштырмалуу жакырчылыкта жашап жаткандары айдан ачык көрүнүп турат.

Билингендей эле Кыргызстанда мамлекеттик кызматкерлердин эмгек акылары өтө аз болуп саналат. Жогоруда айтылган эмгек акылар менен азыркы

учурда мындай эмгек акы менен жашоо өтө кыйын. Өзгөчө билим берүү секторунда эмгек акыларынын аз болушу бир топ маселелерге жол ачат; билим берүү секторунда иштеген жаш кадрлардын азыусу жана улгайган кадрлардын басымдуулук кылуусу башкача айтканда билим берүү тармагындагы кадрлардын жаңыланбоосу, жаш муундун өзүнүн кесибинден тышкары башка бир тармакта иштөөсү, иштегендердин жакырчылык деңгээлинин жогорулашы менен мындан да жакшы мүмкүнчүлүктөргө ээ болууну каалган мамлекеттик кызматкерлер башка мамлекеттерге кетүүсүнө, миграцияга жол ачууда бул болсо табигый түрдө “мээнин агымы” (утечка мозгов) миграциясына себеп болууда.

Изилдөөнүн маанилүүлүгү Кыргызстанда иштеген мугалимдердин күнүмдүк жашоосу, негизги муктаждыктары, социо-маданий, экономикалык абалын аныктоо максатында, мугалимдердин жакырчылык абалын социологиялык аспектиден кароо менен мамлекеттик кызматкерлер жана жакырчылык боюнча жасала турчу изилдөөлөр үчүн бир негиз түзүп берет. Эң башта академиялык чөйрөлөр, мамлекеттик мекемелер бул изилдөөнүн маалыматтарынан пайдалануусу күтүлөт. Өзгөчө Бишкекте жакырчылык менен байланышкан жасала турчу политикаларга белгилүү бир деңгээлде болсо дагы илимий бир негизди тузуп берүүгө аракет кылынат.

Изилдөөнүн негизги максаты Бишкек шаарында мамлекеттик билим берүү секторунда иштеген иштегендердин жакырчылык деңгээлин өлчөө, аз эмгек акы алгандардын эгер бар болсо кошумча киреше булактарын, жакырчылык менен күрөшүүлөрүн, жакырчылыктын мыйзамдуу же мыйзамсыз бурмаланышы, социо-маданий жана экономикалык абалдарын аныктоо максатталган. Жалпы жонунан Кыргызстанда, өзгөчө Бишкек шаарында мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендердин жакырчылык деңгээли боюнча жасалган изилдөөлөрдүн жетишсиздигинен улам, кийинки жылдарда бул тармакта жасала турчу изилдөөлөргө салым кошуу жана тиешелүү мамлекеттик мекемелердин жакырчылык менен күрөшүү саясатына илимий маалыматтарды берүү максатталган.

Мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендердин (бала-бакча, мектеп, университет) жакырчылык деңгээлин өлчөө максатында сандык изилдөө методу колдонулган. Мамлекеттик билим берүү мекемелердин жалпы саны 3710, мунун ичинде; бала бакча 1325, жалпы мектептер 2139, кесиптик окуу жайлар 212, жогорку окуу жайлар 34 болуп бөлүнөт. Билим берүү тармагында иштегендердин жалпы саны 101 660 жана Бишкек шаарында иштеген мугалимдердин саны 30 301 ди түзөт. Изилдөөнүн тандамасы Бишкек шаарында мамлекеттик кызматта иштеген 30 301 мугалимди түзөт. Мунун алкагында Бишкек шаарында билим берүү тармагында иштеген 610 кишиге анкет жүргүзүлгөн. Университеттер боюнча 306 мугалим, жалпы мектептер боюнча 249 мугалим, бала-бакча боюнча 55 тарбиячы менен анкета жүргүзүлгөн. Жасалган изилдөөнүн негизинде алынган маалыматтар SPSS 22 программасы менен анализделип мунун алкагында адабияттарды изилдөөнүн натыйжасында түзүлгөн теориялык бөлүк менен изилдөөнүн жыйынтыктары бириктирилип тезис даярдалган. Жыйынтыктар социологиялык жактан талкууга алынып, бааланган.

Мамлекеттик сектордо иштеген мугалимдердин жакырчылык деңгээлинин ченелүүсү изилденген дипломдук иш үч бөлүктөн турган башкы тема, подтема, микротема жана жыйынтыктан турат. Изилдөө дагы да түшүнүктүү болушу үчүн дипломдук иштин киришүү бөлүмүндө жакырчылык жөнүндө жалпы маалымат берилген.

Изилдөөнүн биринчи бөлүмүндө дипломдук иштин концептуалдык негиздери түзүлгөн. Жакырчылыкка байланыштуу негизги түшүнүктөр жана жакырчылык түшүнүгүнүн динамикасы каралып, жакырчылыктын тарыхый өнүгүүсү талкууланган. Жакырчылык маданияты, жакырчылыктын ченелүүсү, себептери жана түрлөрү жөнүндө маалыматтар берилген жана Түркия, Россия жана дүйнөдө жакырчылык менен байланышкан изилдөөлөргө жана иликтөөлөргө көңүл бурулган.

Кыргызстан көз карандысыз болгондон кийинки жакырчылык жана жакырчылык менен күрөшүү саясаты аталышындагы экинчи бөлүмдө Кыргызстанда жакырчылыктын жалпы көрүнүшү жана өлчөмдөрү, Кыргызстанда

жакырчылык менен күрөшүү стратегиялары, Кыргызстанда мамлекеттик сектордо иштеген мугалимдердин жакырчылыгы туралуу маалыматтар берилген. Кыргызстанда жакырчылыктын классификацияланышы орун алган бул бөлүмдө мамлекет жана жеке мекемелер тарабынан иштелип чыккан жакырчылыктын стратегиялары (“Аракет” улуттук программасы, жакырчылык менен күрөшүү иштери, Миң жылдыкты өнүктүрүү максаттары, Жалпы өнүгүүнүн негиздери, жакырчылыкты азайтуунун улуттук стратегиясы ж.б) иш жүзүнө ашырууга көрүлгөн аракеттер менен биргеликте мамлекеттик секторлордо иштеген мугалимдердин экономикалык жана социалдык абалдары каралган.

Билим берүү секторунда иштегендердин социо-экономикалык абалын түшүндүргөн үчүнчү бөлүмдө, Кыргызстандын Бишкек шаарында мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендердин жакырчылык деңгээли изилденип, азыркы учурдагы жашоо шарттарына тийгизген таасири анализденген. Айрыкча мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендердин кошумча киреше булактары жана жакырчылык менен күрөшүүлөрү каралган. Бул контексте мамлекеттин билим берүү секторунда иштегендердин арасында жакырчылыктын бир маданиятка айланып же айланбагандыгы, мамлекеттин билим берүү секторунда иштегендердин жашоо шарттарына канчалык деңгээлде таасир тийгизгендиги изилденген.

Изилдөөгө катышкан билим берүү секторунда иштегендердин 76,2% аялдар жана 23,8% эркектер түзгөн. Билим берүү тармагында аялдардын эркектерге караганда басымдуурак кылаары көрүнүп турат.

Мугалимдерди жаш, орто жаш жана улгайган куракка бөлгөнүбүздө 40,7%и 35 жашка чейинки жаш курак, 42,5%и 36-50 жаш арасындагы орто курак жана 16,9%и 51 жаштан жогорку улгайган курактагы жаш категорияларын түзгөн.

Изилдөөгө катышкан мугалимдердин 75,1% и үй-бүлөлүүлөр, 16,2%и бойдоктор, 5,1% ажырашкандар, 3,6%и жесирлерден турат.

Үй-бүлөгө кирген киреше үй-бүлөнүн экономикалык абалын көрсөткөн эң маанилүү күзгү болуп саналат. Изилдөөгө катышкан мугалимдердин орточо

айлык кирешеси 28 620 сомду түзөт. Айлык кирешелери минимум 5000 ден баштап максимум 150 000 сомго чейин жетет. Үй-бүлөдө орточо кишинин саны 4,47 экенин эске алсак киши башына айда 6 402 сомду түзөт. Бул сумманы долларга бөлсөк күнүнө 3.09\$ дан тийет. Демек Дүйнөлүк банктын эл аралык жакырчылык чеги катары көрсөткөн 3.2\$дан бир аз гана көбүрөөк болууда. Бирок буга карабастан мугалимдер эл аралык жакырчылыктын чегинде орун алгандыгын айта алабыз. Изилдөөгө катышуучулардын үй-бүлөдөгү орточо айлык кирешеси 28 620 сом болгону менен жашоо тиричиликтерин орточо 20 480 сом менен өткөрүшөт. Айына орточо керектөө суммасы 4000 сомдон максимум 90 000 сомго чейин жетет.

Мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендердин мамлекеттен алган эмгек акылары бир гана негизги муктаждыктарын үчүн жетиштүү болуп саналат. Бирок билим алууга, саламаттыкты сактоого (ден-соолук) кетчү чыгашаларды, социалдык иш чараларга катышуу сыяктуу муктаждыктарына жетишсиз болуп санаат. Мамлекеттик билим берүү секторунда иштегендер жалпысынан салыштырмалуу жакырчылык абалында экендиги көрүнүп тургандай. Жакынкы арада мугалимдердин жашоо шартына таасир бере турчу кандайдыр бир өнүгүү же стратегия байкалбайт бирок мугалимдер жеке аракеттери менен бул маселени чечүүгө аракет жасап келишет.

Бишкекте мамлекеттик билим берүү секторунда иштеген мугалимдердин кунүмдүк жашоосу, негизги муктаждыктары, социо-маданий, экономикалык абалын аныктоо менен мугалимдердин жакырчылык абалы социологиялык аспектиден каралып мамлекеттик билим берүү тармагында жана жакырчылык боюнча жасала турчу изилдөөлөр үчүн негиз түзүп бере алды. Эң башта академиялык чөйрөлөрдөн баштап мамлекеттик мекемелерге чейин бул изилдөөнүн маалыматтарынан пайдалана алат. Өзгөчө Бишкекте мамлекеттик сектордо иштеген мугалимдер менен байланышкан политикаларга аз да болсо илимий салым кошууга аракет кылынат. Изилдөө мугалимдердин азыркы социалдык-экономикалык абалын көрсөтүү жагынан маанилүү бир боштукту толтура турчу саппатта болуп саналат

KAYNAKLAR

- Aksan, Gamze (2009). Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri. Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksan, Gamze (2012). Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (27): 9-19.
- Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar (2002). Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Arabacı, Rabihan Yüksel (2017). “Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi”. Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Ed. Emel İslamoğlu, Mustafa Çağlar Özdemir), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Arpacıoğlu, Özge ve Yıldırım, Metin (2011). Dünyada Ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 4(2): 60-76.
- Avcıoğlu, B. (2002). Türkiye’de Yaşam Kalitesi. Planlama Dergisi, Sayı: 2002/1, ss. 30-36.
- Aytaç, Ömer (2002). Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 12, (1): 231-260.
- Benli, Abdurrahman ve Yenihan, Bora (2018). “Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi”. Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla (Ed. Gökçe Cerev, Bora Yenihan). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Beşirli Hayati, Ünal Ali vd. (2017). Kırgızistan’da Göç ve Göçün Nedenleri Üzerine Değerlendirmeler. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 5 (2): 227-240.
- Buğra, Ayşe (2016). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika. 8. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ceyhan, Turgay (2016). Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Yoksulluk Sorunu. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, Eda (2014). Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi. T.C. Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.

- Erbas, Mustafa ve Arslan, Sultan (2012). Açlığın Önlenmesi ve Gıda Güvencesinin Sağlanması. Gıda Mühendisliği Dergisi (36): 50-59.
- Global Economic Prospects Crisis, Finance, and Growth <http://pubdocs.worldbank.org/pubdocs/publicdoc/2015/9/308811443469733024/Global-Economic-Prospects-January-2010-Crisis-finance-and-growth.pdf>, Erişim: 17/11/2018.
- Gül, Hüseyin ve Şen, Bülent (2018). “Yoksulluk: Tanım, Olgu ve Yaklaşımlar”. Yoksulluk ve Sosyal Hizmet (Ed. Mustafa Özcan Taşkesen, Bülent Şen), Konya: Eğitim Yayınevi.
- Gündoğan, Naci (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. Ankara Sanayi Odası Dergisi, (Ocak/Şubat Sayısı): 42-56
- Human Development Indicators, <http://www.hdr.undp.org/en/countries/profiles/KGZ>, Erişim: 14.04.2019.
- Işık Oğuz ve Pınarcıoğlu, Melih (2015). Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Işık, Aysun Danışman (2012). Yoksulluğun Subjektif Refah Açısından Ölçülmesi: Muğla İli Uygulaması. Doktora Tezi, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İbrişim, Nur (2008). Yoksulluk, Yoksulluğun Ölçülmesi Ve Türkiye Üzerine Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İncedal, Sümer (2013). Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları. Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi. Ankara: Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.
- Kabakçı, Karadeniz Hülya (2017). “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”. Yoksulluğun Nedenleri (Ed. Emel İslamoğlu, Mustafa Çağlar Özdemir), 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kabaş, Tolga (2009). Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları. Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karakaş, Mehmet (2010). Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma. Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2):1-16
- Kıyılar, Murat ve Acar, Okan (2002). Ülkemizde Tasarruf Oranlarını Etkileyen Faktörler Ve Bölgeler Arası Tasarruf Alışkanlıklarının Tespiti Üzerine Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi (73): 41-60.
- Küle, Hüner (2004). Kentsel Yoksulluk ve İzmit'te Yoksulluk Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Koceli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Latest Human Development Index (HDI) Ranking <http://hdr.undp.org/en/2018-update>, Erişim: 17/11/2018.
- Öztürk, Şinasi (2008). Kırsal Yoksulluk Ve Neo-LiBeral Ekonomi Politikaları. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(5): 605-634.
- Pire, Özge (2011). Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Sosyal Politika Programları: Isparta İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Polanyi, Karl (1986). Büyük Dönüşüm, Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri. (Çev. Ayşe Buğra), İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Şafak, Zülfikar Berna (2010). Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesi'nin Başarı Değerlendirmesi-Ankara İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Şenses, Fikret (2017). Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk. 8.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenses, Fikret (2017). Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taşgın, Neşe Şahin (2017). Yoksulluk İnsan Hakları ve Sosyal Hizmetler. Ankara: Nika Yayınevi.
- Temiz, Hasan Ejder (2008). Dünyada Kronik Yoksulluk Ve Önleme Stratejileri. Çalışma ve Toplum, (2): 61-100.

- The World's Richest and Poorest Countries 2019 (2019).
<https://www.gfmag.com/global-data/economic-data/worlds-richest-and-poorest-countries>, Erişim: 14.04.2019.
- Topgöl, Seda (2013). Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksulluğun Kadınlaşması. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14 (1): 277-296.
- Topgöl, Seda (2013). Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksulluğun Kadınlaşması. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14(1):277-296.
- TÜİK, Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, 2002-2015
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013, Erişim: 15/11/2018.
- TÜİK, Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Yoksul Fert Sayısı, TÜRKİYE
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013, Erişim: 15/11/2018.
- Türkdoğan, Orhan (1977). Yoksulluk Kültürü. 2.Baskı, Erzurum: Dede Kort Yayın Evi.
- Türkdoğan, Orhan (2003). Türk Toplumunda Yoksulluk Kültürü. İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- UNDP, Human Development Indices and Indicators 2018 Statistical Update
http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf, Erişim: 17/11/2018.
- Uzun, Hasan (2018). “Yoksulluğun Toplumsal Yansımaları”. Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla (Ed. Gökçe Cerev, Bora Yenihan). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Yalçın Nermin (2008). Sivil Toplum Kuruluşları Ve Yoksulluk. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaşar, M. Ruhat (2010). Konut Politikaları ve Yoksulluk. *SBAR*D, (15): 57-93.
- Yıldırımalp, Sinem (2018). “Yoksulluk Nedenleri”. Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla (Ed. Gökçe Cerev, Bora Yenihan). 1. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık.
- Yılmaz, Sibel (2006). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri: Eskişehir Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Yusufoğlu, Ömer Şükrü (2010). Kadın Yoksulluğu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Elazığ Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Аксенова, Т.Н. (2014). Бедность: Экономическая природа, концепции, оценка. Современные проблемы науки и образования, № 5. <https://www.science-education.ru/pdf/2014/5/830.pdf>, Erişim: 18/12/2018.
- Анализ текущего положения, <http://rus.gateway.kg/strategii-razvitiya/strategiya-razvitiya-strany-2006-2010/ii-analiz-tekushhego-sostoyaniya-i-itogov-r/1-analiz-tekushhego-polozheniya/>, Erişim:14.04.2019;
- Арапко, Виктория (2018). Уровень бедности в России. Инновационная наука, (5-1): 76-77.
- Батракова, Л. Г. (2011). Основные концепции оценки бедности населения. Ярославский педагогический вестник, (3): 117-121.
- Вильмова, Е. С. (2016). Отношение американского и российского обществ к бедности и бедным на примерах фразеологизмов, пословиц, цитат и афоризмов. Вестник СПбГУ, (2): 87-96.
- Волчкова, Л.Т., Минина, В.Н. (1999). Стратегии социологического исследования бедности. Социологические исследования, (1): 49-56.
- Воронкова, О.В. (2007). Подходы к определению и измерению бедности. Экономический вестник Ростовского государственного университета, (3): 147-154.
- Гордон, Л.А. (1994). Четыре рода бедности в современной России. Социологический журнал, (4): 18-35.
- Давыдова, Н. М. (2003). Методы социологических исследований. Депривационный подход в оценках бедности. Социологические исследования, (6): 88-96.
- Ефремова, М.В. (2014). Основные подходы к изучению феномена бедности в зарубежных психологических исследованиях. Современная зарубежная психология, (3): 91-101.

- Информационный Бюллетень Кыргызской Республики по Продовольственной Безопасности и Бедности 3/2018 (2018). Нацстатком Кыргызской Республики: Бишкек
- Информационный Бюллетень Кыргызской Республики по Продовольственной Безопасности и Бедности 3/2018.
- Калк боюнча маалымат, <http://stat.kg/kg/statistics/naselenie/>, Erişim. 14.04.2019
- Комплексная основа развития Кыргызской Республики 2001, Национальное видение развития Кыргызстана. <http://rus.gateway.kg/strategii-razvitiya/kompleksnaya-osnova-razvitiya-kyrgyzs/1-nacionalnoe-videnie-razvitiya-kyrgyz/>, Erişim: 14.04.2019.
- Кыргыз Республикасын туруктуу өнүктүрүү боюнча Улуттук кеңеш 2013-2017-жылдардын мезгилине, <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/61542/>, Erişim: 14.04.2019.
- Кыргыз Республикасында мектеп мугалимдеринин социалдык абалы жана статусу (2018). Булан институту: Бишкек.
- Кыргыз Республикасындагы билим берүү жана илим 2013-2017 (2018). Статистикалык жыйнак 2018, Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети: Бишкек.
- Кыргызстан цифраларда (2018). Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети: Бишкек
- Кыргызстан цифраларда (2018). Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети: Бишкек.
- Маслеев, А.Г. (2001). Бедность как социальное явление. Екатеринбург: Издательство уральского университета.
- Методы анализа бедности для Кыргызской Республики, <http://www.stat.kg/kg/statistics/download/methodology/98/>, s. 1. Erişim: 25.04.2019.

- Национальная программа преодоления бедности "Аракет" (1998-2005 годы), <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/2580>, Erişim: 14.04.2019.
- О Стратегии Развития Страны на 2009-2011 гг., <http://rus.gateway.kg/strategii-razvitiya/strategiya-razvitiya-strany-2009-2011/i-vvedenie1-1-o-strategii-razvitiya-stran/>, Erişim: 14.04.2019.
- Прожиточный минимум для основных социально-демографических групп населения за 2018 года <http://www.stat.kg/media/files/460f81f3-08a9-4ad1-a40b-7370ad2df1d5.pdf>, Erişim: 15.04.2019.
- Прожиточный минимум для основных социально-демографических групп населения за 2018 года <http://www.stat.kg/media/files/460f81f3-08a9-4ad1-a40b-7370ad2df1d5.pdf>, Erişim: 15.04.2019.
- Процедуры и форматы формирования СРС-2, <http://rus.gateway.kg/strategii-razvitiya/strategiya-razvitiya-strany-2009-2011/1-3-procedury-i-formaty-formirovaniya-sr/>, Erişim: 14.04.2019.
- Римашевская, Н.М. (2004). Бедность И маргинализация населения. Социологические исследования, (4): 33-44.
- РОССТАТ, Величина Прожиточного Минимума www.gks.ru/free_doc/new_site/population/urov/urov_41kv.doc, Erişim: 17/11/2018.
- РОССТАТ, Численность Населения с Денежными Доходами Ниже Величины Прожиточного Минимума и Дефицит Денежного Дохода www.gks.ru/free_doc/new_site/population/urov/urov_51g.doc, Erişim: 17/11/2018.
- Социальные тенденции Кыргызской Республики: 2012-2016. (2018). Выпуск 13, Национальный статистический комитет Кыргызской Республики: Бишкек.
- Статистический ежегодник Кыргызской Республики 2012-2016 (2017). Национальный статистический комитет Кыргызской Республики: Бишкек.
- Стратегии развития Кыргызстана обзор реализации национальной стратегии сокращения бедности на 2003-2005 годы, Введение,

<http://rus.gateway.kg/strategii-razvitiya/obzor-realizacii-nacionalnoy-strat/1-vvedenie/>, Erişim: 14.04.2019.

Стратегия развития страны 2006–2010, Актуальность стратегии развития страны, <http://rus.gateway.kg/strategii-razvitiya/strategiya-razvitiya-strany-2006-2010/i-vvedenie-1-aktualnost-strategii-ra/>, Erişim:14.04.2019.

Сычева, В. С. (2002). Бедность и ее измерение. Социология: методология, методы, математическое моделирование(4М), (14): 176-188.

Сычева, В.С. (1996). Измерение уровня бедности: история вопроса. СОЦИС, (3): 141-149.

Токтоназарова, Нуржан (2017). Мугалимдин айлыгы канча?. 13-июль, (www.azattyk.org/a/kyrgyzstan-education-salary-school-teachers/28614571.html), Erişim: 14.04.2019.

Уровень бедности населения Кыргызской Республики в 2017г <http://www.stat.kg/media/publicationarchive/e6b6504b-fbdc-4699-9cf5-1f13d0eafaa1.pdf> Erişim:15.04.2019

Уровень жизни населения 2013-2017. (2018). Нацстатком Кыргызской Республики: Бишкек.

Фахрутдинова, Елена (2011). Бедность в структуре показателей качества жизни населения. Экономические науки, (12): 78-82.

Ымыркайлардын өлүмү, <http://stat.kg/kg/statistics/naselenie/>, Erişim: 14.04.2019.

Ымыркайлардын өлүмү, <http://stat.kg/kg/statistics/naselenie/>, Erişim: 14.04.2019.

Экономикалык ишмердиктин түрлөрү боюнча эмгек акы, <http://stat.kg/kg/statistics/trud-i-zarabotnaya-plata/>, Erişim: 04.04.2019.

Ярошенко, С. С. (1994). Синдром бедности. Социологический журнал, (2), 43-50.

Ярошенко, С.С. (1996). Теоретические модели бедности . Рубеж (альманах социальных исследований), (8-9): 123-140.

Ярошенко, С.С. (2010). Новая бедность в России после социализма. Laboratorium, (2): 221-251.

EK-1

ANKET

“KIRGIZİSTAN’DA KAMU ÇALIŞANLARININ SOSYAL – EKONOMİK DURUMU: BİŞKEK ÖRNEĞİ”

1. Cinsiyetiniz?

- 1) Kadın 2) Erkek

2. Kaç yaşındasınız? .....

3. Medeni durumunuz?

- 1) Evli 2) Bekar 3) Boşanmış 4) Dul

4. Eğitim durumunuz?

- 1) İlkokul (1-9) 2) Lise (10-11) 3) Meslek lisesi ve kolej
4) Üniversite (Lisans) 5) Üniversite (Yüksek Lisan-Doktora)

5. Doğduğunuz yer?

- 1) Çüy 2) Oş 3) Calal-Abad 4) Issık-köl 5) Narın 6) Batken
7) Talas 8) Başka.....

6. Yaşadığınız yerin adı?.....

7. Çalıştığınız sektör-kurum?

- 1) Yönetim (hukuk, emniyet, özel güvenlik) 2) Eğitim (kreş, okul, üniversite)
3) Sağlık 4) Diğer (sanat, ulaşım, enerji, iletişim ve bilgi)

8. Göreviniz nedir? .....

9. Kaç yıldır bu kurumda çalışıyorsunuz? .....

10. Eşiniz çalışıyor mu?

- 1) Evet 2) Hayır

11. Eşinizin mesleği nedir? .....

12. Hanenizdeki kişi sayısını yazınız? .....

13. Hanenizde çalışan kişi sayısını yazınız? .....

14. Kaç çocuğunuz var? .....

15. Kaç yıldır bu şehirde yaşamaktasınız? .....

16. Hanenizin yaklaşık ortalama aylık geliri ne kadardır? (Som olarak yazınız?) .....

17. Mahallenizin gelir durumunu düşündüğünüzde, kendi konumunuzu nasıl değerlendirirsiniz?

- 1) Onlardan daha iyi
2) Onlardan iyi
3) Onlarla aynı düzeyde
4) Onlardan kötü
5) Onlardan daha kötü

18. Kazandığınız parayı en çok nelerde harcarsınız? (3 seçeneğe kadar belirtebilirsiniz?)

- 1) Gıda
- 2) Sağlık
- 3) Kira için
- 5) Giyim kuşam
- 6) Eğitim
- 7) Ev eşyası
- 8) Başka.....

19. Aylık ortalama ne kadar para ile geçiminizi sağlıyorsunuz?

(Hane bağlamında) .....

20. Ek gelir getiren bir işte çalışıyor musunuz?

- 1) Evet
- 2) Hayır

21. Evet ise ne iş yapıyorsunuz? .....

22. Yaşadığınız konutun özelliklerini belirtiniz?							
1	Mülkiyet durumu	2	Konut tipi	3	Yapı türü	4	Oda sayısı
1) Kendime ait		1) Müstakil		1) Toprak (Çiyki kış, sokmo)		1)	1
2) Kira		2) Apartman dairesi		2) Betonarme		2)	2
3) Lojman		3) Gecekondu		3) Kerpiç		3)	3
4) Akrabalara ait (ücretsiz)		4) Baraka		4) Ahşap		4)	4
5) Başka...		5) Başka...		5) Başka....		5) Başka ...	

23. Ailenizin sahip olduğu mülkiyetleri işaretleyiniz?			
		Var	Yok
1	Köyde ev	1	2
2	Köyde tarla	1	2
3	Şehirde arsa	1	2
4	Dükkan (konteyner, butik, kamok v.s)	1	2
5	Araba		2
6	Hayvan	1	2
7	Başka.....	1	2

24. Son 1 yıl içinde ekonomik sıkıntıdan dolayı hanede sattığınız şeyler oldu mu?			
		Evet	Hayır
1	Köyde ev	1	2
2	Köyde tarla	1	2
3	Şehirde ev	1	2
4	Şehirde arsa	1	2
5	Dükkan (konteyner, butik, kamok v.s)	1	2
6	Araba	1	2
7	Mücevher (altın, gümüş, elmas)	1	2
8	Hayvan	1	2
9	Başka.....	1	2

25.	Hanenizde aşağıdaki tüketim mallarından hangisi mevcuttur?			
	1) Buzdolabı			
	2) Gazlı veya elektrikli fırın			
	3) Mikrodalga fırın			
	4) Çamaşır makinesi			
	5) Bulaşık makinesi			
	6) Ütü			
	7) Elektrik süpürgesi			
	8) Televizyon			
	9) Cep telefonu			
	10) Uydu/Uluslararası kablolu yayın			
	11) Klima			
	12) Kablo TV			
	13) Bilgisayar			
	14) Özel araba			
15) Yukarıdakilerin hepsi				

26.	Gıda ihtiyacımızı nereden karşılıyorsunuz?				
		Çoğunlukla	Ara sıra	Hiç	
	1	Pazar	3	2	1
	2	Hipermarket	3	2	1
	3	Süpermarket	3	2	1
	4	Bakkal	3	2	1
	5	Akrabalardan yardım	3	2	1
6	Diğer.....	3	2	1	

27.	Giysi ihtiyaçlarınızı nerelerden karşılıyorsunuz?				
		Çoğunlukla	Ara sıra	Hiç	
	1	AVM	3	2	1
	2	Pazardan	3	2	1
	3	İkinci el kullanımı	3	2	1
	4	Akrabalardan yardım	3	2	1
5	Diğer.....	3	2	1	

28.	Gıda ürünlerini kullanım sıklığı						
	Göstergeler	Hemen hemen her gün	Haftada birkaç kez	Haftada bir kez	Ayda bir kez	Hiç	
	1	Et ürünlerini tüketme sıklığınız nedir?	5	4	3	2	1
	2	Süt ürünlerini (peynir, kaymak, yoğurt, kurut vb.) tüketme sıklığınız nedir?	5	4	3	2	1
	3	Sebze tüketme sıklığınız nedir?	5	4	3	2	1
4	Meyve tüketme sıklığınız nedir?	5	4	3	2	1	

29. Aşağıdaki hangi ürünleri genellikle evde siz temin ediyorsunuz ya da yapıyorsunuz? (birkaç seçenek belirtebilirsiniz)

- 1) Kış salataları
- 2) Priprava
- 3) Turşu
- 4) İçecekler (kımız, boza, carma, komposto-hoşaf)
- 5) Reçel
- 6) Bal
- 7) Sebze
- 8) Meyve
- 9) Kuruyemiş
- 10) Ekmek
- 11) Süt ürünleri (süt, kaymak, sarıyağ, yoğurt, peynir)
- 12) Et
- 13) Başka.....

30. Dinlenme eğlenme yerlerine ne sıklıkta gidiyorsunuz (kafe, restoran, club) (aş-toylar hariç)?

- 1) Her gün
- 2) Haftada bir kez
- 3) Ayda bir kez
- 4) Sadece bayramlarda
- 5) Hiç gitmiyorum

31. Boş zamanlarınızda en fazla ne yapıyorsunuz? (birkaç seçenek belirtebilirsiniz)

- 1) Geziyorum
- 2) TV seyrediyorum
- 3) Müzik dinliyorum
- 4) Spor yapıyorum
- 4) Santraç/Tavla
- 5) Komşu, akraba veya arkadaşlarla görüşüyorum
- 6) Kitap okuyorum
- 7) Tiyatroya gidiyorum
- 8) Sinemaya gidiyorum
- 9) Hiçbir şey yapmıyorum
- 10) Başka .....

32. Hangi sanatla yada faaliyetle uğraşıyorsunuz?

- 1) Enstrüman çalma
- 2) Fotoğrafçılık
- 3) Resim çizme
- 5) Zanaatkarlık
- 6) El işi yapıyorum
- 7) Başka.....

33. Aile, akraba ve köyünüzün dışında tatile gidiyor musunuz?

- 1) Çoğu zaman
- 2) Ara sıra
- 3) Hiçbir zaman

34. Tatile genellikle nereye gidiyorsunuz?

.....

35. Hangi özel günleri önemsiyor ve kutluyorsunuz? (3 seçenek belirtebilirsiniz)

- 1) Doğum günü
- 2) Evlilik yıl dönümü
- 3) Anneler günü
- 4) Kadınlar günü
- 5) 23 Şubat Vatanı Koruma Günü
- 6) Sevgililer günü
- 7) Yılbaşı kutlaması
- 8) Yubiley
- 9) Başka.....

36. Son beş yılda geçim sıkıntısından dolayı aşağıdaki hangi kutlamaları yapmadığınız oldu? (birkaç seçenek belirtebilirsiniz)

- 1) Centek toyu
- 2) Beşik toyu
- 3) Duşak toyu
- 4) Sünnet toyu
- 5) Evlilik toyu
- 6) Yubiley
- 7) Başka.....

37. Aşağıdaki hangi ibadetleri yerine getirebiliyorsunuz? (birkaç seçenek belirtebilirsiniz)

- 1) Kurban kesmek
- 2) Sadaka vermek
- 3) Zekat vermek
- 4) Namaz kılmak
- 5) Oruç tutmak
- 6) Hacca gitmek
- 7) Başka.....

38. Gelirinizden ileriye dönük olarak tasarruf yapabiliyor musunuz?

- 1) Her Zaman
- 2) Bazen
- 3) Hiçbir Zaman

39. Zor durumda kaldığınızda daha çok NELERDEN kısıyorsunuz? (birkaç seçenek belirtebilirsiniz)

- 1) Elektrik kullanımı
- 2) Su kullanımı
- 3) Isınma
- 4) Ulaşım
- 5) Cep Telefonu
- 6) Ev Eşyaları
- 7) Giysi
- 8) Gıda
- 9) Başka.....

40. Borç para lazım olduğunda kimlere başvuruyorsunuz? (birkaç seçenek belirtebilirsiniz)

- 1) Aile (anne-baba, kaynata-kaynana, çocuklar)
- 2) Yakın akrabalar
- 3) Arkadaş ve dostlarıma
- 4) Komşularıma
- 5) Tefeci
- 6) Faiz alıyorum
- 7) Bankadan kredi alıyorum
- 8) Başka.....

41. Sizce hangi dönemde geçim daha kolaydı?

- 1) Sovyet döneminde
- 2) 1991 yılından 2005 yılına kadar
- 3) 2005 yılından 2010 yılına kadar
- 4) 2010 yılından 2017 yılına kadar
- 5) Başka.....

42. Geleceğinizi nasıl görüyorsunuz?

- 1) Durumumuz daha iyi olacak
- 2) Bir şey değişmeyecek
- 3) Daha kötü olacak
- 4) Bilemiyorum

43. Günlük hayat şartlarından ne kadar memnunsunuz? (her sütunu işaretleyiniz)						
Göstergeler		Çok memnunum	Memnunum	Kararsızım	Memnun değilim	Hiç memnun değilim
1	Yaşadığımız evden	5	4	3	2	1
2	Yediğiniz yemekten	5	4	3	2	1
3	Yaşadığınız yerin güvenliğinden	5	4	3	2	1
4	Yaşadığınız yerin ulaşım hizmetinden	5	4	3	2	1
5	Kendi işiniz/Okulunuz/ asıl görevinizden	5	4	3	2	1
6	Aldığınız eğitimden	5	4	3	2	1
7	Boş vaktinizi geçirmekten	5	4	3	2	1
8	Kendi gelirinizden	5	4	3	2	1
9	Ailenizin şimdiki maddi durumundan	5	4	3	2	1
10	Hayatınızın genel gidişatından	5	4	3	2	1

44. Yurtdışına (çalışmak, yaşamak için) gitme düşünceniz mevcut mu?					
Göstergeler		Kırgızistan'dan gitmeyi hiç düşünmüyorum	Şimdilik gitmeyi düşünmüyorum	Yakın zamanda gitmeyi düşünüyorum	Daha sonra gitmeyi düşünüyorum
1	Çalışmak için	4	3	2	1
2	Sürekli yaşamak için	4	3	2	1
45	Kırgızistan dışında hangi ülkenin vatandaşı olmak isterdiniz? (Sadece 2 seçenek belirleyiniz)	1) ABD 2) Türkiye 3) Rusya 4) Kazakistan 5) Özbekistan 6) Başka...			
46	Bu ülkeyi seçme sebebiniz nedir? (Sadece 2 seçenek belirleyiniz)	1) Halkın hayat seviyesinin yüksek olması 2) Dili ve kültürünün yakın olması 3) Geçim şartını düzeltme imkanı olması 4) Akrabalarım yaşıyor 5) Huzurlu, rahat ülke olması 6) Başka...			

47. Bugünkü ekonomik imkanlardan durumunuz daha da iyi olsa ne yapmak isterdiniz?

- 1) Ev, arsa, dükkan vb. almak
- 2) Araba almak
- 3) Ev eşyası almak
- 4) Giyim kuşam gibi bireysel ihtiyaçlarımı daha fazla karşılamak
- 5) Daha iyi yemek ve içmek
- 6) Yurt dışında tatil yapmak
- 7) Diğer.....

Bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

ÖZGEÇMİŞ
(12 punto- bold)

Doğum Yeri ve Yılı	17.04.1993	Isık Göl	
Öğr.Gördüğü Kurumlar	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	2000-2001	2010-2011	Bolot Alakov №14
Lisans	2011-2012	2015-2016	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Yüksek Lisans	2016-2017	2018-2019	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Doktora	-	-	-
Medeni Durum	Bekar		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	Türkçe –Pekiyi Rusça –İyi İngilizce-Orta		
Yurt İçi ve Yurt Dışında Katıldığı Projeler	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (BAP) 2018:“Kamu Çalışanlarının Refah ve Yoksulluk Düzeylerinin Yaşam Tarzına Etkisi: Bişkek Örneği”		
Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar			
Yayımlanan Çalışmalar	Kırgızistan’da Çalışan Kadınların Sorunları: Bişkek’te Bir Dikiş Atölyesi Örneği (2019). Nauka Novıye Tehnologii i Innovatsii Kırgızstana (1): 79-85.		
Diğer	Aycan Musaeva		
	Tarih-İmza 24.05.2019